

**ХЕРСОНСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ОДЕСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра професійних та спеціальних дисциплін**

*«99 років Одеському державному
університету внутрішніх справ»*

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ
РОЗВИТКУ ТА РЕФОРМУВАННЯ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

**Міжнародна науково-практична конференція
(26 лютого 2021 року)**

м. Херсон

**Херсонський факультет
Одеського державного університету внутрішніх справ**

Кафедра професійних та спеціальних дисциплін

Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів

**Матеріали Міжнародної науково-практичної
конференції**

26 лютого 2021 року

Херсон

**KHERSON FACULTY OF
ODESSA STATE UNIVERSITY INTERNAL AFFAIRS**

DEPARTMENT PROFESSIONAL AND SPECIAL DISCIPLINES

**PRIORITY DIRECTIONS OF
DEVELOPMENT AND
REFORM OF LAW
ENFORCEMENT AGENCIES**

International Scientific and Practical Conference
February 26, 2021

Kherson

УДК 34.07:339.924

Відповідальний редактор – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, **Шкута О. О.**

Матеріали друкуються у авторській редакції. Відповідальність за дотримання академічної доброчесності, відповідності фактів, цитат, прізвищ тощо несуть автори.

ISBN 978-617-7895-04-5

Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 26 лютого 2021 р.) / за ред. д. ю. н. Шкути О.О. – Херсон: Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, 2021. – 346 с.

До збірника увійшли тези доповідей подані учасниками Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів України», які присвячені міжнародним та національним аспектам формування сучасних напрямків розвитку правоохоронної системи.

ISBN 978-617-7895-04-5

УДК 34.07:339.924

© Херсонський факультет
Одеського державного університету внутрішніх справ, 2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету:

Шкута Олег Олегович, завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор.

Заступник голови:

Галунько Віра Миколаївна, професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор.

Члени оргкомітету:

Соловей Олексій Миколайович, доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н.;

Колібабчук Микола Олексійович, докторант Пряшевського університету у м. Пряшеві (Словаччина);

Новікова Марія Миколаївна, доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент;

Корунчак Лариса Анатоліївна, доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н.;

Петренко Наталя Олегівна, доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н.;

Савельєва Ірина Валеріївна, старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;

Устюжанінова Ольга Тарасівна, старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Новікова Марія Миколаївна, доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент;

Устюжанінова Ольга Тарасівна, старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ №1

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Арутюнова К. А., Корунчак Л. А.

Про спільні дії мов та нпу щодо захисту медичних працівників від протиправних посягань на життя та здоров'я під час виконання службових обов'язків в умовах поширення COVID-19 14

Кузьменко Ю. В., Думанський Р. В.

Міжнародний досвід здійснення превентивної діяльності органами поліції 18

Лемешко О. В., Калинюк Н. В.

Поняття міжнародного співробітництва правоохоронних органів 23

Шевченко Т. В., Євтушок В. А., Рачинський О. О.

Засади міжнародного співробітництва у протидії транснаціональним злочинним організаціям 26

Федоренко О. А.

Міжнародне співробітництво у підвищенні оперативності розслідування кіберзлочинності 29

СЕКЦІЯ №2.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ДЕОНТОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Буліченко І. Ю., Великий В. М.

Професійне вигорання юриста-практика та шляхи його подолання 33

Ганаба С. О.

Критичне мислення як компетенція сучасної освіти 37

Карбовський Д. О.

Проблемні питання у професійній підготовці майбутніх правоохоронців: на прикладі національної поліції 40

Литвиненко Т. А.

Щодо деонтологічної сутності поліцейського права 42

Макогончук Н. В., Гевко О. І.

До питання інтеграції медіа-ресурсів в освітній процес вищої школи..... 46

Погрібний І. М.

Ціннісні засади академічної доброчесності в діяльності вищих навчальних закладів системи МВС..... 48

Рубан К. П.

Зарубіжний досвід розвитку професійної підготовки працівників поліції..... 51

Семенов А. О., Петренко Н. О.

Емоційний інтелект як складова професійної діяльності сучасного поліцейського..... 56

Соловей О. М.

Проблемні питання у реформуванні освіти правоохоронних органів: на прикладі слідчих 59

Топольницька Г. Ю.

Психолого-педагогічні аспекти формування амбітності як необхідної морально-етичної якості майбутнього офіцера-прикордонника 61

Шумовецька С. П.

Педагогічні аспекти підготовки офіцерів-прикордонників до професійної комунікації 64

СЕКЦІЯ №3.

**ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

Богатирьов І. Г.

Проблема узгодженості законодавцем частини третьої статті 81 кк України та частини восьмої статті 154 КВК України..... 67

Бородін І. Л., Новіков М. М.

До систематизації джерел адміністративного права 69

Керімов А. З.

Боротьба з тероризмом у контексті порушення прав людини в сучасних умовах..... 73

Коросташова І. М.

Принцип «верховенства права» у правоохоронній діяльності поліції: питання правового регулювання та реалізації..... 76

Кравець А. Р., Корунчак Л. А. Корупція як негативний фактор у діяльності правоохоронних органів	81
Кустанов А. Б., Куатова А. С. Роль общественности в профилактике правонарушений в семейно-бытовой сфере.....	85
Мешкова М. С., Правоторова О. М. Концептуальні засади та особливості інституту адміністративної відповідальності в Україні	89
Перебудова А. С., Назарчук А. В., Амеліна А. С. Особливості та результати проведення фінансових розслідувань економічних кримінальних порушень	94
Рудниченко С. М. Деякі адміністративні процедури адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення судової влади	98
Устюжанінова О. Т., Семенов А. О. Психологічна стійкість як характерна риса працівників державної кримінально-виконавчої служби України в екстремальних умовах.....	102
Шевченко Н. Л. Актуальні новації щодо захисту прав людини правоохоронними органами України.....	106

СЕКЦІЯ №4
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Акімов М. О. Деякі проблеми кримінально-правової кваліфікації самовільного захоплення земельної ділянки та самовільного будівництва.....	111
Андрусенко О. А., Кіріченко А. В. Необхідність проведення контрольованої поставки та оперативної закупки як форми контролю за вчиненням злочину у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	115
Батраченко Т. С. Міжнародні поштові експрес-відправлення в аспекті ухиляння від сплати митних платежів та шляхи протидії	119

Беніцький А. С., Половинка Л. М. Значення викривачів у запобіганні корупційним проявам	123
Богатирьова О. І. Запровадження в Україні пенітенціарного прокурора: за і проти.....	126
Богдан Ю. М. Щодо визначення поняття правовий статус засуджених в місцях несвободи	129
Брошко І. М. Кримінально-виконавчі засади матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі в Україні	132
Великий В. М. Досвід зарубіжних країн в надані допомоги потерпілим від злочину.....	135
Камінська О. Л., Мельник О. В. Застосування примусових заходів виховного характеру під час розслідування кримінальних проступків	140
Камойленко Я. О., Колібабчук М. О. Проблеми відшкодування моральної шкоди при притягненні до кримінальної відповідальності за домашнє насильство.....	144
Камойленко Я. О., Великий В. М. Юридичне та психологічне трактування поняття «дії в стані сильного душевного хвилювання»	149
Корунчак Л. А. Щодо особливостей визначення стану неосудності фізичних осіб з вадами психічного здоров'я	153
Корунчак Л. А., Камойленко Я. О. Патологічна схильність до крадіжок (клептоманія) як підстава звільнення від кримінальної відповідальності	156
Кріцька Д. Є., Савельєва І. В. Актуальні проблеми нормативного закріплення «легалізації «відмивання» майна одержаного злочинним шляхом».....	160
Лісовська А. С., Амеліна А. С. Способи ухилення від сплати податків.....	163
Марчук В. Т. Проблема дослідження покарання у виді довічного позбавлення волі	167

Міськов Є. С., Амеліна А. С. Податкова злочинність як загроза економічній безпеці	171
Моргунова Т. І. Щодо питання застосування спеціальних знань в слідчій практиці	174
Навроцька В. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства- заасада кримінального процесу	177
Найда В. О., Кузубова Т. О. Взаємодія слідчого, дізнавача з інститутами громадянського суспільства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.....	180
Олефір Л.І., Пархоменко П.О. Досудова пробація та особливості її реалізації в Україні	183
Орловська Н. А. Актуальні питання реформування інституту кримінально-правового впливу на юридичних осіб.....	187
Спиця О. В., Великий В. М. Особливості вчинення жінками злочинів насильницького спрямування	192
Ставська М. О., Амеліна А. С. Особливості проведення судово-економічної експертизи у ході розслідування кримінальних правопорушень.....	195
Старовацький С. Г., Шульгіна І. М. Вплив строків вручення повідомлення про підозру при затриманні особи на якість досудового розслідування	198
Ступаченко Л. Б., Ніколаєнко Т. Б. До питання відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон.....	202
Темніков О. В. Короткий аналіз сучасної слідчо-судової практики з проблемних питань прийняття рішень про внесення відомостей до єдиного реєстру досудових розслідувань	206
Томша А. О., Амеліна А. С. Удосконалення податкового контролю у контексті протидії ухиленню від сплати податків	211

Чернай М. Ю., Амеліна А. С.

Первинні документи як докази на підтвердження реальності господарських операцій 215

Шкута О. О.

Детермінанти злочинності у військовій сфері 218

Юкало В. С., Великий В. М.

Значення страждань при визначенні моральної шкоди потерпілому..... 222

СЕКЦІЯ №5

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Жидик Л. М., Дорошенко Д. К., Амеліна А. С.

Профілактика фінансової злочинності в Україні як спосіб зменшення кримінальних правопорушень..... 228

Жильцов О. Л.

Правове регулювання доступу до публічної інформації в Україні..... 232

Кириченко А. А., Новікова М. М.

Запобігання кібернасилъству органами поліції: національний та зарубіжний досвід..... 236

Лубенець І. Г.

Використання цифрового середовища у запобіганні та протидії кримінальним правопорушенням..... 240

Тіточка Т. І.

Медіа-простір та ювенальна віктимність 243

Філіпішина К. І., Амеліна А. С.

ІТ- технології та злочинні дії..... 247

СЕКЦІЯ №6

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Амеліна А. С.

Участь спеціаліста у проведенні огляду документів при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 252

Устюжанінова О. Т., Арутюнова К. А. Праця як основний засіб виправлення і ресоціалізації засуджених.....	256
Вайда Т. С., Онопченко Н. В. Вимоги до стану озброєння органів та підрозділів національної поліції України : деякі аспекти порядку його категорювання.....	260
Галуцько В. М. Проблемні питання при затриманні особи.....	265
Голенко Н. М. Види посттравматичних стресових розладів у працівників патрульної поліції та основні напрями їх профілактики.....	267
Григор'єв В. Г., Омельченко В. М. Інтелектуальний компонент стійкого психоемоційного стану поліцейського до дії зовнішніх небезпек.....	272
Доценко В. В., Федоренко О. І. Копінги працівників поліції на різних етапах їх професійного розвитку.....	277
Каменщик О. В., Зіньковський А. С. Нормативно-правове забезпечення надання поліцейськими домедичної допомоги потерпілим під час охорони громадського порядку.....	281
Кантарбаєва Д. Е., Оспанова А. М. Опыт правоохранительной системы в Республике Казахстан перспективы ее развития.....	286
Лісниченко Л. В. Підвищення рівня професійної підготовки правоохоронних органів у сфері запобігання злочинності шляхом планування територій.....	290
Свинаренко Ю. П., Мідловець Е. А. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами національної поліції під час розслідування злочинів.....	294
Савельєва І. В. Проблемні питання тактики проведення впізнання особи за голосом та мовленням.....	297
Семенов А. О., Савельєва І. В. Слідчий експеримент як важливий засіб розслідування кримінальних правопорушень.....	302

Устюжанінова О. Т., Спиця О. В. Пробація в Україні: актуальні питання та її перспективи	306
Старіков О. В. До проблеми надання населенню безоплатної первинної правової допомоги.....	309
Стрельченко О. Г., Бухтіярова І. Г. Особливості медичного забезпечення працівників правоохоронних органів в умовах реформування.....	316
Устимчук В. П., Бурак М. В. Особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами національної поліції під час розслідування сексуального насилства щодо дітей	320
Царук А. В., Зьолка В. Л. Необхідність розвитку інформаційно-аналітичної діяльності державної прикордонної служби України з огляду на принципи функціонування агенції frontex	324
Чикиренда А. А., Великий В. М. Впровадження психологічного портретування невстановленого злочинця.....	328
Юськів І. В., Устюжанінова О. Т. Вплив міжнародного законодавства на формування правового статусу засуджених в Україні.....	332
Юськів І. В., Петренко Н. О. Взаємодія поліції і населення та шляхи її вдосконалення	337
Ярошак О. Я., Луценко П. В. Підрозділи поліцейської комунікації як сучасна умова удосконалення діяльності національної поліції по забезпеченню громадського порядку	341

СЕКЦІЯ №1
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Арутюнова Каріна Арменівна,
здобувач вищої освіти з курсу Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)

Корунчак Лариса Анатоліївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(науковий керівник)

ПРО СПІЛЬНІ ДІЇ МОЗ ТА НПУ ЩОДО ЗАХИСТУ МЕДИЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ВІД ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ
ТА ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ
В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ COVID-19

Питання фізичного захисту медичних працівників під час виконання ними професійних обов'язків з надання медичної допомоги пацієнтам, збереження їхнього здоров'я та життя є дуже важливим та актуальним, особливо в теперішніх умовах поширення COVID-19 та запровадження карантинних заходів, хоча зазначена проблема виникла значно раніше. Зокрема, упродовж 2013–2017 років в Україні зареєстровано 543 злочини, вчинені проти життя і здоров'я медичних працівників під час виконання ними службових обов'язків. Троє медиків померли. Тому багато медиків звільняються.

Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ) зібрав дані з 13 країн Близького Сходу, Азійсько-Тихоокеанського регіону, Північної та Південної Америки й Африки, де працює Червоний Хрест. На засіданні Ради безпеки ООН Президент МКЧХ Маурер розповів про сотні нападів на медиків, які борються з коронавірусом у світі. «Криза COVID-19 швидко загрожує перетворитися на кризу захисту», – заявив голова МКЧХ. За словами Маурера, йдеться і про словесні погрози, і про

підпали медзакладів, де перебувають пацієнти з COVID-19. Відомо, що за час епідемії коронавірусу в Україні також стався напад на медика, який лікує хворих на COVID-19. Через погіршення стану одного з пацієнтів, який має підтверджений діагноз, у Кропивницькому на лікаря напали родичі хворого (дані станом на 28.05.2020 р.)[4].

Міжнародні дослідження актів насильства над працівниками екстреної медичної допомоги різних країн свідчать, що близько 60% фахівців цього медичного напрямку стикалися з фізичними протиправними посяганнями на їх життя та здоров'я, а понад 78% — зі словесними образами, погрозами тощо. Ситуація в Україні навряд чи суттєво відрізняється від світової практики, тому вкрай важливо акцентувати увагу на необхідності запобігання цим випадкам та ще в рамках додипломної підготовки навчити медиків правильній поведінці. Доцільно було би ввести курс так званого ефективного спілкування у складних ситуаціях, а отримані знання мали би навчити студентів-медиків належним чином розпізнавати ситуації, які можуть становити загрози. До того ж, кількість випадків насильницьких дій щодо медичних працівників залежить від досвіду та навичок самих медиків уникати подібних ситуацій, адже, як встановлено, найвищий рівень травматизму від протиправних дій третіх осіб під час надання медичної допомоги мають найменш досвідчені та молоді фахівці.

О.О. Мартишин відзначає, що актуальним є досвід використання так званої тривожної кнопки. Водночас, за кілька років користування охоронною сигналізацією, яка має миттєво викликати правоохоронців на місце події, з'ясувалося, що, по-перше, на виклик приїжджає служба охорони замість поліції, по-друге, сама система через різні причини має досить велику кількість хибних спрацювань, а також є проблеми з несподіваною розрядкою акумуляторів тощо, по-третє, подекуди після отримання тривожного сигналу диспетчер охоронної служби зв'язується з диспетчером швидкої, щоб перевірити, чи дійсно щось трапилося під час виклику бригади, що затягує час, в який вже відбувається інцидент. Краще було б ці кошти витратити безпосередньо на виїзд поліції разом із бригадою швидкої, причому не на всі, а лише на потенційно небезпечні виклики, яких насправді не така велика кількість[1].

Вкрай важливою є взаємодія між тими, хто захищає громадян, і тими, хто їх лікує. Наприкінці 2018 року Міністерство охорони

здоров'я України спільно з Національною поліцією зробили великий крок для забезпечення захисту медичних працівників під час виконання ними службових обов'язків та створення безпечних умов їхньої роботи, підписавши Меморандум про співпрацю.

Ним, зокрема, передбачені:

– практика супроводу медичного працівника, за його зверненням, представниками Національної поліції України. Тобто за проханням медика поліцейський має супроводжувати його на потенційно небезпечний виклик, щоб забезпечити безпечні умови надання медичної допомоги пацієнту та усунути загрози для життя та здоров'я медпрацівника;

– кримінальна відповідальність фізичних осіб за протиправні дії: погрози, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, посягання на життя, захоплення в заручники медичних працівників під час надання медичної допомоги[2].

На теперешній час захоплення медичного працівника в заручники розцінюється як злочин, передбачений статтею 147 КК України «Захоплення заручників», і карається позбавленням волі на строк від 5 до 8 років, а якщо такі дії були вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою, або були поєднані з погрозою знищення людей, або такі, що спричинили тяжкі наслідки - позбавленням волі на строк від 7 до 15 років.

Своєю чергою погроза або насильство щодо медичного або фармацевтичного працівника залежно від конкретних обставин справи підпадає під ознаки складу кримінальних правопорушень, передбачених низкою статей КК України («Умисне тяжке тілесне ушкодження», «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження», «Умисне легке тілесне ушкодження», «Побої і мордування», «Погроза вбивством»).

Профспілкові організації медиків внесли пропозицію щодо посилення покарання за насильство, проявлене до медичних працівників під час виконання ними службових обов'язків, зокрема, прирівняти напад на медпрацівника до нападу на співробітника правоохоронних органів і встановити покарання за образу. Проте жодних зрушень у цьому питанні поки що нема.

У травні 2020 року у Верховній Раді України було зареєстровано Законопроект №3440 про внесення змін до Кримінального кодексу

України щодо удосконалення захисту професійної діяльності медичних та фармацевтичних працівників, однак, в подальшому його було відкликано[3].

Виходячи із зазначеного, пропонуємо розробити чітку систему спільних дій Міністерства охорони здоров'я та Національної поліції України для виявлення зон напруження при виїздах на виклики та категорії цих викликів, під час яких обов'язковим має бути супровід бригади екстреної медичної допомоги представниками правоохоронних органів; посилити заходи, спрямовані на підвищення ефективності міжнародної співпраці та співпраці з вітчизняними юридичними організаціями, оптимізацію фінансування медичної галузі, реалізацію концепції лікарського самоврядування, страхування від професійних захворювань; посилити заходи щодо охорони закладів охорони здоров'я, які здійснюють цілодобову ургентну допомогу, та інших лікарень; законодавчо закріпити право лікарів швидкої допомоги на носіння та застосування газових балончиків, електрошокера; ввести норми щодо обов'язкової наявності у складі бригади швидкої допомоги лікаря чоловічої статі, впровадити спеціальний комплекс заходів навчання лікарів швидкої допомоги щодо освоєння прийомів самозахисту при небезпечних діях пацієнтів; внести зміни до Кримінального кодексу щодо удосконалення захисту професійної діяльності медичних і фармацевтичних працівників.

Література:

1. Мартишин О.О. Захист медичних працівників під час виконання професійних обов'язків: від слова до діла. Український медичний часопис. 2018. Вип. 1(1)(123) – VII. URL: <https://www.umj.com.ua/article/119989/zahist-medichnih-pratsivnikiv-pid-chas-vikonannya-profesijnih-obov-yazkiv-vid-slova-do-dila> (дата звернення 06.02.2021).
2. МОЗ України з Національною поліцією домовилися співпрацювати для посилення захисту медиків. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-ukrayini-z-nacionalnoyu-policiyeyu-domovilis-spivpracyuvati-dlya-posilennya-zahistu-medikiv> (дата звернення 06.02.2021).
3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності медичних та фармацевтичних працівників: від 06.05.2020 р. №3440.

URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68763
(дата звернення 06.02.2021).

4. Червоний Хрест заявив про сотні нападів на медиків, які борються з коронавірусом у світі. URL: <https://zmina.info/news/chervonyj-hrest-zayavyv-pro-sotni-napadiv-na-medykiv-yaki-boryutsya-z-koronavirusom-u-sviti> (дата звернення 06.02.2021).

Кузьменко Юлія Василівна

*доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу*

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Думанський Роман Вікторович

*викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу*

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ

У ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» працівники поліції, відповідно до покладених на них завдань, здійснюють превентивну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживають у межах своєї компетенції заходи щодо їх запобігання та протидії. Тому на сьогодні таким актуальним для сучасної теорії і практики юридичної науки є вивчення теоретико-методологічних засад превентивної діяльності поліції різних країн. Метою цієї публікації є висвітлення конструктивного міжнародного досвіду реалізації превентивних заходів органами поліції.

Цілком зрозуміло, що кожна країна створює свої механізми роботи правоохоронних органів у різних аспектах відтворення державної політики у сфері запобігання та протидії правопорушенням на території своєї держави. Тому ми навели приклади конструктивну щодо здійснення превентивної діяльності органами поліції США, Німеччини, Росії, Білорусії, Польщі, Японії, Словачії та Чехії.

Розкриваючи аспекти превентивної діяльності поліції США, варто зауважити: «основні превентивні повноваження виконуються саме поліцейськими органами штатів, тобто, муніципальною поліцією та органами поліції місцевого самоврядування» [2, с. 150]. Відомства цієї країни реалізують превентивну роботу за такими моделями:

- модель громадських установ;
- модель безпеки особистості;
- модель впливу навколишнього середовища на індивіда (участь громадян у зміцненні правопорядку).

На федеральному та місцевому рівнях постійно діють програми в сфері профілактики та попередження правопорушень. Найефективнішою вони визнають програму отримання від громадян за винагороду інформації, що має оперативно-профілактичний зміст. Також поліцейськими проводиться активна робота по нарощенню правової культури людей, навчання самозахисту та формування навичок при виникненні надзвичайних обставин. Правоохоронцями ведеться робота по посиленню безпеки особистого майна громадян та державної власності [3, с. 12]. Активно в США працює інститут ювенальної юстиції, він у співпраці з органами поліції сприяє зменшенню підліткової та дитячої злочинності.

Щодо досвіду Німеччини, превентивну роботу в основному займаються відділи місцевої поліції, що націлені на максимальне залучення громади. Варто відмітити, що в основі організації поліцейської діяльності лежать такі аспекти:

- «профілактика злочинності є спільним завданням держави і суспільства;
- нові стратегії безпеки спрямовані на суспільно-орієнтовану поліцейську роботу;
- громадяни залучаються в якості партнерів поліції;
- профілактика злочинності є основоположним предметом кримінальної політики» [7].

Також в кожному федеральному окрузі Німеччини, в рамках дотримання державної політики, діють свої програми профілактики правопорушень, наприклад:

- «утворюються спільні робочі група служби зайнятості і поліції;
- реалізується політика в сфері боротьби з наркотиками (замісна терапія наркоманії);
- проводиться кампанія «Насильство - побачити - допомогти»;
- проводяться соціальні тренінг-курси «Анти-насильство»;
- здійснюється суспільна допомоги постраждалим від насильства і таке інше» [7].

Також німецька поліція має значні здобутки у ювенальній превенції. У Німеччині профілактичні дії правопорушень неповнолітніх здійснюється на основі ресоціалізаційного підходу. Безпосередньо, «для роботи з неповнолітнім у складі управління поліції створений спеціальний комісаріат, який здійснює реагування на всі доноси та інформацію стосовно дітей» [4, с. 87-88].

Широким колом повноважень реалізації превентивних заходів наділені поліцейські муніципальної (громадської) поліції Польщі, Словаччії та Чехії. Вони підпорядковані відповідному органу місцевого самоуправління, а їх діяльність спрямована на профілактику в окремих муніципалітетах таких правопорушень: в сфері дорожнього руху, забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. Серед повноважень інспекторів муніципальної поліції, що пов'язані із превентивними механізмами роботи поліцейських, можна назвати такі:

- «сприяння в забезпеченні безпеки осіб і власності в межах своїх повноважень;
- нагляд за дотриманням встановлених органами місцевого самоврядування правил поведінки в громадських місцях;
- нагляд за дотриманням правил дорожнього руху і громадського порядку;
- участь в попередженні правопорушень на конкретній території муніципалітетів;
- нагляд за дотриманням чистоти в громадських місцях» [1].

Цікавий та корисний досвід превентивної діяльності в Японії. Ця країна вирізняється високим рівнем організації взаємодії органів правопорядку з населенням. Так, на кожній поліцейській дільниці

існують відділення Асоціації запобігання злочинності. Членом асоціації може стати будь-який громадянин, що бажає співпрацювати з поліцією, чи об'єднання осіб за професіями (водії громадського транспорту, працівники банківської сфери та ін.). До їх обов'язків входить повідомлення правоохоронців про скоєні злочини, а також цілодобове патрулювання вулиць. Додатково на вулицях розташовуються «інформаційні пункти», які можуть надати громадянам юридичну консультацію, а також поліцейським надавати інформацію про місцевих жителів, скоєння злочину чи допомогу при розшуку зниклої особи.

Цілком логічно, що існують країни в яких не використовується на законодавчому рівні поняття «превентивні заходи». Так, наприклад в Російській Федерації це поняття взагалі нормативно-правовим полем діяльності правоохоронних органів не передбачено, можливий лише профілактичний вплив:

- «правова просвіта та правове інформування;
- профілактична бесіда; оголошення офіційного застереження (застереження) про неприпустимість дій, які створюють умови для вчинення правопорушень, або неприпустимість продовження антигромадської поведінки;
- профілактичний облік; внесення подання про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушення;
- профілактичний нагляд;
- соціальна адаптація;
- ресоціалізація;
- соціальна реабілітація;
- допомога особам, які постраждали від правопорушень або схильним до ризику стати такими» [6];

у республіці Білорусія:

– «захист життя, здоров'я, честі, гідності, прав, свобод і законних інтересів громадян Республіки Білорусь, іноземних громадян та осіб без громадянства від злочинних та інших протиправних посягань, забезпечення їх особистої і майнової безпеки, захист прав і законних інтересів організацій від злочинних та інших протиправних посягань відповідно до компетенції органів внутрішніх справ;

– захист інтересів суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорона громадського порядку і забезпечення громадської безпеки;

– захист власності від злочинних та інших протиправних посягань;

– участь в реалізації державної політики в області громадянства, міграції;

– профілактика, виявлення, припинення злочинів та адміністративних правопорушень, провадження дізнання у кримінальних справах, ведення адміністративного процесу відповідно до їх компетенції і таке інше» [5].

Висновки. Цілком логічно, що кожна країна здійснює превентивну роботу серед населення, і це – спеціальний вид діяльності уповноважених органів поліції, спрямований на здійснення системи певних заходів з виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, та вплив на осіб, схильних до протиправної поведінки. Як показує міжнародний досвід превентивна діяльність – це ефективний, продуктивний, гуманний спосіб протидії правопорушенням, що сприяє підтриманню безпеки та правопорядку в суспільстві та реалізації забезпечення прав і законних інтересів людей.

Література:

1. Будь О. Организация и правовое регулирование применения превентивных полицейских мер в сфере обеспечения правопорядка в стране: опыт ряда стран Европы для Украины. *Leges si viata: междунар. науч.-практ. журн.* 2019. № 2/2 (Februarie). С. 36–41.
2. Курлович П. Н. Полиция в правоохранительной системе США. *Вестник Казанского юридического института МВД России.* 2013. № 12. С. 104–110.
3. Костюк В. Л., Молотай В. А., Пелагеша О. Г. Міжнародний досвід діяльності патрульної служби у забезпеченні охорони громадського порядку: методичні рекомендації. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2011. 28 с.
4. Мураненко К.Ю. Зарубіжний досвід профілактики правопорушень серед неповнолітніх. *Psychological journal.* 2019. №2(22). С. 85–98.
5. Об органах внутренних дел Республики Беларусь: закон от 17.07.2007 №263-З. Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. URL: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=h10700263> (дата звернення: 19.02.2021).

6. Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации: федеральный закон от 23.06.2016 №182-ФЗ. Официальный сайт компании «КонсультантПлюс». URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=199976&fld=134&dst=100012,0&rnd=0.6247707786344125#06410664963534702> (дата звернення: 09.02.2021).
7. Случевская Ю. Зарубежный опыт партнерских отношений полиции и гражданина. Объединенная редакция МВД России. 2012. URL: <http://www.ormvd.ru/pubs/102/15425> (дата звернення: 18.02.2021).

Лемешко Ольга Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент

заступник начальника кафедри іноземних мов

Національна академія Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

Калинюк Наталія Валеріївна

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри іноземних мов

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

(м.Хмельницький, Україна)

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

На тлі сьогодення в Україні відбуваються деякі перереформації системи органів державної влади та системи місцевого самоврядування, територіальної організації влади, пошуку способів й інструментів забезпечення прав і свобод людини і громадянина [1].

Уповноваженими органами державної влади реалізується правоохоронна діяльність, як ключовий вид державної діяльності, на яку покладене завдання щодо налагодження та підтримання міжнародного співробітництва. За потреби залучення правоохоронних органів Європейських держав (у випадках, коли досягнути бажаного результату

самостійно неможливо) відповідні правоохоронні органи України звертаються за допомогою до органів іноземних держав, підтримуючи партнерські зв'язки в рамках діяльності спеціалізованих міжнародних організацій та обговорюючи проблемні питання правоохоронної діяльності під час роботи міжнародних конференцій [2].

Характеризуючи значення терміну міжнародне співробітництво, важливо зазначити, що перш за все це спрямованість і рівень розвитку системи міжнародних відносин, що характеризуються регулярним цілеспрямованим і координованим розвитком міжнародних зв'язків у різних сферах і галузях міжнародного життя та виникає як наслідок зміцнення взаєморозуміння й взаємної довіри між державами на основі формування й цілеспрямованого проведення ними зовнішньої політики, виходячи із концепції спільності інтересів [3], регулярна цілеспрямована й координована спільна діяльність учасників міжнародних публічних відносин, що здійснюється на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права та спрямована на узгодження їх інтересів для досягнення спільних цілей [2]. Отже, міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності – один із видів спільної діяльності держав, спрямованої на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у вирішенні питань правоохоронної діяльності, на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права.

Переважаюча більшість європейських країн успішно перейшла від тоталітарного до демократичного державно-політичного режиму, від централізації до децентралізації. Септо, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія досягли значних успіхів у зміцненні законності, правопорядку, верховенства закону та права, імплементували загальноновизнані міжнародно-правові стандарти у сфері реформування органів державної влади: євроінтеграційні процеси, подібність правових систем і правових інститутів.

У контексті державного механізму правоохоронні органи є невід'ємним важелем, який спрямований на постійне професійне здійснення захисту засад конституційного ладу (права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, законності та правопорядку).

Вивчення досвіду правоохоронної діяльності ЄС, спільної політики у сфері внутрішніх справ та юстиції, протидії злочинності має велике значення у правоохоронній сфері сучасної України. На теренах сучасної

європейської спільноти дискусійними виявились питання щодо того, які функції слід передати на наднаціональний рівень, а які мають залишитись виключно на внутрішньо державному рівні. Оскільки робота правоохоронних органів залишаються у рамках діяльності країн-членів, то важливою умовою їх ефективної взаємодії стає забезпечення оперативного обміну поточною інформацією, в т.ч. конфіденційною, і створення доступних всім країнам ЄС баз даних [4].

Європейська поліція, Генеральний директорат внутрішніх справ, Постійний комітет оперативного співробітництва з внутрішньої безпеки, Євроюст, Європейський офіс із боротьби з шахрайством, Європейська інформаційна мережа у сфері правосуддя та ін. Їх завданням є забезпечення взаємодії та координації правоохоронної діяльності, розробка стандартів у сфері правоохоронної, правозахисної діяльності є розгалуженою мережею наднаціональних органів.

Фундаментальними міжнародними програмними документами ради Європи у правоохоронній сфері є наступні нормативно-правові документи: рекомендації парламентської асамблеї ради Європи «Контроль внутрішніх служб безпеки в країнах-членах ради Європи» від 26.04.1999 р. № 1402 і «Про демократичний нагляд над сектором безпеки в країнах-членах» від 23.06.2005 р. № 1713, рекомендація комітету міністрів ради Європи «Роль прокуратури в системі кримінального правосуддя» від 06.10.2000 р. та інші.

Література:

1. Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження: монографія / А. І. Білас. – Дрогобич: По-світ, 2016. – 228 с.
2. Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 12–13.
3. Политологическая энциклопедия : [в 2 т.] / [под ред. Г. Ю. Семигина]. – М. : Мысль, 2000. – Т. 2. – С. 441.
4. Білас А. І. Європейський поліцейський простір: його сутність і механізми реалізації / А. І. Білас, Н. В. Камінська // Європейське право і європейська правова освіта – пріоритетні напрями підготовки вітчизняних фахівців права: матеріали науково-теоретичного семінару (м. Київ, 14 травня 2014 р.). – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 36–39.

Шевченко Тихін Віталійович

кандидат юридичних наук

*ст. викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки
факультету №2*

Харківського національного університету внутрішніх справ

Євтушок Володимир Анатолійович

*ст. викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки
факультету №2*

Харківського національного університету внутрішніх справ

Рачинський Олексій Олександрович

курсант групи Ф1-102 факультету №1

*Харківського національного університету внутрішніх справ
(м.Харків, Україна)*

**ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОТИДІЇ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМ ЗЛОЧИННИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ**

На порозі ХХІ сторіччя міжнародною спільнотою був визнаний той факт, що саме транснаціональна злочинність є безпосередньою небезпекою для людства, адже індивідуальна злочинність змінилася на групову та організовану, які у свою чергу поступилися місцем міжнародній, та її найвищому прояву - транснаціональній організованій злочинності. Найважливішим кроком протидії було підписання 15 листопада 2000 року Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, яка зіграла величезну роль у правовому забезпеченні міжнародного співробітництва правоохоронних органів.

Хоч у ній і не йдеться прямо про ознаки транснаціональної організованої злочинності чи транснаціональної злочинної організації, однак з її положень можна виокремити деякі з них. Так, на думку Є. Скулиша та В. Глушкова, аналіз змісту ст. 2, 3 названої Конвенції дає змогу дійти висновку, що під транснаціональною організованою злочинністю розуміється діяльність організованих злочинних груп, що структурно оформлені в групу у складі трьох і більше осіб, функціонують протягом певного періоду та діють узгоджено з метою

вчинення одного або декількох транснаціональних злочинів для одержання прямо або опосередковано фінансової або іншої матеріальної вигоди [1, с. 489].

Фактично, транснаціональні злочинні організації є вершиною еволюції кримінального світу, адже своєю діяльністю підривають функціонування правових, соціальних і економічних інститутів через протиправні діяння, які посягають на безпеку, права і свободи населення. Наприклад, виробництво та збут наркотичних, психотропних речовин і зброї, контрабанда, торгівля і сексуальна експлуатація людей, економічні, політичні та кіберзлочини тощо, які створюють загрозу державності в цілому. Вони призводять до повного або часткового порушення функціонування органів державної влади, руйнування стратегічно і критично важливих об'єктів промисловості та інфраструктури.

Згідно з пунктом 2 статті 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ратифікованої Законом України від 4 лютого 2004 року, злочин носить транснаціональний характер, якщо:

- він вчинений у більш ніж одній державі;
- він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю мала місце в іншій державі;
- він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі;
- він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі [2, с. 12].

За для боротьби з транснаціональною злочинністю суспільство створило велику кількість правових міжнародних організацій, які протидіють їй. Найпотужнішими з них є:

1. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), членом якої Україна стала у 1992 році, після задоволення заяви про вступ до організації під час 62-ї сесії Генеральної асамблеї Інтерполу. Сьогодні апарат Укрбюро Інтерполу самостійний структурний підрозділ МВС, головними завданнями якого є координація компетентних правоохоронних органів України у боротьбі зі злочинністю, що має транснаціональний характер,

забезпечення взаємодії з державами-членами Інтерполу в протидії злочинності з використаннями можливостей МОКП та Європолу

2. Європейське поліцейське управління (Європол), що став одним з перших поліцейських органів Європецького Союзу, з яким Україна у 2009 році, під час саміту ЄС, підписала Угоду про стратегічне співробітництво.

Співпраця між державами та організаціям здійснюється за для досягнення правопорядку та правосуддя. Вона може існувати як на стадії досудового розслідування, так і після вироку суду. Міжнародне співробітництво реалізується за такими напрямками: інформаційним, під час оперативно-розшукової діяльності та кримінального правосуддя.

Але до ключових напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю О.М. Джужа та Ю.Ф. Іванов включають:

- а) прийняття і реалізацію договорів про боротьбу зі злочинами, що становлять міжнародну небезпеку;
- б) надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи екстрадицію;
- в) розробку міжнародних норм і стандартів, що забезпечують захист прав людини у сфері охорони правопорядку;
- г) регламентування питань національної і міжнародної юрисдикції;
- г) взаємодію у попередженні, виявленні, припиненні і розкритті злочинів міжнародного характеру [3, с. 231].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що транснаціональні злочинні угруповання є найнебезпечнішою формою злочинної діяльності. Тільки скоординоване співробітництво та сумісні зусилля світових країн, їх правоохоронних органів, можуть допомогти у протидії транснаціональній організованій злочинності.

Література:

1. Марисюк К. Ознаки транснаціональних злочинних організацій. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. № 861(13). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/oznaki-transnatsionalnih-zlochinnih-organizatsiy> (дата звернення: 15.02.21).

2. Біленчук П. Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Паніотов Є.К. Транснаціональна злочинність : криміналістичний аналіз : монографія. Київ, 2011. 52 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5457/1/Транснаціональна%20преступність%20ОП.pdf> (дата звернення: 14.02.21).
3. Веремієнко С. В., Пророченко В.В. Напрями та форми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/2_2019/part_2/42.pdf (дата звернення: 15.02.21).

Федоренко Оксана Анатоліївна

*молодший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ
(м.Київ, Україна)*

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПІДВИЩЕННІ
ОПЕРАТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ**

Інтернет доступний у всьому світі, що створює більше можливостей для злочинців він використовується майже всіма на планеті і дозволяє здійснювати злочини віддалено до кіберзлочинності слід підходити як до глобального явища міжнародний вимір необхідний для правильного розуміння всієї реальності комп'ютерної злочинності.

Переваги сучасного цифрового світу та розвиток інформаційних технологій обумовили виникнення нових загроз національній та міжнародній безпеці. Поширюються випадки незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, персональних даних, незаконних фінансових операцій, крадіжок та шахрайства у мережі Інтернет. Кіберзлочинність стає транснаціональною та здатна завдати значної шкоди інтересам особи, суспільства і держави. Розслідування таких злочинів вимагає ефективної міжнародної співпраці без такої співпраці розслідування навряд чи матиме успіх [1].

Та з метою спільної кримінальної політики, спрямованої на захист суспільства від кіберзлочинності, між іншим, шляхом створення відповідного законодавства і налагодження міжнародного співробітництва Україна ратифікувала Конвенцію про кіберзлочинність (994_575), підписану від імені України 23 листопада 2001 року в м. Будапешті, яка є одним із основних документів який регламентує співробітництво правоохоронних органів у боротьбі з транснаціональною кіберзлочинністю [2].

Міжнародна співпраця правоохоронних органів у сфері реалізації положень Будапештської конвенції забезпечує підвищення рівня протидії та розслідування кіберзлочинів. Досвід країн, які в повному обсязі імплементували Будапештську конвенцію, свідчить, що такі механізми значно прискорюють і підвищують ефективність роботи поліції з протидії та виявлення осіб, які чинять злочини, зокрема в кіберпросторі", - наголошують у кіберполіції [3].

Відповідно до ст. 542 КПК України міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Крім того, міжнародними договорами України можуть бути передбачені й інші форми співробітництва під час кримінального провадження.

Під час розслідування кіберзлочинів важливим та необхідним є збереження та надання прийнятних та надійних доказів, які можуть бути використані в досудових та судових провадженнях. Проте, Директива ЄС про збереження даних 2006 року була визнана недійсною в 2014 році, оскільки недискримінаційні заходи та суперечать правам на конфіденційність.

Електронні докази у справах про правопорушення за допомогою інформаційних технологій, як правило, важко зібрати так як вони є відносно нестабільними. Тому надзвичайно важливо, щоб під час розслідування та кіберзлочинності держави-учасниці Конвенції про кіберзлочинність були готові ефективно та своєчасно застосовувати різноманітні способи міжнародного співробітництва, передбачені Конвенцією.

Електронні докази походять від електронних пристроїв, таких як комп'ютери та їх периферійний апарат, комп'ютерні мережі, мобільні телефони, цифрові камери та інше портативне обладнання (включаючи пристрої зберігання даних), а також від Інтернету.

Інформація, яку вони містять, не мають самостійної фізичної форми. Однак багато в чому електронні докази нічим не відрізняються від традиційних доказів тим, що сторона, яка вводить їх у судовий процес, повинна мати можливість продемонструвати, що вони відображають ті самі сукупності обставин та фактичну інформацію, що і на момент вчинення злочину. Іншими словами, вони повинні бути в змозі показати, що жодних змін, видалень, доповнень чи інших змін не відбулося (або могло відбутися).

Кожна дія на цифровому пристрої залишає певні сліди, а більшість програм автоматично формують звіти та мають реєстр виконаних дій (логи). Це використовується для доведення зв'язку між пристроєм та особою. Проте, є реальний ризик, що доказові дані, що утримуються постачальником послуг, можуть бути видалені.

Швидкість має вирішальне значення для пошуку та отримання електронних доказів, так як комп'ютерні дані дуже мінливі.

У різних країнах існують різні правила щодо зберігання та зберігання електронних доказів.

За допомогою декількох натискань клавіш або за допомогою автоматичних програм його можна видалити, змінити або перемістити, унеможливаючи відстеження злочину до винного або знищення критичного доказу вини.

Деякі форми комп'ютерних даних зберігаються лише короткий проміжок часу перед тим, як їх видалити. Таким чином, було досягнуто домовленості про необхідність механізму, щоб забезпечити доступність таких даних до очікування більш тривалого та більш залученого процесу виконання офіційного запиту про взаємодопомогу, який може зайняти тижні чи місяці.

Так, згідно Конвенції про кіберзлочинність Держави-члени Ради Європи та інші Держави, які підписали цю Конвенцію передбачено статтею 29 Прискорене збереження збережених комп'ютерних даних яка передбачає механізм на міжнародному рівні щоб кожна Сторона мала юридичну можливість швидкого збереження даних, що зберігаються на території запитуваної Сторони за допомогою

комп'ютерної системи, з метою що дані не повинні бути змінені, видалені чи видалені протягом періоду часу, необхідного для підготовки, передачі та виконання запиту про взаємодопомогу для отримання даних. Збереження - це обмежений, тимчасовий захід, який має відбуватися набагато швидше, ніж виконання традиційної взаємодопомоги.

Прийняття законодавчих та політичних рамок про кіберзлочинність та пов'язані з нею інструменти, сприяє підтримці країн у всьому світі для посилення кримінально-правового потенціалу щодо кіберзлочинності та електронних доказів, зміцненню потенціалу судових та правоохоронних органів та міжвідомчого співробітництва, а також підвищення ефективного міжнародного співробітництва та довіри щодо кримінального правосуддя, кіберзлочинності та електронних доказів, включаючи між постачальниками послуг та правоохоронними органами.

Стратегія кібербезпеки України 2016 року була розрахована до 2020 року. Сьогодні існують нові виклики, які потребують доопрацювань. Серед новітніх загроз слід зазначити: 1. поширення Інтернету речей (IoT); • нові загрози, пов'язані з широким впровадженням 5G; • діяльність організованих кіберугрупповань; • використання нових методів соціальної інженерії; • продаж в Інтернет та Даркнет персональних даних громадян та технічних і програмних засобів для вчинення кіберзлочинів (віруси, трояни, програми для злову паролів тощо); • збільшення рівня шахрайства у кіберпросторі [4].

Література:

1. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» від 07.09.2005 року
2. Про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 21 листопада 2001 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_575
3. Рада Європи готова до співпраці з Україною для імплементації Будапештської конвенції про кіберзлочинність. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/638709.html>.
4. Матеріали круглого столу проекту CyberEast спільно з проектом CyberSecurrity East який відбувся 28.01.2021 р. щодо національних політик по кібербезпеці.

СЕКЦІЯ №2.
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ДЕОНТОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Буліченко Ірина Юріївна
здобувач вищої освіти 2 курсу
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ

Великий Віктор Миколайович
кандидат педагогічних наук, доцент
старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м. Херсон, Україна)

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЮРИСТА-ПРАКТИКА ТА
ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Професійна деформація виникає у багатьох професіях. На жаль, юристів це також стосується. Проблема впливу професії та службової діяльності на особистість давно привертає до себе увагу науковців. Так, ще на початку ХХ століття американський вчений П. Сорокін визначив вплив професійної діяльності на людину, перш за все в негативному плані та ввів поняття "професійна деформація" [1]. Пізніше, як прояви такої деформації було виділено різноманітні аспекти, у тому числі, професійне вигорання – виснаження особистістних, емоційних та енергетичних ресурсів.

Найчастіше в працях дослідників це питання розглядалось по відношенню до представників професій типу «людина-людина» [2].

Враховуючи напружені умови праці юристів та високої вірогідності появи професійного вигорання як небажаного явища, що знижує рівень професійної придатності спеціаліста і ефективності виконуваної діяльності ця проблема залишається актуальною. Її вирішення передбачає розробку заходів недопущення виникнення даного явища у професійній діяльності фахівця, своєчасне виявлення його ознак в разі появи, шляхи усунення шкідливої дії.

Одним з перших, хто намагався пояснити сутність професійного вигорання був Г. Сальє. Виходячи зі своєї теорії стресу, він зазначав, синдром вигорання — це реакція людини на робочі стреси, що включає в себе психологічні, фізіологічні та поведінкові компоненти. При цьому, професійне вигорання включає в себе емоційне, розумове та фізичне виснаження [3].

Як правило, професійне вигорання не є одномоментним явищем. Воно проходить низку етапів: все починається з позитивного відношення до професійної діяльності, задоволення від неї. Далі, чим частіше працівник стикається з труднощами при виконанні своїх професійних функцій, тим меншою стає його зацікавленість, з'являється втома і знижується мотивація, на цьому етапі, надто висока мотивація та активність прискорюють виснаження професіонала. Надалі з'являються перші хронічні симптоми у вигляді емоційних переживань, роздратованості, втоми та безсилля. Наступний етап є кризовим, що проявляється появою хронічних захворювань, переживань невдоволеністю собою і своєю професією. Кінцевий етап характеризується гостротою переживань і небезпекою, що загрожує самому життю людини [4, с.25].

При тому, що процес вигорання у кожної особи і в кожному конкретному випадку має свої особливості, все ж, у деяких дослідженнях здійснюється спроба виділити їх орієнтовні часові межі: перший етап – 3-5 років, другий 5-15 років і третій – від 10 до 20 років [5, с.59].

Причини професійного вигорання доцільно шукати у трьох площинах: індивідуальній, інтерперсональній та організаційній.

До індивідуальних особливостей, що сприяють появі вигорання є: пасивність, захист, залежність, низька самооцінка, невпевненість, почуття тягаря зовнішнього контролю, ірраціональні уявлення про свою професійну роль, низька самоефективність, надвисока мотивація праці, надмірний самоконтроль, який полягає в униканні важких ситуацій.

Міжособистісні фактори включають в себе: міжособистісні конфлікти, конкуренцію, відсутність взаємної довіри, порушення спілкування, словесні образи, вербальну агресію, знущання, які ставлять під сумнів наявність професійної компетентності, блокування емоційної залученості у стосунки з іншими людьми.

До організаційних, в основному належать чинники, пов'язані з професійною роллю та розвитком, фізичними умовами праці, стилем керівництва, перевантаженнями, наявністю великої кількості обов'язків, браком часу і ресурсів для виконання поставлених завдань.[6].

Появі професійного вигорання юриста сприяє низка особливостей його діяльності:

- гострота і глибина проблем клієнтів (необхідність проявляти розуміння, співчуття і глибоку емпатію);
- наявність жорстких регламентуючих документів та вимог, при низькому ступені визначеності і відповідної алгоритмізації дій;
- високий рівень особистої відповідальності;
- невизначений евристичний характер професійної діяльності юриста;
- робочі перевантаження та відсутність чіткої регламентації робочого часу;
- виконання професійних функцій в умовах дефіциту часу;
- висока конкуренція серед колег;
- висока вірогідність конфліктів;
- об'єктивно небезпечний характер професійної діяльності[7].

Знання цих чинників та зменшення їх впливу слід розглядати як одну з умов зменшення вірогідності професійного вигорання у юриста.

Крім того, на нашу думку, запобіганню професійному вигоранню юриста можуть сприяти такі заходи:

- кандидатів на професію юриста слід розуміти, до яких особливостей роботи він повинен бути готовий, які вимоги ставляться до його особистості;
- необхідно запроваджувати дієву систему професійного відбору та підбору на конкретні робочі місця у сфері правоохоронної і правозастосувальної практики;
- формувати оптимістичні перспективи;
- майбутній юрист повинен мати особисту програму своєї професійної мобільності та кар'єри;
- треба бути готовим до запобігання поширення своєї професійну діяльність на життя у родинному колі, давати собі

можливість “перезавантажитись”, переключитись на домашнє життя або на інші види діяльності, не пов’язані з основною роботою;

- майбутній юрист повинен оволодіти основам тайм менеджменту та організації своєї діяльності;

- необхідно знати закономірності виникнення стресу і вміти протидіяти йому, блокувати стресогенні чинники;

- слід оволодіти прийомами психічної саморегуляції за допомогою аутотренінгу;

- зайняття спортом сприятиме не лише покращенню фізичної форми, а й стійкості до негативних психічних впливів;

- слід оволодіти методиками конструктивного вирішення конфліктів;

- не треба соромитись запозичувати кращий досвід своїх колег;

- необхідно оволодіти та використовувати технічні засоби, які полегшують рутинну роботу юриста, зменшують негативний вплив монотонії;

- на крайній випадок, з метою самозбереження, повинні бути передбачені запасні професійної діяльності.

Висновки. Професійне вигорання юриста-практика — це явище розумового, емоційного та фізичного виснаження, що зумовлюються індивідуальними, міжособистісними та організаційними чинниками. Процес професійного вигорання проходить кілька етапів, на яких він проявляється як втрата інтересу до професійної діяльності, зниження її ефективності, песимізм щодо своїх перспектив у професії юриста, дратівливість, відраза до себе і всього оточуючого, поява деперсоналізації, хронічної втоми, апатії, хвороб, погіршення якості сну, внутрішня порожнеча.

Професійне вигорання не є абсолютно невід’ємним супутником життя юриста – йому можна і потрібно протистояти.

Література:

1. Сорокин П. А. Социальная мобильность.// Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Соколова: Пер. с англ. — М.: Политиздат, 1992. – 543с.
2. Бондаревська Л. Вплив психотравмуючих переживань на виникнення психічного вигорання / Л. Бондаревська. – К.: Либідь, 1996. – С. 59
3. Селье, Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М: Прогресс, 1982. – 127 с.

4. Орел В.Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии. Эмпирические исследования / В.Е. Орел // Психологический журнал. – 2001. – № 1. – С. 16–22.
5. Водопьянова Н.Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н.Е. Водопьянова. – СПб.: Питер, 2008. – 336 с.
6. Синдром професійного вигорання як проблема сучасної психологічної науки / Т. А. Ткачук, І. Шумейко. // Технології розвитку інтелекту. - 2016. - Т. 2 Вип. 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2016_2_1_16
7. Мащак С.О. Професійне вигорання особистості як соціально-психологічна проблема. Науковий вісник 2 (1) 2012 Львівського державного університету внутрішніх справ С.444-452.

Ганаба Світлана Олександрівна
доктор філософських наук, професор
професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін

Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький, Україна)

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК КОМПЕТЕНЦІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Римський філософ-стоїк, державний діяч, поет Луцій Сенека свого часу зауважував, що освіта дається тому, хто її здобуває для життя. Очевидно, що якісна освіта дозволяє сучасній людині бути успішною у реаліях сьогодення, сприяє пошуку ефективних відповідей на виклики та запити сучасного світу, допомагає прийняти зважені й ефективні рішення у різних життєвих ситуаціях. Водночас, на вступних заняттях з предметів гуманітарного циклу початкових курсів, неважко помітити суперечності, які виникають стосовно особистості майбутнього офіцера та викликами сьогодення. Ці суперечності умовно можна згрупувати за такими напрямками: між особистістю та викликами швидко змінного та непередбачуваного світу (особистісний вимір); між особистістю (молодий офіцер-прикордонник) та викликами на державному кордоні (професійний вимір); між

особистістю (громадянин суспільства) та викликами інформаційного суспільства, впливом інформаційних потоків на свідомість, вміння критично осмислювати та переосмислювати інформаційний ресурс (суспільний вимір).

Вирішення цих суперечностей у освітньому процесі є актуальною проблемою, спрямованою на творення якісної освіти, значимої й ефективною як для особистості, так й для офіцера - професіонала своєї справи. Як результат, вище окреслений контекст формує нові запити до освіти. Актуалізується проблема пошуку нових стратегій мислення, аналізуються результати освітніх практик, способів передачі і трансляції знань тощо. Вихідною позицією у пошуку релевантних форм та методів навчання є розуміння освіти не лише як сфери набуття та продукування знань й умінь, а й здатність використовувати освітній ресурс у вирішенні повсякденних та суспільно значимих проблем. Особливу роль у практиках освіти набуває здатність критично й неупереджено мислити, нестандартно підходити до вирішення професійних й повсякденних питань. З огляду на ту обставину, що на сьогодні виникає потреба в особистості, яка не лише накопичує інформацію для своєї професійної діяльності, а й володіє здатністю її генерувати та змінювати, тобто постійно знаходитися у стані творчого пошуку та саморозвитку проблема впровадження методик критичного мислення є на часі.

Науковцями створено низку напрацювань з окресленої проблеми. Питаннями дослідження природи та особливостей переходу до ефективного мислення займаються фахівці різних галузей. Використання міждисциплінарного контексту дослідження дозволяє їм сформулювати нову парадигму, яка б символізувала нове наукове розуміння світу. Суть та функціональні характеристики переходу до нового мислення представлені у концепціях «інноваційного мислення» В. Делія, «складного мислення» Е. Морена, «номадичного мислення» Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, «пост метафізичного мислення» Ю. Габермаса, «глобального мислення» Е. Ласло, «трансверсального розуму» В. Вельши тощо. Загалом таке мислення враховує світ та людину як складні цілісні структури, які знаходяться у постійному взаємозв'язку, русі та само зміні. Воно презентує пізнавальну діяльність як відкриту систему, яка має не лише раціональну складову, а й емоціональну, рефлексивну, міфологічну та інші, оскільки пов'язана з переконаннями

і особистісними інтересами тих, хто навчається. Спільним підґрунтям досліджень є думка про те, що таке мислення здатне запропонувати нові шляхи розвитку людської спільноти в умовах перманентної кризи та не прогнозованості буття.

Чи будь яке мислення є продуктивним для людини? Ні. Очевидно, значимим є те, що дозволяє пояснити для неї незрозуміле, дати відповіді на невідомі питання. Проте, продуктивність та релевантність мислення визначається також і здатністю у відомому й очевидному віднайти незрозуміле й неймовірне, окреслити нові проблеми, Власне, ця настанова є особливо значимою у розвитку критичного мислення в освітньому процесі. У практиці освіти вона реалізується через такі настанови:

- процес мислення сконцентровується на використанні неочікуваних змін та випадковостей, які не розглядаються як другорядні явища, а радше як потенційна можливість у створенні кардинально нового розуміння реалій буття;

- визначальним у процесі мислення є не концентрування уваги на спільному, тотожному, закономірному, а радше на відмінному, неповторному, одиничному;

- культивування продуктивного мислення можливе за умови ліквідації авторитету загальноприйнятих правил, приписів та стандартів.

Критичне мислення не означає негативність суджень або критику. Радше, це розумний, неупереджений розгляд різноманітності підходів з метою висловлення обґрунтованих суджень і прийняття осмислених рішень. «Критичний», у цьому контексті означає «аналітичний». Це система суджень, яка ґрунтується на здатності виявляти причинно-наслідкові зв'язки, верифікувати інформацію, відокремлювати факти від думок і припущень, при цьому блокуючи одностороннє, догматичне сприйняття світу. Воно є релевантним у реаліях перманентно динамічної епохи, оскільки заперечує будь-які авторитети та є анти догматичним. Таке мислення не зводиться до певного алгоритму та не просякнуте стереотипами та стандартами. Воно виявляється у здатності людини не піддаватися впливу чужих думок, об'єктивно оцінювати свої думки, ретельно перевіряти свої рішення, зважувати всі аргументи «за» і «проти» тощо. Це мислення дозволяє розкрити унікальну індивідуальність людини.

Карбовський Дмитро Олексійович

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

(м. Херсон, Україна)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ: НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Одночасне реформування у всій правоохоронній системі України призвело до того, що на сьогодні професіональних спеціалістів з певними навичками залишилось одиниці. Саме проблемам підвищення професіоналізму працівників правоохоронних органів приділяється особлива увага, особливо слідчим, від роботи яких формується думка суспільства про діяльність всієї правоохоронної системи у цілому. Відповідно з кримінальним процесуальним кодексом України процедура досудового розслідування окремих видів злочинів є дуже складною та потребує високого професійного рівня, спеціальних знань у галузі право та відповідного досвіду роботи.

Саме поєднання отримання знань з теоретичної та практичної сторони нинішніх курсантів, студентів, а завтрашніх слідчих є тим основним стержнем, що ляже в основу їх діяльності. У своєму дослідженні «Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні» професор В.Галуцько зазначала, що, ефективними напрямками професійної підготовки, наприклад слідчих є: постійна, цілеспрямована організаційно-управлінська робота керівників усіх рівнів, яка спрямована на удосконалення професійної майстерності слідчих; проведення занять на високому теоретичному і методичному рівні; належне методичне забезпечення занять із професійної підготовки; активне та свідоме ставлення працівників органів досудового розслідування до підвищення своєї професійної майстерності; удосконалення форм і методів розслідування злочинів, впровадження новітньої методики з розслідування певних категорій злочинів; постійний і дієвий контроль за виконанням навчальних програм, теоретичних планів, а також засвоєнням матеріалу під час проведення занять в системі професійної підготовки [1]. Теоретична складова

у поєднанні з практичними навичками залишається актуальною і в умовах сьогодення. Слід відмітити, що практичних слідчих, особливо органів Національної поліції, із відповідним досвідом роботи на жаль невелика кількість. Існує проблема плинності кадрів у зв'язку з неналежним матеріальним забезпеченням, ненормованістю робочого часу, практичною відсутністю відпочинку в повному обсязі тощо.

Відповідно до Закону України «Про національну поліцію» професійне навчання поліцейських складається з: 1) первинної професійної підготовки; 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; 3) післядипломної освіти; 4) службової підготовки - системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [2]. Ми не погоджуємось і не підтримуємо точку зору певних науковців, які стверджують, що необхідно для підготовки майбутніх поліцейських залишити тільки первинну підготовку, а вищу освіту вони можуть отримати будь-де. Система закладів вищої освіти МВС готує специфічних спеціалістів, як-то слідчих, оперативних працівників, дільничних офіцерів громади тощо, інші ЗВО готують юристів широко гатунку і як показує практика, такі особи приходячи на практику до лав національної поліції не готові до специфічних умов праці, працюють як правило до року.

Дійсно є певні проблеми і у ЗВО МВС. Так, на сьогодні підготовка майбутніх фахівців відбувається, на жаль, не зовсім по чітко продуманим навчальним планам, що затверджуються Міністерством внутрішніх справ, особливо навчання у ЗВО МВС за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» за освітньо – професійною програмою «2 роки курсант -1 рік слухач», відповідно до якої курсанти навчаються на денній формі два роки. Потім звільняються з посади курсанта на відряджаються з подальшим призначенням на відповідні посади молодшого складу поліції та продовжують навчання на заочній формі.

Так, дійсно відбувається поповнення молодшим складом поліція, однак певних практичних навичок за спеціальностями на які вони подавали заяви та були зараховані «Кримінальна поліція» або «Превентивна діяльність», такі особи не здобувають. Окрім того, перші два роки навчання відповідно до затверджених навчальних програм вони вивчають загально теоретичні предмети, як-то історія держави та

права, конституційне право, політологія, деонтологія тощо, а вивчення специфічних предметів відповідно до їх спеціалізації, починаються із третього курсу (адміністративне право, т.д.). Відповідним чином, приступивши до виконання обов'язків, наприклад, патрульним та виходячи на службу така особа не має певних навиків навіть у складанні відповідного протоколу, не говорячи за надання кваліфікації певному правопорушенню. Звідси і впливає загально суспільна думка про «недолугість» системи не тільки навчання, а і професійності поліцейських.

Саме тому, на нашу думку, необхідно змінити лише процес підходу до навчальних програм, а науково-педагогічний склад ЗВО МВС знайдуть належні методи та форми самого навчання.

Література:

1. Галуцько В.М. Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні. Автореф. на здобут. докт.юр.наук.12.00.07. Київ. 2017.39 с
2. Про Національну поліцію. Закон України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Литвиненко Таміла Анатоліївна

кандидат філософських наук,

приватний викладач

(м.Харків, Україна)

ЩОДО ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОЛІЦЕСЬКОГО ПРАВА

Сутність поліцейського права, як і військового, судового, медичного та інших міжгалузевих підгалузей, природно проявляється у їх теоретичному обґрунтуванні та аналізі з позиції адміністративного, камерального (фінансового, фіскального), міжнародного, кримінального, кримінально-процесуального, дисциплінарного права. Цьому сприяють управлінської стратегії історичного ретроспективного, сучасного перспективного, а також нормативно-застосовного регулювання специфічних суб'єктно-об'єктних суспільних відносин. Такої нормативної політики додержується багато вчених-правників, що визначали ступінь

світового розвитку поліцейського права для сучасних країн XXI століття. Серед них І. Андрієвський, І. Бородін, В. Гессен, Н. Деламар, Ж. Імберт, М. Лошицький, В. Мельник, Р. фон Моль, О. Проневіч, О. Рябченко, Л. Штейн та багато інших.

На сьогоднішній день, поліцейське право в системі національного та міжнародного права існує в якості науки, дисципліни та практики діяльності поліцейських. Воно виконує зв'язуючу роль міжгалузевої підгалузі для профільних, спеціальних та комплексних галузей права, що носять прикладний, адміністративний характер. Воно дає можливість у забезпеченні регулювання корпоративних відносин між поліцейськими та їх структурованими підрозділами на національному рівні, а також з Інтерполом, Європолом, на міжнародному рівні. Його регулюючий вплив також розповсюджується на відносини між поліцейськими та населенням, між поліцейськими та правопорушниками (у тому числі, іноземцями, особами без громадянства), утворюючи єдину, врегульовану нормами права, міжнародно-національну систему регулювання поліцейської діяльності.

Відомо, що в часи Російської імперії навчальний курс поліцейського права складався з двох дисциплін: «Закони благоустрою» та «Закони благочиння». У сучасних ЗВО України спектр дисциплін поліцейського права значно розширений:

- адміністративне право та адміністративний процес;
- кримінальне право та кримінальний процес;
- криміналістика та оперативно-розшукова діяльність;
- спеціальна техніка та спеціальна тактика;
- поліцейська деонтологія, вогнева підготовка;
- досудове розслідування та особливості розслідування окремих видів злочинів.

Втім, зазначені поліцейські дисципліни розглядаються вченими та практиками, як сучасна система фахових знань, вмінь та навичок, що мають науково-методичний характер пізнання. Вони охоплюють систему організаційно-управлінських, професійно-етичних та соціально-корпоративних норм, принципів історично складеної належної правової поведінки працівників поліції, при виконанні ними службових повноважень. Таким чином, поліцейське право може розглядатися як міжгалузева підгалузь профільних знань про виникнення, формування, розвиток та функціонування у професійній

групі працівників поліції особливої системи кодифікованих норм, правил поведінки, що ґрунтується на історично складених та сучасних національних та міжнародних стандартах, системі правових і моральних принципів.

В основі поліцейського права, його деонтологічних установок про правила гарного, розумного «професійного тону», орієнтованого на проблему регулювання професійної правомірної поведінки поліцейських під час взаємодії їх між собою та з правопорушниками або з законослухняними громадянами, корисно знати правила застосування фахової правомірності: переконання, психічного, чи фізичного примусу, спецзасобів та вогнепальної зброї, як сутності поліцейського професіоналізму.

Природно, що поліцейське право та поліцейська деонтологія в єдності з теорією права і філософією права формують загальні та професійні знання про належну (корисну) правомірну поведінку поліцейських, що, в свою чергу, відображається у їх правовій свідомості, особистій та правовій культурі, як системі корпоративних матеріальних та духовних поліцейських цінностей. Отже, поліцейське право та поліцейська деонтологія у спеціалізованих закладах вищої освіти є свого роду фаховим науково-методичним «скарбом», що формує у майбутніх поліцейських етично-правові стандарти дії у конкретній злочинній ситуації. Бо знання, вміння та навички набуті з протидії злочинності за цими стандартами дозволяють поліцейським впроваджувати у власну практику більш дієві методи та засоби креативного характеру щодо протидії злочинності.

Об'єктом поліцейського права є реальні суспільно-корпоративні поліцейські (деонтологічні) відносини на внутрішній та зовнішній сферах їх фахової протидії кримінальним та іншим правопорушенням, що виникають у правоохоронній протидії злочинності. Предметом поліцейського права виступає реально функціонуюча система норм, правил поведінки, які в деонтологічному аспекті належної професійної правомірної поведінки поліцейських утворює гармонізацію правоохоронних та «без пекових» відносин на внутрішній та зовнішній сферах фахової протидії кримінальним та іншим правопорушенням.

Мета поліцейського права – надати поліцейським за фахом стандартні правомірні результати науково-методичної праці в тій чи іншій криміногенній ситуації під час здійснення ними своїх

професійних повноважень та виконання поліцейських службових обов'язків у поліцейському середовищі та серед населення з протидії сучасній злочинності.

Таким чином, поліцейське право представляє собою таку міжгалузеву підгалузь систематизованих загальнообов'язкових формально визначених норм, які регулюють внутрішню корпоративну та зовнішню корпоративну професійну діяльність Національної поліції України з протидії злочинності та профілактиці будь-яких правопорушень.

Перспективним засобом кодифікації поліцейського права в Україні є створення Кодексу Національного поліцейського права України, який вбере зміст багатьох законів та підзаконних актів. Так, Закон України Про Національну поліцію»[1] фактично розкриє загальні положення, принципи, форми, функції суб'єктів поліцейського права, та їх юридичне положення, та їхню ретроспективну відповідальність. В Особливій частині цього кодексу знайдуть своє відображення дисциплінарний зміст Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [2], а також розділ оперативно-розшукової діяльності за Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»[3]; Із КПК України корисно виокремити та кодифікувати сенс кримінального провадження для органів дізнання та слідства. У розділ профілактики кримінальних та адміністративних правопорушень корисно протидіяти насильству в сім'ї, а також ювенальної злочинності. Така кодифікація сприятиме належній систематизації поліцейського права в єдиний кодифікований акт, що позитивно для фахового поліцейського регулювання суспільних відносин.

Література:

1. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015 р. № 40-41. URL:<https://zakon.help/law/2135-XII/edition02.08.2018/page2>
2. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: закон України від 15.03.2015 № 2337-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 29. ст. 233. URL:<https://zakon.help/law/2337-VIII/edition02.02.2020/pag>
3. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 2135. URL: <https://zakon.help/law/2135-XII/edition02.08.2018/page2>

Макогончук Наталія Віталіївна

старший викладач

*кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національної академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

Гевко Олена Іванівна

викладач

*кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національної академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м.Хмельницький, Україна)*

**ДО ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ МЕДІА-РЕСУРСІВ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС
ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Засоби масової інформації стали майже такими ж необхідними, як їжа та одяг. ЗМІ відіграють важливу роль у розвитку суспільства. ЗМІ мають сильну соціальну сферу. Через їхню здатність охопити велику кількість громадськості, їм притаманна властивість передавати повідомлення для формування громадської думки та обізнаності суспільства.

Використання медіа в освіті надає студентам, слухачам можливість отримувати більше корисної інформації, спілкуватися з навчальними групами та іншими освітніми системами, які роблять освіту зручною.

Інструменти соціальних мереж дають студентам, слухачам та закладам освіти різні можливості для вдосконалення методів навчання, дозволяють обмінюватися ідеями та взаємодіяти. Студенти можуть скористатися онлайн-підручниками та ресурсами, якими обмінюються через соціальні мережі.

На використання медіаресурсів в освітньому процесі вищої школи впливають такі особливості: : інтерактивність як процес від обміну інформацією до проведеної дії; мультимедійність – представлення об'єктів і процесів з використанням фото, відео, графіки, анімації, звуку; здатність до моделювання реальних об'єктів і процесів з метою їх дослідження; комунікативність – можливість безпосереднього

спілкування, оперативність представлення інформації, контроль за станом процесу шляхом об'єднання комп'ютерів в глобальні і локальні мережі; продуктивність – автоматизація некреативних операцій [1].

У навчальній діяльності під час аудиторних занять та під час самостійної роботи студентів у вищій школі широко використовують соціальні мережі Інтернет (facebook, twitter). Окрім професійно-орієнтованих сайтів і порталів, важливим помічником у навчанні залишаються тематичні відеофільми та відеоролики (зокрема з YouTube), демонстрація яких супроводжується методом аналізу ситуацій та «мозкового штурму». Не менш ефективним є засіб комунікації у формі Інтернет-конференцій для студентів університету, вебінарів, обмін інформацією у мережевому інформаційному забезпеченні навчального закладу, а також навчальні заняття із слухачами Школи педагогічної майстерності з використанням програми Zoom.

Навчальні заклади можуть обмінюватися позитивними публікаціями, які охоплюють усіх студентів, слухачів, підключених до мереж та сторінок. Викладачі можуть ініціювати хештеги та корисні онлайн-дискусії в соціальних мережах, щоб залучити студентів [2]. Медіа-ресурси пропонують також корисні інструменти моніторингу аудиторії на різні теми. Кожен бажаючий може дізнатися, як більшість людей ставиться до певної теми або як її аналізують експерти та дають поради з конкретних питань.

Проте не слід забувати й те, що навіть добре організована навчальна діяльність з використанням медіа може виявитися неефективною, якщо слухачі, студенти не виявляють цікавості до запропонованої інформації. Тому потрібно меред застосуванням медіа-ресурсів кожне навчальне заняття розпочинати з актуалізації знань студентів, слухачів.

Таким чином, використання медіа-ресурсів в освітньому процесі вищої школи дають можливість вибирати оптимальний темп навчання, контролювати і відкорегувати процес засвоєння матеріалу.

Література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2008. 684 с.

2. Онкович Г. В. Медіаосвітні технології і компетентісний підхід / Реалізація європейського досвіду компетентісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару. Київ : Педагогічна думка, 2009. С. 206–217.

Погрібний Ігор Митрофанович

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін

Харківського національного університету внутрішніх справ

(м. Харків, Україна)

ЦІННІСНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ МВС

Зміни у взаємодії українського суспільства з державою ґрунтуються на засадах людиноцентризму, гуманізму, верховенства права та взаємної відповідальності людини і держави. Відповідно, така взаємодія вимагає участі належно підготовлених представників органів публічного адміністрування. Таким чином, пошук ефективних засад виховання майбутніх працівників правоохоронних органів є важливою задачею вищих навчальних закладів системи МВС. Необхідність відповіді на це питання привело нас до аналізу етичної складової освітньої діяльності, зокрема, академічної доброчесності.

Академічна доброчесність у освіті виступає важливою засадою необхідною для успішної реалізації освітянської місії. Зокрема, система та механізми академічної доброчесності визнані Законом України «Про освіту» (далі – Закон) в якості важливої складової системи забезпечення якості в закладах освіти (ч. 3 ст. 41 Закону) [1]. Сама академічна доброчесність визначається у Законі як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Також законодавством визначаються порядок дотримання академічної доброчесності як науково-педагогічними працівниками, так і здобувачами освіти та відповідальність за її порушення.

Закон України «Про вищу освіту» [2], посилаючись на Закон України «Про освіту», визначає поняття академічної доброчесності та сукупність заходів, які необхідні для її забезпечення у діяльності закладів вищої освіти (наявність кодексу академічної доброчесності запобігання та виявлення академічного плагіату, забезпечення академічної доброчесності у діяльності науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти). При цьому слід звернути увагу на те, що сутнісна складова академічної доброчесності не має нормативного закріплення. У даному випадку ми говоримо про принципи академічної доброчесності, які виступають основоположною складовою даного явища. У зв'язку з цим, академічна доброчесність найчастіше асоціюється з дотриманням антиплагіату, однак це не є достовірним.

Міжнародний центр академічної доброчесності (International Center for Academic Integrity) визначає академічну доброчесність як дотримання шести фундаментальних принципів – чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та сміливості [3, с. 6]. При цьому, Міжнародний центр академічної доброчесності не лише закликає застосовувати ці принципи для інформування та підвищення можливостей, але ц діяти у відповідності до них. На думку його спеціалістів, означені принципи необхідно впроваджувати у освітній діалог, що сприяє підвищенню громадянської культури в цілому.

Відповідно, високий рівень громадянської культури сприятиме формуванню у слухачів вищих навальних закладів системи МВС відповідальної поведінки під час реалізації себе в юридичній професії. Це твердження висувається нами на підставі педагогічних досліджень щодо ролі наслідування у формуванні етичної поведінки особистості. Зокрема, американський психолог А. Бандура стверджував, що для формування нового у поведінці людини необхідне спостереження за поведінкою іншого. Зазначена позиція була у подальшому інтерпретована вітчизняними науковцями відносно формування етичних цінностей особистості, що дало підстави стверджувати про наслідування як ефективний інструмент формування етичних норм [4].

Принцип чесності у науковій та викладацькій роботі науково-педагогічного складу забезпечує чесні відносини між ними та здобувачами на засадах нетерпимості фальсифікації даних, брехні, омани, шахрайства, привласнення. Виховання у майбутнього

працівника правоохоронних органів сміливості і сили духу для здійснення належного етичного вибору на шкоду власним інтересам є важливим кроком для формування законної поведінки, а також антикорупційним чинником.

Дотримання принципу чесності автоматично піднімає рівень довіри. У освітній діяльності довіра формується на чітких правилах та вказівках щодо виконання завдань, оцінюванні роботи здобувачів, прагненні до оригінальності викладення засвоєного матеріалу. Відповідно розуміння довіри та її спостереження у освітньому середовищі впливатиме на подальшу роботу здобувача вищої освіти у правоохоронній діяльності з представниками громадянського суспільства.

Принцип справедливості є визначальним фактором у формуванні доброчесності. Вважаємо, що безпристрасне оцінювання та коректне ставлення до здобувачів вищої освіти з боку науково-педагогічного складу, формуватиме у останніх особистісне відчуття справедливості та відповідного ставлення до задач, які вирішуватимуться ними під час професійної діяльності.

Повага як принцип академічної доброчесності виступає підставою для належного ставлення до думок оточуючих та дає можливість здобувачеві формувати власну незалежну думку. Саме рівновага між особистою думкою та повагою до думок інших дає можливість розвитку толерантної, гуманної особистості, яка у подальшому буде реалізовувати принципи законності, гуманізму та поваги до прав людини під час виконання правоохоронної функції.

Відповідальність виступає важливим принципом академічної доброчесності, адже він дає можливість досягати успіху та змін на краще у освітньому процесі. Відповідальність формує вимогливість до себе та вимагає від оточуючих такої ж відповідальної поведінки. Виховання відповідальності призводить до належного виконання службових обов'язків, дотримання діючого законодавства та принципового ставлення майбутнього правоохоронця до діяльності інших осіб. Розвиток принципу відповідальності дає уміння розпізнавати аморальні поступки та подавляти у собі пориви до їх вчинення.

Сміливість є також основоположним принципом доброчесності. Як визначав Аристотель, це є перша з чеснот людини, яка гарантує всі інші. Вона дає можливість здобувачеві освіти засвоювати нові знання

та відстоювати якість своєї освіти, навіть якщо це не співпадає з думкою загалу. Розвиток сміливості у освітянській спільноті вимагає є підставою вимогливості викладача, який має навчити здобувача освіти не боятися власної думки та вміти її відстоювати незалежно від обставин.

Отже, подання прикладу науково-педагогічним складом щодо дотримання визначених принципів академічної доброчесності, а також сприяння їх розвитку в академічному середовищі є підставою для формування належної етичної складової у особистості випускника навчальних закладів системи МВС.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top> (дата звернення 18.02.2021 року);
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top> (дата звернення 18.02.2021 року);
3. The Fundamental Values of Academic Integrity. International Center for Academic Integrity. 2021. 17 p. URL: <https://www.academicintegrity.org/the-fundamental-values-of-academic-integrity/> (дата звернення 18.02.2021 року)
4. Кравчук Л.В. Наслідування як механізм засвоєння етичних норм дітьми дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць*. 2007. № 4. С. 185-194.

Рубан Катерина Павлівна

кандидат юридичних наук

заступник начальника тренінгового центру ГУНП

в Херсонській області

(м.Херсон, Україна)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Актуальність обраної теми пов'язана у першу чергу з тим, що організована та міжнародна злочинність набирає досить швидкого

розвитку і, на жаль, інколи за рівнем професійності набагато перевищує ступінь професійної (зокрема, службової) підготовки правоохоронних органів, цей відрив стає все більш помітним майже у всіх країнах світу.

Робота присвячена аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки працівників поліції деяких розвинутих країн світу, зокрема Великобританії, США, Франції, з метою визначення найбільш оптимальних форм організації такої підготовки, які б могли бути використані в Україні.

Слід зазначити одним з основних напрямків у роботі з кадрами за кордоном є початкова підготовка та стажування молодих співробітників поліції, підвищення їх правосвідомості та інтелектуального рівня. Початкова підготовка займає центральне місце в структурі професійної освіти кадрів поліції, оскільки саме від якості початкового навчання залежить становлення і розвиток професійних якостей поліцейського. У поліції США, Великобританії та інших розвинутих країн світу цей вид підготовки є обов'язковим для всіх, хто прийшов на службу.

Початкова підготовка, як правило, проводиться у центрах підготовки поліцейських. Процес відбору кандидатів на службу в поліцію та їх навчання в багатьох країнах залежить від рівня освіти, оскільки освітній і культурний рівень поліцейських розглядається за кордоном як основний чинник, що забезпечує прогресивний розвиток поліції, а поліцейська освіта - як потужний резерв підвищення ефективності поліцейської діяльності. Рівень освіти для претендентів безпосередньо залежить від виду майбутньої роботи і обов'язків.

Початкова підготовка рядових поліцейських є найбільш налагодженим ланкою в системі професійної підготовки МВС Франції. Вона триває 12 місяців. Протягом чотирьох місяців слухачі отримують базові знання, необхідні поліцейському для несення патрульно-постової служби. Після цього учнів направляють на стажування в поліцейські підрозділи, де під керівництвом досвідченого наставника вони знайомляться з практикою роботи. За результатами роботи керівник стажування виставляє підопічному оцінку. Через місяць стажер повертається до навчального закладу і за тиждень спільно з викладачами підводить підсумки, з'ясовує проблеми та помилки у несенні служби [1, С. 14].

Набір і підготовка кадрів жандармерії відрізняються від підготовки особового складу поліції більшою цілеспрямованістю. Спеціальної освіти не потрібно. Основна підготовка здійснюється в школі початкової підготовки.

Зважаючи на попередні дослідження, можемо відзначити, що система підготовки поліцейських кадрів Франції включає 20 шкіл, які незалежно готують поліцейських та офіцерів, інспекторів і комісарів поліції. На центральному рівні підготовку поліцейських здійснюють: Національний інститут підготовки кадрів у м. Клермон-Ферране, де зосереджена основна діяльність із професійної освіти, Центр досліджень і навчання в Жів-сюр-Івет, який проводить спеціальну підготовку персоналу, а також Інститут IHESI, який, крім функції підготовки, проводить дослідження щодо проблем поліцейської діяльності й безпеки території [2, С. 108].

У прийнятому в 1985 році Законі «Про реформування поліції» є спеціальний розділ, в якому розкриваються критерії з підготовки поліцейських всіх рангів і категорій. У Законі «Про реформування поліції» щодо підготовки керівних кадрів прописано, що комісари поліції після здобуття диплома магістра у будь-якому цивільному університеті ЄС мають пройти курси оперативного поліцейського навчання у Французькій Вищій національній школі. Директиви 1999 року МВС Франції охарактеризували значення структури підготовки комісаріату поліції трьох звань: комісарів, головних комісарів та дивізійних комісарів [3, С. 93].

Відбір і підготовка поліцейських кадрів Великобританії включає в себе початкову професійну підготовку констеблів уніфіковану для всіх поліцейських підрозділів, яка здійснюється за єдиною національною програмою: «Початкова програма поліцейського навчання та розвитку» [4, С. 154]. Загальний термін початкової підготовки - два роки і охоплює весь випробувальний термін служби новобранців. Півтора року з усього строку навчання займає самостійна патрульна служба, під керівництвом досвідчених наставників. Таким чином, початкова професійна підготовка британських поліцейських має яскраво виражену практичну спрямованість.

Окреме значення має досвід професійної підготовки працівників у Академії ФБР США, оскільки цей заклад є одним з найбільших і найвідоміших центрів підготовки співробітників правоохоронних

органів не тільки в США, але і у всьому світі. Головна визначна пам'ятка Академії - її тактичний полігон, на якому слухачі відпрацьовують практичні навички проведення огляду місця події, виявлення та вилучення доказів, затримання злочинців - «Алея Хогана» Тут є банк, готель, пральня, перукарня, пошта, магазини, більярдна і т.д. Місто населене акторами, які грають ролі, відповідні досліджуваним студентами програмами (наприклад, пограбування банку, викрадення людей, напад на державного службовця, збройний опір при затриманні). Навчальні ситуації розігруються в реальному часі (іноді місяцями) [4, С. 275].

Відповідно до вимог статті 72 закону України «Про Національну поліцію» до професійного навчання поліцейських належить, зокрема, службова підготовка. Останніми роками спостерігається стала тенденція до практичного спрямування зазначеної системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності (визначення службової підготовки за наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» (далі наказ)). За указаним наказом не менше 90 % загального навчального часу з тактичної підготовки має бути практичним і розрахованим на набуття стійких навичок щодо дій поліцейських у звичайних умовах і в критичних ситуаціях. У реальності такий підхід особливо яскраво знаходить свій прояв під час навчань із поліцейськими на базі тренінгових центрів ГУНП областей України, зокрема на навчально-тренувальних зборах. Працівники поліції мають розв'язувати ситуативні завдання, або як їх ще називають «сценарії», тому що за змістом вони схожі на невеликі життєві ситуації, які розігруються фахівцями за участі поліцейських, з максимальним наближенням до реалій службової діяльності (повсякденної чи за екстремальних умов). Саме такий підхід дозволяє напрацьовувати ті практичні навички та вміння, які у ідеалі, мають доходити до автоматизму і досконалого виконання. Крім того, виправданим у таких «сценаріях» буває застосування факторів стресу (на кшталт, раптовості, швидкості змін подій, перемини світла і впливу темряви тощо) оскільки таким чином нейрозв'язки вибудовуються і фіксуються у свідомості поліцейського.

Отже, визначаючи напрямки розвитку професійної підготовки правоохоронних органів у різних закордонних державах, приходимо до висновків про такі світові тенденції: визначальна роль процесу відбору кандидатів на службу в поліцію; практична направленість процесу навчання; центральне місце професійної підготовки відводиться початковій підготовці; пошук та перехід на нові форми навчання, зокрема активні практичні групові методи навчання; впровадження технології імітаційного навчання в оптимальному співвідношенні з теоретичним навчанням.

Враховуючи вищевикладений матеріал, необхідно зазначити, що підготовка поліцейських у розвинених країнах ЄС та США має високий матеріально-технічний складник, високий рівень організації освітнього процесу і власні наукові здобутки, вироблення вмінь і навичок, які доведені до автоматизму.

Крім того, для професійної підготовки українських правоохоронців, у тому числі поліцейських, доцільним є використання такої складової зарубіжного досвіду у цьому напрямку, як загальний алгоритм навчання для всіх підрозділів системи МВС України, що у кінцевому результаті має забезпечити створення єдиної системи професійної підготовки у різних підрозділах, регіонах, навчальних закладах за одним зразком, проте у даний час це не виконується.

Література:

1. Криворучко Л.С. Організація професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ до дій в екстремальних умовах: Автореф. дис... канд. юр. наук (12.00.07). – Х.: ХНУВС України. – 2008. – С. 24.
2. Швець Д. В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. // Право і безпека. - 2017. - № 3. – с. 103-112.
3. Шевчук О. О., Томма Р. П. Досвід підготовки поліцейських кадрів у зарубіжних країнах. // Південноукраїнський правничий часопис. – 2018. - № 4-2018, Ч. 2. – С. 92-95.
4. Полиция зарубежных стран: система организации и опыт профессиональной подготовки кадров: Учебное пособие / Якубов А. С., Асямов С. В., Таджиев А. А., Миразов Д. М. — Т.: Академия МВД Республики Узбекистан, 2010. - 452 с.

Семенов Аліна Олегівна

здобувач вищої освіти

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Петренко Наталія Олегівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Останнім часом збільшується інтерес до питань пов'язаних з емоційним інтелектом правника. При цьому різноманітність правничих професій викликає інтерес до визначеного питання саме через їх специфіку.

Сьогодні досить актуальним є питання емоційного інтелекту, як важливої складової у професії сучасного поліцейського. Їх службова діяльність спрямована на ефективне вирішення спеціалізованих завдань, а також потребує наявності психологічних знань, вмінь, навичок, що підкреслюють їх компетентність. Тому основною особистісною характеристикою поліцейського, що вирізняє рівень його професіоналізму в його професії, є емоційний інтелект.

Поняття «емоційний інтелект» було запропоновано Джоном Майєром і Пітером Саловеем у 1990 році. Вони надали розгорнуте визначення, поділивши здібності, що лежать в його основі, на 5 категорій:

1) усвідомлення власних емоцій. Самосвідомість тобто уміння розпізнавати свої почуття, коли вони виникають, становлять основу емоційного інтелекту. При цьому здатність постійно відслідковувати почуття є надзвичайно важливою для психологічної проникливості (інсайту) та самопізнання.

2) управління емоціями. Уміння керувати почуттями, слідкувати, щоб вони відповідали ситуації, ґрунтується на самосвідомості.

3) самомотивація. Скерування емоцій у правильне русло допомагає досягати поставлених цілей – це сприяє концентрації уваги, підвищує самомотивацію і самоконтроль, допомагає стати креативним. Уміння контролювати емоції – відкладати задоволення, придушувати імпульсивні дії – лежить в основі будь-яких звершень.

4) вміння розпізнавати емоції інших людей. Емпатія – ще одна здатність, в основі якої лежить емоційне самоусвідомлення, – є найважливішою навичкою при роботі з людьми.

5) уміння будувати стосунки. Здебільшого мистецтво підтримувати стосунки полягає в умілому поводженні з емоціями інших людей, соціальної компетентності/некомпетентності, а також пов'язаним з ними специфічним навичкам [1, с. 92].

Таким чином, емоційним інтелектом є уміння особи розпізнавати та тлумачити власні емоції та емоції оточуючих, а також здатність управляти емоціями з метою вирішення певних практичних завдань.

Аналізуючи поняття та зміст емоційного інтелекту, можна підкреслити, що він відіграє важливу роль у особистісних якостях поліцейського та його професійній діяльності. Значення полягає перш за все в тому, що службова діяльність працівників відбувається, зазвичай, в екстремальних умовах, що спричинені низкою несприятливих чинників. Систематичне перебування в стресових, конфліктних ситуаціях, імовірність збройних нападів, необхідність миттєвого прийняття рішення, підвищена втомлюваність негативно позначається як на фізичному так і психічному здоров'ї працівників поліції.

Здатність протистояти всім негативним чинникам полягає у розумінні та управлінні поліцейським своїми особистими емоціями та емоціями інших людей, адже це основа його професійної діяльності. По-перше, це точно та конкретно виражати й розпізнавати емоції (ідентифікація емоцій). По-друге, вміння та здатність їх викликати, що в свою чергу допоможуть йому при вирішенні розумових завдань. По-третє, поліцейський має розуміти й аналізувати певні емоції іншої людини та їх причини виникнення, контролювати їх та змінювати свій емоційний стан в потрібне русло відповідно до ситуації [2, с. 34].

Таким чином, емоційний інтелект є ключовою ознакою в процесі спілкування поліцейського та є невід'ємною складовою його професійної діяльності. Пріоритетним завданням поліцейського виступає здатність успішно побудувати діалог навіть в умовах, які

характеризуються підвищеною емоційністю та стресовістю. Формування цієї ознаки є неможливим без урахування особистісних рис поліцейського та кваліфікованих програм навчання й компетентного науково-педагогічного складу. Незважаючи на те, що рівень розвитку емоційного інтелекту залежить від багатьох факторів, все одно дослідження вчених підтверджують, що за правильних умов можна сформувати ці здібності за досить невеликий проміжок часу, але для цього треба використовувати інноваційні методи навчання, такі як тренінг, рольова гра, вправи-ситуації та інше [3, с. 165].

Таким чином, можна констатувати, що емоційна інтелект поліцейського включає в себе такі характеристики:

- сильне почуття особистої безпеки та безпеки;
- володіння методами самозахисту від стресових факторів, що загрожують здоров'ю і життю в екстремальних умовах праці;
- відсутність страхів;
- здатність правильно та зібрано реагувати;
- готовність до дії;
- вміння керувати собою, контролювати свої реакції в несподіваних ситуаціях;
- наявність толерантності;
- вміння ідентифікувати свій внутрішній стан та інших людей;
- здатності розуміти природну динаміку емоцій;
- майстерності керувати своїми емоціями та емоціями інших [4, 160].

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок, що емоційний інтелект відіграє вагомую роль в професійній діяльності поліцейського та допомагає підтримати в належному рівні його психологічне здоров'я. Інтелект у ситуаціях проблемного спілкування виступає інтегральною особистісною ознакою працівника поліції, яка дозволяє йому успішно розпізнавати й інтерпретувати як власні емоції, так і емоції партнера по спілкуванню, з якими доводиться стикатися під час роботи. Проте для формування та розвитку емоційного інтелекту у представників поліції необхідно проходження спеціальної підготовки, яке має стати частиною їх навчальної програми або програми підвищення кваліфікації.

Література:

1. Деніел Гоулман Емоційний інтелект / пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків: Віват. 2019. 512 с.

2. Євдокімова О. О., Пономаренко Я. С. Соціальний інтелект поліцейських у контексті їх комунікативної компетентності. *Право і безпека*. 2018. № 1 (68). С. 31–38.
3. Жданова І. В., Бакуменко І. О. Емоційна компетентність і шляхи її розвитку. *Підготовка охоронців правопорядку*. 2017. С. 160-168.
4. Когут О. О. Структурний аналіз психологічних складових стресостійкості патрульних поліцейських. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. С.158-164.

Соловей Олексій Миколайович

кандидат юридичних наук

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

(м.Херсон, Україна)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У РЕФОРМУВАННІ ОСВІТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: НА ПРИКЛАДІ СЛІДЧИХ

Вкрай гостро в Україні залишається питання реформування правоохоронної системи в цілому та Національної поліції, і її органів, зокрема. Повністю погоджуємось із професором В.Галуцьким, яка у своєму дослідженні зазначила, що реформування правоохоронних органів України, у тому числі і органів досудового розслідування, це приведення системи та діяльності правоохоронних органів у відповідність до європейських стандартів, які спрямовані на забезпечення європейських цінностей в їх діяльності: верховенство права; прозорість діяльності та підзвітність суспільству; захисту громадян та інтересами окремого громадянина; захист свобод і основоположних прав людини та громадянина. Враховуючи специфіку поліцейської діяльності, ці принципи стосуються в першу чергу застосування запобіжних заходів, які обмежують права громадян (затримання, арешт, обшук), застосування сили та зброї; попередження тортур та іншого негуманного ставлення; організації роботи з громадянами та підзвітності, оскільки поліція для населення є органом державної влади [1]. Дійсно, розпочата реформа ще у 2015 році так і до кінця не завершена, залишається багато питань щодо формування молодих спеціалістів юридичного спрямування, а саме слідчих, які відповідно

з Кримінальним процесуальним кодексом відносяться до різних правоохоронних структур, а саме: органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів Державного бюро розслідувань; та підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [2].

Так, наприклад, із проектом нового Закону, більшість народних депутатів настоює, щоб ті ж майбутні слідчі, не повинні мати освіти за спеціальністю «081 Право», що на нашу думку є недопустимим. Оскільки, довіра населення вкрай впаде до таких фахівців, якщо прокурор, суддя та адвокат мають більш широкий спектр знань то чому має бути обділений у цьому слідчий, саме на його плечі і від його першопочаткових дій залежить правильна кваліфікація того чи іншого вчиненого правопорушення та подальше якісне та своєчасне розкриття та розслідування із подальшим спрямуванням провадження до суду для відновлення порушених прав осіб відносно яких вчинено правопорушення. Саме на слідчого Законом покладена відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій [2]. Слідчий уповноважений: 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК; 2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК; 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; 4) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом; 5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; 6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру; 7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; 8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав; 9) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України [2]. Внутрішні законодавчі акти кожної із структур покладають на слідчого ще ряд повноважень, що потребують широко кола знань у різних правових сферах.

Крім того, слідчий повинен знати і законодавство у міжнародній сфері, на території України вчиняється багато правопорушень іноземцями, особами без громадянства тощо. Вільне орієнтування у правових науках (міжнародне право) дозволить своєчасно здійснити захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечить охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечить швидке, повне та неупереджене розслідування і подальший судовий розгляд.

Тому на нашу думку, є неприпустимою помилкою позбавлення статусу отримання слідчим освіти за спеціальністю «081 Право», що може призвести до зниження або і втрати довіри зі сторони громадян та до всієї правоохоронної систему цілому. Крім того до сьогодні в Україні відсутній спеціальний «Закон України про слідство» про який неодноразово піднімали питання та проекти вносились до Верховної Ради України, але все так і залишилось без змін.

Література:

1. Галунько В.М. Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні. Автореф. на здобут.докт.юр.наук. 12.00.07.Київ. 2017.39 с
2. Кримінальний процесуальний кодекс України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Топольницька Галина Юріївна

*кандидат психологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін*

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м.Хмельницький, Україна)*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АМБІТНОСТІ ЯК НЕОБХІДНОЇ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА

Сучасні дослідження показують, що успіху досягає той, хто вміє заявити про себе і має далекосяжні плани. Особистість, яка завжди

прагне до чогось більшого можна назвати амбітною, тому така якість є дуже важливою для досягнення успіхів і позначається як професійно значуща. Амбітність - потреба в успішності, досягненні більшого, заснована на підвищених домаганнях до життя [4.с.17]. У свою чергу амбіції - це мотиви людини, фундаментом яких є потреба в успіху. Під цією якістю розуміється правильна постановка людиною особистих і професійних цілей та їх досягнення, прагнення до отримання нових знань, саморозвитку[3. с. 79].

У багатьох європейських країнах термін «амбітність» має позитивне значення, і вважається основною рисою процвітаючої особистості. В Україні поняття «амбітність» не так давно набуло позитивний характер. Амбіційна людина прагне до більшого і кращого, ніж має на даний момент, що дуже важливо для досягнення поставлених цілей. Навіть якщо людина нічого собою не представляє, але має завищену самооцінку і вміє себе зарекомендувати, вона отримує цілу низку переваг. А людина з відмінною освітою, душевними якостями, але за відсутності амбітності і бажання домогтися кращого, може дуже довго займати невисоку посаду, так як вона себе недооцінює. Амбіції активізують людину, змушують її бути кращою, робити щось нове, вдосконалювати свої знання та вміння. Людина хоче домогтися популярності, кар'єрного зростання або багатства і починає працювати над розкриттям і розвитком своїх талантів. Якщо амбіції поєднуються з такими рисами характеру, як працьовитість, завзятість, вимогливість до себе, креативність і оптимізм, то у людини велике майбутнє. Таким чином, під амбітністю варто розуміти сукупність особистісних характеристик, які спрямовані на досягнення успіху, прагненні до влади, домагання до життя, а так само схильність до ризику[2.с.116]. Важливо зробити акцент на формування адекватного середнього рівня амбітності. Людина, що має адекватний рівень здатна реально оцінити свої можливості і бажання і тому цілі, які вона перед собою ставить, цілком досяжні, хоча і вимагають певних зусиль і витрат[1.с.69].

В нашому випадку, під час навчання в Національній академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького поняття амбітності особистості курсанта як професійно важливої морально-етичної якості майбутнього офіцера-прикордонника необхідно розглянути в контексті формування національної

самосвідомості, патріотизму та почуття обов'язку перед народом України.

Ефективність патріотичного виховання значною мірою залежить від спрямованості навчально-виховного процесу, методів та форм його організації. Пріоритетну роль доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів відносять: соціально-проектну діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограму, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки [5. с. 273].

Патріотичне виховання курсантів повинно здійснюватись за наступними напрямками:

державний — базується на забезпеченні державою системи героїко-патріотичного та патріотичного виховання;

соціальний — ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні, орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

військовий — передбачає вивчення військової історії України, історії кордонів та прикордонних військ України, підвищення фізичної загартованості в інтересах підготовки до захисту кордону;

психолого-педагогічний — ґрунтується на вивченні психологічних особливостей курсантів, урахуванні їх у процесі підготовки до служби на кордоні, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду героїко-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;

правовий — передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Таким чином, офіцер Державної прикордонної служби України має бути кращим із кращих, справжньою елітою в системі військових та правоохоронних органів держави, високоосвіченою, життєво активною людиною, інтелектуалом, а також посадовою особою, здатною уміло забезпечувати функціонування очолюваного колективу на високому професійному рівні. Головними якостями офіцерів мають бути високий

особистий професіоналізм, амбітність, принциповість, пунктуальність, працездатність, доступність, непідкупність, порядність, висока культура поведінки, честь і гідність, турбота про підлеглих та спроможність вести їх за собою на вирішення завдань з охорони державного кордону.

Література:

1. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с
2. Ковальчук Ю. В. Психологічні особливості професійної Я-концепції офіцерів оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України : дис. канд. психол. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2016. 204 с.
3. Макаренко М. В. Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми. Київ : Ін-т фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних сил України, 2006. 395 с.
4. Мул С. А. Психологія готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності : автореф. дис. д-ра психол. наук : 19.00.09. Київ, 2016. 38 с.
5. Ягупов В. В. Управлінські функції офіцера та їх педагогічний зміст // Вісник АУ при Президенті України. Вид-во УАДУ. – № 2. – 2000. – С. 307.

Шумовецька Світлана Павлівна

доктор педагогічних наук, доцент

доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

(м.Хмельницький, Україна)

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сьогодні для належної охорони та захисту державного кордону офіцер-прикордонник повинен уміти згуртувати команду, впливати

на персонал не тільки своїм авторитетом, але й переконливим словом. Спроможність офіцера-прикордонника до професійної комунікації можливість офіцеру-прикордоннику ефективно вирішувати службові завдання незалежно від їхнього типу й рівня, налагоджувати комунікативну взаємодію, обирати необхідну стратегію і тактику спілкування з персоналом, представниками органів місцевого самоуправління, інших силових структур, орієнтуючись на систему базових духовно-моральних, історичних та культурно-гуманітарних цінностей.

Результативність формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної комунікації залежить від спеціально організованого навчання, зокрема впровадження необхідних педагогічних умов. Під час викладання навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної комунікації необхідно особливе значення має формування у них уміння вести діалог. Курсанти повинні знати сутність ділової бесіди, її функції та структуру, розглянути необхідні умови успішного включення в мовленнєвий контакт, шляхи попередження невдач безпосередньо під час спілкування. Важливого значення слід надавати тому, як проводити бесіду з громадянами, які перетинають державний кордон у пунктах пропуску.

На основі діалогу слід будувати евристичні бесіди, презентації, «мозковий штурм», «круглі столи», «ділові ігри», практичні групові й індивідуальні вправи, обговорення відеозаписів тощо [1, с.39]. Зокрема методом евристичних бесід доцільно опрацьовувати матеріал щодо стратегії і тактики фахового спілкування, ділових знайомств через посередника і без посередника, звернення до співрозмовника, правил знайомства і представлення, використання слів-індексів і слів-регулятивів для називання осіб, невербальних засобів спілкування та ін.

Значну увагу доцільно звертати на вміння курсантів слухати, задавати уточнювальні питання, перефразовувати чи інтерпретувати почуте і сказане. Елементи «ділової гри» можна використовувати під час вивчення тем «Встановлення ділових контактів», «Прикордонно-представницькі зустрічі», «Управлінське спілкування». Це допоможе закріпити й поглибити теоретичні знання курсантів, удосконалити

професійні комунікативні уміння і навички, вчити підтримувати контакт зі співрозмовником, вирішувати конфліктні ситуації, освоїти комунікативні способи оптимізації службових відносин та ін.

Загалом використання діалогічних методів дозволить акцентувати увагу курсантів на різних аспектах взаємозв'язку людей у ситуації їх зустрічі, розширити простір співробітництва на рівнях «викладач – курсант», «курсант – курсант». Діалогічні методи дозволять вчити курсантів виявляти виважене і водночас поважливе ставлення до іншої людини, до її світогляду і цінностей.

Література:

1. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. Київ : ЕКМО, 2011. 320 с.

**СЕКЦІЯ №3. ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

Богатирьов Іван Григорович

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
професор кафедри управління безпеки,
правоохоронної та антикорупційної діяльності
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
(місто Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4001-7256>*

**ПРОБЛЕМА НЕУЗГОДЖЕНОСТІ ЗАКОНОДАВЦЕМ ЧАСТИНИ ТРЕТЬОЇ
СТАТТІ 81 КК УКРАЇНИ ТА ЧАСТИНИ ВОСЬМОЇ СТАТТІ 154 КВК
УКРАЇНИ**

Проблеми функціонування пенітенціарної системи України завжди були у фокусі уваги вчених пенітенціаріїв. Поступальні зміни в українському суспільстві у XXI столітті змінили погляди на існування в Україні цього соціального інституту. Більше того саме підпорядкування Кабінетом Міністрів України у 2016 році кримінально-виконавчої системи Міністерству юстиції України, на думку вітчизняного вченого О.О. Шкути викликало у наукової спільноти неоднозначність розуміння багатьох концептуальних питань[1,с.7].

Серед таких актуальних питань ми виділяємо і умовно дострокове звільнення від відбування покарання у разі фактичного відбування засудженим:

1) не менше половини строку покарання, призначеного судом за кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, а також за необережний злочин;

2) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за корупційний не тяжкий злочин, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисне кримінальне правопорушення і до погашення або зняття судимості

знову вчинила умисне кримінальне правопорушення, за яку вона засуджена до позбавлення волі;

3) не менше трьох четвертей строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і знову вчинила кримінальне правопорушення протягом невідбутої частини покарання;

4) У разі вчинення особою, до якої було застосовано умовно дострокове звільнення від відбування покарання, протягом невідбутої частини покарання нового кримінального правопорушення суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими статтями 71 і 72 КК України[2].

Проведений нами ґрунтовний аналіз частини третьої статті 81 КК України показав проблему не узгодженості її з частиною восьмої статті 154 КВК України[3]. Зокрема, в частині восьмій статті 154 КВК України законодавець передбачив, що особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням або в порядку заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, якщо вони були направлені у місця обмеження волі або позбавлення волі у випадках, передбачених законом, можуть бути знову представлені до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким не раніше як через один рік з дня винесення ухвали про направлення у місця обмеження волі або позбавлення волі.

На нашу думку така не узгодженість полягає в частині терміну, який необхідного відбутися засудженому у виправному центрі для застосування даної пільги. І це мабуть є логічним, оскільки принцип гуманізму надає суду право умовно-достроково звільняти від подальшого відбування покарання осіб, які довели, що для їх виправлення та ресоціалізації немає потреби у повному відбуванні ними покарання.

Крім того, проблему не узгодженості пов'язана і з практичним застосуванням до засуджених умовно дострокового звільнення. Наприклад, коли адміністрація виправної колонії подає до суду подання про умовно дострокового звільнення засудженого на підставі статті 81, 71 та 72 КК України, суд задовольняє таке клопотання і звільняє засудженого. Водночас прокуратура оскаржує таке рішення суду вважаючи його не вмотивованим, і засуджений залишається відбувати покарання до розгляду апеляційної скарги по суті. Така

практика до речі, призводить до того, що засуджений може і не дочекатися рішення апеляційної інстанції і померти.

Висновок. Отож Міністерство юстиції України має право внести зміни у частину восьму статті 154 КК України і виключити слова «не раніше як через один рік з дня винесення ухвали про направлення у місця обмеження волі або позбавлення волі», замінив на слова «якщо вона довела, що для її виправлення та ресоціалізації немає потреби у повному відбуванні ним покарання».

Література:

1. Шкута О.О. Пенітенціарна система України: теоретико-прикладна модель. Монографія. Херсон.; Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 336с.
2. Кримінальний кодекс України Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.02.2021).
3. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 154. (Дата звернення 20.02 2021р)

Бородін Іван Лук'янович

доктор юридичних наук, професор

завідувач кафедри теорії та історії держави і права

Юридичного факультету Національного авіаційного університету

(м.Київ, Україна)

Новіков Микола Михайлович

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

(м.Херсон, Україна)

ДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Природно, що адміністративне право є профільною галуззю публічного права України, якому властиві: 1) класика нормативно-

правового регулювання; 2) цілісність, єдність та узгодженість модельованих управлінських норм; 3) генерація, системність, ефективність, професійність та владна-функціональність державно-асоційованих об'єктивно існуючих управлінських відносин, що мають суб'єктно-об'єктний характер; 4) державна стабільність та правопорядок, із захистом прав, свобод та інтересів людини і громадянина; 5) сучасний захист існуючого Конституційного ладу України, з його політичною та економічною системами; 6) належні адміністративно - безпекові заходи: екологічного, економічного, військового, космічного характеру; 7) протидія злочинності, голоду, холоду, епідеміологічним захворюванням, наприклад, «Ковід -2019» та ін. ; 8) систематизація адміністративного права України з належним аналізом його внутрішньої побудови для допомоги законодавцю в поєднанні прийнятого нормативного акту, з наявною адміністративно-юридичною базою, з метою упередження прийняття неправомірного нормативного рішення, тобто акту, що шкодить в юридичному розумінні його загальнолюдську цінність у сфері дерегулювання державно-владних відносин.

Втім, система адміністративного права - це перманентне і послідовне у взаємозв'язку розміщення її структурних елементів, що обумовлене внутрішньою єдністю, в основі якої лежать однорідні правові норми, спрямовані на регулювання адміністративних відносин. Характеристику системи адміністративного права необхідно здійснювати з огляду на природу адміністративно - правових норм, а саме: а) дії норм у часі й просторі; б) правової природи зазначених юридичних правил, тобто норм, що відповідають юридичній силі НПА, які параметрально функціонують у часі, просторі, колі осіб та предмету адміністративно-правового регулювання.

Таким чином, здійснюється державно-владна управлінська діяльність на внутрішньому контурі, у середині державного апарату по горизонталі та вертикалі. А також на зовнішньому контурі шляхом взаємозв'язку посадовців з населенням певного регіону або держави в цілому. Зважаючи на досліджувані критерії адміністративне право України поділяється на дві взаємопов'язані та узгоджені частини: загальну та особливу. До загальної частини належать норми, що регулюють суспільні відносини практично всіх сфер життєдіяльності держави і громадян. Ці норми визначають: предмет адміністративно-

правового регулювання; загальні засади публічного управління та його принципи; правовий статус суб'єктів публічного управління; форми й методи досліджуваного управління; сенс і зміст державної служби; корисність адміністративного переконання та примусу; сенс і зміст адміністративного процесу; дієвість адміністративної відповідальності; способи забезпечення законності в публічному управлінні.

Вважаємо, що особлива частина адміністративного права містить такі правила поведінки, які регулюють суспільні відносини у переважній більшості сфер управлінських відносин. Наприклад, норми особливої частини уповноважують посадовців здійснювати управління економікою (митною справою, фінансами, банківською системою, комунікаціями, транспортом, агропромисловим комплексом, будівництвом), управління соціально-культурною сферою (охороною здоров'я, освітою, наукою, фізичною культурою, спортом і туризмом, культурою, соціальним захистом населення), управління адміністративно- політичною сферою (обороною, безпекою і охороною державного кордону України, зовнішніми відносинами, внутрішніми справами, юстицією). Загальновідомо, що залежно від правової природи, адміністративно-правових норм, що утворюють систему адміністративного права, складають підгалузі права, інститути права, а також в основі полягає конкретна адміністративно - правова норма з її структурними елементами (гіпотеза, диспозиція, санкція). Така структуризація норми адміністративного права утворює у останньої юридичні можливості функціонування в галузевій, підгалузевій та міжгалузевій сферах державного управління, що дозволяє стабілізувати суб'єктно-об'єктні зв'язки на міжнародному, міждержавному, державному та місцевому рівнях. Звертаючи увагу на галузь адміністративного права, розуміємо її як профільну, що найбільш часто використовується на вище зазначених рівнях та є найбільш затребуваною в контексті предмету і методу адміністративно- правового регулювання.

Підгалузь адміністративного права представляє собою таку підсистему галузі, що складається з декількох інститутів адміністративного права, що регулює не всю сферу суспільних відносин, а тільки її спеціальну частину. На наш погляд, підгалузь адміністративного права збільшує потужність адміністративно -

правового регулювання у спеціальній сфері суспільних відносин, що робить їх ефективними, суспільно-корисними і дієвими в процесі функціонування механізму адміністративно-правового регулювання, із забезпеченням якісно-однорідних самостійних груп (інституцій) суспільних відносин у сфері управління економікою, соціально-культурною і адміністративно-політичною сферами.

Таким чином, можна виділити підгалузі адміністративного права у вигляді фінансового законодавства, сільськогосподарського законодавства, транспортного законодавства, бюджетного законодавства. Аналізуючи сенс і зміст інституту адміністративного права, стверджуємо, що в його основі полягають групи норм, які регулюють близькі відносини з утворенням допоміжних елементів та конструкцій, які визначають позитивні юридичні форми державного управління. Методи цього управління наповнюють змістом адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права, а також механізм забезпечення законності в публічному управлінні, дієвість суб'єктно-об'єктних відносин. З останніх витікає з'ясована нами суб'єктивізація пізнання посадовцями власних державно-владних повноважень, які набувають форми зовнішнього вираження адміністративно-правових норм у вигляді джерел правового регулювання досліджуваних цією галуззю права. На практиці їх розглядають як нормативно-правові акти різних органів державної влади, що потребують велику кількість джерел адміністративного права і обумовлюють необхідність їх систематизації. В зв'язку з цим місце кожного джерела адміністративного права залежить від його юридичної сили, сутності якої полягає в дії НПА за часом, простором, колом осіб і предметом правового регулювання.

Предмет правового регулювання представляє собою адміністративні відносини пов'язані з регулюванням економікою, політикою соціальним та культурним життям країни. Таким чином, до джерел адміністративного права відносимо: 1) міжнародні акти, тобто конвенції, пакти, угоди, меморандуми; 2) державні джерела: НПА Верховної Ради України (закони і постанови); укази Президента України та його розпорядження; постанови Кабміну України та його розпорядження; накази міністрів та їх розпорядження, настанови, інструкції. Така ієрархічна система НПА в галузі адміністративного права є належною методологією здійснення сучасних позитивних

аспектів систематизації окреслених НПА. Систематизація характеризується трьома засобами удосконалення адміністративно - галузевого законодавства з одного боку вона характеризується інкорпорацією, з іншого консолідацією, та найбільш продуктивною - кодифікацією. Отже, підкреслимо те, що кодифікація є найпродуктивнішою формою систематизації НПА в галузі адміністративного права. Таким чином, кодифікація представляє собою діяльність державних органів, які за своїм призначенням здійснюють правотворчу (законодавчу) функцію, спрямовану в правотворчому (законодавчому) процесі створювати нові НПА, вдосконалювати діючі, а головне усувати застарілі адміністративно - правові норми, вводити в дію нові адміністративно - правові норми, та удосконалювати діючі. Це робить правотворчий процес із застосуванням кодифікації найбільш ефективним, продуктивним, змістовним, суспільно корисним для удосконалення національно-правової системи України та її механізму правового регулювання.

Література:

1. Бородін І. Л., Адміністративне право України: підручник/ І. Л. Бородін. К.: Алерта 2019. 548 с.

Керімов Алік Замірович
кандидат юридичних наук,
Керуючий адвокат адвокатського бюро
«Керімов та партнери»
(м.Херсон, Україна)

БОРОТЬБА З ТЕРОРИЗМОМ У КОНТЕКСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі, проблеми захисту прав людини виходять на глобальний рівень, зважаючи на постійне міждержавне співробітництво. Кожна держава повинна забезпечувати механізм реалізації захисту прав та свобод своїх громадян. Це невід'ємна складова демократичної держави.

Тероризм безпосередньо відбивається на можливості здійснення деяких прав людини, зокрема права на життя, свободу та фізичну недоторканність. Терористичні акти можуть дестабілізувати уряди, руйнувати громадянське суспільство, підривати мир і безпеку, ставити під загрозу процес соціально-економічного розвитку та негативно впливати на деякі групи населення. Все це безпосередньо позначається на здійсненні основних прав людини. З розвитком науки і технології тероризм також розвивається і удосконалюється. З огляду на це, **актуальність** цієї загрози залишатиметься постійною, змінюватися може лише її рівень.

Тероризм – це тактика дій, яку в принципі неможливо знищити. Види і форми тероризму розрізняються за цілями, формами, методами, суб'єктами та об'єктами. Мета національних антитерористичних стратегій зводиться до того, щоб запобігати актам тероризму, переслідувати тих, хто несе відповідальність за такі злочинні діяння, і заохочувати та захищати права людини й принцип верховенства права.

Нові тенденції у розвитку міжнародного тероризму створюють додаткові виклики для національної і міжнародної безпеки і потребують рішучих дій. Слід зазначити, що і правове забезпечення боротьби з тероризмом буде настільки успішним, наскільки правові норми у цій сфері будуть збігатися з нормами суспільної та індивідуальної моралі. Вважати, що свобода слова і віросповідання – це абсолют, який ніяким чином не можна піддавати сумнівам навіть в рамках турботи про безпеку країни, щоб не підмінити одне порушення прав особистості іншим, ще гіршим. Порушення прав громадян у разі їх нечастих проявів не виправдані. Але як тільки терор починає становити серйозну небезпеку правам громадян, прийняття жорстких заходів стає необхідністю [1].

Організація Об'єднаних Націй визнає тероризм однією з найбільш серйозних загроз міжнародному миру і безпеці людства. Поширення терористичної загрози обумовлюється процесами світової глобалізації, інтернаціоналізації, що тривають, а також підвищенням рівня міжнародної злочинності. Не підлягає сумніву теза, що держави зобов'язані вживати заходи, спрямовані на боротьбу з тероризмом, оскільки тероризм тягне порушення прав людини, він дестабілізує ситуацію в державі в цілому і підриває громадянське суспільство. Важливим, однак, є те, щоб методи, які використовуються в боротьбі

з тероризмом, не порушували міжнародні стандарти у сфері прав людини [2].

Україна поділяє стурбованість світової спільноти щодо таких глобальних загроз на даному етапі, як поширення тероризму, у тому числі, пропаганда терористичної ідеології, застосування терористичних методів для досягнення злочинної мети. У зв'язку з цим, у Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» поширення тероризму визначається як один з чинників, що загрожує глобальній міжнародній стабільності та негативно позначається на безпековому середовищі держави. Важливим документом є також Концепція боротьби з тероризмом в Україні. Згідно з Концепцією, на цей час найбільшу терористичну загрозу для України становить агресивна політика Російської Федерації, спрямована на дестабілізацію ситуації в державі, в тому числі шляхом інспірування сепаратистських проявів і всебічної підтримки диверсійно-терористичної діяльності маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях [3].

Необхідно зазначити, що для нейтралізації та мінімізації можливих наслідків терористичної діяльності державам необхідно постійно розвивати спроможності протидії цій загрозі, що потребує, серед іншого, вагомих матеріальних та фінансових ресурсів. В сучасний період маємо факти, які підтверджують, що тероризм все більше впливає на стан додержання та захисту прав та свобод людини і громадянина.

В сучасних умовах правоохоронним органам та спецслужбам України доцільно сконцентрувати зусилля на підвищенні ефективності міжвідомчої координації та забезпеченні ефективного та дійового обміну інформацією, а також поліпшенні взаємодії з іншими центральними та місцевими органами влади з питань запобігання і боротьби з тероризмом.

Сьогодні з розвитком науки і технології тероризм також розвивається і удосконалюється. Терористичні акти можуть дестабілізувати уряди, руйнувати громадянське суспільство, підривати мир і безпеку, ставити під загрозу процес соціально-економічного розвитку та надавати особливо сильний негативний вплив на деякі групи населення. Усе це в даний час позначається на здійсненні основних прав людини.

Таким чином, тероризм у світі переслідується майже всіма державами. Основою для цього є міжнародне законодавство, яке надає можливість переслідувати терористів на території будь-якої країни, а також національне законодавство, яке будується на нормах міжнародного права та враховує специфіку і традиції конкретних держав.

Література:

1. Вакулич В. Шляхи протидії тероризму / В. Вакулич // Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. – 2006. – Вип. 32. – С. 468-479. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2006_32_31
2. Калмикова О. Тероризм і боротьба з ним у контексті прав людини /О.Калмикова // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності: (теорія та практика). Вип. 4–5 (8–9). 2017. – С. 6 - 11.
3. Концепція боротьби з тероризмом в Україні. / Указ Президента України від 5 березня 2019 р.

Коросташова Ірина Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри правоохоронної діяльності та
кримінально-правових дисциплін ННІ права
та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів
(м.Дніпро, Україна)

ПРИНЦИП «ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА» У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ: ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

У 2015 році Верховною Радою України прийнято ЗУ «Про Національну поліцію» [1]. В загальних положеннях якого, вкладено нове бачення цього правоохоронного органу та відповідно нову філософію його діяльності. Так, згідно ч.1 ст.1 вищевказаного закону, поліція України є органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії

злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Тобто, основним призначенням поліції – є служіння суспільству.

У ст.2 ЗУ «Про Національну поліцію» зовсім не випадково визначено, що завданнями поліції є - надання поліцейських послуг у низці сфер, серед яких: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1]. Тому, задля реалізації місії поліції та ефективного виконання покладених на неї завдань в нормах ЗУ «Про Національну поліцію» (Розділ II «Принципи діяльності поліції») визначено низку принципів діяльності поліції, що є основними засадами (стандартами) діяльності цього правоохоронного органу.

Серед цих принципів: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства та безперервність. Крім того, з огляду на специфіку діяльності поліції, законодавець у нормах Розділу II «Принципи діяльності поліції» цього закону визначив зміст вищевказаних принципів. Однак, щодо розкриття змісту такого складного комплексного принципу, як принцип «верховенства права», законодавець обмежився лише двома реченнями.

Розглянемо відповідну норму ЗУ «Про національну поліцію». Так, згідно ст.6 вказаного закону: «Поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ч.1). Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ч.2)».

Отже, ця норма, по-перше, вказує на те, що поліція має керуватися принципом верховенства права під час реалізації завдань що покладено на неї, а по-друге, за своїм змістом принцип «верховенства права» включає декілька основних положень: 1) людина, її права та свободи - визнаються найвищими цінностями; 2) вказані найвищі цінності визначають зміст і спрямованість діяльності держави, одним з виконавчих органів якої є поліція; та 3) під час застосування цього

принципу має враховуватись практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Слід звернути увагу на те, що аналіз вищевказаної норми свідчить про низку недоліків допущених законодавцем. Першим недоліком є звуження змісту вказаного принципу діяльності поліції, який одночасно є основним принципом Української держави (ст.8 Конституції України [2]), зміст якого в нормах національного законодавства не розкрито. Хоча, зазначене є проблемою не тільки для національного законодавства, а й законодавства більшості країн світу, що заважає, як розумінню, так і реалізації цього основоположного принципу демократичної держави, який безпосередньо пов'язаний з правами людини.

На міжнародному рівні здобутки науковців та окремі рішення ЄСПЛ щодо змісту принципу «верховенство права» узагальнено Венеційською комісією у доповіді № 512/2009 «Верховенство права». В доповіді йдеться про те, що: «У тому значенні, в якому його слід розуміти, «верховенство права» є невід'ємною частиною будь-якого демократичного суспільства. В рамках цього поняття необхідно, щоб усі, хто наділений повноваженнями ухвалювати рішення, ставилися до кожного з виявом поваги, на основі рівності та розумності й відповідно до закону, і щоб кожен мав можливість оскаржити незаконність рішень у незалежному та безсторонньому суді, де кожен має бути забезпечений справедливими процедурами. Отже, предметом верховенства права є здійснення влади і стосунки між особою та державою» [3, С. 171].

Отже, принцип верховенства права: «...є комплексним (багатоскладовим) основоположним началом, що одночасно є одним із супутніх нематеріальних елементів механізму адміністративно-правового регулювання, і якого у своїй діяльності має додержуватися публічна влада на етапах застосування та виконання законів...» [4, С. 56].

Оскільки поняття «верховенство права» є багатоскладовим, то концептуальним є визначення Венеційською комісією матеріальних (субстантивних) елементів цього поняття (доповідь № 512/2009 «Верховенство права») [3, С. 177], серед яких: а) законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес уведення в дію приписів права; б) юридична визначеність; в) заборона свавілля; г)

доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; д) дотримання прав людини; е) заборона дискримінації й рівність перед законом. Кожний з вищевказаних елементів також має певний зміст, що знайшли своє тлумачення у наукових працях, практиці ЄСПЛ та вищезгаданій доповіді Венеційської комісії. Тому, реалізація принципу верховенства права в діяльності органів публічної влади, і зокрема поліції, без розуміння службовцями змісту кожного із його субстантивних елементів на практиці не представляється неможливою.

Другим серйозним недоліком норми ЗУ «Про національну поліцію» (ч.2.ст.6) - є відсилання суб'єктів застосування цієї норми до практики Європейського суду з прав людини, в той час, коли органами виконавчої влади і, поліції зокрема, не здійснюється узагальнення практики ЄСПЛ (в структурі органів поліції немає підрозділу (підрозділів) на який би покладалось узагальнення практики ЄСПЛ та підготовки практичних рекомендацій для співробітників поліції). Така діяльність відноситься до компетенції органів судової влади, які сьогодні в цьому контексті також не можна вважати взірцем, оскільки узагальнення практики ЄСПЛ поки що не має систематизованого характеру. Воно здійснюється епізодично окремими судами, в окремих категоріях справ і щодо застосування ЄСПЛ окремих норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Отже положення вищевказаної норми закону, що регулює діяльність органів поліції обмежує зміст поняття «верховенства права» та відсилає до практики ЄСПЛ за відсутності механізму реалізації цієї норми, як змістовно так і організаційно. Зазначене не сприяє розумінню принципу «верховенства права» співробітниками поліції і відповідно перешкоджає його реалізації у практичній діяльності.

Слід сказати, що науковцями вже зроблено певний вклад у неофіційне тлумачення аналізованої норми (окремих елементів принципу), які частково можуть використовуватись для визначення змісту окремих матеріальних складових вищевказаного принципу і відповідно можуть бути покладені в основу діяльності поліції, наприклад такі. як: «...неприпустимість затримання особи на невизначений і непередбачуваний строк, якщо воно не ґрунтується на

законі чи судовому рішенні; ...безвиняткова можливість доступу до поліції людини, у разі порушення її конституційних прав і свобод у результаті вчинення відносно неї кримінального злочину чи адміністративного правопорушення; ...забезпечення органами поліції України, у разі застосування ними вогнепальної зброї, швидкого й ефективного розслідування справи їхніми слідчими підрозділами, «аби підтримувати громадську довіру з додержання ними верховенства права» [5, С.21].

Підводячи підсумки слід сказати, що вищезазначена норма ЗУ «Про Національну поліцію» має бути удосконалена законодавцем. Для цього серед науковців має бути проведена серйозна робота по чіткому визначенню змісту принципу «верховенства права» у діяльності поліції, з урахуванням специфіки її діяльності та гнучкості цього принципу.

Крім того, з метою створення ґрунту для практичної реалізації засад (стандартів) діяльності поліції, у відомчих навчальних закладах слід ввести навчальну дисципліну (як для курсантів, так і для осіб, які вже працюють в поліції та підвищують свою кваліфікацію), яку цілком присвятити основним засадам діяльності поліції, де особливу увагу приділити саме принципу «верховенства права». Зазначене сприятиме розумінню співробітниками поліції змісту задекларованих у спеціальному законі принципів діяльності поліції, і, відповідно їх ефективній реалізації у повсякденній діяльності та як наслідок – підвищенні довіри суспільства до цього правоохоронного органу.

Література:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Конституція України: Конституція, Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Венеційська Комісія. Доповідь № 512/2009 «Верховенство права», схвалена на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.). Право України, 2011. № 10. С.168-184.
4. Коросташова І. М. Механізм адміністративно-правового регулювання, як правова категорія та багатоаспектне явище. Наукові записки

Інституту законодавства Верховної Ради України, 2019. №1. С.52-61.
DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.01.06>

5. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. – Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 480 с.

Кравець Анастасія Романівна

добувач вищої освіти групи 19ПДдс

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

Корунчак Лариса Анатоліївна

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(науковий керівник)*

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНИЙ ФАКТОР У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Однією з найбільш масштабних проблем в Україні та українському суспільстві на думку багатьох науковців і міжнародних експертів є корупція. Ця проблема притаманна всім країнам світу незалежно від економічного, політичного та соціального розвитку країни, але корупція в Україні має набагато складніше становище ще з часів перебування української території у Радянському союзі. З часу отримання Україною незалежності 24 серпня 1991 року від верхівок влади продовжували лунати гучні обіцянки, щодо подолання корупції та її викорінення. Натомість, за весь період незалежності України корупція лише більше вросла в реальність суспільства та стала системним явищем, яке має сильний вплив у різних державних інститутах та приватних секторах. Проблеми в країні та реальний ріст корупції найбільше спостерігається в період модернізації, зародження власної державності, політичних, соціальних,

моральних засад. Головною небезпекою цього явища є те, що люди пристосовуються до корумпованого шляху вирішення проблем та починають сприймати корупцію як щось буденне.

Кожен український громадянин може зіткнутися з деморалізацією і, замість того щоб, спробувати її зупинити, притягнути до відповідальності винних осіб та запобігти в подальшому її поширенню, громадяни вирішують піти «легшим» шляхом та «дати хабар», тому що «усі так роблять». Але продовжуючи користуватися таким шляхом, особа, сама не розуміючи того, підкріплює зростаючу корупційну піраміду. Корупційне явище притаманне багатьом державним інститутам: медицині, судовій системі, правоохоронним органам, освіті, армії, митній сфері тощо.

Досліджуючи питання корупції, в першу чергу потрібно визначити, що це за явище та як вона визначена на законодавчому рівні. Згідно із статтею 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей[1].

Серед причин виникнення корупції в Україні можна виділити наступні:

1. Подолання тоталітарного режиму та перехід від радянського устрою. Україна перейняла багато рис колишнього СРСР, серед яких - абсолютно закрита влада, що «вирощувала» корумповану систему в своїх безконтрольних колах.

2. Економічна нестабільність після отримання незалежності, слабка економіка та політична нестабільність. Невпевненість у майбутньому, постійні економічні збої та інфляції штовхали службовців на хитрий зарібок[4, с.266-270].

3. Недосконалість законодавства. Нерозвинене право є досить вагомою причиною, яка дозволяє корупціонерам набагато легше займатися «відкатами». Сюди можна віднести неякісні

закони, недосконалу правову систему, множинні прогалини в законодавстві, неефективний апарат примусу та відсутність контролю приватизації.

4. Недовіра суспільства владній верхівці, органам правоохоронної діяльності та слабкість громадян перед корумпованою системою. Це призвело до того, що громадянська активність у країні суттєво впала, і це дало змогу владі ізольоватися та укріпити корупційні ланцюги. Без втручання народу подолати корупціонерів та зруйнувати неправомірну систему неможливо[2, с.105-109].

Будь-яка дія та подія породжує певні наслідки. Небезпека від корупції та хабарництва полягає в наступному:

1. Економічна небезпека. Як вже раніше було згадано, корупція породжує таке небезпечне явище як «тіньова» економіка. Це ослаблення бюджету та зменшення податкових надходжень до нього. Гроші йдуть не до державної скарбниці, а до кишень службовців, через що виникає інший негативний економічний наслідок корупції – неконкурентна спроможність[4, с.266-270].

2. Соціальна небезпека. Головною жертвою корупції завжди залишається народ. Увесь тягар лягає на його плечі і погіршує якість життя громадян. Погіршення рівня життя, майнова нерівність, переважання бідного відсотка населення над середнім класом, зневага до правоохоронної системи та відчуття незахищеності у громадян, соціальна напруженість - це не остання негативна риса в соціумі через процвітання корупційних структур.

3. Політична небезпека. Характеризується відчуженням влади від суспільства, ставленням під сумнів будь-яких дій владарюючого апарату, укріпленням корупціонерів-чиновників на своїх місцях та перешкоджанням новому поколінню політиків, втратою авторитету на міжнародній арені, диктатурою, лобіюванням[3, с.15-18].

Корупція в правоохоронних органах, на нашу думку, є однією із самих суперечливих та несподіваних явищ. Адже спеціально створена державна структура, яка покликана захищати громадян від порушення їх прав та забезпечення неухильного дотримання чинного законодавства, фактично сама його порушує та підживлює ворога під назвою «корупція». До того ж, правоохоронні органи які беззаперечно мають досить стійкий контакт з суспільством,

запровадили тенденцію пристосування народу до корупційної поведінки, виставляючи це як реалії життя. Породжується цинічність та корисливість різних посадових осіб.

Серед причин необхідності боротьби з корупцією та подолання цього явища, можна виділити наступні:

- Корумпована країна не може називати себе демократичною державою, тому що притаманні їй риси не відповідають стандартам справжньої демократичної держави. Корупція послаблює апарат державного управління та правоохоронний інститут;

- Корупція сприяє втраті віри громадян в демократію, обмеження та порушення прав людини, призводить до ускладнення відносин та довіри між державою та суспільством;

- Корупція перешкоджає нормальному економічному, політичному, соціальному та іншому розвитку;

- Корупція призводить до зловживання посадовцями своїм службовим становищем в корисних цілях;

- Корупція сприяє зростанню злочинності та нелегалізованих доходів, економічній нестабільності, інфляції та збіднінню населення.

Підсумовуючи все вище викладене, можна зробити висновок, що явище корупції має сильний негативний вплив, який гальмує розвиток багатьох інститутів та галузей у державі, спричиняє сильний дисбаланс між правоохоронними органами та народом. Україні, як державі, яка намагається досягнути Європейських стандартів, слід обов'язково позбавитися розкрадальної руки та зруйнувати ланцюг корупції.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 30.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 16.02.2021).
2. Безрутченко В. С. Причини та наслідки поширення корупції. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2010. Вип. 23. С. 105-114.
3. Комісарчук Ю.А. Сутність, правовий, політичний та соціально-економічний зміст корупції. *Митна справа*. 2011. №4(76). С.14-18.
4. Некрасов В. А. Корупція як форма кримінального контролю тіньової економік. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 265-275.

Кустанов Азамат Бурумбаевич

*заместитель прокурора Актюбинской области
магистрант Академии правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан
(Республика Казахстан)*

Куатова Алемгуль Советовна

*доктор философии (PhD)
старший преподаватель кафедры общеправовых дисциплин
Института послевузовского образования
Академии правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан
(научный руководитель)*

**РОЛЬ ОБЩЕСТВЕННОСТИ В ПРОФИЛАКТИКЕ ПРАВОНАРУШЕНИЙ
В СЕМЕЙНО-БЫТОВОЙ СФЕРЕ**

Профилактика бытового насилия является частью общей профилактики правонарушений и осуществляется посредством мер, применяемых с учетом особенностей данной разновидности правонарушений [1, с.43].

Одной из причин совершения правонарушений данной категории является влияние неблагоприятных социально-экономических условий, а именно социально-бытовая неустроенность, безработица, общая психологическая неустойчивость, зачастую сопровождающаяся злоупотреблением алкоголем. Положение усугубляется также доступностью интернет ресурсов, контент которых содержит пропаганду жестокости, насилия, в которых жизнь человека, его права и свободы не представляют собой ценности.

Конфликты между лицом, совершившим деяние, и жертвой являются длительными либо краткосрочными (*в зависимости от срока нахождения в семейных отношениях*), в большинстве случаев лица проживали совместно, являлись супругами, имели родственные отношения. Со временем конфликты перерастают в правонарушения, и, нередко, уголовные.

Как показывают проведенные исследования, наиболее эффективный результат приносят меры ранней профилактики

семейно-бытового насилия. Одной из таких мер является привлечение населения к профилактике правонарушений, который широко применялся в советский период. Поэтому видится актуальным вопрос возрождения и дальнейшего развития роли общества в профилактике указанной категории правонарушений.

С целью реализации указанной меры в Актюбинской области был утвержден план мероприятий, предусматривающий вовлечение общественности в обеспечение правопорядка. В плане максимально были отражены мероприятия, необходимые для полного привлечения общественности к обеспечению правопорядка, сроки их исполнения и ответственные государственные органы.

Также были предусмотрены формы взаимодействия государственных органов с общественностью, создание народных дружин, развитие молодежной сети волонтерского движения, привлечение общественных объединений, неправительственных организаций, ВУЗов, трудовых коллективов к совместной работе по обеспечению правопорядка. Ранее подобная работа проводилась только правоохранными органами, теперь для достижения целей профилактики привлечена общественность.

Во исполнение плановых мероприятий на начальной стадии были приняты организационные меры, создана рабочая группа из числа заинтересованных государственных органов. Проведена массовая разъяснительная работа с трудовыми коллективами, учебными заведениями.

Органами полиции было обеспечено исполнение планового мероприятия «Соседский присмотр», в ходе реализации участковыми инспекторами полиции создано 107 чатов в социальной сети «Whatsapp» с жителями отдельных кондоминиумов, КСК, микрорайонов. Создание данных чатов дало возможность для оперативного обмена информацией с гражданами, пресечения уголовных и различных административных правонарушений. В результате поступивших сообщений от бдительных граждан к административной ответственности привлечено 49 лиц, предотвращено более 10 преступлений, на территории отдельных дворов и районов пресечено нахождение посторонних людей и машин.

С учетом практики исполнения указанных мероприятий, возникла необходимость в формировании новой формы

общественного контроля, посредством создания неправительственной организации, основной функцией которой будет являться системный мониторинг правонарушений. Полагаем, что рассматриваемый институт позволит выявлять латентные правонарушения в отношении несовершеннолетних и женщин, решать другие сопутствующие проблемы.

Меры индивидуальной профилактики правонарушений с участием представителей общественности необходимо адресовать в первую очередь к несовершеннолетним с учетом особенностей, установленных законодательством Республики Казахстан о профилактике безнадзорности и беспризорности. Помимо этого, безусловно, необходимо создание условий для формирования здоровой личности: развитие сети дворовых клубов, кружков, организаций культурного досуга людей как одного из важных направлений профилактики негативных социальных явлений.

На сегодня вовлечение общественности в профилактике правонарушений успешно реализуется во всех районах области и города Актобе. Еженедельно свыше 70 общественных дружинников и волонтеров выходят на рейдовые мероприятия, общий состав общественных помощников составляет свыше 600 человек. В соответствии с Правилами привлечения граждан к обеспечению общественного порядка в конце каждого месяца сотрудниками полиции составляется табель учета результатов работы граждан, участвующих в обеспечении общественного порядка. Только за шесть месяцев 2020 года с участием общественных помощников выявлено свыше 200 административных правонарушений, посещены 20 неблагополучных семей, проверены свыше 250 съемных квартир, проведены 320 разъяснительных работ с гражданами, в отделы полиции доставлено 30 правонарушителей. К примеру, в районе «Шанхай» города Актобе Актюбинской области Республики Казахстан предприятиями и организациями проводится работа с 7 неблагополучными семьями, в которых воспитывается 11 несовершеннолетних детей, составлены графики посещения семе. В этих семьях еженедельно по пятницам инспектора полиции совместно с работниками организации посещают семьи, проводят разъяснительную работу.

В ходе рейдовых мероприятий выявлены неблагополучные семьи, отрицательно влияющие на поведение несовершеннолетних детей,

в отношении которых органами полиции не проводились профилактические мероприятия. В целом за 10 месяцев 2020 года по Актыбинской области снижены семейно-бытовые преступления на 25%.

Следует отметить, что при профилактике правонарушений необходимо и законодательное регламентирование гарантий защищенности общественников, к которым относятся гарантии личной безопасности, моральные и материальные стимулы. Без решения этого вопроса институт привлечения граждан к обеспечению правопорядка не сможет работать в полной мере.

На основании анализа совместной деятельности правоохранительных органов и общественности по данному направлению были сформированы предложения касательно внесения изменений и дополнений в Закон «Об участии граждан в обеспечении общественного порядка» по вопросам поощрения и предоставления льгот гражданам, участвующим в обеспечении общественного порядка на местном уровне. Внесены предложения о разработке Правил поощрения граждан, участвующих в охране общественного порядка, способствовавших предупреждению и пресечению преступлений. С работодателями прорабатывается вопрос предоставления дополнительных отпусков работникам, активно участвующим в обеспечении правопорядка, снабжение их абонементом на бесплатный проезд в общественном транспорте, а также отгулы после проведенных рейдов.

Резюмируя вышеизложенное, можно еще раз подчеркнуть, что без участия общества в лице своих граждан успех правоохранительных органов в противодействии правонарушениям в семейно-бытовой сфере невозможен.

Литература:

1. Нуртаев Р.Т. Роль современного государства в противостоянии преступным вызовам, связанным с расширением масштабов глобализации. — Алматы, 2003. - С. 43
2. Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года № 590-ІІ «Об участии граждан в обеспечении общественного порядка». [Электронный ресурс]. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1049312.
3. Приказ Министра внутренних дел от 27 ноября 2004 года № 641 «Об утверждении Правил привлечения граждан к мероприятиям по

обеспечению общественного порядка их форм и видов, не связанным с контрольными и надзорными функциями» (в редакции приказа и.о. министра внутренних дел РК от 19.06.2015 № 463) (с изм. и доп. по состоянию на 16.12.2020 г.). [Электронный ресурс]. URL: https://online.zakon.kz/document/_id=30003137.

4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 декабря 2015 № 1131. [Электронный ресурс]. ИПС нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет». URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1500001131>.

Мешкова Марина Сергіївна

*студентка факультету бізнесу і права
Херсонського державного університету
(м.Херсон, Україна)*

Правоторова Ольга Михайлівна

*професор кафедри публічного та міжнародного права
і правоохоронної діяльності
факультету бізнесу і права
Херсонського державного університету
(науковий керівник)*

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

В основному законі України Конституції у ст.92 «Виключно законами України визначаються: засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них»[1]. Адміністративна відповідальність є один з основних видів юридичної відповідальності. В адміністративно-правовій науці розуміння поняття «адміністративна відповідальність» є дуже суперечливим, також це обумовлено тим, що термін «адміністративна відповідальність» використовується у різних сферах суспільного життя, наприклад, в політичній, правовій, науковій, побутовій тощо.

Законодавець використовує термін «адміністративна відповідальність» у багатьох нормативно-правових актах, але повного тлумачення цього поняття не дає. Наприклад, у ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначається, що «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність»[2], а ст.23 зазначає, що «Адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами»[2].

Учені-адміністративісти тлумачать термін «адміністративна відповідальність» у різні часи по своєму. Наприклад, свого часу Д.М.Бахрах, та інші учені стверджували, що під адміністративною відповідальністю слід розуміти застосування державними органами і посадовими особами в умовах поза службового підпорядкування адміністративних санкцій за правопорушення.[3, с.72]

На думку Д.М. Бахраха визначає поняття адміністративної відповідальності як особливий вид юридичної відповідальності, якій властиві усі ознаки останньої (вона настає на основі норм права, за порушенням правових норм, конкретизується юрисдикційними актами компетентних органів, пов'язана з державним примусом). З іншого боку, адміністративна відповідальність є складовою частиною адміністративного примусу і їй властиві усі його якості (здійснюється у рамках, позаслужбового підпорядкування тощо»[4, с. 280-281].

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням до фізичних та юридичних осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, особливих адміністративних санкцій – заходів адміністративної відповідальності, які тягнуть для них обмеження морального, матеріального та організаційного характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і в порядку передбачених нормами адміністративного права [5, с. 51].

Адміністративна відповідальність має специфічні риси, до них відносяться наступні:

1) вона має специфічні підстави – особливий вид правопорушення – адміністративне;

2) суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути як фізичні так і юридичні особи.

3) своє вираження вона знаходить у застосуванні санкцій адміністративно-правових норм, різновидом яких, як зазначалося вище, є заходи адміністративної відповідальності.

4) пов'язана з примусом, із негативними для правопорушника наслідками (обмеженнями) морального, матеріального та організаційного характеру;

5) заходи адміністративної відповідальності застосовуються багатьма органами та посадовими особами, яким таке право надано законодавчими актами.

6) відсутність відносин службової підпорядкованості між суб'єктом, який вчинив проступок і суб'єктом який має право накладення адміністративних стягнень.

7) особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності

8) адміністративна відповідальність урегульована нормами адміністративного права, які у своїй сукупності становлять її нормативну основу [5]

Роботи багатьох вчених, таких як В. К Колпакова, А.Ф.Моти, Т.О.Коломоєць, Д.М. Бахрах, І.О.Галаган та інші стали підґрунтям для подальшого розвитку у сфері адміністративної відповідальності. Але інститут адміністративної відповідальності постійно потребує реформування, незважаючи на те, що до Кодексу України про адміністративні правопорушення дуже часто вносяться зміни, доповнення.

Проте за науковими, юридичними, законодавчими роз'ясненнями поняття «адміністративна відповідальність» є механізмом правового регулювання у багатьох сферах суспільних відносин, посідає значене місце в наукових дослідженнях, постійно реформується, доповнюється змінюється. Тому інститут адміністративної відповідальності є визначним інститутом адміністративного права, важливим засобом охорони громадського порядку, захистом адміністративно-правових

відносин, урегулювання відносин нормами земельного митного, трудового та іншого права. Він має як будь-який інший інститут свої задачі концептуального характеру, які він повинен вирішувати у відповідності з принципами адміністративної відповідальності.

Принципи адміністративної відповідальності – це основні положення, закріплені в Конституції України та інших законах України, на яких базується порядок притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності [6 с. 378]. До них належать: верховенство права, принцип законності, принцип обґрунтованості, принцип невідворотності, принцип своєчасності, принцип справедливості, принцип гуманізму, принцип індивідуалізації, відповідність провини та покарання [7, с. 379].

Однією з найголовніших функцій інституту адміністративної відповідальності є охорона суспільних відносин від протиправних посягань, захист суспільного ладу України, власності, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян та прав і законних інтересів підприємств, установ та організацій, запобігання правопорушенням тощо. Похідною від охоронної концепції виходить каральна, яка проявляється в адміністративному стягненні за вчинення адміністративного правопорушення. Притягнення до адміністративної відповідальності здебільшого здійснюється органами виконавчої влади тому інституту адміністративної відповідальності при суцільно управлінська, контролююча та регулююча концепція.

Інститут адміністративної відповідальності є важливим інструментом державного управління майже у всіх сферах, тому має чимало особливостей притаманних лише йому. До таких можна віднести наступні:

- 1) має публічно-правовий характер;
- 2) являє собою один із самостійних видів правової відповідальності⁴
- 3) має специфічну форму правового реагування з боку адміністрації;
- 4) може реалізовуватись у судовому та позасудовому порядку
- 5) має декілька видів адміністративного примусу
- 6) має імперативний характер відповідальності перед повноваженими органами публічного адміністрування

- 7) не має службової підлеглості;
- 8) має різноманітні нормативні підстави
- 9) має широке коло суб'єктів владних повноважень
- 10) має великий спектр суб'єктів адміністративної відповідальності
- 11) має особливу процесуальну форму
- 12) має засоби реалізації адміністративної відповідальності.

Отже, ми розглянули декілька роз'яснень щодо терміну адміністративна відповідальність», які специфічні риси притаманні їй, принципи адміністративної відповідальності, основні концепції, та особливості інституту адміністративної відповідальності. Але для подальшої побудови адміністративної Європейської, правової держави цей інститут потребує подальшого реформування, окрему увагу, потрібно звернути на пандемію, яку спричинив COVID-19, яка вплинула на всі сфери життєдіяльності суспільства і держави не тільки в Україні, а й всьому світі. Пандемія внесла свої корективи й в адміністративне судочинство, можливо й ще буде вносити.

Література:

1. Конституція України Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Бахрах Д.Н. Состав административного проступка : учеб.пособие / Д.Н.Бахрах. – Свердловск : СЮИ, 1987. – 72 с.
4. Бахрах Д.Н. Административное право : учеб.для вузов/ Д.Н Бахрах. – М. : БЕК, 1996. – 368с.
5. Адміністративна відповідальність: узагальнюючий підхід до визначення поняття УДК 324.92 В.О.Іванцов. ISSN 1727-1584. Право і безпека 2014 № 3(54)
6. Кузьменко О. Курс адміністративного права України: підручник / за заг.ред. Колпакова В., Кузьменко О., Пастуха І. Київ: Юринком Інтер.2013. 912 с
7. Адміністративне право України Повний Курс Підручник 2020 УДК 342.951:351.813(477)A19

Перегудова А.С.

здобувач вищої освіти 4 курсу

*Навчально-наукового інституту обліку, аналізу та аудиту
Університету державної фіскальної служби України*

Назарчук А.В.

здобувач вищої освіти 4 курсу

*Навчально-наукового інституту обліку, аналізу та аудиту
Університету державної фіскальної служби України*

Амеліна Анна Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри фінансових розслідувань

Університет державної фіскальної служби України

(науковий керівник)

(м.Ірпінь, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ЕКОНОМІЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ

Недосконалість ринкової економіки, кризові прояви створили в Україні сприятливі умови для поширення та активізації кримінально-тіньової діяльності, яка формує «паралельну» економіку, перешкоджає зростанню добробуту населення, загрожує існуванню підприємництва в Україні та її як держави.

В умовах сьогодення економічні кримінальні правопорушення визначають характер і напрям реформ як у сфері економіки, так і у сфері державотворення й системі правоохоронної діяльності. Аналіз процесів, що відбуваються в економіці держави на сучасному етапі розвитку фінансово-економічних відносин, свідчить про проникнення інтересів криміналу у сферу економіки, діапазон економічних кримінальних порушень розширюється від звичайного розкрадання державного майна до великомасштабних афер і до встановлення контролю за цілими галузями національної економіки. Вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки становлять реальну небезпеку країні в цілому, її регіонам та окремим громадянам, оскільки розвиток економіки забезпечує існування та розвиток суспільства.

Для чіткого розуміння кримінальних правопорушень та напрямків їх впливу на стан економіки як окремого суб'єкта господарювання, так і держави в цілому розглянемо підходи фахівців до визначення їх сутності [2].

О. Яковлев рівнозначно використовує поняття «економічні злочини» і «злочини у сфері економіки». Він вважає, що економічні злочини – це злочини корисливі, майнові, та, разом з тим, це злочини у сфері економіки. Також він зазначає, що економічна злочинність – це сукупність корисливих зазіхань на власність, порядок управління народним господарством, що вчинюються особами, які виконують певні функції у системі економічних відносин [5, с.10].

Досить широке та змістовне визначення економічних злочинів дав О. Титаренко, який запропонував під економічними злочинами розуміти умисні корисливі злочини, що вчинюються у сфері економіки службовими та іншими особами, які включені в систему економічних відносин і посягають на ці відносини, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства, заподіюючи при цьому шкоду економічним інтересам громадян, суб'єктів господарювання та держави [6, с.10].

Чітке і найбільш вдале, визначення поняття «економічні злочини» запропонувала у своїх працях О. Дементьева, яка розглядає «економічні злочини» як протиправну діяльність, що завдає шкоди економічним інтересам держави в цілому, приватному підприємництву й окремим громадянам, постійно і систематично здійснюється з метою збагачення в межах і під прикриттям законної економічної діяльності як фізичними, так і юридичними особами» [1, с.12].

До основних економічних кримінальних правопорушень відносять ті, які вчиняються безпосередньо з метою заволодіння чужими коштами чи іншим майном. Згідно з Кримінальним кодексом України основними економічними правопорушеннями є: шахрайство, заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем. Вторинними економічними правопорушеннями є ті, що безпосередньо не надають матеріальної вигоди злочинцю, однак є способом вчинення основного правопорушення чи його приховування. До цього виду належать: легалізація грошових коштів та іншого майна, здобутих шляхом кримінальних правопорушень, а також фіктивне підприємництво [3].

Ефективне виявлення і розслідування фінансових та економічних кримінальних правопорушень, які тісно між собою взаємопов'язані, потребує спеціалізованого аналізу фінансової інформації, що здійснюється за особливою методикою, яка в розвинених країнах отримала назву «фінансові розслідування». На думку Н. Южаніної, суть фінансових розслідувань полягає у фіксації фінансового сліду у вигляді фінансової інформації, котрий наявний у складі всіх корисливих правопорушень – грабежах, розбої, шахрайстві та навіть замовному вбивстві. Всі ці правопорушення належать до підслідності різних правоохоронних органів України [4].

Головною метою фінансового розслідування є виявлення та документування фактів руху грошових коштів під час здійснення кримінальної діяльності, зв'язків між джерелами походження грошових коштів і тим, коли вони були одержані та дезберігаються, що може стати доказом і джерелом інформації про кримінальну діяльність. На сучасному етапі організації фінансово-економічних відносин фінансові розслідування можуть проводити як уповноважені державні органи, такі приватні організації. Тобто суб'єктами фінансових розслідувань є як представники органів державної влади, так і суб'єкти приватного сектора економіки, зокрема консалтингові компанії, компанії з надання послуг форензіку. Діяльність правоохоронних органів, які ведуть боротьбу з економічними правопорушеннями, характеризується специфічними завданнями, реалізація яких повинна відповідати певній адміністративній процедурі по забезпеченню всебічності та об'єктивності при прийнятті ними висновків і рішень. При цьому необхідно враховувати, що:

1) початок діяльності правоохоронних органів кожному випадку повинен мати підстави – повідомлення про вчинення правопорушень у сфері економіки або іншого правопорушення, необхідність їх попередження чи викриття;

2) правоохоронну діяльність по боротьбі з економічними правопорушеннями можуть здійснювати тільки особи, які перебувають на службі в правоохоронних органах, мають спеціальну, переважно юридичну або економічну освіту;

3) правоохоронні органи здійснюють свою діяльність по боротьбі з економічними правопорушеннями тільки на основі закону в установленій процесуальній формі;

4) рішення правоохоронних органів у всіх випадках реалізується через заходи юридичного впливу, які базуються на законі та є такими, що відповідають обставинам вчинення дії, якими мотивується втручання цих органів;

5) усі пов'язані зі кримінальними правопорушеннями й іншими правопорушеннями рішення правоохоронних органів, які суттєво обмежують права і свободи громадян або зачіпають інтереси держави, державних, громадських або приватних організацій, можуть бути оскаржені встановленому законом порядку[7, с.43].

На сьогодні порівняно з іншими видами кримінальних правопорушень діяльності питома вага у загальній структурі правопорушень не перевищує 10%. На жаль, ці дані відображають не лише активність чи результативність діяльності окремих правоохоронних органів із виявлення та фіксування економічних правопорушень, але й свідчать про значні факти протиправної діяльності суб'єктів господарювання.

Таким чином, аналіз особливостей, результатів проведення фінансових розслідувань економічних правопорушень в Україні та прогнозування подальшого розвитку даної сфери діяльності органів державної влади свідчать, що послаблення боротьби в сучасних умовах може призвести до негативних наслідків. Виходячи з цього та з огляду на потребу високопрофесійного управління з боку держави сфері фінансово-економічних відносин, з метою підвищення прозорості, ефективності й результативності державного фінансового контролю Бюро економічної безпеки дозволить усунути дублювання функцій правоохоронних і фіскальних органів у сфері боротьби з економічними правопорушеннями.

Література:

1. Дементьева Е. Е. Экономическая преступность и борьба с ней в странах с развитой рыночной экономикой (на материалах США и Германии). М. : ИНИОН РАН, 1992. С. 12–13.
2. Економічна злочинність в Україні. URL : <http://westudents.com.ua/knigi/116-ekonomchna-zlochinnst-v-ukran-kravchuk-sy.html> (дата звернення 07.02.2021).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III у редакції від 26.02.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>(дата звернення 07.02.2021).

4. Не Служба фінансових розслідувань, а Національне бюро фінансової безпеки – позиція Южаніної. URL: <https://news.dtkk.ua/law/inspections/50492>(дата звернення 07.02.2021).
5. Яковлев А. М. Социология экономической преступности ; отв. ред. В. Н. Кудрявцев; АН СССР, Институт государства и права. М.: Наука, 1988. 256 с.
6. Титаренко О. О. Кримінологічна характеристика та протидія економічним злочинам у вугільній промисловості: Монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2008. 196 с.
7. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: методичні рекомендації / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2017. 164 с.

Рудниченко Світлана Миколаївна

кандидат юридичних наук

доцент кафедри адміністративного права та

адміністративного процесу

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ

В інструментальній теорії адміністративного права та практиці діяльності публічної адміністрації адміністративні процедури займають важливе місце. Адже вони є кінцевою ланкою, якою безпосередньо користуються різноманітні суб'єкти публічної адміністрації [1].

Поняття адміністративної процедури пов'язане з науковою дискусією про зміст адміністративної юстиції та розуміння поняття адміністративного процесу [4]. Такі поняття як «адміністративний процес», «адміністративна процедура» та «адміністративне провадження», незважаючи на їх активне використання в теорії адміністративного права та юридичній (адміністративній) практиці,

досі не мають чіткого однозначного визначення. Загалом можна відзначити, що багаточисельні наукові підходи до аналізу змісту адміністративних процедур беруть свій початок у дискусії про структуру та зміст адміністративного процесу. У сучасному адміністративному праві дане поняття переважно розглядається в двох значеннях - вузькому і широкому.

Таким чином, адміністративну процедуру адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення судової влади можна визначити як це послідовність здійснення індивідуальних, конкретних управлінських, організаційних та технічних адміністративних дій суб'єктами публічного адміністрування у сфері забезпечення судової влади всіма необхідними ресурсами для її належного функціонування, які регламентовані адміністративними нормами, що визначають порядок їх здійснення з метою врегулювання суспільних зв'язків в цій сфері.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники визначають наявність у діяльності публічних органів влади цілої низки адміністративних процедур, в тому числі і щодо забезпечення судової влади[3].

Тож, проаналізуємо деякі із них. При чому, слід пам'ятати, що кожна адміністративна процедура складається, по-перше із нормативно-правового акта, який безпосередньо встановлює порядок їх здійснення та коло уповноважених суб'єктів із їх компетенцією, по-друге – етапи та процедурні аспекти її реалізації.

Адміністративними процедурами що спрямовані на реалізацію заборони втручання в здійснення правосуддя визначається як правові процедури реалізації повноважень судів та інших суб'єктів правовідносин в сфері організації правосуддя, що передбачені законом на випадки такого втручання.

Конституційний Суд України в Рішенні від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 “У справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» встановив, що надання оцінки вчинених суддею процесуальних дій до винесення ним остаточного рішення у справі є втручанням у здійснення правосуддя, що суперечить Конституції України. Рада суддів України розцінює зазначені дії окремих представників правоохоронних органів як спроби втручання

у правосуддя, тиску на суд і суддів, намагання протиправно використовувати суди для відстоювання інтересів певних груп чи осіб не процесуальним шляхом, за межами процедури оскарження судових рішень. Ці дії є проявом неповаги до судів, бажання їх дискредитувати, намаганням вчинити не процесуальний тиск на судів та суддів, що є прямим порушенням вимог закону щодо незалежності судів та суддів. Такими діями завдається шкода не тільки авторитету судової влади у суспільстві, але й міжнародному іміджу України [4].

Узагальнивши, можна навести такі висновки стосовно деяких адміністративних процедур адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення судової влади:

1) адміністративні процедури адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення судової влади слід відмежовувати від адміністративного провадження чи процесу, так як вони є суміжними та в деякій мірі переплітаються, однак не є тотожними: адміністративні процедури будь-якої діяльності публічної адміністрації, в тому числі і щодо забезпечення судової влади є частиною загального юридичного процесу здійснення такої діяльності, виконуючи при цьому тіньову активність, що проявляється детальним регламентуванням здійснення кожної дії окремо на кожному етапі;

2) адміністративна процедура адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення судової влади - це вид юридичної адміністративної процедури, якій притаманні всі властивості та ознаки останньої, а також ряд спеціальних особливостей, таких як: є проявом здійснення індивідуальних, конкретних управлінських, організаційних та технічних адміністративних дій в сфері забезпечення судової влади; суб'єктами її реалізації є органи загальної та спеціальної юрисдикції в аналізованій сфері; юридичною підставою її існування є наявність адміністративної норми, яка регламентує порядок їх здійснення та коло уповноважених суб'єктів із їх компетенцією; здійснюються суб'єктами різної компетенції, однак маючи при цьому спільну мету - забезпечення судової влади всіма необхідними ресурсами для її належного функціонування а також надання якісних адміністративних послуг;

3) кожна адміністративна процедура адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення судової влади

складається, по-перше із нормативно-правого акта, який безпосередньо встановлює порядок їх здійснення та коло уповноважених суб'єктів із їх компетенцією, по-друге – етапи та процедурні аспекти її реалізації;

4) адміністративні процедури що спрямовані на реалізацію заборони втручання в здійснення правосуддя регламентовані Конституцією України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, Постановою Пленуму ВСУ від 13.06.2007 № 8 «Про незалежність судової влади» та ін., а також функціональними актами органів суддівського самоврядування. Процедурним аспектом їх реалізації є своєчасне реагування на ймовірні випадки виникнення загрози порушення принципу незалежності суддів та вчасне вжиття заходів відносно їх нейтралізації;

5) процедура відрядження судді законодавчо деталізована, та в повній мірі в нормативних актах окреслено суб'єктний склад здійснювальної діяльності та їх компетенція.

Отже, адміністративну процедуру адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення судової влади можна визначити як послідовність здійснення індивідуальних, конкретних управлінських, організаційних та технічних адміністративних дій суб'єктами публічного адміністрування у сфері забезпечення судової влади всіма необхідними ресурсами для її належного функціонування, які регламентовані адміністративними нормами, що визначають порядок їх здійснення з метою врегулювання суспільних зв'язків в цій сфері.

Література:

1. Висновок №10(2007) «Судова рада на службі суспільства», Консультативної ради європейських суддів, Страсбург, 23 листопада 2007 року, ССЖЕ (2007) 5). Міжнародні стандарти незалежності суддів : зб. документів. К. : Поліграф-Експрес, 2008. С. 148–167
2. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: Том 1. Загальна частина. Київ, 2004. 584 с.
3. Адміністративно-правові методи. Види адміністративно-правових методів. Відомості із сайту BESTREFERAT. 2005. URL: http://www.bestreferat.ru/referat-32672.html#_Toc62999406

Устюжанінова Ольга Тарасівна

*викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Семенов Аліна Олегівна

*здобувач вищої освіти
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

**ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА ПРАЦІВНИКІВ
ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ**

На сьогоднішній день дуже актуальною є проблема, що стосується умов професійної стійкості в діяльності працівників Державної кримінально-виконавчої служби України (далі - ДКВС України) в екстремальних умовах. Їх обов'язок полягає в тому, що на них покладена взаємодія з правопорушниками, засудженими злочинцями в ході якої виникає купа складних робочих ситуацій, що саме висуває підвищені вимоги до психологічних якостей у працівників, а саме стресостійкості в різних ситуаціях.

Теоретичними основи щодо стресостійкості в поведінці працівників Кримінально-виконавчої служби було досліджено: Н.І. Сирота, В.М. Ялтонський, О.В. Лібін, І.М. Нікольська, В.О. Бодров, Л.Г. Дика, М. М. Чичуга, А. Є. Левенець, С. О. Деніжна, Т. В. Кушнірова, В. С. Медведєв та ін.

Під поняттям «екстремальні ситуації» (від лат. *extremum* – граничний, крайній) розуміють ситуації, які викликають у людини значні труднощі, вимагають повного, граничного напруження сил і можливостей, щоб упоратися з ними і вирішити службові завдання.

Професійна діяльність співробітників служби виконання покарань наповнена стрес-чинниками, які обмовлені ризиком небезпеки, раптовості, невизначеності діяльності в умовах екстремальності, а також збільшенням інтенсивності дій в умовах

дефіциту часу та з причини особливого психологічного впливу спецконтингенту колонії, як носіїв антисоціальної поведінки. Екстремальний характер служби пов'язаний з постійною готовністю і можливістю використання зброї, що негативно впливає на емоційний стан працівників, психічне та соматичне їх здоров'я, якість соціальної взаємодії і, звісно, їхню психологічну стійкість і успішність професійної діяльності [1, с. 45].

Зазвичай, екстремальні ситуації, які можуть виникнути під час службової діяльності у працівників ДКВС України, можуть бути:

– швидкоплинними, тобто завжди треба бути готовим до негайних, невідкладних дій. Для такого роду ситуацій характерно раптовість, несподіваність (напад засудженого);

– тривалими, що потребує витривалості, відповідальності, мужності у пенітенціарного працівника;

– з елементом невизначеності, у зв'язку з чим працівнику ДКВС потрібно швидко обрати єдине правильне рішення або вихід з даної екстремальної ситуації;

– такими, що потребують готовності до екстремальних дій, тобто ті, які вимагають пильності, рішучості, впевненості, швидкості;

– такими, що одночасно включають в себе несподіваність і дефіцит часу та вимагають негайного прийняття рішення [2, с. 140].

Реакції, які можуть виникнути під час перебування працівника в екстремальній ситуації:

- шок, який може виявлятися у вигляді ступору, заціпеніння;
- паніка, збудженість, розгубленість;
- відбувається знесилена в своїх діях;
- збільшується тривожність за своє життя та безпеку інших.

Потрапивши в екстремальну ситуацію, працівник, виконуючи свої професійні дії та спостерігаючи за всім, відчуває велике напруження. Він починає розмірковувати, оцінювати обстановку, робити певні висновки та приймає рішення. Продумуючи свої подальші дії, мобілізує власні сили і можливості долає всі перешкоди труднощі та підкорює свою поведінку професійному обов'язку.

Під «психологічною стійкістю» розуміють цілісну характеристику особистості, що забезпечує її стійкість до впливів складних факторів.

Високі вимоги до психологічної сфери особистості працівників кримінально-виконавчої служби, їх стресостійкості та готовності до

діяльності в екстремальних умовах обумовлені їх професією. Кожного дня вони стикаються з агресивністю оточуючого середовища, з засудженими, конфліктами, які виникають та безпосередньо впливають на ефективність їх професійної діяльності.

Психологічна підготовка працівників кримінально-виконавчої служби повинна бути спрямована на формування стійкості до:

1) негативних чинників їх службової діяльності (напруженості, відповідальності, ризику, небезпеки, несподіванки тощо);

2) чинників, що в свою чергу дуже сильно впливають на психіку (вигляду крові, морального приниження з боку засуджених, напруженої ситуації, тілесних ушкоджень тощо);

3) ситуацій протиборства (потрібні вміння вести фізичну (в крайніх випадках) та психологічну боротьбу з засудженими, які в свою чергу бунтують, вчиняють бійки, порушують режим, протистояти психологічному тиску, маніпулюванню з їх боку, не піддаватися на провокації);

4) конфліктних ситуацій у службовій діяльності, що потребують вміння проаналізувати внутрішні причини конфлікту, розібратися в закономірностях їх виникнення, протікання і способах вирішення;

5) вміння володіти собою в психологічно напружених конфліктних та екстремальних ситуаціях, що провокують [3, с. 114].

Для підготовки працівників до Державної кримінально-виконавчої служби України, а саме, що стосується психологічної стійкості в екстремальних ситуаціях можуть використовуватися:

- психодіагностика (спостереження, бесіда, тестування);
- тренінги з розвитку професійної пам'яті, уваги та спостережливості;
- психофізичні тренінги з подолання перешкод (ускладнення);
- тренінги з використанням елементів несподіванки (морально-психологічна смуга);
- тренінги з освоєння ситуацій, пов'язаних зі сприйняттям страждань, напруженої обстановки, поранень, травм;
- СОПТ – ситуативно-образне психорегулююче тренування (уявне перерахування працівником необхідних індивідуально-ціннісних якостей та ситуацій, які йому вдалося вирішити) [4, с. 259].

Після того, як працівник ДКВС потрапив екстремальну ситуацію, йому рекомендується:

- розповісти про це іншим (бажано звернутися за допомогою до психолога), не тримати свої почуття в собі;
- думати про приємні речі, що зможуть відволікти від пережитого стресу;
- поглинулися в інші робочі моменти, бути постійно зайнятим;
- замислитися про позитивні плани на майбутнє, що в свою чергу допоможе відсторонитися від поганих спогадів;
- відвідати фізіотерапевтичні процедури (масаж, контрастний душ, сауна).

Водночас основним і найголовнішим критерієм у діяльності співробітників ДКВС України є дотримання загальновизнаних людських цінностей, а саме шанобливе ставлення до прав і свобод людини, її гідності.

Ефективний стрес-менеджмент спирається на знання чинників ризику вигорання в організації, розуміння того, які дії необхідно робити для запобігання організаційним дистресів. Існують основні напрямки управління професійним стресом, їх профілактики, до яких відносять: емоційно-психологічну підтримку персоналу, їх інформування та підвищення значущості їх професійної діяльності. Для швидкого зниження організаційних чинників ризику, негативних наслідків, стресів, вигорання в працівників, що виникають в ході їх роботи, слід використовувати різні форми та методи. З їх допомогою підвищують психологічну компетентність керівників і прививають високу психологічну стресостійкість, культуру здоров'я своїм працівникам, які кожен день перебувають в екстремальних ситуаціях.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що психологічна стійкість є важливою рисою в професійній діяльності працівників кримінально-виконавчої служби і невід'ємним елементом для швидких, сконцентрованих, рішучих дій в екстремальних ситуаціях.

Література:

1. Кушнірова Т. В. Професійно-психологічна підготовка працівників ДКВС щодо нейтралізації негативних психічних станів. Київ : Леся, 2019. 60 с.
2. Тімченко О. В. Психологічний аналіз екстремальних ситуацій у професійній діяльності працівників Державної кримінально-виконавчої служби. Право і безпека – 2018. С. 139-143.

3. Деніжна С. О. Психологічні особливості виявів негативних емоційних станів у працівників пенітенціарної служби в екстремальних ситуаціях. Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби. 2014. № 2 (6). С. 108–115.
4. Чичуга М. М. Профілактика психічних станів працівників соціально-психологічної служби установ виконання покарань України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2019. 265 с.

Шевченко Надія Леонідівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІ НОВАЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРАВООХОРОНИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

Інтеграція до європейських інституцій відкриває Україні шлях до більш широкої участі в структурах міжнародної безпеки, забезпечує можливість спільних дій України та ЄС щодо боротьби зі злочинністю. У цьому контексті ефективна та цілеспрямована діяльність Міністерства внутрішніх справ із розгалуженою системою представників МВС за кордоном стає важливим чинником стабільності й безпеки. Зважаючи на викладене, МВС упродовж 2014-2015 років ужито низку заходів щодо реформування органів внутрішніх справ України на органи Національної поліції України[1].

У ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» реформування правоохоронної системи визначається як один з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України. Саме тут вказується, що «... реформування проводиться з метою підвищення ефективності її діяльності ...»[2]. Основними напрямками в роботі поліції є адміністративна й судова діяльність. Судова діяльність полягає в сприянні слідчому судді під час установлення порушень норм кримінального законодавства, у збиранні необхідних доказів за його дорученнями, розшуку осіб,

які вчинили злочини, і передаванні їх судовому слідчому. Незважаючи на свою назву, слідчий суддя за сутністю виконуваних ним у процесі функцій є слідчим.

Правоохоронна сфера в усі часи була однією з умов формування правової держави. Вона є гарантом створення чіткого механізму контролю за правопорядком і законністю в суспільстві. Європеїзація суспільства, прагнення інтеграції в європейський простір, захист прав, свобод громадян, демократизація зумовлюють необхідність побудови якісно нової моделі правоохоронних органів, які відіграють визначальну роль у захисті прав і свобод людини та громадянина. Поширеність корупції в усіх ешелонах влади, зокрема і в самій правоохоронній сфері, свідчить про недосконалість і неефективність функціонування цих органів. «Телефонне право», лобювання інтересів, порушення Європейської конвенції з прав людини, низький професійний рівень вимагають негайної розробки державної політики щодо реформування, удосконалення та оптимізації правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ.

Потреба реформування правоохоронної системи закріплена на законодавчому рівні. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» «реформування правоохоронної системи з метою підвищення ефективності її діяльності на основі оптимізації структури, підвищення рівня координації діяльності правоохоронних органів, покращення їх фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового і кадрового забезпечення» є одним з основних напрямків державної політики з питань національної безпеки України у сфері державної безпеки[3].

У багатьох міжнародних актах перелік основних принципів неоднаковий, але збігається в найбільш авторитетних універсальних актах, якими є Статут ООН і прийнята Генеральною Асамблеєю Декларація про принципи міжнародного права 1970 року. У цих документах перераховані такі принципи: незастосування сили або загрози сили; мирного розгляду суперечок; співробітництва; рівноправ'я; суверенної рівності держав тощо. Водночас до принципів, які висуваються до працівників поліції, слід віднести як основний принцип законності [4].

Отже, зважаючи на всі новації та попередній позитивний та негативний досвід, доречно зазначити, що правоохоронна система

відіграє важливу роль у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України, здійснюючи свою активність у соціально-економічній і політичній сферах суспільного життя, під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; у процесі провадження досудового слідства; здійснення адміністративно-правової юрисдикції; під час проведення оперативно-розшукових заходів; у профілактичній діяльності; у зв'язку з виконанням адміністративних і судових рішень[5]. Підвищення рівня взаємодії та співпраці органів внутрішніх справ і громадськості необхідно визначити як основне завдання захисту прав і свобод людини. Ця взаємодія має насамперед соціальний характер, а її основою є партнерські взаємовідносини між людьми. Основною причиною виникнення проблемзабезпечення прав і свобод людини та громадянина є неефективне налагодження комунікацій або неналежне розуміння поставлених завдань. У деяких випадках до цього призводить небажання співпрацювати для налагодження порозуміння [6].

В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Водночас на сьогодні система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні. Основними чинниками такої ситуації визначено низький рівень правової культури та правової свідомості суспільства; поширеність корупційних явищ у сфері правосуддя. Функціонування прокуратури та кримінальної юстиції як суміжних правових інститутів також має свої недоліки, зокрема недостатній рівень функціональної незалежності та добросовісності, потребу в більш розвинених інструментах управління, значно жорсткі етичні вимоги й дисциплінарні правила; недостатньо розвинені інструменти внутрішнього та зовнішнього контролю в рамках боротьби з корупцією; перешкоди для структурної автономії слідчих органів; недостатній рівень формальних і практичних каналів комунікації (зокрема мереж обміну даними) між виконавчими органами та прокуратурою, а також між органами державної влади та європейськими й міжнародними партнерами; відсутність належної ІТ-інфраструктури та можливостей використання інформаційних систем і системи електронного правосуддя; недостатній рівень дотримання принципу змагальності в кримінальному провадженні, відсутність професійної відповідальності за порушення прав людини й ігнорування принципу змагальності; розбіжності між новими

процесуальними повноваженнями та реальними інституційними функціями суб'єктів досудового та судового етапів слідства; непослідовне застосування процесуальних норм прокуратурою; відсутність індивідуалізованого, заснованого на доказах підходу до попередження злочинів, реабілітації та ресоціалізації; обмежене застосування альтернативних видів покарання та відсутність позитивного досвіду; відсутність належної динаміки в наближенні до стандартів Європейського Союзу.

Основою реформування правоохоронних органів України є людиноцентристська ідеологія адміністративного права, сформована професором В. Авер'яновим, та європейські прагнення Українського народу, ідеологія, згідно з якою держава має, умовно кажучи, «служити» інтересам громадян (тобто діяти на благо людини) – шляхом усебічного забезпечення пріоритету її прав, свобод і законних інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації. Цей крок цілком відповідає загальній тенденції сучасного розвитку державно-правової науки та практики, відповідно до якої сьогодні відбувається своєрідний «людиноцентристський поворот» вітчизняного праводержавознавства [7].

Таким чином, можемо зробити висновки, що сфера адміністративно-правового забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України як системи еволюційних і революційних правотворчих заходів в умовах сучасних викликів побудована на людиноцентристській теорії адміністративного права та виконанні міжнародних зобов'язань України перед Європейською Спільнотою щодо утвердження принципу верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод.

Література:

1. Длігач А. Інтегранційне середовище України. одно- та багатовекторність інтегранційного розвитку. URL: <http://pandia.ru/text/78/168/3404.php>
2. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. Голос України від 22.07.2003 № 134.
3. Братель С.Г. Шляхи реформування правоохоронної системи України. Роль правоохоронних органів у формуванні правовоні

держави в умовах євроінтеграції України. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2015.С. 54-56

4. Коруля І.В. Принципи діяльності міліції відповідно до міжнародних стандартів. Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України: матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. Частина 1. Нац. акад. внутр. справ. Київ. 2015.С.100 – 101.
5. Гіда Є. О. Покоління прав людини: поняття та склад. Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України. 2004. № 5. С. 105–121.
6. Волинка К. Проблемна збереження прав і свобод особи в Україні. Людина і політика. 2000. № 1. С. 64-68.
7. Аверьянов В.Б. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту. монографія Дніпропетровськ. Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ. Ліра ЛТД, 2008. 588 с.

СЕКЦІЯ №4
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ТА
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Акімов Михайло Олександрович
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
(м. Київ, Україна)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ
САМОВІЛЬНОГО ЗАХОПЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА
САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Системність кримінального права, як справедливо відзначає М. І. Панов, відображає його сутнісні риси і тому має значний (навіть визначальний) вплив на кримінальне законодавство. Отже, і при формуванні кримінального законодавства, і при його удосконаленні (при внесенні змін) необхідною умовою забезпечення якості законодавства є обов'язкове урахування наявності об'єктивно існуючих системних відносин і зв'язків елементів цього складного об'єкта [1, с. 229-230].

Досвід чинного Кримінального кодексу (далі – КК) України [2] свідчить, що його удосконалення далеко не завжди є обґрунтованим. Зміни та доповнення часто полягають лише у посиленні (чи пом'якшенні) кримінально-правових санкцій, запровадженні нових кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) обставин тощо. Відповідним законопроектам бракує узгодженості із положеннями, що залишаються без змін (при тому, що іноді потребу комплексного характеру удосконалення важко не помітити). Це, у свою чергу, призводить до неоднозначності, іноді навіть суперечностей, у термінології. Між тим остання, як слушно зауважує З. А. Тростюк, повинна бути однозначною, стійкою та системною, тобто перебувати у взаємозв'язку з іншими термінами термінологічної системи Особливої частини [3, с. 16].

КК України був доповнений ст. 197-1 «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво» згідно Закону України від 11.01.2007 № 578-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки» [4].

За даними судової статистики, самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво фіксуються в Україні доволі рідко (порівняно з іншими кримінальними правопорушеннями проти власності): у 2014 році зареєстровано 17 таких випадків, у 2015 році – 20, у 2016 році – 13, у 2017 році – 35, у 2018 році – 51, у 2019 році – 58 [5; 6]. Проте навіть така емпірична база (а також наявний науковий доробок із даного питання, зокрема, праці Н.О. Антонюк, О. О. Дудорова, В. М. Захарчука, Р. О. Мовчана та ін.) дозволяє зробити висновок про низку притаманних ст. 197-1 КК України недоліків.

Ця стаття передбачає відповідальність за два самостійних кримінально протиправних діяння – самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. При буквальному тлумаченні назви уявляється, що склад кримінального правопорушення матиме місце лише у разі наявності в діях особи ознак обох цих діянь (оскільки в назві вжито сполучник «або»). Позаяк подібне має місце далеко не завжди, констатуємо, що назва статті не відповідає диспозиціям її частин першої та другої, а отже підлягає редакційному уточненню (заміні сполучника «та» на «або»).

Дії особи щодо земельної ділянки законодавець визначив як «зайняття». Даний термін в Особливій частині КК України означає мету торгівлі людьми («зайняття проституцією», ст. 149), спосіб зловживання опікунськими правами («зайняття житлової площі», ст. 167), певну діяльність («незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», ст. 249, «зайняття проституцією», ст. 303). Проте в жодному випадку не йдеться про свідому активну протиправну поведінку особи із самовільного набуття та реалізації права власності на певний предмет. Відтак більш доцільно визначити кримінально каране діяння за цією статтею як «самовільне захоплення», а не «самовільне зайняття».

Ст. 53-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП [7]) передбачає склад адміністративного правопорушення «Самовільне зайняття земельної ділянки»; що ж до самовільного будівництва, то норма про відповідне адміністративне правопорушення (ст. 97) виключена з КУпАП [8]. Кримінальне правопорушення відрізняється від адміністративного тим, що заподіює значну шкоду у розмірі, передбаченому приміткою до ст. 197-1 КК України (100 і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян). Проте якщо самовільне

зайняття земельної ділянки недвозначно сформульоване законодавцем як діяння з матеріальним складом, то самовільне будівництво – ні. У ч. 3 ст. 197-1 КК України йдеться про самовільне будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці, зазначеній у ч. 1 цієї статті. Звідси незрозуміло, чи повинне самовільне зайняття такої ділянки спричинити передбачені приміткою до ст. 197-1 КК України шкідливі наслідки або самого факту здійснення самовільного будівництва на самовільно зайнятій земельній ділянці достатньо для визнання діяння закінченим. Подібну неоднозначність, на наш погляд, слід усунути шляхом викладення простих складів обох кримінальних правопорушень у ч. 1 ст. 197-1 КК України у такій редакції: «Самовільне захоплення земельної ділянки, яким завдано значної шкоди... а так само і будівництво будівель або споруд на такій ділянці». Ми підтримуємо О. О. Дудорова та Р. О. Мовчана у тому, що вказівка на самовільність стосовно будівництва є недоцільною, оскільки будь-яке будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці є самовільним [9, с. 366].

Згідно ч. 1 ст. 376 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України будівництво на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи чи належно затвердженого проєкту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил, є самочинним [10], а не самовільним, як у КК України. Цю термінологічну розбіжність вже піддавала обґрунтованій критиці Н. О. Антонюк [11, с. 83]. На наше переконання, більш правильним все ж є кримінально-правовий термін. Відповідно до ч. 3 ст. 376 ЦК України право власності на самочинно збудоване нерухоме майно може бути за рішенням суду визнане за особою, яка здійснила самочинне будівництво на земельній ділянці, що не була їй відведена для цієї мети, за умови надання земельної ділянки у встановленому порядку особі під уже збудоване нерухоме майно [10]. Саме тому визначення відповідних дій як самочинних може призвести до уникнення винними особами кримінальної відповідальності шляхом набуття власності на земельному ділянці, на якій здійснене таке будівництво, через отримання необхідного рішення суду.

В. М. Захарчук стверджує, що кримінальне правопорушення, що розглядається, маючи всі ознаки самоправства, фактично є одним із його видів, що виокремлений законодавцем у самостійну спеціальну норму [12, с. 175]. Звідси випливає, що конкуренція цих кримінально-

правових норм вирішується на користь ст. 197-1 КК України. Водночас самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво може супроводжуватись вчиненням кримінальних правопорушень проти довкілля, передбачених ст.ст. 239, 239-1, 239-2, 240, 240-1, 245, 247, 254 КК України. У разі, якщо перераховані діяння вчинені на самовільно зайнятій земельній ділянці та завдали її власнику або законному володільцю значну шкоду, вчинене слід кваліфікувати за сукупністю із відповідною частиною ст. 197-1 КК України.

Підбиваючи підсумки, маємо зазначити, що ст. 197-1 КК України у зв'язку із перерахованими вище недоліками об'єктивно потребує внесення змін та доповнень з метою забезпечення належної кримінально-правової охорони права власності на землю (права землекористування).

Література:

1. Панов М. І. Системний підхід у кримінальному праві та проблеми удосконалення кримінального законодавства. Право України. 2012. № 6. С. 227-241.
2. Кримінальний кодекс України : прийнятий 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.02.2021).
3. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. Київ, Атіка, 2003. 114 с.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки : Закон України від 11.01.2007 № 578-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/578-16#Text> (дата звернення: 08.02.2021).
5. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2014-2018 роках. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zbirnik%202014-2018.pdf> (дата звернення: 08.02.2021).
6. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2019 році. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zbirka_analit_tablic_2019.pdf (дата звернення: 08.02.2021).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 08.02.2021).

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері щодо посилення відповідальності та вдосконалення державного регулювання у сфері містобудівної діяльності : Закон України від 22.12.2011 № 4220-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4220-17#Text> URL: (дата звернення: 08.02.2021).
9. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво : монографія. Луганськ, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, 2012. 400 с.
10. Цивільний кодекс України : прийнятий 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.02.2021).
11. Антонюк Н. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. *Вісник прокуратури*. 2008. № 1. С. 77-87.
12. Захарчук В. М. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво за кримінальним правом України: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. 214 с.

Андрусенко Олександр Анатолійович

*викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Кіріченко Аліна Віталіївна

*курсант Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

**НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЬОВАНОЇ ПОСТАВКИ ТА
ОПЕРАТИВНОЇ ЗАКУПКИ ЯК ФОРМИ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ
ЗЛОЧИНУ У БОРОТЬБІ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ
ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ**

З кожним днем злочинці використовують новітні засоби та методи для протидії викриття їх незаконної діяльності правоохоронними органами, тому це значно утрудняє виявлення,

припинення та розслідування злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Виявити такі правопорушення важко, а іноді й неможливо, тому в цій ситуації збільшується значущість проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, що є одним з найважливіших, непереборних компонентів якісного вирішення завдань правоохоронцями. Ефективність розкриття наркобізнесу залежить від якості виконання контрольованої поставки та оперативної закупки як форми контролю за вчиненням злочину.

Вважаємо, що перед проведенням даних форм контролю за вчиненням злочину, обов'язково треба вживати інші види негласних слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів, наприклад, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж чи здійснення візуального спостереження за особою або місцем.

В Україні контрольована поставка здійснюється, якщо виявлена контрабандна наркотичних речовин, що може транспортуватися як внутрішньо в межах держави так і транзитно. Вона може проводитися на території нашої держави та інших країн за фактом перетину кордону районів, областей, країн і на це є згода компетентних органів щодо забезпечення відповідного контролю за переміщенням вантажу на території обслуговування, з неухильним дотриманням та на підставах чинних міжнародних договорів України.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин визначає контрольовану поставку як метод, при якому допускається вивезення, провезення або ввезення на територію однієї або декількох країн незаконних або таких, що викликають підозру, партій наркотичних засобів, психотропних речовин, або речовин, що їх заміняють, з відома і під наглядом їх компетентних органів з метою виявлення осіб, які беруть участь у здійсненні правопорушень [1].

Тобто, операція «контрольована поставка», містить у собі комплекс слідчих дій, оперативно-пошукових, організаційно-технічних і превентивних заходів, спрямованих на вирішення окремих тактичних задач розслідування в даній слідчій ситуації, що не можуть бути вирішені окремими чи навіть декількома діями (заходами), проведені за єдиним планом правомочними посадовими особами. Така операція представляє собою систему процесуальних і не процесуальних дій:

а) оперативно-розшукові заходи щодо виявлення факту незаконного транспортування чи контрабанди наркотиків (оперативне спостереження обстеження приміщень, будинків, споруд, ділянок місцевості і транспортних засобів; контроль поштових відправлень, телеграфних та інших повідомлень; прослуховування телефонних переговорів);

б) адміністративно-процесуальні дії (митний огляд, перевірка документів, попереднє дослідження та експрес-аналіз речовин);

в) слідчі дії (затримка, особистий обшук, допит підозрюваного) [2, с. 16].

Ягодинський В. зазначає, що метод контрольованої поставки варто назвати «тактичною операцією», що включає сукупність різних методів митного контролю й оперативно-розшукової діяльності, міжнародні переговори, різні засоби дезорієнтації осіб, що приймають участь у міжнародному обігу контрольованих наркотичних засобів і психотропних речовин та інших предметів [3, с. 74]. Цілком погоджуючись з наведеними вище науковими думками, хочемо зазначити на важливості проведення контрольованої поставки під час боротьби зі злочинами пов'язаними з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів чи прекурсорів. При правильній організації вона дозволяє розкрити причини та умови в яких здійснюються протиправні дії, виявити канали транспортування, збуту та встановити кінцевий пункт доставки наркотичних речовин не тільки на державному рівні, а й на міжнародному, що допоможе затримати злочинців. Проведення контрольованої поставки забезпечить виявлення шляхів фінансування наркозлочинності та легалізацію отриманих коштів внаслідок такої діяльності та виявити всіх причетних до цього осіб з подальшим вилученням заборонених речовин з незаконного обігу. Найголовніше те, що внаслідок її проведення обов'язковим є збір речових доказів, у тому числі показань свідків з обов'язковим документальним оформленням, що має процесуальне значення для подальшої реалізації матеріалів в кримінальному провадженні.

Оперативна закупка як форма контролю, за вчиненням злочину у боротьбі з наркозлочинністю являє собою імітацію придбання чи отримання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів, інструментів, а також обладнання з відома і під контролем

уповноважених суб'єктів, що здійснюють контроль за вчиненням злочину, а її проведення лише можливе за наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється злочин.

Загалом оперативна закупка необхідна для перевірки отриманої інформації, що пов'язана зі злочинами у сфері збуту наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів чи прекурсорів, а також простеження за ходом розвитку дій осіб, що причетні до злочинів такого виду, зокрема затримання осіб, які збувають заборонені в обігу речовини за фактом їх отримання покупцем.

Оперативна закупка наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів чи прекурсорів може проводитися з укладенням несправжньої угоди з особами, які підозрюються в занятті протиправною діяльністю. Угода укладається, щодо безоплатного придбання наркотиків без мети їх подальшого споживання або збуту.

Відповідно до законодавства України при проведенні оперативної закупки забороняється підбурювати особу на вчинення злочину, адже створюються спеціальні умови котрі знаходяться під контролем уповноважених підрозділів, що спрямовані на виявлення та затримання осіб, що готують, вчиняють або вже вчинили злочинне посягання. За таких умов особа щодо якої проводиться такий захід самостійно контролює свої дії та вирішує йти проти закону або залишитись законослухняним громадянином.

Проведення оперативної закупки здійснюється шляхом формування відповідної легенди, встановлення контакту зі злочинцем або злочинною групою, реалізації закупки. Документальне оформлення оперативної закупки здійснюється шляхом складання протоколу огляду одразу після її проведення. Якщо уповноваженим підрозділом виявлено ознаки кримінального правопорушення, то такий підрозділ обов'язково повинен надати зібрані під час проведення оперативної закупки матеріали до слідчого підрозділу для початку здійснення досудового розслідування.

Отже, внаслідок збільшення масштабів незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин їх аналогів чи прекурсорів виникла серйозна загроза для суспільства, адже це здійснює негативний вплив на всі складові розвитку суспільства та держави. Якщо, у випадках коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб, а ефективність та

доцільність звичних прийомів і методів протидії нівельована то застосування таких форм контролю за вчиненням злочину як контрольована поставка та оперативна закупка є необхідним для виявлення, попередження та припинення наркозлочинності.

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.12.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text. (дата звернення: 13.02.2021).
2. Шевчук В.М. Формирование и использование тактической операции «контролируемая поставка» при расследовании контрабанды наркотиков. Митна справа. 2003. № 4. С. 14-26.
3. Ягодинський В. Про правоохоронну діяльність митних органів. Митний брокер. 2003. № 7(74) липень. С.74

Батраченко Тетяна Сергіївна
кандидат юридичних наук, доцент
Університет митної справи та фінансів
(м.Дніпро, Україна)

МІЖНАРОДНІ ПОШТОВІ ЕКСПРЕС-ВІДПРАВЛЕННЯ В АСПЕКТІ УХИЛАННЯ ВІД СПЛАТИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Європейська інтеграція України, яка з прийняттям безвізового режиму перейшла на новий рівень розвитку стала важливим фактором міжнародних відносин. Вказане значним чином сприяло росту зовнішньоекономічної діяльності в плані зростання оборотів світової торгівлі, що є позитивним як для бізнесу, так і для споживачів. Імпортні товари потрапляють до країн різноманітними способами. Крім класичного комерційного імпорту, технічний прогрес та розвиток технологій пропонують досить нові технологічні та логістичні шляхи.

Так, найбільш «привабливим» з точки зору ухилення від сплати податків, а саме митних платежів при ввезенні товарів в країну є експрес-поштові відправлення. Звідси частішають випадки

можливості злочинцям та організованим злочинним групам, які займаються напівлегальними операціями або взагалі незаконною торгівлею, розширити свою діяльність. Така діяльність підриває економіку, зменшуючи податкові надходження, знижує легальні прибутки підприємств формального сектору. У довгостроковій перспективі такі протиправні дії також підривають довіру до уряду, погіршують ситуацію із верховенством права, а також стримує іноземні інвестиції в країні [1].

Порівняно з минулими роками в Україну значно зросла доставка товарів саме через експрес-поштові відправлення. Порівняно з 2017 р. в 2020 такий приріст склав 30%. Щороку завозиться приблизно 40 млн. міжнародних поштових та експрес-відправлень загальною вартістю близько 1 млрд. євро. Топ категоріями товарів у транскордонній E-commerce є одяг та електроніка [2].

Відповідно до ст. 234 МК України, товари (за винятком підакцизних), що переміщуються (пересилаються) на адресу одного одержувача (юридичної або фізичної особи) в одній депеші від одного відправника у міжнародних поштових відправленнях, на адресу одного одержувача (юридичної або фізичної особи) в одному вантажі експрес-перевізника від одного відправника у міжнародних експрес-відправленнях, якщо їх сумарна фактурна вартість не перевищує еквівалент 150 євро, не є об'єктом оподаткування митними платежами [3].

Отже, за таких умов, одна фізична особа, отримуючи лише одне поштове відправлення на добу, може за місяць імпортувати товарів, що звільнені від сплати будь-яких податків, на суму до 4,47 тис. євро (149 євро x 30 днів). А якщо, наприклад, сформувати загальний дохід фізичних осіб (100 паспортів), які [4] отримуватимуть по 3 відправлення на добу, то сума товарів, яка буде щомісячно «проникати» на митну на територію України, сягатиме 1,34 млн. євро. Це вже велика промислова партія, з якої не потрібно сплачувати жодних податків. У той час, як аналогічний імпорт комерційного призначення, супроводжуватиметься обкладенням податком на додану вартість за базовою ставкою 20% та ввізним митом за ставками від 0 до 50% (наразі середня ставка Митного тарифу складає 4,9%).

Складається ситуація коли модель адміністрування податків з товарів які пересилаються у міжнародних поштових та експрес

відправленнях фактично не працюють. Нерідко такий стан речей відбувається через певне привілейоване ставлення з боку митниці саме до певних служб експрес-поштових відправників.

Звідси виникає можливість для певних суб'єктів масового ввезення товарів на територію України минаючи податки за допомогою транскордонних міжнародних відправлень та дистанційної торгівлі, отримуючи незаконні конкурентні переваги над компаніями, що сплачують податки у повному обсязі. Тобто, в даному випадку мова йде про ухилення від сплати податку - обов'язкового митного платежу. Таким чином можна ставити питання про так звану «поштову» контрабанду, слідством якого є умисне ухилення від сплати податків, а саме митного платежу.

Наразі відповідальність за такі правопорушення передбачені митним, а у разі умисного ухилення від сплати податків у значному, великому чи особливо великому розмірі або повторно – кримінальним законодавством.

Відповідно до ст. 212 КК України під значним розміром слід розуміти суми податків, зборів і інших обов'язкових платежів, які в три тисячі і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів і інших обов'язкових платежів, які в п'ять тисяч і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під особливо великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які в сім тисяч і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян [5]. Станом на 2021 рік значний розмір сягає – 3 153 000 гривень, великий – 5 255 000 гривень, а особливо великий – 7 357 000 гривень [6].

На перший погляд така сума є практично «недосягаємою» при сплаті митних платежів відносно міжнародних експрес-поштових відправлень, однак як вже описувалось раніше саме завдяки наявності прогалин в «поштовій» контрабанді сума не сплачених податків може сягати 1,34 млн. євро. Отже, через занадто завищенні суми розмірів коштів, що необхідні для притягнення до кримінальної відповідальності і наявності прогалин у діяльності митниць щодо поштових експрес-відправлень, сьогодні стає питання про

неможливість застосування, як превентивного методу, кримінальної відповідальності. Вирішенням цього може полягати в суттєвому зниженні лімітів неоподаткованого ввезення товарів, або повне їх скасування, або встановлення обмежень щодо кількості посилок, їх вартості, ваги протягом відповідного періоду часу.

Таким чином, наразі існує нагальна потреба в вирішенні питання щодо мінімізації обсягів «поштової» контрабанди, а як наслідок ухилення від сплати митних платежів. Так, зменшення обсягів може бути реалізовано за допомогою: – посилення контролю за переміщенням міжнародних поштових та експрес-відправлень від пункту пропуску на кордоні до сортувальної станції або місця міжнародного поштового обміну шляхом: подання електронного документа контролю доставки; запровадження обов'язкового гарантування доставки; пломбування транспортних засобів перевізників тощо [7]; – закріплення базових положень, якими запроваджуються використання виключно електронних реєстрів міжнародних поштових та експрес-відправлень, ідентифікація отримувачів, спрощення процедур декларування та сплати митних плат, у тому числі шляхом використання веб-сервісів; – суттєве зниженні лімітів неоподаткованого ввезення товарів, або повне їх скасування, або встановлення обмежень щодо кількості посилок, їх вартості, ваги протягом відповідного періоду часу. Такі заходи не є вичерпними, однак наявність хоча б деяких з вищенаведених може певним чином для поліпшення економічної ситуації країни.

Література:

1. Використання міжнародних поштових та експрес-відправлень у схемах з ухилення від сплати митних платежів та шляхи протидії. URL: <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/153-analis-poshtovih-perekaziv>
2. Обсяг поштових відправлень. URL: https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical_information.html
3. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print>
4. Eastern Europe B2C E-commerce report 2017. URL: <https://www.gemius.com/all-reader-news/e-commerce.html>
5. Кримінальний кодекс України \. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>

6. Закон України про Державний бюджет України на 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>
7. Макарова К.А. Використання незаконного поштового імпорту в контрабандних схемах. Молодий вчений. 2019. № 12 (76). С. 339-342.

Беніцький Андрій Сергійович

*кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Половинка Леся Миколаївна

*курсантка 4-го курсу
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ЗНАЧЕННЯ ВИКРИВАЧІВ У ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ

Інститут викривачів виступає одним із найважливіших заходів запобігання виникненню та поширенню корупції в суспільстві. На сьогодні українське законодавство має антикорупційну спрямованість. Проте інститут викривачів не набув ще достатньої популярності серед громадян України. Українське суспільство, на жаль, сприймає викривачів як «стукачів» або «донощиків». Громадяни повинні усвідомити, що можуть насправді запобігати поширенню корупції шляхом повідомлення про корупційні дії чиновників до відповідних органів. Викривач – це особа, яка добросовісно повідомляє про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. При цьому викривачем може бути будь-яка особа, якій стало відомо про факти порушень антикорупційного законодавства.

Законодавство України дає чітке визначення поняття «викривач». Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону,

вчинених іншою особою. Така інформація може стати їй відомою у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [1].

Цим Законом визначені внутрішні та зовнішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Внутрішні канали повідомлення являють собою способи захищеного та анонімного повідомлення інформації, яка повідомляється викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу або юридичної особи, у яких викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення яких виконує роботу. У свою чергу зовнішні канали повідомлення передбачають шляхи повідомлення інформації викривачем через фізичних чи юридичних осіб, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо [2].

Викривачу корупції для забезпечення особистої безпеки та для неможливості його виявлення краще повідомляти про випадки скоєння злочинів, які мають корупційні прояви, до державних органів влади.

Законодавцю доцільно криміналізувати неповідомлення про факти можливих корупційних проявів посадових осіб. Це буде можливо лише за умови, що в результаті розслідування можна довести, що корупція фактично мала місце і що особи, які не повідомили про корупційний злочин, достовірно знали про наявність такого кримінального корупційного явища, скоєного посадовою особою.

Відсутність відповідальності за неповідомлення про злочин породжує безкарність, упевненість особи в тому, що його діяння не стануть відомими правоохоронним органам. Необхідно покласти на населення обов'язок надавати правоохоронним органам допомогу в запобіганні вчиненню злочину, а також у встановленні винних у його вчиненні [3, с. 375].

Кримінально-правову норму, яка б містила ознаки неповідомлення про злочини, доцільно включити до розділу XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» КК України,

оскільки особа, яка не повідомляє про кримінальне правопорушення, посягає на суспільні відносини з приводу нормального функціонування системи правосуддя, що охороняється законодавством України. Таку норму слід розміщати після ст. 396 КК України, яка передбачає відповідальність за приховування злочину, оскільки зазначені злочини мають схожу юридичну природу: вони є різновидами причетності до кримінального правопорушення [3, с. 389]. Таку кримінально-правову норму слід нумерувати як ст. 396-1 КК України.

Доцільно обмежити перелік предикатних кримінальних правопорушень, які передують неповідомленню, саме злочинами. Тобто відповідальність повинна наставати не за будь-яке неповідомлення про кримінальне правопорушення, а за неповідомлення про злочини.

В ст. 396-1 КК України можливо передбачити кваліфікуючу ознаку – неповідомлення органам державної влади про заздальгідь відомий злочин, скоєний службовою особою з використанням службового становища.

За окремі види злочинів законодавством України передбачено обов'язок громадянина повідомляти компетентні органи про їх скоєння. Такий обов'язок, як зазначено в документах, є громадським, і його повинні виконувати всі люди [3, с. 392].

Запровадження інституту викривачів корупції є рішучим кроком у протидії корупційними проявами в Україні. Але проблема полягає в тому, що українське суспільство наразі не готове до кардинальних змін свого світогляду. Варто дати громадянам зрозуміти, що вони насправді можуть брати участь у запобіганні поширенню корупційних проявів. Українське суспільство повинне співпрацювати з правоохоронними органами у протидії корупції.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (редакція від 30.12.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення : 18.02.2021).
2. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо викривачів корупції: Закон України від 17.10.2019 № 198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#Text> (дата звернення : 18.02.2021).

3. Беніцький А. С. Причетність до злочину: проблеми кримінальної відповідальності: [монограф.]: / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: СПД Резников В. С., 2014. 552 с.

Богатирьова Ольга Іванівна

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Офіс Генерального прокурора України
заступник начальника відділу нагляду за дотриманням законів
щодо надання медичної допомоги
Департаменту нагляду за дотриманням законів
при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях,
інших заходів примусового
(м.Київ, Україна)*

**ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПРОКУРОРА:
ЗА І ПРОТИ**

Проведений нами аналіз міжнародних правових актів щодо діяльності пенітенціарного прокурора показав, що вони не містять імперативів щодо реалізації прокуратурою наглядових повноважень у сфері виконання покарань. Більше того, проведені вітчизняними вченими дослідження інституту прокурорського нагляду в місцях несвободи в зарубіжних країнах також не виявили пенітенціарних повноважень прокуратури.

Хоча в пенітенціарних законах окремих зарубіжних країн ідеться про прокурора як суб'єкта кримінальної юстиції, а не як наглядової інстанції. Так, наприклад, ст. 26 Закону ФРН «Про виконання покарання у виді позбавлення волі, а також пов'язаних із ним заходів виправлення і безпеки» від 1976 р. дозволяє засудженим побачення із захисником, **прокурором** та нотаріусом [1, с. 6]. Цікавим для впровадження пенітенціарного прокурора в Україні є факт, наведений професором О. Я. Гришком у проведеному дослідженні щодо виконання покарань у ФРН, а саме: «попереднє ув'язнення виконується, як правило, прокуратурою, яка здійснює керівництво провадженням по справі» [2, с. 11].

Варто також звернути увагу і на Канадський досвід щодо повноваження прокуратури у сфері виконання покарань. Зокрема, у Канаді існує Рада з умовно-дострокового звільнення є адміністративним трибуналом, що володіє згідно із Законом Канади «Про виправну систему та умовне звільнення» виключними повноваженнями надавати, відмовляти, скасовувати, припиняти і відкликати умовно-дострокове звільнення та накладати на осіб, які звільняються згідно із законом, певні умови.

Окрім того, Рада вирішує питання про видачу, надання, відмову або скасування акта про умовно-дострокове звільнення відповідно до Закону «Про реєстрацію судимості» і видає рекомендації **Генеральному прокурору** про надання помилування (пом'якшення покарання, «сlempcy»), який подає ці рекомендації до Кабінету міністрів. До Ради входять, як зазначають зарубіжні дослідники О. В. Коростильов та К. А. Кунаш тільки громадяни Канади, які мають досвід і знання в галузі психології і права, соціальної та громадської роботи, а також здійснення виправного впливу на осіб, до яких застосовано умовне звільнення [3, с. 67–68].

Щодо скандинавських країн цікавим є досвід Фінляндії, зокрема, прокуратура, хоча й не бере такої вагомості участі у кримінально-виконавчому процесі, як в Україні, проте входить до суб'єктів, з якими взаємодіє адміністрація пенітенціарних установ з оперативних і кримінологічних міркувань.

Так, кримінально-виконавчі засади принципу взаємодії містяться у главі 19 «Інформування органів влади про окремі факти під час виконання та відбування покарання» частини V «Дисципліна, нагляд та огляди» Закону Фінляндії «Про позбавлення волі». За цим напрямом тюремна адміністрація взаємодіє з поліцією, прокуратурою, іншими органами влади залежно від фактів під час виконання та відбування покарання (медичними, соціальними службами тощо) [4, с. 321].

Щодо запровадження пенітенціарного прокурора в Україні вітчизняні вчені І. С. Яковець та В. О. Човган, обґрунтовуючи необхідність запровадження інституту пенітенціарного судді, зазначають, що ЄСПЛ встановив, що в Україні прокурор, відповідальний за нагляд за додержанням законності під час перебування осіб у місцях несвободи, не є ефективним та достатнім засобом правового захисту, оскільки його статус посадової особи, що за

національним законодавством здійснює розслідування кримінальних правопорушень і виконує функцію «підтримання державного обвинувачення» у кримінальних провадженнях, не передбачає достатніх гарантій для забезпечення незалежного і неупередженого розгляду скарг заявників. Більш того, уряд не довів, що згідно із законодавством України заявник має можливість подати скаргу на умови тримання (рішення у справі «Мельник проти України», пп. 68–74 та 115) [5, с. 190].

Ми не поділяємо позицію Європейського суду з прав людини про не ефективність пенітенціарного прокурора у здійсненні повноважень в місцях несвободи. Наша позиція ґрунтується на абз. 4 ч. 1 ст. 8 КВК України, де законодавець чітко передбачив право засудженого звертатися відповідно до законодавства з пропозиціями, заявами і скаргами до адміністрації органів і установ виконання покарань, їх вищестоящих органів, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, ЄСПЛ, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, до уповноважених осіб таких міжнародних організацій, суду, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань[6].

Отож, узагальнюючи вищевикладене зазначимо, що введення інституту пенітенціарного прокурора до органів прокуратури України, має на меті не просто додатково ввести посаду прокурора, а покласти на нього обов'язки забезпечити на високому професійному рівні дотримання в установах виконання покарань норм кримінально-виконавчого законодавства, включаючи і міжнародні правові акти у сфері захисту прав засуджених та ув'язнених та персоналу місць несвободи.

Література:

1. Act concerning the execution of prison sentences and measures of rehabilitation and prevention involving deprivation of liberty (Prison Act). 45 p. URL: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stvollzg/englisch_stvollzg.pdf (дата звернення: 17.08.2020).
2. Гришко А. Я. Уголовные наказания в Федеративной Республике Германия: учеб. пособ. 2-е изд., испр. и доп. Рязань: Акад. ФСИН России, 2010. 35 с.

3. Коростылёва О. В., Кунаш К. А. Исполнение наказаний, не связанных с изоляцией от общества, в зарубежных государствах. Вестник Кузбасского института. 2012. № 4. С. 61–74.
4. Prison policy, prison regime and prisoners' rights in Finland / written by specialists of the Criminal Sanctions Agency, Helsinki; ed. by V. Ojanpera-Kataja. Prison policy and prisoners' rights: the protection of prisoners' fundamental rights in international and domestic law. 2008. Vol. 42 of the Publications of the International Penal and Penitentiary Foundation. P. 317–338.
5. Яковець І. С., Човган В. О. Превентивні та компенсаційні заходи як захист від катувань і жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2016. № 2. С. 184–198.
6. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3–4. Ст. 21

Богдан Юрій Михайлович

*аспірант Академії Державної пенітенціарної служби
(м. Чернігів, Україна)*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Реформи, що нині тримають у Міністерстві юстиції України щодо майбутньої пенітенціарної системи України потребують ґрунтового наукового завантаження, оскільки кожен крок змін парадигми виконання і відбування засудженими в місцях несвободи кримінального покарання активізує реалізацію державної політики у сфері забезпечення прав людини.

Згідно статті 3 Конституції громадяни України, засуджені в місцях несвободи не є виключенням визнаються найвищою соціальною цінністю. Дана стаття Конституції України вимає від чинного законодавства відповідних вимог до Кримінально-виконавчого кодексу України, зокрема встановлення відповідних меж і форм діяльності персоналу виправних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України.

Отож правовий статус засуджених в місцях несвободи врегульований главою 2 Кримінально-виконавчого кодексу України[1]. До його змісту, входять права, законні інтереси і обов'язки засуджених. Вони виникають, коли особа за рішенням суду визнана винною, і після вступу вироку в законну силу прибула до виправної колонії для відбування покарання.

Варто також наголосити, що правовий статус засуджених в місцях несвободи реалізується, як правило, в рамках кримінально-виконавчих правовідносин і можуть виникати у відносинах, що регулюються нормами конституційного, адміністративного, цивільного та інших галузей права.

З метою наукового обґрунтування авторського визначення правовий статус засуджених в місцях несвободи ми звернулися до поняття правовий статус засуджених які надали вітчизняні вчені. Зокрема, вітчизняна вчена Т.А. Денисова вважає, що правовий статус засуджених в місцях несвободи – це сукупність юридично закріплених конституційних, громадських та інших прав, свобод, законних інтересів та обов'язків, якими володіє засуджений в період відбування покарання [2, с. 27].

Інший вітчизняний дослідник в сфері пенітенціарної науки І.Г. Богатирьов вважає, що правовий статус засуджених в місцях несвободи – це закріплене нормами різних галузей права і виражене через сукупність прав, законних інтересів і обов'язків становище засуджених під час відбування того чи іншого виду кримінального покарання[3, с. 113].

Вітчизняний дослідник і практик О.І. Кислов так сформулював правовий статус засудженого в місцях несвободи – це система прав, свобод та обов'язків громадянина, закріплених у Конституції України й інших законодавчих і підзаконних актах, з обмеженнями, які визначено законом і встановлено вироком суду [4, с. 247].

Вітчизняний вчений О.В. Лисодєд запропонував наступне визначення правового статусу засуджених в місцях несвободи – це засновані на загальному статусі громадян України і закріплені в нормативно-правових актах різних галузей права сукупність їх прав, законних інтересів та обов'язків, що залежить від призначеного виду кримінального покарання та їх поведінки в період його відбування [5, с. 27].

Якщо проаналізувати вищенаведені поняття та вони характеризуються наступними ознаками:

- по-перше, всім їм притаманні сукупність їх прав, законних інтересів та обов'язків;

- по-друге, правовий статус врегульований не тільки Кримінально-виконавчим кодексом України, а і іншими законодавчими актами;

- по- третє, правовий статус засудженого залежить від виду кримінального покарання;

- в четвертих, правовий статус засуджених має правове обмеження, яке звужує право засудженого під час відбування ним кримінального покарання.

Варто зазначити, що правовий статус засудженого в місцях несвободи є досить складним соціально-правовим явищем є сукупністю передбачених різними галузями законодавства України прав і обов'язків засудженого під час виконання і відбування кримінального покарання.

Отож соціально-правове призначення правового статусу засуджених в місцях несвободи полягає у зміцненні режиму законності під час виконання покарання, оскільки міра свободи засудженого, означає певну межу, яка потрібна йому для самозбереження, і в свою чергу, означає міру несвободи передбачену державою за вироком суду. А тому, дотримання правового статусу засуджених в місцях несвободи – важливий обов'язок персоналу установ та органів виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Узагальнюючи вищевикладене нами сформульовано авторське визначення правового статусу засуджених в місцях несвободи – це врегульовані Конституцією України, іншими нормативно-правовими актами права і свободи засуджених в місцях несвободи, які мають звужений обсяг на час відбування кримінального покарання і забезпечують їхні законні інтереси та юридичні обов'язки.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3–4. Ст. 154. (Дата звернення 20.02 2021р)
2. Бадира В.А., Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Мінаєв М.М., Хашев В.Г. Кримінально-виконавче право: Навчальний посібник. : Істина, 2008.- 400 с.

3. Богатирьов І.Г., Лісіцков О.В. Кримінально-виконавче право України: Підруч. Модульний-рейтинговий курс для студентів, курсантів вищ. Юрид. навч. закл. III- IV рівнів акредитації. – 2 – ге вид. К. : ВД «Дакор», 2014. – 376с.
4. Кримінально-виконавче право України: підручник:/ Б.М. Головкін, А.Х. Степанюк, О.В. Лисодєд та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : Право, 2019. – 2888с.
5. Кримінально-виконавче право України: підручник: ТОМ 1 (у 2-х т.) / [Музика А.А., Конопельський В.Я, Письменний Є.О. та ін]. Київ : Нац. Акад. внутр. Справ, ФОП Кандиба Т.П. – 2018 - 364с.

Брошко Іван Михайлович

*аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби
(м.Чернігів, Україна)*

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАСАДИ МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ

Покарання у виді позбавлення волі – це поєднаний з виправно-ресоціалізаційним впливом захід державного примусу, який полягає в тому, що особа на підставі вироку суду, який набрав чинності, визнається винною у вчиненні злочину, ізолюється від суспільства шляхом поміщення до виправної колонії, підлягає правовим обмеженням, набуває стану судимості, що тягне за собою ряд не вигідних для неї наслідків після звільнення від відбування покарання.

Отож широкий діапазон впливу позбавлення волі, можливість досягнення при цьому не тільки позитивних, а й негативних соціальних результатів робить особливо актуальним послідовне проведення державної політики у сфері виконання покарання та пробації принципу економії ізоляції засудженого за межами суспільства. Саме засудження особи яка вчинила кримінальне правопорушення до покарання у виді позбавлення волі може мати на нього певний психологічний ефект, і з одного боку, вплинути на

виправлення і ресоціалізацію, а з іншого боку, мати негативний результат.

Тому реалізація права засуджених на матеріально-побутового забезпечення до позбавлення волі в Україні розглядається нами, як складових частин і необхідна умова відбування засудженим покарання. Правове регулювання цього процесу здійснюється Кримінально-виконавчим кодексом України, нормативними актами Кабінету Міністрів України та Державною кримінально-виконавчою службою України.

Отож особам, які відбувають покарання у виправних і виховних колоніях, створюються необхідні житлово-побутові умови, що відповідають правилам санітарії та гігієни. Засуджені, як правило, тримаються в приміщеннях блочного типу. Норма жилої площі на одного засудженого не може бути менш як чотири квадратні метри, а у лікувальних закладах при виправних колоніях, у виправних колоніях, призначених для тримання і лікування хворих на туберкульоз, у стаціонарі - п'яти квадратних метрів[1].

Крім того, згідно ч. 2 ст. 115 КВК України засудженим надається індивідуальне спальне місце і постільні речі. Вони забезпечуються одягом, білизною і взуттям за сезоном з урахуванням статі і кліматичних умов, а в лікувальних закладах - спеціальним одягом і взуттям. А ч. 3 цього кодексу передбачає, що вагітним жінкам і матерям-годувальницям створюються поліпшені житлово-побутові умови та встановлюються підвищені норми харчування.

Щодо осіб з інвалідністю першої та другої груп, жінкам з вагітністю понад чотири місяці, непрацюючим жінкам, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, непрацюючим чоловікам віком понад шістдесят років і жінкам понад п'ятдесят п'ять років (якщо вони не одержують пенсії), а також особам, звільненим від роботи через хворобу, в тому числі хворим на активну форму туберкульозу, комунально-побутові послуги надаються безоплатно.

Варто звернути увагу також на ст. 64 КВК України яка передбачає матеріально-побутове забезпечення засуджених до покарання у виді обмеження волі. Зокрема, в ч.1 даної статті занотовано, що засуджені, які тримаються у виправних центрах, забезпечуються індивідуальним спальним місцем, інвентарем і постільними речами, а продукти харчування, одяг, взуття, білизну і предмети першої потреби придбавають за власні кошти[1].

Норма жилої площі на одного засудженого не може бути меншою чотирьох квадратних метрів. Комунально-побутові та інші послуги оплачуються засудженими на загальних підставах. Щодо засуджених, які не працюють у зв'язку із захворюванням, а також з причин, від них не залежних, і не одержують за цей час заробітної плати або інших доходів, харчування та комунально-побутові послуги надаються за встановленими нормами за рахунок виправного центру.

Засуджені, які направлені на лікування до лікувальних закладів охорони здоров'я, забезпечуються цими лікувальними закладами всіма видами довозу на загальних підставах. У необхідних випадках адміністрація виправного центру або підприємства, установи чи організації, де працює засуджений, може видавати йому аванс із наступним відшкодуванням. Із засуджених, які тримаються в дисциплінарних ізоляторах, стягується повна вартість харчування, наданого їм за встановленими нормами.

Варто також, звернути увагу на той факт, що ст. 3 Європейських тюремних правил передбачає обов'язкове збереження у засуджених під час відбування покарання їх здоров'я та гідність. Особливо це актуально коли засуджені в місцях несвободи опинилися перед викликом масового розповсюдження інфекційного захворювання на COVID-19.

До речі, ми підтримуємо позицію Харківської правозахисної групи про надмірну скупченість засуджених, неналежні матеріально-побутові та санітарно-гігієнічні умови, відсутність адекватного, а іноді взагалі будь-якого медичного забезпечення, високий рівень інфекційних та хронічних захворювань серед засуджених[2, с.4-5]. Такий стан речей не сприяє належному виконанню і відбуванню кримінального покарання.

Вищенаведене дозволяє зробити висновок, що Міністерством юстиції України, Державною кримінально-виконавчою службою України повинно бути зроблено все для того, щоб забезпечити засуджених в місцях несвободи належне матеріально-побутове забезпечення, яке буде сприяти їм у виправленні та ресоціалізації.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 154. (Дата звернення 20.02 2021р)

2. Про готовність кримінально-виконавчої системи України до протидії поширенню COVID-19/ГО «Харківська правозахисна група». – Харків: 2020. – 24 с.

Великий Віктор Миколайович
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В НАДАНІ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ ВІД ЗЛОЧИНУ

Найвищим пріоритетом діяльності суспільства і держави є людське життя і здоров'я. Соціальні, майнові, психологічні наслідки злочинності, обумовлюють необхідність застосування різноманітних заходів надання допомоги потерпілим від злочинів. Однак, на нашу думку, в Україні проблема надання допомоги потерпілому від злочину в наукових дослідженнях та законодавстві висвітлена недостатньо [1; 2; 3]

Відповідно, актуальним є поглиблення вивчення особи потерпілого від злочину, її потреб і можливих видів та механізмів її підтримки, нормативне визначення суб'єктів такої допомоги, обов'язку, обсягу та порядку надання допомоги.

Зазначимо, що ще не так давно проблемі допомоги потерпілому від злочину в Україні з боку науковців та законодавців приділялось мало уваги. Разом з тим захист громадян від злочинних посягань та мінімізація шкоди потерпілим від злочину повинні розглядатись як важливий аспект соціальної політики сучасної держави. Нажаль, в Україні на сьогоднішній день не має чіткої нормативної бази щодо надання допомоги потерпілим від злочину.

У світовій практиці останні десятиліття розроблені і почали успішно використовуватись різноманітні варіанти допомоги потерпілим від злочину. Зарубіжний досвід адаптований до умов України міг би бути корисним при розробці системи норм допомоги та підтримки потерпілих від злочину.

Одними з перших міжнародних документів стосовно захисту і допомоги жертвам злочинів стала Декларація ООН головних принципів правосуддя для захисту жертв злочинів і зловживань владою (Резолюція Асамблеї від 29 листопада 1985 року). Декларація визначає, що під терміном «жертви» розуміються особи, яким індивідуально або колективно було завдано шкоду, включаючи тілесні ушкодження, моральні збитки, емоційні страждання, матеріальні збитки або суттєве обмеження їх основних прав. Визначено також основні види підтримки потерпілих від злочину: матеріальну, медичну, психічну, соціальну [4].

Позитивний досвід надання допомоги потерпілим від злочину накопичено у Сполучених Штатах Америки. В США діють нормативно затверджені програми надання допомоги потерпілим від злочину, якщо ці особи самі не приймали участь у злочинній діяльності. Підстави та обсяги допомоги різняться в різних штатах, але у всіх штатах компенсація виплачується лише в разі, якщо інші фінансові ресурси, такі як приватне страхування або виплати правопорушника не покривають отримані збитки. У 1984 році створено Федеральний фонд допомоги жертвам.

В усіх штатах запроваджено програми компенсацій та відшкодувань потерпілим від злочинів. Хоча відзначається, що наявний певний перекис їх спрямованості на потреби окремих категорій жертв насильницьких злочинів: зґвалтувань, грабунку, жорстокого поводження з дітьми, сексуального розбещення, домашнього насильства тощо. В США діють як державні, так і благодійні програми компенсацій [5]. До речі, подібні компенсаційні фонди існують в Австралії, Канаді, Японії та інших країнах.

В США визнають, що значною мірою перебіг та небезпечність наслідків психологічного травмування осіб, потерпілих від злочину залежить від впливу та допомоги осіб, які найпершими опиняються поруч з потерпілим. Так, Gottfredson, G. D., Reiser, M., & Tsegaye-Spates, C. R зазначають: «Хвилини вмілої підтримки будь-якої чутливої особи відразу після злочину можуть бути варті пізніше годин професійного консультування» [6, 31-32].

Відповідно пропонується варіативна допомога потерпілим як у перший момент після злочину, так і у процесі подальшої їх реабілітації.

Закон про допомогу потерпілим від злочинів встановлює консультаційні послуги або витрати - як пільгу, яка може бути доступна ж

е Ще у 1982 році робоча група при Президенті США Д. Рейгані закликала співтовариство з питань психічного здоров'я взяти участь у розробці і забезпеченні програм для жертв злочинів, які отримали психічні травми. За результатами такої роботи було прийнято відповідні програми поліпшення психічного здоров'я потерпілих від злочинців[8].

т В США чітко визначено види допомоги, яку можуть надати потерпілим професійні і непрофесійні хелпери, їх права і обов'язки, вимоги до їх рівня компетентностей. Окремо виділено обов'язки поліції щодо виявлення жертв злочину та надання першої психічної, медичної та інших подальших допомог. Розроблено відповідні програми підготовки поліцейських до негайних видів допомоги потерпілим.

н Визначено також способи оцінки та підзвітності щодо ефективності реалізації програм підтримки жертв злочинів.

й В Європейських країнах Директивою Європейського парламенту запроваджено мінімальні стандарти щодо прав, підтримки і захисту потерпілих від злочинів [9].

и Визначено коло осіб і обставин, за яких можливе відшкодування потерпілому: потерпілий не повинен бути сам причетним до вчинення злочину; це стосується насильницьких злочинів тяжких або особливо тяжких; мають бути наявні вагомні негативні наслідки для фізичного та психічного здоров'я потерпілого. До кола осіб, які мають право на отримання допомоги включено і найближчих родичів та утриманців потерпілого.

р В окремих європейських країнах конкретизується перелік злочинів, внаслідок яких потерпілому державою відшкодовується шкода. Так, в Сполученому Королівстві серед них: зґвалтування, підпал, викрадення людей, незаконне позбавлення волі тощо.

а 22 лютого 1990 року уряд Англії опублікував «Хартію жертв злочинів». Відтоді в усьому цивілізованому і демократичному світі відзначають день підтримки жертв злочинів.

[Визначено конкретні види збитків, які можуть відшкодуватись потерпілим: втрата заробітку, витрати на ліки, лікування та на поховання. В окремих країнах ЄС передбачено компенсації на інші

витрати: в Німеччині - психологічну допомогу і реабілітацію; ортопедичні витрати; професійну реабілітацію; Австрії - втрачений заробіток; Бельгії - моральну шкоду, що призвела до тимчасової або постійної втрати працездатності, естетичну шкоду тощо;

Директива зобов'язала країни ЄС прийняти закони щодо компенсації шкоди жертвам злочину, якщо відшкодування збитків не можливе іншими способами. При цьому, в кожній країні ЄС є свої особливості реалізації цієї вимоги: в одних країнах створюються спеціальні фонди, в інших, наприклад, в Естонії, Іспанії, Німеччині цей обов'язок покладається на соціальні служби. При цьому, є загальна вимога встановити нижню (мінімальний розмір) і верхню межу відшкодування збитків. Важливим моментом є субсидіарний характер відшкодувань потерпілим, в тій частині яку не можуть покрити злочинець, органи соціальної і медичної допомоги, страхувальники.

У Франції на повне відшкодування з Гарантійного фонду для потерпілих від терористичних актів та інших злочинів можуть розраховувати особи, які в результаті злочину зазнали серйозного каліцтва або стали жертвами сексуального насильства. Однак у всіх країнах ЄС передбачаються й випадки, в яких потерпілий повністю або частково позбавляється права на отримання такої допомоги це: причетність до насильницьких злочинів, провокація потерпілим злочину; відмова допомагати правоохоронним органам в розкритті злочину; дії потерпілого, які ускладнили розлади його здоров'я.

Важливим аспектом організації допомоги потерпілим є визначення суб'єктів, яким надане таке право. Так Законом Чеської республіки Про жертв карних діянь передбачено обов'язкову акредитацію суб'єкта, який бажає надавати послугу з допомоги жертвам. Цим же законом визначаються умови акредитації: відповідність стандартам якості послуги; наявність установчих документів; інформація про осіб, які надаватимуть послуги (відсутність у них судимості), у тому числі і особу, яка гарантуватиме рівень послуг (особа, яка має закінчену вищу освіту за магістерською програмою в галузі «право»), страхування відповідальності за шкоду, завдану при наданні послуг тощо [10].

В Німеччині Законом про реформування прав жертв від 2015 року розширено інформаційні права потерпілої сторони та

запроваджена підтримка психосоціальних процесів для особливо вразливих жертв [11].

В Швеції прийнята норма, у відповідності з якою, при прибутті за викликом на місце злочину правоохоронці зобов'язані проінформувати жертву злочину про органи і організації, які можуть надати їй допомогу і підтримку. При цьому, місцевий муніципалітет несе кінцеву відповідальність за допомогу потерпілому[12].

В контексті проаналізованого зарубіжного досвіду можна прийти до висновку, що основними напрямками допомоги потерпілим від злочину є завершення розробки нормативної бази її надання, визначення обов'язків і прав суб'єктів, які мають надавати таку допомогу, вимоги до їх компетентностей. Адаптація зарубіжного досвіду до українських умов та його впровадження повинні враховувати як загальні світові процеси, так і складні соціально-економічні умови та інші особливості нашої країни.

Література:

1. Посібник МОМ з питання допомоги постраждалим від торгівлі людьми. – К.: Тютюкін, 2009. -320 с.
2. Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики/ Орлеан А., Павлюковець Т., Крапивін Є. та ін.; заг. Ред.. В Човгана. – К.: «Видавничий дім «АртЕк»», 2020. – 206 с.
3. Сенаторов М. Права потерпілого від злочину: міжнародні стандарти та вітчизняний шлях // Право України. – 2006. – № 5. – С. 130–133.
4. Резолюція 40/34 Генеральної Ассамблеї от 29 ноября 1985 года Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_114#Text
5. Gottfredson, G. D., Reiser, M., & Tsegaye-Spates, C. R. (1987). Psychological help for victims of crime. *Professional Psychology: Research and Practice*, 18(4), 316–325. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.18.4.316>.
6. Financial assistance for victims of crime <https://www.qld.gov.au/law/crime-and-police/victims-and-witnesses-of-crime/financial-assistance>.
7. Initiatives for Improving the Mental Health of Traumatized Crime Victims https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/factsheets/mentalhe.htm

8. Initiatives for Improving the Mental Health of Traumatized Crime Victims. URL: https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/factsheets/mentalhe.htm
9. Директива Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу 2012/29/EU про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину, а також заміну Рамкового Рішення Ради Європейського Союзу 2001/220/JHA* від 25 жовтня 2012 року. URL: http://185.65.244.102/img/books/files/_compensation_for_victims_of_violent_crimes.pdf
10. Zákon č. 45/2013 Sb., ze dne 30. 1. 2013, O obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) (vybraná ustanovení) URL: http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakon_45_2013.pdf
11. Wissenswertes für Kriminalitätsofpe. URL: <https://weisserring.de/hilfe/wissenswertes/opferrechte#allgemeineopferrechte>
12. Hjälp och stöd <https://polisen.se/utsatt-for-brott/hjalp-och-stod-fran-samhallet/>

Камінська Олександра Леонідівна
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
(м.Київ, Україна)

Мельник Оксана Вікторівна
кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінального процесу,
(науковий керівник)

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

У зв'язку із специфічними особливостями ще не сформованої психіки неповнолітніх, що включають соціальний, інтелектуальний та емоційний показники, останні схильні до підвищеного сприйняття стороннього впливу, внаслідок чого виникають власні моральні принципи «правильності» вчинених дій, що часто супроводжується скоєнням суспільно небезпечних протиправних діянь. Але з'ясування питання про заходи кримінально-правового впливу до неповнолітніх

правопорушників і досі залишається актуальним, незважаючи на постійне обговорення такої проблематики серед науковців. Враховуючи також зміни в національному законодавстві та створення підрозділів дізнання Національної поліції України, що розслідують кримінальні проступки, особливої уваги потребує вирішення питання про відповідальність неповнолітньої особи за вчинення такого діяння.

Відповідно до наказу МВС України № 405 «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» від 20.05.2020, дізнавач - це службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції України або уповноважена особа іншого підрозділу поліції, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків [1]. Аналогічне визначення викладено у ст. 3 КПК України. Дізнавач при здійсненні дізнання наділений повноваженнями слідчого та є самостійним у своїй процесуальній діяльності [2].

Повноваження дізнавача передбачені ст. 40-1 КПК України, зокрема останній за результатами розслідування зобов'язаний складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження [2]. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру здійснюється внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність [2]. Але водночас у ст. 301 КПК України вказано, що прокурор не пізніше трьох днів після отримання матеріалів дізнання разом із повідомленням про підозру зобов'язаний звернутися до суду із обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або звільнення від кримінальної відповідальності [2].

Так, відповідно до ст. 497 КПК України, якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні кримінального проступку вперше, він складає клопотання про застосування

примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду. Додатковою умовою є згода неповнолітнього обвинуваченого та його законного представника [2].

Варто зауважити, що поняття примусових заходів виховного характеру законодавчо не закріплено, а порядок розгляду судами таких правопорушень передбачений постановою Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15.05.2006 року «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» [4]. Такі примусові заходи виключають всі ознаки кримінального покарання, а їх метою являється виховний вплив на неповнолітнього та повне забезпечення його інтересів.

Неповнолітній, який вчинив кримінальний проступок, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання [3]. У такому випадку до неповнолітнього застосовуються примусові заходи виховного характеру, серед яких:

- застереження;
- обмеження дозвілля і встановлених особливих вимог до поведінки неповнолітнього;
- передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;
- покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;
- направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років [2].

До неповнолітнього правопорушника може бути застосовано декілька примусових заходів виховного характеру, їх тривалість встановлюється судом [3]. Вище вказані заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до неповнолітніх, базуються на міжнародних нормативно-правових актах, серед яких Конвенція про права дитини, Декларація прав дитини, Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») тощо.

«Перевиховання» неповнолітнього правопорушника є метою примусових заходів виховного характеру і включає в себе наступні завдання: осуд з боку батьків, друзів, соціуму, що призводить до недопущення протиправної поведінки в майбутньому; встановлення соціального контролю з боку батьків, вчителів чи сторонніх осіб за поведінкою дитини, що позитивно на неї впливає; здійснення превентивних заходів з боку держави – обмеження свобод дитини (обмеження дозвілля) задля подальшого виправлення; відшкодування збитків, званих кримінальним проступком; направлення дитини-правопорушника до спеціальної навчально-виховної установи. Перелічені завдання позитивно впливають на свідомість підлітка та його поведінку в майбутньому.

Так, відповідно до ст. 501 КПК України, під час постановлення ухвали в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру суд з'ясовує такі питання:

- 1) чи мало місце суспільно небезпечне діяння;
- 2) чи вчинено це діяння неповнолітнім у віці від одинадцяти років до настання віку, з якого настає кримінальна відповідальність за це діяння;
- 3) чи слід застосувати до нього примусовий захід виховного характеру і якщо слід, то який саме [2].

Якщо під час судового розгляду не буде доведено однієї з обставин, суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову у застосуванні примусових заходів виховного характеру і закрити кримінальне провадження [2].

Таким чином, примусові заходи виховного характеру можна розглядати як специфічний вид кримінально-правових заходів, що застосовуються до неповнолітніх, які вчинили кримінальний проступок, та полягають у перевихованні підлітка для недопущення вчинення протиправних дій у подальшому.

Література:

1. Наказ МВС України «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» від 20.05.2020 № 405 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>;

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#Text>;
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>;
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15.05.2006 року «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#top>.

Камоїленко Яна Олексіївна

здобувач Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

(м.Херсон, Україна)

Колібабчук Михайло Олексійович

докторант Пряшевського університету

(м. Пряшев, Словаччина)

(науковий керівник)

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ПРИ ПРИТЯГНЕННІ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Людина, відповідно до Конституції України [1], виступає найвищою соціальною цінністю, що ставить перед державою низку завдань щодо гарантування та захисту її прав і свобод. Важливе місце у системі прав і свобод людини займають немайнові права, які виступають одними із основних об'єктів неправомірних посягань. Захист немайнових прав особи займає важливе місце у системі цивільно-правового захисту. Саме у Цивільному кодексі України визначається поняття моральної шкоди, встановлюються основні питання її відшкодування. Однак, не дивлячись на це, у механізмі

правового регулювання наявні прогалини, які не дають потерпілому від протиправного посягання належного відновлення порушених немайнових прав. Однією з таких сфер правового регулювання є домашнє насильство.

Домашнє насильство є одним із найрозповсюдженіших посягань на немайнові права людини. Більш повне та точне його визначення надане в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Відповідно до ст.1 Закону домашнім насильством «є діяння фізичного, психологічного, сексуального чи економічного характеру, що відбуваються в сім'ї, між родичами, між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають в одній сім'ї та не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, а також погрози вчинення протиправних діянь» [2].

Виходячи з цього, розрізняють економічне (позбавлення їжі та води, обмеження доступу чи позбавлення житла), сексуальне (примушування до небажаних статевих стосунків, торкання інтимних частин тіла без згоди), психологічне (шантаж, маніпуляції, булінг, погрози) та фізичне насильство (побої, штовхання, примус) [3]. У ході протиправних дій у цій сфері об'єктом посягання виступає життя, здоров'я, фізична недоторканість, свобода, честь, гідність особи, її свобода самовиразу. Не дивлячись на це, домашнє насильство є одним із латентних видів правопорушень. Часто жертви замовчують, соромляться говорити або намагаються вирішити проблему самотійно та просто змиритися із ситуацією, що склалася. У першу чергу це пояснюється тим, що домашнє насильство стосується сім'ї, її цінностей, самобутності, укладу. Про погані сімейні справи в українському суспільстві історично не прийнято говорити, тим більше, звертатися за сторонньою допомогою.

На сьогоднішній день позитивним аспектом розвитку громадянського суспільства в Україні є правова просвіта, розвиток феміністичного руху, створення правозахисних громадських об'єднань. Це дало можливість жертвам домашнього насильства заговорити вголос. З кожним роком статистика звернень зі скаргами на випадки домашнього насильства в Україні зростає. За даними Міністерства соціальної політики України, у порівнянні з 2019 роком, у 2020 році кількість звернень зросла на 66%, зокрема 86 % звернень від жінок, 12 % - від чоловіків, 2 % - від дітей [4]. Тобто ініціатори домашнього

насильства не залишаються без покарання та несуть відповідальність відповідно до закону. Але важливим постає питання, чи завжди людині, що стала жертвою домашнього насильства, відшкодовується моральна шкода?

Багато людей дуже часто недооцінюють значення такого важливого критерію як моральна шкода, але вона є найбільш важливою. У цивільному праві України термін «моральна шкода» визначається через поняття страждання, яких зазнала жертва в результаті фізичного або психічного впливу, що спричинило погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з людьми та інші негативні наслідки морального характеру. Таким чином відразу ж стає зрозуміло, що будь-яка жертва домашнього насильства - це особа, якій гарантовано завдано моральну шкоду. Особливо у випадках психологічного насильства. Адже на відміну від інших видів домашнього насильства, нанесення моральної шкоди є головною метою кривдника.

Нами вже акцентувалася увага на тому, що за Цивільним кодексом України особа, права якої порушили, обов'язково має право на відшкодування моральної шкоди [4]. Оскільки від домашнього насильства жертва, зазвичай, зазнає фізичну біль, душевне страждання, каліцтво та пошкодження здоров'я, приниження честі та гідності, ділової репутації. Відповідно до положень ст. ст. 29 та 30 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», якщо особа зазнала домашнього насильства, незалежно від матеріальних збитків, які підлягають відшкодуванню, та непов'язана з їх розміром, вона має право на відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди, порядок яких визначається Цивільним кодексом України та іншими законодавчими актами [2].

Однак аналіз судової практики [6, с. 109-111] дає нам підстави стверджувати, що застосування інституту відшкодування моральної шкоди у справах про домашнє насильство має певні недоліки: по-перше, він застосовується значно рідше ніж інші юридичні засоби превентивного характеру; по-друге, слід зауважити на невідповідність шкоди, яка визначається потерпілим та шкодою, яка сплачується за рішенням суду. Остання є значно меншою від суми, яка фігурує у цивільному позові по справі.

Відповідно, висловимо ряд міркувань стосовно того, що впливає на недостатню якість застосування такого важливого інституту як відшкодування моральної шкоди у випадках покарання за домашнє насильство. Так, проблема відшкодування моральної шкоди у випадках домашнього насильства обумовлена тим, що інститут запобігання домашньому насильству має міжгалузевий характер. Зокрема, його положення регулюються Конституцією України, Сімейним кодексом України, Кримінальним кодексом України, Кримінально-процесуальним кодексом України, Цивільним кодексом України, Цивільно-процесуальним кодексом, Кодексом України про адміністративні правопорушення; Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про соціальні послуги», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» тощо; підзаконними актами (наприклад, постанова КМУ від 09.10.2020 № 930 «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»). Важливу роль у забезпеченні протидії домашньому насильству виступають міжнародні акти та рішення Європейського суду з прав людини. Відповідно, це дає можливість застосовувати різні заходи впливу на правопорушника в залежності від тяжкості проступку. Однак, нажалі, при застосуванні адміністративних та кримінальних норм, судді акцентують увагу тільки на покаранні правопорушника, залишаючи потреби потерпілої сторони або незадоволеними, або задоволеними частково.

Слід підкреслити, що на національному рівні законодавством не врегульовано чіткій розмір відшкодування моральної шкоди. Не визначено його верхню та нижню межу. Внаслідок цього розмір відшкодування моральної шкоди у справах за ст. 126-1 КК України визначається судом на власний розсуд з урахуванням характеру правопорушень, рівня фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, а також інших обставин, що мають істотне значення (ч. 3 ст. 23 ЦК України). Однак, необхідність обґрунтування прийнятого рішення призводить до того, що судді нехтують задоволенням значних сум за відшкодування моральної шкоди.

Підсумовуючи вище сказане зазначимо, що проблема домашнього економічного, психологічного, фізичного чи сексуального насильства

потребує більшої уваги як у суспільстві, так і на правовому рівні. Потерпілий кримінального правопорушення, що зазнав такого насильства, не завжди отримує відшкодування моральної шкоди. За рішеннями суду, в більшості випадків, компенсація моральної шкоди залишається поза увагою або не в тих розмірах, які зазначає потерпілий. Однак, психічне та фізичне здоров'я, честь та гідність мають першочергове значення для особистого благополуччя та підтримки здорових і безпечних сімейних відносин. Відповідно, порушення права особи на сім'ю, потребує належного відшкодування не тільки за спричинення матеріальної, але й моральної шкоди.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.02.2021 року)
2. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: лист Міністерства освіти України від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text> (дата звернення 20.02.2021 року)
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII . Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35.
4. Запобігання та протидія домашньому насильству та жорсткому поводженню з дітьми. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19354.html> (дата звернення 20.02.2021 року)
5. Цивільний кодекс України від 04.07.2013 р. № 406-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 21.02.2021 року).
6. Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням домашнього насильства в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення. Науково-практичний посібник /Євсюкова М.В., Христова Г.О., Шаповалова О.А. та ін. / За заг. ред. Шаповалової О.А., Павлиш С.О. - К.: ТОВ «Компанія «Ваїте», 2019. 196 с.

Камойленко Яна Олексіївна

студентка 2 курсу

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Великий Віктор Миколайович

кандидат педагогічних наук, доцент

*кафедра професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ЮРИДИЧНЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ДІЇ В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ»

Сьогодні питання визначення «стану сильного душевного хвилювання» є актуальним, оскільки складність його визначення як в законодавстві так і в психологічній літературі спричиняє неоднозначне його трактування. Важливо з'ясувати, які саме емоційні стани охоплює це поняття і чи є доречним використання цього терміну в законодавстві.

Ю. М. Антонян, М. І. Бажанов, А. В. Байлов, В. М. Бурдін, О. В. Бурко, В. Г. Гончаренко, О. О. Думанська, А. Ф. Зелінський, М. Г. Іванов, Д. П. Котов, В. Г. Макашвілі, С. О. Манойлова, Б. Я. Петелін, О. І. Рарог, А. Н. Трайнін, Б. В. Харазішвілі, С. Д. Шапченко, Л. І. Шеховцова та інші досліджували проблемні питання щодо визначення стану сильного душевного хвилювання у кримінальному законодавстві.

Значний вплив на сильне душевне хвилювання мають важливі події в житті людини. Найчастіше стан сильного душевного хвилювання ототожнюють з поняттями «афект» та «фізіологічний афект», яким властиві такі ознаки: раптовість виникнення, вибуховий характер емоцій, суттєві психічні зміни особи, що, водночас, залишаються в межах осудності. Фізіологічний афект – надзвичайно сильне хвилювання, що виникає раптово та затьмарює свідомість особи.

Цю позицію поділяють не всі вчені. Наприклад, у деяких зарубіжних кримінальних кодексах ототожнюють за обсягом поняття «стан сильного душевного хвилювання, що раптово виник» та «афект».

Вважається що, поняття «стан сильного душевного хвилювання» є кримінально-правовим. Виникнення цього стану законодавець пов'язується з певними протиправними або аморальними діями потерпілого [1].

Кримінальний Кодекс України не дає вказівки на будь-які емоційні стани, що охоплюють сильне душевне хвилювання. Цей термін «використано в п'яти нормах цього кодексу: ч. 4 ст. 36 «Необхідна оборона», ч. 3 ст. 39 «Крайня необхідність», п. 7 ч. 1 ст. 66 «Обставини, які пом'якшують покарання», ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання», ст. 123 «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання»[2].

Це питання на законодавчому рівні неодноразово створювало проблему щодо застосування термінів, які становлять зміст поняття «сильне душевне хвилювання». «Сильне» - означає, що хвилювання, яке виникає у винуватого, повинно бути вираженим, інтенсивним і порушувати нормальну психічну регуляцію поведінки. Водночас це поняття не є чітко визначеним. Тому деякі вчені вважають, що у правозастосовних органів є фактична можливість, визначаючи це положення, керуватися не правовими приписами, а власною оцінкою [3; 4; 5; 6]. Це тягне за собою загрозу несистемної інтерпретації кримінально-правових норм, що є основною проблемою застосування оціночних категорій у кримінальному праві.

Сильне душевне хвилювання як факультативна ознака суб'єктивної сторони складу злочину – це емоційно-психічний стан особи, спричинений протиправною (аморальною) поведінкою потерпілої особи або психотравмуючою ситуацією, за яких особа частково втрачає можливість усвідомлювати власні діяння та (або) керувати ними, що може позначатися на кваліфікації злочину, визначенні виду або розміру покарання та застосування інших заходів кримінально-правового впливу.

Стан сильного душевного хвилювання охоплює афект та афективні стани. Установлюючи стан сильного душевного хвилювання, що має кримінально-правове значення, необхідно враховувати:

1) чи перебувала особа на момент вчинення злочину в особливому емоційному стані;

2) чи вчинено злочин під впливом цього стану, а якщо так, то в чому це виявилось;

3) чи передувала цьому станові протиправна (аморальна) поведінка потерпілого або психотравмуюча ситуація;

4) чи саме ці обставини спричинили такий стан.

Емоції одночасно є формою організації внутрішньої психічної та зовнішньої поведінкової активності суб'єкта.

Велику роль у вчинення злочинного діяння відіграють емоції особи. Передусім вони є тлом усіх процесів, які відбуваються у психіці особи, а їхня правова значущість здебільшого нейтральна. Емоції, які закріплює законодавець під час конструювання окремих складів злочинів, можуть бути спонуканнями, які «керують» суб'єктом під час учинення злочину. Злочинні діяння, учинені під впливом емоцій, можливі за наявності будь-якої з форм вини.

Вплив емоцій у разі злочинної самовпевненості може полягати в їх сприянні переоцінці особою власних сил чи інших обставин, на які така особа розраховує за небажаного, але легковажного ставлення до настання суспільно небезпечних наслідків. У разі злочинної недбалості вплив емоцій може полягати у зниженні здатності особи діяти уважно, обачно, обережно, відповідно до правил й інструкцій. Унаслідок цього особа має значно обмеженішу можливість передбачити настання суспільно небезпечних наслідків. Таким чином, під час визначення наявності видів необережної форми вини важливе значення має встановлення суб'єктивного елементу, що охоплює психологічно-суб'єктивний зміст необережних злочинів, учинених під впливом емоцій, та емоційний стан, який переживає особа в цей момент.

Така ознака суб'єктивної сторони складу злочину, як стан сильного душевного хвилювання, належить до змісту особливих (так званих привілейованих) складів злочинів, до тих, які законодавець визнає менш суспільно небезпечними.

Під час кваліфікації злочинів у стані сильного душевного хвилювання, зокрема умисного вбивства (ст. 116 КК України), умисного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ст. 123 КК України), слід ураховувати, що вчинення їх спричинене найсильнішим душевним переживанням, яке призводить до звуження свідомості. Пленуму Верховного суду України своєю Постановою від 07.02.2003 «Про судову

практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» в п. 23 вказує на необхідні умови кваліфікації дій винного: сильне душевне хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання чи тяжкої образи з боку потерпілого. При цьому, насильство може бути як фізичним (заподіяння тілесних ушкоджень або побоїв, незаконне позбавлення волі тощо), так і психічним (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди). До тяжкої образи віднесено явно непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб[7].

Підставою для пом'якшення відповідальності та покарання за злочини, учинені в стані сильного душевного хвилювання, є спрямованість діянь винуватої особи, яка їй загалом не властива і сформувалася під впливом сильних емоцій, що виникли у провокаційній ситуації. Так може бути лише за умови, якщо структурі особистості винуватого не притаманні такі риси, як жорстокість або схильність до насильства. Якщо ж під час кваліфікації злочину буде встановлено, що вчинення насильства постає основною метою дій винуватої особи, а мотив злочину не пов'язаний з конфліктною ситуацією, створеною потерпілим, то призначення покарання за такий злочин повинно здійснюватись на загальних підставах.

Отже, ми дійшли висновку, що поняття «дії а стані сильного душевного хвилювання» нажалі має багать трактування, законодавець не надає чіткого правового значення емоційним станам особи, які впливають на її здатність усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними.

Разом з тим, з'ясування психологічного змісту цього поняття, а також дослідження обставин, за яких емоційні стани мають надважливе кримінально-правове значення, і є актуальним питанням для подальшої дискусії вчених і практиків. В нормативній базі і науковій літературі відсутня конкретизація переліку емоційних станів, що впливають на здатність особи усвідомлювати свої діяння та керувати ними.

У зв'язку з цим, вважаємо, що до статей 66, 116, 123 КК України, у яких є посилання на врахування стану сильного душевного хвилювання» необхідно додати відповідну примітку, яка б чітко конкретизувала види таких станів та такі їх ознаки, як раптовість,

неочікуванність, втрата здатності усвідомлювати і контролювати свої дії, бурхливий характер, швидкоплинність.

Література:

1. Вереша Р. В. Сильне душевне хвилювання: поняття та кримінально-правове значення. // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ 2017. № 1 (13) – С.181-193.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Назаренко Г. В. Уголовно-релевантные психические состояния лиц, совершивших преступления и общественно опасные деяния : монография / Г. В. Назаренко. – М. : Ось-89, 2009. – 240 с.
4. Нестеренко Д.С. Вбивство в стані сильного душевного хвилювання: проблемні аспекти.// Судова та слідча практика в Україні. Випуск 6, 2018р. -С. 51-56.
5. Коржанський М. Й. Проблеми кримінального права : монографія / М. Й. Коржанський. – Київ : Атіка, 2003. – 280 с.
6. Приходько Т.М. Фізіологічний афект – одна з підстав визнання особи обмежено осудною. – Право України. – 2001. - № 1. –С.111.
7. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 07.02.2003. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>

Корунчак Лариса Анатоліївна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ НЕОСУДНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ З ВАДАМИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Питання особливостей притягнення до кримінальної відповідальності осіб з вадами психічної діяльності вирішуються на

підставі положень Кримінального кодексу України (далі ККУ). Зокрема, частиною 2 статті 19 ККУ встановлено, що особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії чи бездіяльність, або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки, не підлягає кримінальній відповідальності[1].

Між науковцями дотепер ведуться спори щодо визначення формули неосудності. Згідно із положенням, сформульованим харківською кримінально-правовою школою, поняття неосудності включає медичний та юридичний критерії, які знаходяться між собою в певному співвідношенні та взаємозв'язку. Відповідно, при вирішенні питання щодо неосудності конкретної особи необхідним є встановлення сукупності однієї з медичних та однієї з юридичних ознак цього поняття.

Відповідно до статті 19 ККУ медичний критерій включає чотири групи психічних розладів: 1) хронічне психічне захворювання, 2) тимчасовий розлад психічної діяльності, 3) недоумство, 4) інший хворобливий стан психіки, які впливають на свідомість і волю людини. Статтею 1 Закону України «Про психіатричну допомогу» визначено, що до психічних розладів відносяться розлади психічної діяльності, визнані такими згідно з чинною в Україні Міжнародною статистичною класифікацією хвороб, травм і причин смерті[3]. Причому, згідно зі статтею 3 цього закону в Україні діє презумпція психічного здоров'я: кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах та в порядку, передбачених цим Законом та іншими законами України.

Згідно з Міжнародною класифікацією хвороб 10 перегляду (МКХ-10) клас V (F) «Розлади психіки та поведінки» включає в себе наступні групи: 1) органічні, включаючи симптоматичні розлади; 2) розлади психіки та поведінки внаслідок вживання психотропних речовин; 3) шизофренія, шизотипові стани та маячні розлади; 4) розлади настрою (афективні розлади); 5) невротичні, пов'язані зі стресом соматоформні розлади; 6) поведінкові синдроми, пов'язані з фізіологічними розладами та фізичними факторами; 7) розлади зрілої особистості та поведінкові розлади; 8) розумова відсталість;

9) розлади, пов'язані з психологічним розвитком; 10) розлади поведінки та емоцій, які починаються здебільшого в дитячому та підлітковому віці; 11) не уточнений психічний розлад[2].

Крім того, у 2019 році Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) було оприлюднено новий МКХ-11, який набере чинності після погодження з усіма країнами-членами ВООЗ. У ньому вперше як психічний розлад класифікується ігрова залежність (онлайн і оффлайн).

Що стосується визначення юридичного критерію неосудності, то він включає 2 моменти: 1) інтелектуальну ознаку - особа не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність), не розуміла справжній зміст своєї поведінки; не здатна була усвідомлювати суспільно небезпечний характер своїх діянь); 2) вольову ознаку - не могла керувати своїми діями або бездіяльністю. Сполучник «або» при встановленні юридичного критерію неосудності вказує на те, що при його визначенні для визнання особи неосудною достатньо однієї із указаних ознак: інтелектуальної або вольової.

Водночас, слід звернути увагу на положення частини 1 статті 20 Кримінального кодексу України, якими визначено, що особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними (визнана судом обмежено осудною), кримінальній відповідальності підлягає. Тобто якщо інтелектуальна або вольова ознака юридичного критерію неосудності проявляється частково, не в повній мірі, особа визнається обмежено осудною, що враховується судом при призначенні покарання і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 30.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 14.02.2021).
2. Міжнародний класифікатор хвороб МКХ 10. URL: <http://www.surgery.org.ua/Documents/Details/aa535505-419d-4d67-a9e7-5c6d4b8f1ced?title=MizhnarodniiKodifikatorKhvorobMkKh10> (дата звернення: 14.02.2021).

3. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 №1489-III. Дата оновлення: 2012.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення: 14.02.2021).

Корунчак Лариса Анатоліївна
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Камойленко Яна Олексіївна
*здобувач Херсонського факультету
Одеського державного Університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ПАТОЛОГІЧНА СХИЛЬНІСТЬ ДО КРАДІЖОК (КЛЕПТОМАНІЯ) ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Інколи при притягненні особи до кримінальної відповідальності за крадіжки виникає питання щодо осудності цієї особи взагалі. Однією із підстав неосудності може виступати наявність різних психічних вад, що є проявами якогось психічного захворювання. Однак, якщо під час вчинення злочину цей розлад не здійснив на свідомість і волю особи такого впливу, щоб ставити питання про наявність ознак обмеженої осудності або неосудності, особа визнається осудною.

Одним із розладів психічної діяльності може виступати клептоманія. Клептоманія є проявом маніакального стану, який характеризується патологічною імпульсивною пристрастю до крадіжок. У перекладі з грецької «mania» це нестримне бажання, захопленість та пристрасть. Бажання до крадіжки може бути настільки сильним, що з ним неможливо боротися, йому неможливо протистояти та контролювати свої дії. Людина не готується спеціально до крадіжки, це відбувається як спалах, спонтанність у вчиненні дій. Це певний стан, у який людина впадає і завчасно не планує[2].

Як правило, вкрадені предмети kleптоману не потрібні. Він може їх викинути, подарувати або під відчуттям сорому повернути. Під час крадіжки хворий відчуває велику напругу, яка все більше зростає і тільки після вчинення конкретних дій настає полегшення, стан насолоди та задоволення [3, с.77].

У більшості випадків kleптоман - це людина, яка перебуває в стані стресу та відчуває велику психологічну напругу, а завдяки крадіжці відчуває полегшення. Kleптоманія часто проявляється у людей, які страждають на психічні розлади. Іноді людина стає kleптоманом через вплив кровних родичів, тобто спадково.

Окремого висвітлення потребує питання kleптоманії у дитини. Причини крадіжок у дітей можуть бути різними. По-перше, це бажання володіти речами, які належать іншим людям. Дитина заздрить своїм однокласникам, друзям, товаришам, що вони походять із заможної сім'ї, мають речі більш якісні, дорожчі, ніж у нього, або взагалі відсутні. У такому випадку дитина відчуває майнову несправедливість.

По-друге, крадіжка у підлітків може бути пов'язана зі спробою привернути увагу батьків, адже тільки невеликий відсоток дітей довіряють своїм батькам. Проблема у відносинах дитини з батьками може бути спричинена відсутністю інтересу батьків до важливих для неї питань. Частіше це зустрічається у неповних сім'ях [2]. Щоб привернути увагу, дитина здійснює крадіжку. Важливо, щоб вона усвідомлювала відповідальність за свої вчинки. Доречним є покарання дитини. Воно повинно бути категоричним і обов'язковим. Ні в якому випадку не можна бити дитину, позбавляти її їжі, води, одягу, наражати на небезпеку для життя. Покарання має бути у вигляді позбавлення задоволення: солодошів, смачної їжі, гри за комп'ютером, заборони соціальних мереж тощо.

Часто трапляється, що діти крадуть гроші у батьків. У таких випадках важливо не спокушати дитину. Гроші у великих розмірах не повинні знаходитися на видимому місці, адже спокуса спонукає до крадіжки. Дитина повинна бути матеріально забезпечена. Відсутність кишенькових грошей може сприяти тому, що вона буде шукати усі можливості, щоб знайти кошти для задоволення своїх потреб (піти з друзями у кафе, купити солодоші тощо). Таким чином, досить часто основні причини виникнення kleптоманії у дітей

пов'язані з особливостями виховання в сім'ї. На дитячу kleptomaniю впливають, здебільшого, недостатність батьківської уваги до дитини та неадекватне відношення до матеріальних цінностей.

Згідно з Міжнародною класифікацією хвороб kleptomanія (код F63.2) характеризується періодично виникаючим нездоланим потягом до крадіжки різних речей без наміру отримати особисту чи матеріальну користь. Викрадені речі особа викидає, віддає або залишає собі. Перед крадіжкою виникає переживання наростаючої внутрішньої напруги, а в процесі та одразу після скоєння акту - відчуття особливого задоволення. Група F63 включає в себе розлади звичок та спонукань. Отже, kleptomан – це особа, яка під час крадіжки не має намір збагачення чи вирішення своїх матеріальних проблем. Йому важливий сам факт крадіжки, оскільки у хворого існує емоційна залежність від процесу та потреба зняття наростаючої напруги. У більшості випадків причини хвороби заховані глибоко в підсвідомості та звичайно формуються ще в ранньому дитинстві. Тому важливо з'ясувати причини проблем, які виникають у ранньому віці та призводять до крадіжок.

Є певні характерні риси, за якими можна відрізнити звичайного злодія від kleptomана. По-перше, kleptomан ніколи не вчиняє крадіжку з метою збагачення; вкрадені предмети не мають для нього ніякої комерційної цінності. Kleptomану не важлива річ, йому важливий сам факт крадіжки. Якщо kleptomан буде зловлений на крадіжці, може відчувати провину та сором за свої дії.

По-друге, kleptomан зазвичай намагається не вчиняти крадіжок, але пристрасть та манія настільки сильні, що йому не завжди вдається стримати себе від певних вчинків. Злочинці завжди продумують свої дії, мають мету та ціль щодо крадіжки певних предметів. Часто вони видають себе за kleptomанів, говорячи, що це випадковість і у них не було наміру вкрати що-небудь. Тому спійману на крадіжці особу може бути направлено на судово-психіатричну або на комплексну судову психолого-психіатричну експертизу, за допомогою якої можна буде визначити, чи це звичайний злодій, чи хвора на kleptomaniю людина і, відповідно, чи підлягає вона кримінальній відповідальності.

Згідно з частиною 2 статті 19 Кримінального кодексу України особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння,

перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії чи бездіяльність, або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки, не підлягає кримінальній відповідальності[1].

В ухвалі Вінницького міського суду Вінницької області від 24.01.2018 р. у справі №127/24138/17 зазначено, що осудність - юридичне поняття. У зв'язку з цим висновок про осудність чи неосудність особи по конкретній справі робить суд, а в процесі попереднього розслідування - орган дізнання, слідчий чи прокурор, спираючись на результати судово-психіатричної експертизи (Коментар до ст. 19 КК України). На підставі висновку судово-психіатричного експерта у цій справі суд відмітив, що особа в період часу, до якого відноситься інкриміноване йому діяння, на хронічне душевне захворювання не страждав, але перебував у стані тимчасового хворобливого розладу психічної діяльності, не міг усвідомлювати свої дії та керувати ними. Таким чином, висновок судово-психіатричного експерта вказує на неосудність особи в момент вчинення інкримінованого йому кримінального правопорушення[4].

Отже, kleptomaniya може слугувати підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, якщо особа під час його вчинення не могла усвідомлювати свої дії та керувати ними.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 30.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 16.02.2021).
2. Калёнова А.В. Детская kleptomaniya: социальные истоки, пути решения. *Гуманитарные научные исследования*. 2013. № 7. URL: <http://human.snauka.ru/2013/07/3609> (дата звернення 16.02.2021)
3. Левенець І.В. Судова психіатрія: навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 328 с.
4. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 24.01.2018 р. у справі №127/24138/17. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/71839444/> (дата звернення 16.02.2021).

Кріцька Дар'я Євгенівна

студентка III курсу групи 18ПЗ/1

*Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Савельєва Ірина Валеріївна

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

(науковий керівник)

(м.Херсон, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ «ЛЕГАЛІЗАЦІЇ «ВІДМИВАННЯ» МАЙНА ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ»

Зростання кількості злочинів пов'язаних з «відмиванням» майна одержаного злочинним шляхом є однією з поширених світових проблем. Науковці термін «відмивання» трактують по різному. Вдало виділити, що термін «відмивання» майна означає перетворення нелегально отриманого майна на легальне. Інакше кажучи, це процес за допомогою якого приховується існування доходів та ці доходи маскують так, щоб вони здавалися такими, що мають законне походження [1, с.83].

У ст. 209 Кримінального кодексу України надано поняття «відмивання» майна, одержаних злочинним шляхом та основні способи їх вчинення. Це «набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом» (ст. 209) [2].

Актуальність даної теми полягає в тому, що практикою більшість кримінальних справ, які порушуються в Україні за ст. 209 КК України закінчуються закриттям справи ще до початку судового розгляду. Можна зробити висновок, що це трапляється через недосконалість поточного законодавства України. Можна виділити декілька причин, через які це відбувається. По-перше, формулювання диспозиції є доволі складним для застосування, що зменшує ефективність застосування ст. 209 КК України. По-друге, положення статті перекликаються з іншими нормами законодавства. По-третє, уніфікація положень вказаної норми з міжнародними вимогами.

Халін О.В., зазначає, що: «Через відсутність спеціалізованого органу, до обов'язків якого б входило вжиття заходів з пошуку доходів, одержаних злочинним шляхом, міжнародне співробітництво у даному випадку не дає позитивних результатів у цій сфері» [3, с. 199].

Одним з головних факторів, який впливає, або заперечує факт встановлення легальності походження майна. Відсутність у майна легітимного статусу до моменту легалізації є необхідною умовою для визнання факту самої легалізації, адже в іншому разі, якщо доходи легальні до моменту вчинення щодо них дій передбачених ст. 209 КК України, їх статус не змінюється, тобто легальне майно залишається легальним. Цей факт є головним, йому слід приділяти вагому увагу, адже від цього залежить кваліфікація даного кримінального правопорушення.

Також, щодо недосконалості статті, то можна зазначити, що КК України не містить примітки де б роз'яснювалося значення поняття «майно». Тобто, що саме охоплює це поняття. Це породжує практичні складнощі в фіксації, оцінці, обрахунку «відмитого» майна.

Важливим є трактування та конкретизація таких понять як: «набуття», «володіння», «використання», «приховування», «маскування».

Для того, щоб збільшити кількість розкритих правопорушень, які стосуються ст. 209 Кримінального кодексу України необхідно враховувати чимало факторів.

Захаров В.П., запевняє: «Безперечним та спільним для міркувань, висловлених у різні часи, є те, що відмивання – це передусім спосіб (механізм) надання правомірності злочинно здобутим прибуткам та надприбуткам» [4, с. 182].

Тому, можна сказати, що по-перше, відкриттю кримінального провадження за ст. 209 Кримінального кодексу України, повинно

передувати встановлення факту вчинення предикатного діяння, і, потім можна робити висновки про те, чи наявні дії пов'язанні з «відмиванням» майна, одержаних в результаті вчинення такого діяння. Предикатне діяння – це таке діяння, яке є визначним, тобто первісним злочином іншого злочинного діяння, що вчинено після нього, та безпосередньо пов'язаного з ним.

По-друге, дії вчинення з майном, тобто, перехід його у фактичне володіння або перебування у господарському віданні (наданню такому майну правомірного вигляду, тим самим легалізувати його статус).

По-третє, встановлення факту вчиненням дій, спрямованих на приховання або маскуванню незаконного походження такого майна, переміщення слід розуміти будь-які протиправні дії, які спрямовані на те, щоб унеможливити або утруднити встановлення факту одержання коштів або іншого майна внаслідок вчинення предикатного діяння, приховати чи замаскувати справжнє походження майна. Можна стверджувати те, що злочин вважається закінченим з моменту вчинення будь-якої дії, передбаченої ст. 209 Кримінального кодексу України.

Також одним із факторів є те, що особа повинна усвідомлювати, що при вчиненні операцій з майном/коштами, дії особа спрямовує на приховання їх походження.

Дудоров О.О. висвітлює, що: «Дослідження визначень поняття «відмивання (легалізація) злочинних доходів» в юридичній літературі також свідчить про те, що вчені висловлюють різні думки щодо розуміння цього явища, однак повної ясності і точності до цього часу немає, адже, як вже зазначалось, відмивання доходів можна розглядати як багатогранне та різнопланове явище, зокрема як злочин, дію, процес, технологію, етап, метод і процедуру, різновид підприємницької діяльності» [5, с. 30].

Отже, виходячи з вищезазначеного можна стверджувати, що чинна редакція ст. 209 КК України потребує деяких коректив, які б дозволили роз'яснити як правильно кваліфікувати дане кримінальне правопорушення. Такі корективи необхідно внести на підставі системного аналізу, урахування міжнародних вимог щодо протидії легалізації майна, здобутих злочинним шляхом, а також комплексного дослідження особливостей побудови норми з урахуванням не лише міжнародних вимог, а й особливостей, притаманних вітчизняній теорії кримінального права.

Література:

1. Білоус І.І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: Економічна наука. 2019. №5. С. 82-88.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №5460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 04.02.2021).
3. Халін О.В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: Монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с.
4. Захаров В.П. Легалізація (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом: теоретико-правовий аспект. Львів, 2014. С. 180-186. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/vnulpurn_2014_801_34.pdf (дата звернення: 04.02.2021).
5. Дудоров О.О. Тертиченко Т.М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України: Монографія. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

Лісовська Анна Сергіївна

*студентка IV курсу,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Університет державної фіскальної служби України
(м.Ірпінь, Україна)*

Амеліна Анна Сергіївна

*кандидат юридичних наук., доцент
професор кафедри фінансових розслідувань
Університет державної фіскальної служби України
(науковий керівник)*

СПОСОБИ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Податок – обов’язковий, регулярний платіж до бюджету без відповідного цільового призначення [3,с.30]. Це основа економіки будь-якої держави, від того, наскільки грамотно вони будуть нараховані та сплачені, залежить стабільність та економічна безпека будь-якого підприємства.

Над проблемою ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності тривалий час дискутують багато вчених, юристів, економістів і науковців. Дослідження основних способів ухилення від сплати податків в Україні представлені публікаціями таких вчених, як Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М.О., Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В., Кокшарова С. М. та ін.

Метою є проаналізувати існуючі підходи в законодавстві та юридичній літературі щодо встановлення сутності та причин виникнення ухилення від сплати податків як фактору протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування, визначити основні проблемні аспекти та напрями удосконалення діючого вітчизняного законодавства в цій сфері.

Податкова система є одним із найважливіших елементів економіки. Не всі суб'єкти господарювання сплачують податки і збори своєчасно і в повному обсязі. Ухилення від сплати податків у наші дні вже практично стало нормою діяльності великої кількості суб'єктів господарювання. Вирішення цієї проблеми є дуже важливим з огляду на протидію фінансовим злочинам і необхідність мобілізації в достатніх обсягах коштів до державного бюджету.

Облік платників податків є однією з основних функцій податкових органів і здійснюється з метою усунення можливості ухилення від сплати податків, оскільки однією із засад податкового закону є невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства [2,с.67].

Основною відмінністю податкової оптимізації з ухилення від сплати податків вважається застосування платником податків допустимих або незаборонених законодавством методів зниження коштів податкових платежів, не порушуючи законодавство. Тому подібні дії платника податків ніяк не рахується правопорушенням, також, відповідно до цього, ніяк не несуть через собою негативних результатів для платника податків, подібних донарахування податків та накладення економічних покарань також нарахування пені.

Ухилення від сплати податків — використання незаконних прийомів зменшення розміру податкового зобов'язання. Умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом

порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах - карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [1].

Окремі автори мають на увазі під податком «примусове вилучення державою у домогосподарств також компаній певної суми коштів не в обмін на товари та послуги».

Ухилення від сплати податків є формою зменшення податкових зобов'язань, при якій платник податків умисно або необережно уникає сплати податків або зменшує розмір своїх податкових зобов'язань з порушенням чинного законодавства. Головною причиною ухилення від сплати податків є вплив податків на доходи і витрати платників при недостатньому усвідомленні ними вигід від споживання суспільних благ, що фінансуються за рахунок податкових платежів. Разом з тим причини, що підштовхують платника податків до ухилення від їх сплати, можна кваліфікувати на моральні (морально-психологічні), політичні, економічні і техніко-юридичні.

Моральні (морально-психологічні) причини в основному криються у відсутності спільності й неупередженості податкового закону, що викликає у платників податків неповагу до нього й, як наслідок, тягне до його руйнування.

Політичні причини підштовхують платника податків до несплати податків тоді, коли податки починають використовуватися державою не тільки для покриття своїх видатків, тобто забезпечення свого функціонування, а ще й як інструмент соціальної та економічної політики. Це проявляється у тому, що держава підвищує податки на деякі галузі виробництва з метою зменшити питому вагу даних галузей економіки, й знижує податки для інших галузей, більш перспективних або слаборозвинених і більш корисних для їхнього найшвидшого розвитку.

Економічні причини, що викликають прагнення платника податків ухилятися від сплати податків, можна розділити на два види:

податки, які залежать від фінансового стану платника (банкрутство підприємства); причини, породжені загальною економічною кон'юнктурою (економічні кризи в державі).

Техніко-юридичні причини викликані недосконалістю юридичної техніки податкового законодавства й криються в складності податкової системи, що перешкоджає ефективності податкового контролю й створює платникові податків можливості для уникнення сплати податків [2,с. 334].

Масштабне ухилення від сплати податків залишається поширеним явищем в Україні, незважаючи на всі без винятку заходи, прийняті на формальному рівні з метою протидії такому типу порушень.

До способів ухилення від сплати податку можна віднести спотворення об'єкта оподаткування через заниження вартості реалізованого товару, робіт та послуг або, наприклад, виплати заробітної плати в «конвертах» та використання праці громадян без належного оформлення трудових відносин. Як відзначають аналітики податкової служби, під час перевірок на дотримання трудового законодавства порушення фіксувалися у 96% суб'єктів господарювання. Оскільки наймані працівники не завжди розуміють, що погоджуючись на такі умови праці вони позбавляють себе конституційного захисту сьогодні й можливості отримання достойної пенсії у майбутньому. Такі працівники є незахищеними від незаконного звільнення, не мають ніяких гарантій на безпечні та здорові умови праці, гарантованого права на відпочинок [2,с. 340].

Ухилення від сплати податків спричиняє негативні наслідки як для економіки держави, так і для держави в цілому. При цьому державний бюджет недоотримує кошти, що належать йому, а отже, відбувається обмеження витрат. Наслідком цього є призупинення реалізації деяких державних програм, невиплата заробітної плати працівникам бюджетної сфери тощо.

Згідно з яким статтям, деякі громадяни України ухиляються від сплати податків, бо вважають, що деякі державні чиновники використовують податки не по призначенню.

Отже, виявлення та розкриття злочинів, що пов'язані з ухиленням від сплати податків, на сьогодні є одним із напрямів реалізації державної політики у сфері оподаткування. Вирішення проблеми

мінімізації сплати податкових платежів дозволить збільшити обсяг і стабілізувати надходження податкових платежів до бюджету України, і відповідно забезпечити збалансований економічний розвиток Української держави.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: від 18.09.2019 № 101-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1447#n1447> (дата звернення: 10.02.2021).
2. Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін. Податкова система: навч. посіб. Харків, 2019. 402 с.
3. Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В., Кокшарова С. М. та ін. Податкова система України: навч. посіб. 2012. 656 с.

Марчук Валерій Трохимович

*здобувач кафедри управління безпеки,
правоохоронної та антикорупційної діяльності
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0001-8263-7934>
(м.Київ, Україна)*

**ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО
ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

Проведені останнім часом дослідження в сфері виконання і відбування покарань свідчать про те, що сьогодні особливо актуальним стало питання дослідження покарання у виді довічного позбавлення волі. І викликано воно тим, що до цього часу на рівні докторської дисертації «Довічне позбавлення волі: кримінально правова та кримінально-виконавча характеристики» на теренах України захищено не було.

Більше того дане покарання є актуальним і для зарубіжних країн в частині реалізації міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених в місцях несвободи, у зв'язку з тим, що будучи членом ООН, РЄ та інших авторитетних міжнародних організацій, кожна із держав

учасниць взяла на себе юридичні зобов'язаннями привести національне законодавство до загальновизнаних принципів і норм поведження з ув'язненими і засудженими [1, с. 23].

Прийняття у 2004 році Україною Закону «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» дозволили їй через десять років внести зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України частині адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів, які заклали основи видозміни кримінально-виконавчого законодавства з урахуванням вимог і норм Європейського права[2, с. 35].

Важливим кроком у цьому напрямі стало також прийняття Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015) та Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р) ,

Вище перераховані положення на думку вітчизняного вченого М.С. Пузирьова дозволили: по-перше, на підвищення рівня формальних і практичних каналів комунікації між органами державної влади та європейськими й міжнародними партнерами; по-друге, на наближення українського законодавства до стандартів Європейського Союзу; по-третє, на подальше реформування пенітенціарної системи України шляхом впровадження в практику кримінально-виконавчих установ міжнародного досвіду пенітенціарної діяльності та вимог європейських стандартів у сфері виконання покарань і поведження із засудженими[3, с. 7-8].

Сьогодні безперечним є твердження, що покарання у виді довічного позбавлення волі є найсуворішим видом покарання, а тому його призначення передбачає певні відмінності від інших видів покарання передбачених у ст.12 КК України. Зокрема, це: довічна ізоляція засудженого від суспільства;

Сучасна тенденція розвитку вітчизняного кримінального і кримінально-виконавчого законодавства засвідчує поступовий процес гуманізації суспільних відносин у галузі виконання і відбування

покарань і спирається на європейську модель виправлення і ресоціалізації засуджених в місцях несвободи.

Дослідження покарання у виді довічного позбавлення волі показує, що за своєю сутністю даний вид покарання є найсуворішою мірою державного примусу, а його зміст полягає в істотному обмеженні прав і свобод засудженого як людини і громадянина держави, що виражається у найвищому ступені ізоляції, триманні переважно у приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки тощо.

Закріплення у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р) вектору посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством потребує від вітчизняних науковців провести фундаментальний аналіз кримінально-правової та кримінально-виконавчої характеристики покарання у виді довічного позбавлення волі. Окреслене дозволить забезпечити оптимізацію кількісно-якісної складової не тільки засуджених, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, а й персоналу місць несвободи, які забезпечують виконання даного виду покарання.

Дослідження кримінально-правової та кримінально-виконавчої характеристики покарання у виді довічного позбавлення волі пов'язано з низкою проблемних питань, зокрема: постійні скарги засуджених на порушення їхніх прав до Європейського суду з прав людини; неефективність прийнятих Україною нормативно-правових актів у сфері виконання покарань у виді довічного позбавлення волі; невідповідність правового положення засуджених до покарання у виді довічного позбавлення волі міжнародним стандартам у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи; застосування до засуджених у виді довічного позбавлення волі правообмежень, неузгоджених з міжнародними стандартами; незначна соціальна захищеність персоналу місць несвободи, які виконують покарання у виді довічного позбавлення волі тощо.

Саме вказані проблеми спонукали нас провести ґрунтовне фундаментальне дослідження «Довічного позбавлення волі:

кримінально-правова та кримінально-виконавча характеристики», а також вивчення питання втілення в правозастосовну практику рішень Європейського суду з прав людини в окресленій сфері.

Водночас варто відзначити, що в кримінально-правовій та кримінально-виконавчій науці відсутня значна кількість наукових праць, присвячених дослідженню різних аспектів призначення, виконання та відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. Безпосередньо питання щодо довічного позбавлення волі розглядали: Л.О. Мостепанюк (2005 р.), С.В. Царюк (2009 р.), О.В. Хорошун (2012 р.) Проте у них не вирішено низку фундаментальних завдань, які знайшли своє втілення у сучасну практику призначення, виконання і відбування після 2012 року.

Безумовна важливість, актуальність та складність теоретичних і прикладних проблем призначення, виконання і відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, а також необхідність розроблення практично спрямованих пропозицій і рекомендацій для їх вирішення зумовили потребу проведення ґрунтовного наукового дослідження з окресленої тематики. Викладене свідчить про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та зумовлює необхідність здійснення відповідного комплексного наукового пошуку.

Література:

1. Спільна програма комісії Європейських співтовариств : Ради Європи у галузі реформи правової системи, місцевого самоврядування та правоохоронної системи України. Доповідь про місії експертів Ради Європи в Україну, у червні та серпні 1996 року. Страсбург – Київ : Правовий директорат Ради Європи, 1996. 92 с.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : прийнятий 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція № 2200 А (XXI)). Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 27-45.
3. Пузирьов М.С. «Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах» : монографія. – Київ : ВД «Дакор». 2018. – 514 с.

Міськов Єгор Сергійович

студент ННІ ОАА

Університет державної фіскальної служби України

(м. Ірпінь, Україна)

Амеліна Анна Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри фінансових розслідувань

Університет державної фіскальної служби України

(науковий керівник)

ПОДАТКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Значна частка господарюючих суб'єктів, що функціонують у тіні, є вкрай небезпечною загрозою, яка характерна для усіх економічних систем, при цьому найбільш вразливими є країни з трансформаційною економікою.

За розрахунками Міністерства економічного розвитку та торгівлі, обсяг тіньової економіки становив 31 % у січні-вересні 2020 року, це говорить про те, що майже третина економіки України знаходиться «в тіні», що впливає на значне недоотримання податків до бюджету. Великі масштаби тінізації економіки представляють суттєву загрозу податковій безпеці України [3].

Вивченню проблем вчинення податкових злочинів та їх наслідків присвячували свої праці А.Антонюк, А.Гутник, О.Москаленко, Т.Лоза та інші.

Кримінальні правопорушення є поширеним явищем, до того ж не лише серед платників податків, але й в податкових органах, працівники яких нерідко використовують службові повноваження для необґрунтованого тиску на підприємців, а також для створення сприятливих бізнес-умов «дружнім» підприємствам. Особливості вчинення податкових злочинів, а також те, що вказані злочини вчиняються на підприємствах, в установах та організаціях, діяльність яких відображається в документах бухгалтерського й податкового обліку і звітності, зумовлює необхідність використання спеціальних знань в разі їх виявлення та документування [1,с.265]. Оскільки саме при перевірці первинних документів можна встановити факт

реальності господарської операції та виявити ті чи інші відхилення і недоліки.

В сучасних умовах звертаючи увагу на збільшення підприємств, які використовують мінімізації податкових платежів злочинним шляхом, необхідно дослідити кількість кримінальних проваджень за статистичними даними.

Статистику кримінальних проваджень за ст.212 Кримінального кодексу України «ухилення від сплати податків» [2] за I півріччя 2020 року наведено на рис.1.1

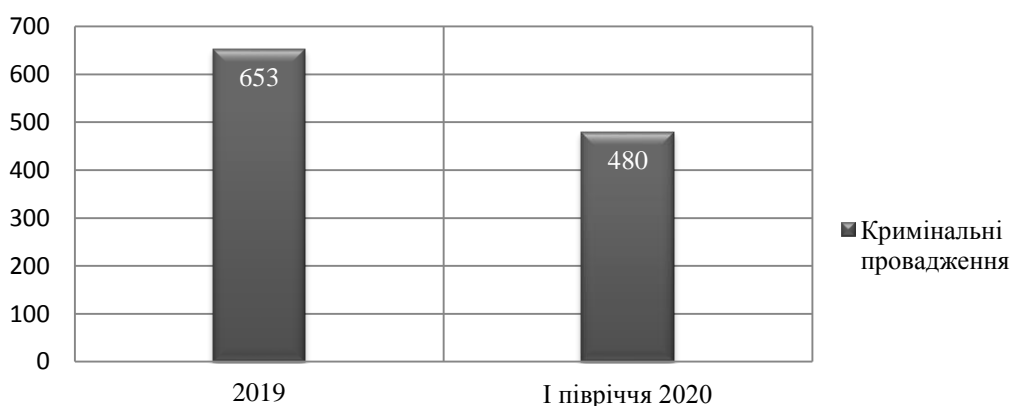

Рис.1.1 Динаміка кримінальних проваджень

Джерело: побудовано автором за даними [3].

За даними такої статистики, за I півріччя 2020 року зареєстровано 480 кримінальних правопорушень за ухилення від сплати податків. Тобто, в цілому вже декілька років спостерігається стабільне уповільнення тенденції до відкриття кримінальних проваджень. Якщо порівнювати із показниками цього ж періоду 2019 року, то кількість розпочатих кримінальних проваджень зменшилась на 29,6%. Однак, таке зменшення відбулося через призупинення бізнес-діяльності і мораторій на проведення документальних податкових перевірок.

Результати досудового розслідування за I півріччя 2020 року, вказують, що вивільнений час не відобразився на якісній результативності досудового розслідування, адже, статистика не підтверджує значну кількість проваджень, які б завершилися направленням до суду обвинувального акта.

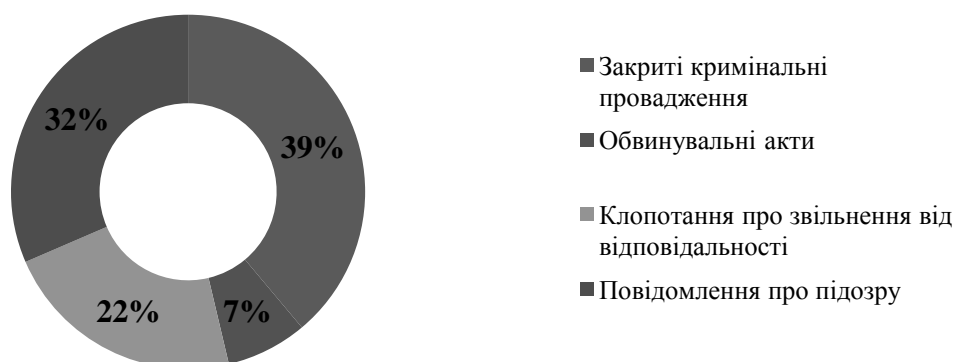

Рис.1.2 Результати досудового розслідування за I півріччя 2020 року

Джерело: побудовано автором за даними [3].

Кількість закритих кримінальних проваджень становить 21 проти 28 у 2019 році. Так само, зменшилась і кількість повідомлень про підозру з 68 на 17. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень за I півріччя 2020 року було поставлено всього лише 2 вироки, і ті обвинувальні.

Отже, у випадку реалізації зазначених ризиків та загроз держава недоотримує значну кількість грошових ресурсів, що негативно позначається як на податковій безпеці зокрема, так і на економічній безпеці держави в цілому, і засвідчує необхідність розробки ефективної політики управління податковими ризиками на всіх етапах підприємницької діяльності.

Література:

1. Амеліна А.С. Використання спеціальних знань під час розслідування податкових злочинів. *Порівняльно-аналітичне право.* №3. 2018.С.264-267. URL: http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/doc/3820/1/4026_IR.pdf.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 08.02.2021).
3. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення 08.02.2021).
4. Цимбал П. В. Попередження, виявлення, розкриття та розслідування податкових злочинів: монографія. Ірпінь. 2009. 407 с.

5. Яцик Т.П., Болахівська С.Л. Роль та значення податкових злочинів у системі фіскальної політики України. С.531-532. URL: <http://www.nusta.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/11>.

Моргунова Тетяна Іванівна

*доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

**ЩОДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ
В СЛІДЧІЙ ПРАКТИЦІ**

Серйозною загрозою верховенства права, демократії та прав людини, що загрожує нормальному розвитку і функціонуванню ринкової економіки є злочини економічної спрямованості. Тому необхідною передумовою стійкого розвитку нашої держави є забезпечення належного рівня економічної безпеки, що залежить від рівня дотримання законності, протидії кримінальним правопорушенням. За даними звіту Генеральної прокуратури України «Про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності» кількість зареєстрованих правопорушень з 2016 по 2018 рр. зростала, дещо менша цифра була в 2019 році. Протягом останніх років кількість виявлених кримінальних правопорушень у господарській сфері щорічно знижується, що свідчить про послаблення боротьби органів правопорядку з економічною злочинністю. Так, у 2013 році було зареєстровано 11 104 кримінальних правопорушень, в 2019 році вдвічі менше – 5 947. Злочинні діяння в сфері економіки різняться. У 2020 р. за офіційними даними Генеральної прокуратури, набули поширення види економічних злочинів: незаконне використання бюджетних коштів; зловживання у сфері приватизації; зловживання, пов'язані з земельними відносинами; злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності [1].

Кількість злочинів економічної спрямованості зростає і у світі, постійно набуваючи нових форм. У 2020 році до Всесвітнього

дослідження економічних злочинів та шахрайства, дослідження PwC проводить на глобальному рівні, долучились понад 5000 респондентів із 99 країн, у тому числі, з України. За результатами дослідження, 51% українських організацій постраждали від шахрайства за останні два роки. Цей показник вищий, ніж середній у світі (47%), та зріс порівняно з 48% у 2018 році. В Україні лідерами серед економічних злочинів, від яких постраждали організації, залишаються незаконне привласнення майна (47%), хабарництво і корупція (47%), шахрайство з боку клієнтів (31%), кіберзлочини (31%) та шахрайство у сфері закупівель (31%).

Важливу роль під час проведення якісного та достовірного досудового розслідування злочинів в економічній сфері відіграє використання спеціальних знань. Знання – це сукупність фактів дійсності, які відображені у свідомості та мисленні. Сучасні вчені-криміналісти вважають знання спеціальними в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, необхідні для вирішення питань, які постають під час розслідування та розгляду кримінальних проваджень у суді [2].

В. В. Лисенко стверджує, що «спеціальні знання завжди є професійними, науковими знаннями, які отримані як результат не лише спеціальної підготовки, а й заняття певною роботою, діяльністю тощо».

С. С. Чернявський вважає, що критерій розмежування спеціальних і загальних знань не потребує наукового уточнення, оскільки визначений безпосередньо слідчою та судовою практикою. Слідчий (суд) особисто в кожному конкретному випадку повинен вирішувати питання щодо необхідності використання спеціальних знань у певній формі [3].

Спеціальними знаннями володіють вузькопрофільні фахівці зі спеціальною підготовкою та практичним досвідом у відповідній галузі. Завдання, які вирішуються з використанням спеціальних економічних знань у сфері господарювання, можна класифікувати за такими критеріями:

- 1) в оперативно-розшуковій діяльності – для виявлення та документування ознак злочину;
- 2) в розслідуванні кримінальних проваджень – для встановлення обставин економічних правопорушень та процесуального залучення як доказів;
- 3) на стадії судового розгляду кримінального провадження – для перевірки доказів, отриманих у процесі використання спеціальних економічних знань.

Основним завданням слідства є розкриття злочинів, а слідчого – їх розслідування у межах своїх знань, отриманих в процесі професійної підготовки. У Кримінально-процесуальному кодексі України визначено форми використання спеціальних знань:

- із призначенням експертизи (ст.ст.242-244, 332 КПК);
- консультації та роз'яснення спеціаліста (ст.ст.71,360 КПК) [4].

При розслідуванні злочинів можуть проводити наступні експертизи: техніко-криміналістична експертиза печаток, штампів; почеркознавча; економічна; будівельно-технічна; товарознавча; авто технічна та інші. Розглядаючи питання застосування спеціальних знань в слідчій практиці, необхідно звернути увагу на судово-економічну експертизу. Правовий і організаційний порядок використання спеціальних економічних знань при проведенні судової експертизи, врегульовано законодавством України про судову експертизу, яке складається із Закону України «Про судову експертизу», процесуального законодавства, інших законодавчих актів.

Експертиза – це дослідження та розгляд експертом певних питань, що потребують спеціальних знань. У статті 1 Закону України «Про судову експертизу» зазначено, що судова експертиза – це дослідження експертом на підставі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що знаходиться у провадженні досудового та судового слідства [5]. Збирання й оцінка доказів за кримінальними провадженнями про злочини економічної спрямованості потребує використання спеціальних знань, проведення судових експертних досліджень, вибір яких зумовлений конкретним видом злочинів та способом його вчинення, а також матеріалами, які є в розпорядженні органів досудового розслідування, суду. Призначення судових експертиз, залучення до провадження фахівців не означає, що слідчий недостатньо або зовсім не володіє знаннями в цій галузі. Він може бути обізнаний за окремими категоріями знань не менше, ніж фахівець. В межах правового регулювання діяльності слідчий не може виконувати обов'язки експерта, але повинен об'єктивно оцінити висновки експертів.

В підсумку відзначимо, що ефективності досудового розслідування злочинів економічної спрямованості сприяє володіння

слідчим спеціальними знаннями, а не лише професійними. Однією з основних і найбільш поширених форм використання спеціальних знань у судочинстві є проведення судових експертиз, які здійснюються у державних і приватних експертних установах відповідними висококваліфікованими спеціалістами. Взаємодія слідчих з експертами-економістами дозволяє поставити процес досудового розслідування кримінальних проваджень злочинів економічної спрямованості на більш якісний рівень.

Література:

1. Генеральна прокуратура України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo
2. Давиденко В.С. Спеціальна знання в розслідуванні економічних злочинів. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 2 (12). С.178-188.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 18.04.2010 р. № 4651-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-XII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

Навроцька Віра Вячеславівна

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,

Львівський державний університет внутрішніх справ

(м.Львів, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА- ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства (членів їх сімей, близьких родичів) – це не просто важливий правовий інститут, але й самостійний принцип (засада) кримінального процесу.

Чи правомірною є оцінка забезпечення безпеки учасників кримінального процесу як принципу кримінального процесу? Вирішення цього питання можливе шляхом співставлення характеристик (змісту) даного забезпечення та визначення засад (принципів) кримінального процесу, розроблених вітчизняною наукою.

Стосовно визначення кримінально-процесуальних принципів (засад) є достатньо дискусій, але переважна більшість дослідників згоджуються у тому, що принципи процесу є основоположними, керівними засадами, які мають нормативно-правовий характер, що відображають найбільш суттєві сторони кримінального судочинства, його характер, завдання й систему процесуальних стадій та інститутів.

Відтак, виділяють такі основні ознаки (характеристики) засад кримінального процесу: а) вони мають діяти на усіх стадіях процесу, а найповніше вираження повинні отримувати в судовому розгляді; б) вони не можуть дублювати зміст інших принципів (вони є «первинними», не виводяться з інших понять), мають самостійний зміст; в) мають основоположне значення для усього кримінального процесу; г) мати вираження у нормах права.

Чи перелічені характеристики притаманні положенням про забезпечення безпеки осіб, котрі беруть участь у кримінальному судочинстві (а також членів їх сімей, близьких родичів)? Так, оскільки посткримінальний вплив здійснюється (може здійснюватися) протягом усього кримінального процесу. Така обставина зумовлює потребу забезпечення безпеки осіб, що зазнали (можуть зазнати) такого впливу, протягом усього кримінального судочинства, на усіх без винятку стадіях кримінального процесу. Тобто, таке забезпечення безпеки якраз і має «загальнопроцесуальний» характер.

Самостійність змісту принципу (як інша самостійна характеристика засад (принципів) кримінального процесу) теж притаманна забезпеченню безпеки таких осіб. Очевидною є необґрунтованість можливих намагань інтегрувати забезпечення безпеки у будь-який із перелічених у ч.1 ст.7 КПК України принципів. При цьому це очевидно безвідносно до того, чи сформульована певна засада безпосередньо у конституційних чи кримінально-правових

нормах, чи виводиться із них шляхом узагальнення та теоретичного аналізу.

Ще однією умовою віднесення якогось нормативного положення до принципу є те, що таке положення має основоположне значення для усього кримінального процесу. Ця характеристика аналізованого інституту стосуються повною мірою. Протилежне ж (тобто, незахищеність від посткримінального впливу), навпаки, «паралізує» кримінальне судочинство.

Характеристикою кримінально-процесуальних принципів є обов'язковість їх вираження у нормах права. Хоча варто зазначити, що обов'язковість такого вираження визнають не усі дослідники. Існує позиція, відповідно до якої деякі принципи та важливі ідеї інколи не знаходять свого закріплення у правових нормах у вигляді спеціальних термінів та відповідних формулювань.

Водночас, варіант, за якого кримінальний процесуальний принцип максимально чітко виражено у законі, є оптимальним. Відсутність нормативного вираження принципу може поставити його існування під сумнів або, принаймні, ускладнити розуміння його змісту та ускладнити його реалізацію.

Аналіз положень Конституції України (а саме – ч.1 ст.3 та ч.3 ст.8) дають підстави для висновку, що положення про обов'язок держави захищати учасників кримінального процесу від посткримінального впливу знайшло там своє відображення.

Даючи оцінку забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства як однієї із кримінальних процесуальних засад (принципів), варто вказати, що принцип з інших засад не виводиться, він первинний. Така ознака забезпеченню безпеки учасників кримінального судочинства притаманна повною мірою (зроблений мною аналіз нормативного матеріалу до такого висновку привів без звернення до інших кримінальних процесуальних принципів).

Таким чином, дослідження значення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, дозволяє оцінити таке забезпечення як принцип (засаду) вітчизняного кримінального процесу. Нормативне забезпечення цього принципу (засади) в українському кримінальному процесуальному законі, а також конкретних принципів, які спрямовані на його реалізацію, є необхідною умовою виконання завдань кримінального судочинства.

Найда Віталій Олегович

*слухач магістратури 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-3072-7326>*

Кузубова Тетяна Олексіївна,

*кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ
<http://orcid.org/0000-0002-6488-4971>
(м.Харків, Україна)*

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В умовах зміцнення громадянського суспільства в Україні, появи нових громадських організацій, суттєвого розширення напрямів їх діяльності, зміцнення волонтерського руху та зростання впливу засобів масової інформації набуває актуальності питання взаємодії слідчого, дізнавача з інститутами громадянського суспільства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Згідно з абзацом другим пунктом 2 Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976, до інститутів громадянського суспільства віднесено: громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства [1].

Більш того, після Революції Гідності інститути громадянського суспільства перебувають у постійному русі та динамічному розвитку, а тому потребують й свого наукового осмислення форми взаємодії слідчого, дізнавача з цими інститутами.

Зауважимо, що в юридичній літературі найчастіше виокремлюють дві основні форми взаємодії слідчого, дізнавача з іншими учасниками кримінального процесу, а саме: процесуальну та непроцесуальну, з чим ми цілком погоджуємося. Непроцесуальні форми взаємодії, на відміну від процесуальних, не закріплено в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) [2]. Поряд з тим, межі непроцесуальної форми взаємодії слідчого, дізнавача з інститутами громадянського суспільства обмежуються з одного боку завданнями та загальними засадами кримінального провадження, що закріплено у ст. 2, 7 - 29 КПК України [2], а з іншого боку організаційними можливостями та правами інститутів громадянського суспільства.

Так, під непроцесуальними формами взаємодії ми розуміємо добровільну, спільну, узгоджену, багатоаспектну діяльність слідчого, дізнавача та представників інститутів громадянського суспільства, що не закріплена в КПК України, але здійснюється з дотриманням загальних засад кримінального провадження та спрямована на забезпечення виконання завдань кримінального провадження.

Спільна діяльність слідчого, дізнавача з кожним окремим інститутом громадянського суспільства потребує виокремлення різних напрямків взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. З урахуванням найбільшого потенціалу в контексті завдань кримінального провадження ми розглянемо взаємодію слідчого, дізнавача з громадськими організаціями.

Слід зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 2 Закону України «Про громадські об'єднання» громадська організація це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи [3].

Взаємодія з громадськими організаціями є одними із найбільш перспективних напрямів. У Канаді, Німеччині, Японії, США існує значна кількість громадських організацій, які взаємодіють з органами досудового розслідування. Так, у Німеччині громадська організація «SOLWODI» надає правову і медичну допомогу жінкам і дітям, які постраждали внаслідок торгівлі людьми і домашнього насильства [4]. Створення кризових центрів і притулків є частиною урядової програми з протидії насильства в сім'ї, що діє в Канаді з 1988 року [5, с. 17].

Діяльність подібних організацій спрямована на усунення причин та умов, що сприяють вчиненню тих або інших кримінальних правопорушень. З урахуванням іноземного досвіду та потенційних можливостей громадських організацій в Україні, пропонуємо виокремлювати наступні непроцесуальні форми взаємодії слідчого, дізнавача з громадськими організаціями під час досудового розслідування кримінальних правопорушень: 1) надання правоохоронним органам інформації, що містить відомості про вчинене кримінальне правопорушення, в тому числі отриманої шляхом аналізу відкритих баз даних, реєстрів, сайтів щодо державних закупівель; 2) залучення членів громадських організацій в якості понятих при проведенні слідчих (розшукових) дій з дотримання вимог закріплених у ч.7 ст.223 КПК України. Зокрема, з дотриманням правила відповідного до якого понятими не можуть бути особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження [2]; 3) взаємодія з громадськими організаціями, що захищають інтереси діаспор, з метою пошуку перекладачів для залучення їх до проведення слідчих (розшукових) дій, а також з'ясування особливостей побуту, звичаїв окремої нації, якщо ці дані є необхідними та корисними для розслідування конкретного кримінального провадження; 4) залучення громадських організацій до пошуку осіб, що зникли, в тому числі з використанням інформації, що розміщена у вільному доступі в соціальних мережах.

Резюмуючи викладене, зазначимо, що питання пошуку нових непроцесуальних форм взаємодії слідчого, дізнавача з інститутами громадянського суспільства у ході досудового розслідування кримінальних правопорушень та втілення цих форм у межах конкретних напрямів взаємодії потребує подальшого осмислення у рамках ґрунтовних наукових досліджень.

Література:

1. Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2008 N 976: редакція від 19.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-п#text> (дата звернення: 15.02.2021).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : редакція від 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2295> (дата звернення: 15.02.2022).
3. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI: редакція від 28.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 15.02.2020).
4. Solwodi. Website: <https://www.solwodi.de/>
5. Забелина Т. Ю., Исраелян Е. В., Шведова Н. А. Канада и проблема насилия в семье: двадцать лет борьбы. Вопросы ювенальной юстиции. 2006. № 4. С. 15–18.

Олефір Л.І.,

*кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та криминології
Академія Державної пенітенціарної служби
ORCID: [0000-0003-4565-8968](https://orcid.org/0000-0003-4565-8968)*

Пархоменко П.О.,

*слухач 461-ої навчальної групи,
Академія Державної пенітенціарної служби
(м. Чернігів, Україна)*

ДОСУДОВА ПРОБАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Одним із напрямків, за яким почалося реформування системи виконання покарання України, стало створення на базі кримінально-виконавчої інспекції служби пробації. Інститут пробації існує в більшості країн світу. Для України пробація стала новим інститутом. Функції, які виконує орган пробації, визначені Законом України «Про пробацію» та стосуються виконання покарання, не пов'язаних із позбавленням волі[1]. Як показує практика, покарання у вигляді позбавлення волі є неефективним для виправлення правопорушників, оскільки значна частина осіб, які відбували покарання в місцях позбавлення волі схильні вчиняти злочини повторно. Пробація у світі

існує вже майже 200 років та зарекомендувала себе як дієвий інструмент у процесі виправлення правопорушників, які вчинили злочин невеликої тяжкості.

Реалізація досудової пробації, як одного з видів пробації, являється важливим етапом судового провадження щодо осіб, обвинувачених у вчиненні злочину, та полягає у складанні досудової доповіді– письмової інформації, що характеризує особу обвинуваченого. Дана процедура є вкрай важливою, оскільки від неї залежить об'єктивність винесеного судом рішення.

У праві зарубіжних країн інститут пробації існує вже давно та визначається, у першу чергу, як вид покарання або вид звільнення від відбування покарання із випробуванням. У цілому ж пробація за кордоном на сьогоднішній день являє собою систему надання допомоги особам, які вчинили правопорушення. Орган пробації, за можливості, повинен допомагати суду у прийнятті рішення про те, чи слід визнати обвинуваченого у злочині винним, а також яке покарання є більш справедливим і необхідним для нього. Ця функція, яку виконує орган пробації, використовується у виконавчих системах багатьох держав, які мають відповідні служби. Зазначимо, що назви самих документів, які підтверджують дослідження, дещо відрізняються. Так, наприклад, у Молдові, Данії, ФРН такий документ має назву «досудовий звіт». У таких країнах як Іспанія, Естонія, Англія та Уельс, Ірландія, Латвія, Словаччина він називається «presentencereport», тобто «звіт до винесення вироку». У Румунії цей документ має назву «оцінний звіт», а у Болгарії, Фінляндії, Франції, Угорщині, Швеції «звіт із проведення соціального розслідування» [2].

Якщо покарання, не пов'язані із позбавленням волі, існували і раніше у нашому кримінальному праві (на кшталт, громадських робіт), найбільш суттєвою новацією для України є запровадження досудової пробації, у рамках якої складається досудова доповідь, аналогів якої не існувало раніше ні у якому вигляді. Досудова доповідь складається щодо певної категорії осіб, які визначені КПК України. Так, до такої категорії слід відносити осіб, обвинувачених у вчиненні злочинів невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Варто зазначити, що досудова доповідь відносно обвинувачених віком від 14 до 18 років складається незалежно від

тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених КПК України [3].

Законодавчо було розроблено механізм, за яким складається та подається до суду персоналом органу досудової пробації досудової доповіді. Такі дії регламентуються у визначеному Наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017 року № 200/5 Порядку складення досудової доповіді, яким, передбачається вміст досудової доповіді у вигляді подачі інформації, яка містить соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, оцінку ризику вчинення повторного правопорушення, а також висновок про можливість виправлення без позбавлення або обмеження волі на певний строк [4].

Згідно ч. 2. ст. 9 Закону України «Про пробацію», для підготовки досудової доповіді персонал органу пробації має право отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та від громадян [1]. Складання досудової доповіді має певні особливості, які відрізняють її від наглядової та пенітенціарної пробації, а саме: здійснення ще до ухвалення вироку; здійснення щодо обвинуваченого (а не засудженого); ініціатором є суд разом з учасниками провадження, а не орган пробації; наявність рекомендаційного характеру. Вважаємо головною ціллю досудової пробації – ретельно дослідити усі обставини, чинники, характеристики особи та оточення, умови життєдіяльності, аби винести справедливе рішення та не зіпсувати подальшу долю винної особи.

Слід зазначити, що застосування досудової пробації здійснюється на основі письмового запиту суду до органу пробації, який містить прохання надати досудової доповіді обвинуваченого. Межі застосування досудової пробації до особи, до якої призначено пробацію, встановлюються, починаючи з дати направлення письмового запиту, направленого судом першої інстанції щодо надання досудової доповіді і закінчуючи датою, коли цим судом було винесено обвинувальне рішення у кримінальному провадженні. Особливістю підготовки досудової доповіді полягає у застосуванні певної методики, яка науково обґрунтована та за якою можливо отримати результат визначення ризику повторного вчинення злочину.

Використання досудової доповіді у кримінальному провадженні як доказу винуватості обвинуваченого у вчиненні

кримінального правопорушення не можливе. Насамперед, висновки досудової доповіді повинні містити докази невинуватості. Маємо вказати на наявність такої проблеми у підготовці досудової доповіді як термін, за який потрібно здійснити підготовку досудової доповіді, про що зазначається в ухвалі суду. Він є досить обмеженим, що у свою чергу позбавляє персонал органів пробації можливості зібрати всю необхідну інформацію для складання повної та всебічної досудової доповіді. Аналізуючи статистичні дані, отримані із офіційного веб-сайту ДУ «Центр пробації» щодо кількості складених досудових доповідей у процесі здійснення досудової пробації щодо неповнолітніх осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, маємо зазначити, що за 2019 р. уповноваженими органами з питань пробації підготовлено 2680 ухвал суду щодо складення досудової доповіді стосовно обвинувачуваних. Кількість підготовлених та направлених до суду досудових доповідей становила 2462, що становить 92%, з них за участю обвинуваченого 2159 – (88%), причому 78 обвинувачуваних відмовилися від участі у складанні досудової доповіді. Надано висновок про можливість виправлення без позбавлення або обмеження волі на певний строк 2350 особам, що становить 95% [5].

Порівнюючи результати, отримані у процесі дослідження, ми спостерігаємо зменшення кількості ухвал суду у 2020 р. щодо складення досудової доповіді стосовно неповнолітніх обвинувачуваних на 641 ухвалу. На 527 зменшилась кількість підготовлених доповідей, які направлено до суду. На 501 зменшилась кількість висновків щодо обвинувачуваних осіб про можливість виправлення без позбавлення або обмеження волі на певний строк. Така тенденція може свідчити про зменшення кількості вчинених злочинів неповнолітніми особами, до яких може застосовуватися досудова пробація. Підсумовуючи, маємо зауважити на зростанні рівня функціональності пробації в Україні. Відмічається наявний ріст ефективності боротьби зі злочинністю засобами пробації в Україні.

Зауважимо, що пробація в Україні, незважаючи на її молодий стан, діє на благо суспільства загалом, та на користь осіб, яким призначено покарання, альтернативне ув'язненню, зокрема. Проте, з огляду на наявність деяких проблем, які має досудова пробація, маємо висловити пропозиції щодо удосконалення досудової пробації, а саме у аспекті підвищення підготовки персоналу органів пробації; покращення

матеріально-технічного забезпечення персоналу органів пробації; внесення поправок до ч. 1. ст. 72, ч. 1 ст. 314-1 КПК України у аспекті надання представнику органу пробації статусу спеціаліста органу пробації під час виконання свої професійних обов'язків.

Література:

1. Про пробацію: Закон України від 05.02.15 № 160-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 16.02.21).
2. Probation in Europe. Summaries. Published by CEP. URL: http://www.cep-probation.org/default.asp?page_id=157&map_id=152 (Дата звернення: 16.02.2021).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-V. Дата оновлення: 11.09.2020. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.02.2021).
4. Порядок складення досудової доповіді: Наказ Міністерства юстиції України від 27.01.2017 р. № 200/5. (Дата оновлення: 25.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17#Text> (Дата звернення: 16.02.2021).
5. Статистичні дані. Пробація України. Офіційний веб-сайт ДУ «Центр пробації». URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=197#1578652379937-1c14ac46-b3af (Дата звернення: 09.02.2021).

Орловська Наталя Анатоліївна

*доктор юридичних наук, професор
начальник кафедри теорії права та
кримінально-процесуальної діяльності*

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький, Україна)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Кримінально-правовий вплив на юридичних осіб викликає суперечки фахівців з моменту своєї регламентації в КК України. Однак

з огляду на розробку проекту КК ці питання набули додаткового поштовху.

Кримінально-правовий вплив на юридичних осіб з метою запобігання кримінальній активності є звичним для багатьох держав. Так, ще 20 жовтня 1988 р. була ухвалена Рекомендація №(88)18 Комітету міністрів країн - членів ЄС «Про відповідальність підприємств – юридичних осіб за правопорушення, вчинені при здійсненні ними господарської діяльності». Практичними підставами запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб, судячи з Рекомендації, стали зростання числа правопорушень підприємств, труднощі встановлення окремих осіб, які мали б відповідати за суспільно небезпечне діяння, що пов'язано зі складною структурою управління підприємством. Очевидною вже на той час була неефективність покарання однієї особи для запобігання правопорушенням підприємств. У 1994 р. відомий прибічник кримінальної відповідальності корпорацій Гі Стессенс наголошував, що юридичні особи приватного права, особливо середні та великі компанії, що почасти є частиною багатонаціональних корпоративних структур, посідають все більш значуще положення в житті суспільства. При цьому вони є не лише внутрішньо складними та непрозорими утвореннями, що породжує структурну індивідуальну безвідповідальність, але й здатні заподіяти значну шкоду як окремих особам, так і суспільству в цілому [1]. У 2007 р. у Великій Британії було запроваджено кримінальну відповідальність за корпоративне вбивство – йдеться про заподіяння корпорацією смерті людині, що можливо, коли мав місце такий спосіб організації або здійснення діяльності корпорації, внаслідок якого було допущено недбалість щодо запобігання настанню смерті потерпілого [2, с.16, 18].

Сучасний етап розвитку інституту кримінально-правового впливу на юридичних осіб визначається особливостями кримінальної активності, сутність яких полягає в набутті останньою організованості, економічної спрямованості та транснаціональності. Зрозуміло, звернення до національної кримінальної статистики будь-якої держави покаже превалювання загальнокримінальних посягань, які становлять ядро делінквентності (злочинності). Але чи означає це, що крадіжки, грабежі, розбої та тяжкі тілесні ушкодження є найбільшою проблемою для системи протидії злочинності? Порівняно

з транснаціональними організованими угрупованнями, які діють в сфері тіньової економіки, створивши та розподіливши кримінальний ринок, корумпуючи цілі держави, традиційна злочинність виглядає «забавкою». Тут можна згадати одну зі стратегій протидії організованій злочинності, яка полягає у тому, щоб «загнати організовану злочинність в загальнокримінальну стайню», тобто витіснити її з економічного сектору. Відповідно, кримінально-правовий вплив на корпорації (юридичних осіб) у зв'язку з їх суспільно небезпечною діяльністю, фактичним прикриттям організованих злочинних угруповань є закономірним етапом розвитку кримінального права та обумовленим кримінальною ситуацією.

З огляду на це зрозуміло, чому зарубіжні держави, що належать до різних правових систем, запровадили моделі кримінально-правового впливу на юридичних осіб. Це стосується держав не тільки англо-американської (США, Велика Британія, Канада), традиційної (КНР), але й континентальної правової системи (Нідерланди, Франція, Данія, Швейцарія, Бельгія, Румунія, Словенія, Молдова тощо). У деяких державах (Австрія, Іспанія, Мексика) має місце і квазікримінальна відповідальність [3, с.187].

Положення міжнародно-правових документів містять зобов'язання передбачити в національному праві заходи реагування на суспільно небезпечні діяння юридичних осіб, які становлять підвищену суспільну небезпеку, у тому числі й щодо неналежної організації внутрішнього корпоративного контролю за діяльністю посадових осіб (зокрема, ст.10 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ст.26 Конвенції ООН проти корупції, ч.3 ст.18 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією). Але міжнародно-правові акти не містять жорстких вимог стосовно виду та моделі відповідальності юридичних осіб.

З огляду на це Україна може запровадити будь-як вид відповідальності юридичних осіб. Однак нагадаємо думку Гі Стессенса, що адміністративна та цивільно-правова відповідальність юридичних осіб недоцільна за діяння з високим ступенем суспільної небезпечності, важливе значення має сам факт засудження корпорації (що, безперечно, впливатиме на її ділову репутацію). Крім того, встановлення саме кримінальної відповідальності полегшує міжнародне співробітництво та дає

можливість організувати ефективну взаємну правову допомогу в кримінальних провадженнях [1].

Однак чи не призводить обговорення кримінальної відповідальності юридичних осіб до визнання концепції «колективної кримінальної відповідальності»? В літературі зустрічаємо позицію, що колективна кримінальна відповідальність не виключає кримінальної відповідальності фізичної особи (осіб), яка незаконно діяла від імені юридичної особи та/або в її інтересах. При цьому наголошується на можливості визначення вини колективного суб'єкта за домінуючою волею, тобто в залежності від вини фізичних осіб, які здійснюють у ньому керівні функції [4, с. 15-16, 17, 19].

Видається, що відбувається певна підміна понять, внаслідок чого ототожнюються колективна відповідальність та відповідальність колективного суб'єкта (зокрема, юридичної особи). Колективний суб'єкт вступає у правовідносини як єдине ціле, а не як сукупність осіб, які його утворили. Відповідно, більш коректним видається термін «відповідальність колективного суб'єкта». Однак очевидно, що це не вирішує питання власне кримінальної відповідальності юридичних осіб.

На наш погляд, вітчизняна модель, яка поєднує кримінальну відповідальність суб'єкта кримінального правопорушення та кримінально-правовий вплив на не-суб'єкта, в цілому відповідає особливостям вітчизняного кримінального права. Подібний варіант реагування на суспільно небезпечні посягання ми бачимо при посередньому виконавстві. Тому неможна вважати обрану модель чимось незвичайним.

Але при цьому викликає зауваження перелік діянь, наведений у ст.96-3 КК, який не відбиває закономірностей розвитку економіки та перспективні напрями суспільно небезпечної активності корпорацій. Крім того, було б доцільним передбачити не тільки перелік кримінальних правопорушень, а й визначитися з їх категоріями за ступенем тяжкості. Зокрема, чи є сенс застосовувати заходи до юридичних осіб у разі вчинення кримінальних проступків, нетяжких злочинів тощо.

Поряд із цим неодноразово наголошувалося на невдалому законодавчому рішенні переліку заходів щодо юридичних осіб. На наш погляд, цей перелік не лише досить обмежений (адже складається з трьох заходів: штраф, конфіскація майна та ліквідація; серед них

конфіскація є додатковим заходом), він також викликає очевидні аналогії з покаранням [5]. З огляду на це доцільним вбачається обговорення переліку тих заходів, які були запропоновані ще у Рекомендації №(88)18 Комітету міністрів країн - членів ЄС «Про відповідальність підприємств – юридичних осіб за правопорушення, вчинені при здійсненні ними господарської діяльності». Ці заходи можуть бути запроваджені в рамках будь-якої моделі кримінально-правового впливу (навіть за відмови від концепції кримінальної відповідальності юридичних осіб). Серед них попередження, заборона на ведення справ з державою та органами місцевого самоврядування, заборона реклами, позбавлення ліцензії на певні види діяльності, позбавлення субсидій, податкових пільг, компенсації на користь потерпілих тощо.

Таким чином, немає сумніву в доцільності запровадження кримінально-правового впливу на юридичних осіб, модель якого в Україні в цілому відповідає логіці вітчизняного законодавства. Однак у контексті розробки проєкту нової редакції КК України доцільно визначитися з категоріями кримінальних правопорушень, які можуть бути підставою для застосування до юридичних осіб певних заходів, перелік цих правопорушень (з огляду на перспективи розвитку економічної діяльності, у тому числі транснаціональної), а також перелік заходів, які б застосовувалися до юридичних осіб.

Література:

1. Див., наприклад: Stessens G. Corporate criminal liability: a corporative perspective. *The international and corporative law quarterly*. 1994. Vol. 43. №13. P.493-520.
2. Див., наприклад: Есаков Г. Юридические лица и ответственность за убийство (о новом английском законе). *Уголовное право*. 2007. №6. С.16-20.
3. Див., наприклад: Шеховцова Д.І., Сидоров Я.О. Про доцільність встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб (досвід іноземних держав). *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2010. №3. С.186-189.
4. Див. наприклад: Антонова Ю.В. Концептуальные основы корпоративной (коллективной) уголовной ответственности: автореф. дисс. д-ра юрид. наук Владивосток, 2011. 55 с.

5. Див. наприклад: Орловська Н.А. Про модель кримінально-правового впливу на юридичну особу в Україні. Юридичний вісник. 2014. №2. С.125-130.

Спиця Олена Вікторівна

курсантка 4 курсу

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Великий Віктор Миколайович

кандидат педагогічних наук, доцент

*кафедра професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ЖІНКАМИ ЗЛОЧИНІВ НАСИЛЬНИЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

Жінка є взірцем в сім'ї і повинна давати приклад своїм дітям, таким чином жінка-злочинець дуже негативно впливає на сім'ю, що формує негативні риси. Жіноча злочинність є великою проблемою в суспільстві, її рівень показує стан морального здоров'я народу.

Над цією темою працювали такі науковці: Балтанова Г. Р., Бадира В. А., Антонян Ю. М., Будз В., Виноградова Т. та інші.

Будь-яке насильство це злочин, а збоку жінки це просто недопустимо. Так, за даними Департаменту інформаційних технологій МВС України в 2020 році частка жінок у загальній злочинності складала 15 %[1].

Важливо дослідити саме причини та умови вчинення жінками даного кримінального правопорушення. Зазвичай буд-який злочин починається з конфліктної ситуації, а низький рівень культури підвищує відсоток сварок вдома, підвищується криміногенний вплив загальних негативних соціально-економічних умов на провокування міжособистісних конфліктів. Важливим елементом також є статева

нерівність в побуті, що загострює стосунки в родині, нерозподілені між собою обов'язки та багато стереотипів. Важливо зазначити, що матеріальне становище дуже впливає на вчинення злочинів насильницького характеру. За даними досліджень жінки, що вчинили навмисне вбивство зазначали, що 41 % - мали низький рівень життя, а інший відсоток взагалі не могли дати на дане питання відповідь.

Таким чином, загальний високий рівень злочинності, сварки в побуті спричиняють стрес, для його зняття, щоб просто розслабитися жінки починають вживати алкоголь, враховуючи що негативні події трапляються часто, це стає звичкою, що призводить до деградації та жорстокості. Пияцтво передуює алкоголізму. Алкоголізм – важке захворювання, яке спричиняється систематичним і тривалим зловживанням спиртними напоями, характеризується фізичною потребою, потягом до алкоголю, залежністю від нього. Статистика свідчить, що 21,8% осіб, які перебували у тверезому стані вчинили вбивство, і 72,8% – у нетверезому[1].

Людина, яка випила значну кількість алкоголю стає цинічною, конфліктною, легковажною, зухвалою, егоїстичною і не стримує себе в діях. Антонян Ю.М. наголошує, що алкоголікам, котрі вчинили насильницькі злочини, властиві підвищена роздратованість, агресивність, конфліктність та садизм [2, с. 173].

Важливо зазначити, що за даних умов рівень самоконтролю знижується, емоції є пріоритетними перед розумом, призводять до зміни психічного стану. Через це жінки не можуть адаптуватися до негативної ситуації, що склалася у сім'ї.

Неживець О.М. зазначав, що мотивами насильницьких злочинів, вчинюваних жінками є: задоволення необхідних життєвих потреб – 38,3%; задоволення потреб сім'ї – 26,7%; задоволення власних матеріальних потреб – 19,6%; образа – 16,2%; гнів – 15,0%; помста – 9,6%; ревнощі – 8,2%; бажання мати коштовні речі – 1,4%; заздрість – 0,5% [3, с. 130–135].

Також варто зазначити, що причиною злочинів насильницького характеру вчиненого саме жінками є зростання рівня наркоманії та занепад традиційних цінностей.

Психологічні дослідження свідчать про тенденції маскулінізації жінок. Даний процес призводить до появи у жінок чоловічої психології,

тобто особа вчиняє дії, що більш характерні для чоловіків, а саме вбивство, контрабанда наркотиків, нанесення тілесних ушкоджень тощо) [4, с. 100–115].

Якщо розглянути жінку збоку вчинення нею терористичних актів, то головною причиною є економічна вигода їх використання, а також політичні дивіденди, які приносять міжнародний розголос. [5, с. 309–310]. Також важливо врахувати, що жінок легко завербувати, бо вони легше піддаються маніпуляції ніж чоловіки. Вони не викликають підозру і легко проникають на місце, де заплановано вчинення теракту.

Слід зазначити щодо предметів та способів, які використовуються жінками при вчиненні злочину: за даними статистики 47,5 % жінок використовують побутові прилади, 25,5 % - лопату, молоток, сокиру, кувалду, 13 % - випадкові предмети, 10 % - задусення та 4 % - отруєння, потоплення.

З вищесказаного можна зробити висновок, що насильство серед жінок має тенденцію до зростання. На вчинення жінками злочинів впливає матеріальне та соціальне становище, стереотипи, алкоголізм та наркоманія. Суспільство повинна вжити заходів, щодо зменшення злочинів серед жінок, так як саме від неї залежить психічний та фізичний стан молодого покоління.

Література:

1. Департаменту інформаційних технологій МВС України. Статистичні дані.:https://mvs.gov.ua/ua/pages/Departament_informaciynih_tehnologiy_MVS_Ukraini.htm.
2. Антонян Ю. М. Насилие. Человек. Общество : монографія. Антонян Ю. М. ВНИИ МВД России, 2001. 247 с.
3. Неживець О. М. Детермінанти злочинної поведінки жінок / О. М. Неживець. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : Науково-теоретичний журнал. К., 2011. № 6 (79). С. 130–135.
4. Харламенкова Н. Е. Диференціація та інтеграція маскулінності та фемінінності в образі Я підлітка. Н. Е. Харламенкова, Т. С. Стоделова. Психоаналітичний вісник. М. : Гуманітарій, 2002. Вип. 10. С. 100–115.
5. Кириченко Г. В. Кримінологічні аспекти характеристики особистості жінки, яка вчиняє контрабанду наркотиків. Митна справа. 2012. № 2. С. 40–45.

Ставська Марія Олегівна

*здобувачка I (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Університету державної фіскальної служби України
(м.Ірпінь, Україна)*

Амеліна Анна Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри фінансових розслідувань
Університету державної фіскальної служби України
(науковий керівник)*

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
У ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Економічні злочини вчиняються суб'єктами господарювання під час здійснення ними своєї господарської діяльності і мають прояв у порушенні встановленого порядку ведення господарської діяльності. В основному сліди порушення такої діяльності знаходять відображення у відповідних документах, які, на перший погляд, є цілком законними господарськими угодами і результатами ведення бухгалтерського обліку і звітності.

Проблеми протидії вчиненню кримінальних правопорушень в економічній сфері та фінансовій діяльності були предметом дослідження А.Ф. Волобуєва, В. Г. Гончаренка, В.К. Лисиченка, Г.А. Матусовського, Р.Л. Степанюка, С.С. Чернявського та ін.

Метою дослідження є з'ясування місця і особливостей проведення судово-економічної експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень.

Предметом дослідження судово-економічної експертизи є господарські операції, що відображені в документах і стали об'єктом розслідування, чи операції бухгалтерського обліку, які відображають відповідні сторони фінансово-господарської діяльності. [1, с. 20-21]

На сьогодні практично кожне кримінальне провадження, яке пов'язане з розслідуванням економічних правопорушень, потребує застосування спеціальних економічних знань. Судово-економічна експертиза виступає засобом доказування у кримінальних провадженнях. Відповідно до норм Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів

із метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91). У кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

- подія кримінального правопорушення;
- винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення;
- вид і розмір шкоди завданої кримінальним правопорушенням;
- обставини, що є підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру тощо [2, с. 91].

Першочерговими завданнями експертного дослідження документів бухгалтерського, податкового облік і звітності є визначення:

- документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення;
- документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі грошових основних засобів, надання послуг;
- документування обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів;
- документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат;
- відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку доходів і витрат за фінансово-господарськими угодами, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток;
- відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість [3, с.4].

До об'єктів, які використовуються під час проведення судово-економічної експертизи можна віднести:

- а) документи бухгалтерського, податкового обліку і звітності, а саме:
  - первинні і зведені документи (накладні, акти прийому-передачі, чеки, квитанції, митні декларації, акти звірки розрахунків тощо);
  - облікові реєстри (карти складського обліку, касові книги, реєстри податкових накладних тощо);
  - бухгалтерська, фінансова, податкова та статистичні звітності (касові звіти, авансові звіти, баланс, звіт про рух грошових коштів, податкові декларації тощо).

б) інші матеріали провадження, до яких належать:

- акти ревізій, документальних перевірок діяльності підприємств;
- протоколи допитів, свідчення підозрюваних (обвинувачених)

і свідків;

- висновки інших експертів;
- протоколи обшуків тощо [4, с. 240-248]

Проводити судово-економічні експертизи можуть лише експерти державних спеціалізованих експертних установ і приватні судові експерти, які не є працівниками державних спеціалізованих установ.

Під час проведення судово-економічних експертиз, експерт застосовує окремі економічні методи, які дають змогу провести дослідження використовуючи знання з економічних галузей. До окремих економічних методів, які можуть використовуватися експертом можна віднести такі методи економічного аналізу:

- аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – це найбільш оперативний розрахунок співвідношень між окремими позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

- вертикальний (структурний) аналіз застосовується для встановлення відносної значущості кожного показника стосовно загального показника;

- горизонтальний (періодичний) аналіз – це вивчення динаміки окремих показників з метою виявлення властивих їм тенденцій, що мали прояв протягом звітного періоду;

- трендовий аналіз – метод, в основу якого покладено пошук спрямованості зміни економічних показників, які встановлюються на підставі тенденцій їх зростання або спадання.

Судово-економічна експертиза проводиться на основі затвердженої методики, а в разі її відсутності законодавство України, що регулює економічні відносини є основою для вирішення будь-якого експертного завдання.

Отже, судово-економічна експертиза, є невід'ємною складовою при розслідуванні кримінальних правопорушення. Правопорушення які вчиняються такими суб'єктами є досить складними і охоплюють велику сферу суспільних відносин, основну масу яких становлять відносини господарського і економічного характеру, що в свою чергу не можуть відбуватися без фінансових, бухгалтерських і податкових відносин. Судово-економічна експертиза є досить складним дослідженням

документів бухгалтерського, податкового обліку звітності, яка проводиться відповідними експертами на основі затверджених методик і законодавчих актів.

Література:

1. Амеліна А. С. Судово-економічна експертиза при розслідуванні податкових злоченів. Теорія доповіді та практика судовоекспертної діяльності: тези допов. VIII Міжвідомча конф. Ірпінь: 2019, С. 20-22.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 №4651-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1081> (дата звернення: 10.05.2019).
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z070598?find=1&text=%E5%EA%EE%ED%EE%EC#w13> (дата звернення: 10.05.2019).
4. Гончаренка В. Г., Гори І.В. Експертизи в судочинстві України: навч.-наук. посіб. Київ, 2018. 504 с.

Старовацький Сергій Григорович

*викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Шульгіна Ірина Миколаївна

*старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ВПЛИВ СТРОКІВ ВРУЧЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ НА ЯКІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

З 19 листопада 2012 року набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), ухвалений Верховною Радою України 13 квітня 2012 року.

Повідомлення про підозру є однією з найважливіших процесуальних дій на стадії досудового розслідування, це початок притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Згідно частини 1 статті 42 КПК України - підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень[1].

Частина 1 статті 276 КПК України зазначає, що - повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, у випадках:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу. [1].

Норми статті 278 КПК України зазначають, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень; **письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання**; у разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню. [1].

Таким чином повідомлення про підозру приймається прокурором, або слідчим за погодженням з прокурором на підставі зібраних доказів у ході досудового провадження та у якому формулюється підозра конкретній особі у вчиненні кримінального правопорушення (правопорушень) до закінчення досудового розслідування [2, с.355].

Тобто до моменту вирішення питання про наявність підстави для вручення повідомлення про підозру слідчий повинен з'ясувати обставини, які зазначені у статті 91 КПК України: які свідчать, що подія

кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) дійсно мала місце, підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Встановити вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; встановити обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; встановити обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

У відповідності до частини 2 статті 93 КПК України збирання доказів здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом.

Розглянемо можливість виконати слідчим вимогу кримінально - процесуального кодексу, вручити повідомлення про підозру не пізніше 24 годин з моменту її затримання. Слідчому для збирання доказів необхідно провести огляд місця події; отримати експертний висновок про смерть потерпілого, наприклад у разі, якщо це вбивство, - який надає бюро судово-медичної експертизи; провести допити потерпілого, свідків; провести негласні слідчі (розшукові) дії; призначити експертизи; провести впізнання, якщо це необхідно, слідчий експеримент та виконати інші.

Тобто вочевидь, що 24 години недостатній строк для слідчого, щоб зібрати докази для вручення повідомлення про підозру конкретній особі у вчиненні кримінального правопорушення.

У разі повідомлення про підозру без достатніх підстав, передбачених КПК, слідчий несе кримінальну відповідальність за статтею 372 Кримінального Кодексу України,- притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності слідчим, прокурором чи іншою уповноваженою на те законом особою - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк; те саме діяння, поєднане з обвинуваченням у вчиненні тяжкого або

особливо тяжкого злочину, а також поєднане зі штучним створенням доказів обвинувачення або іншою фальсифікацією, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. [3]. А кримінальний кодекс слідчий знає добре!

Таким чином у слідчого просто немає виходу, тому він намагається будь-яким чином уникнути затримання особи, яка скоїла кримінальне правопорушення, для того щоб не вручати повідомлення про підозру у строк 24 години.

Як наслідок, особа, яка скоїла кримінальне правопорушення, слідчим не затримується, а відпускається на деякий час, за який слідчий намагається зібрати достатньо доказів його причетності до скоєння злочину. Проте коли слідчий вже зібрав достатньо доказів, то особа, яка підозрюється в скоєнні злочину, як правило, зникає, після чого слідчий оголошує розшук підозрюваного, який проводиться працівниками оперативних служб, а це час та державні гроші.

Аналітики системи YouControl, зазначають, що станом на лютий 2020 року у розшуку в Україні знаходиться 48.5 тис осіб, тих же кого оголошували в розшук до 2010, наразі в реєстрі всього 4.9 тис. Лише за січень 2020 року до переліку осіб, які переховуються від органів влади, додалось 300 імен.

Звернемося до Кримінально-процесуального кодексу 1960 року. Фактично зміст письмового повідомлення про підозру відповідає вимогам, що висувалися до постанов про притягнення як обвинуваченого в КПК (1960 року) [4, с.8].

Сутність притягнення особи в якості обвинуваченого полягає в тому, що слідчий перш ніж залучити кого-небудь в якості обвинуваченого, повинен довести факт вчинення особою злочину, його винність в скоєному і допустимість притягнення його до кримінальної відповідальності.

Для притягнення особи в якості обвинуваченого слідчому надавався строк не пізніше трьох діб, після затримання особи. Тобто цей період часу був достатній для слідчого для того щоб зібрати докази вчинення особою злочину.

Таким чином, вважаємо, що необхідно внести зміни до частини 2 статті 278 КПК України - письмове повідомлення про підозру вручається не пізніше 72 годин з моменту її затримання. Цей строк суттєво вплине на якість досудового розслідування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1/rada.gov.ua>. - 4651-17 (зі змінами та доповненнями).
2. Юрченко Л.В. Повідомлення про підозру: новела кримінально-процесуального законодавства України // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми публічного та приватного права "03 жовтня 2012 року/ Класичний приватний університет.-Запоріжжя: КПУ, 2012.- с.355-357
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (зі змінами та доповненнями
4. Фараон О.В. Вручення повідомлення про підозру / О.В. Фараон // Національний юридичний журнал: теорія і практика.-2014(травень)-с.114-118.

Ступаченко Лілія Борисівна

*курсант 332 навчальної групи факультету «Правоохоронної діяльності»
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

Ніколаєнко Тетяна Богданівна

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії права та
кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м.Хмельницький, Україна)*

**ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ
ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН**

Злочинність загалом як і її окремі прояви завжди були й залишаються об'єктом пильної уваги кримінологічної науки. Встановлення детермінантів, що призводять до протиправної поведінки осіб у сфері переміщення через державний кордон та сприяння такій діяльності є важливим для розуміння у загальних рисах механізму

формування в особи, що вчиняє таке переправлення та мотивації на вчинення подібних діянь. До того ж знання щодо особливостей детермінантів правопорушень, передбачених зокрема ст. 332 Кримінально кодексу України є необхідним для визначення комплексу ефективних заходів запобігання цьому негативному явищу.

Вся історія людства супроводжувалася міграцією людей та їх спільноті. Нелегальний та неконтрольований легальний рух людських потоків між державами перетворюється на одне з найскладніших політичних і правових питань сучасності. І особливе місце серед суспільно небезпечних форм нелегальної міграції посідає незаконне переправлення осіб через державний кордон [1, с. 182].

Україна, враховуючи її вигідне територіальне та геополітичне положення, за весь період свого існування отримала певну привабливість у міграційному плані. Однак, замість позитивних моментів міграції (прибуття в державу висококваліфікованих спеціалістів, прибуття некваліфікованої дешевої робочої сили) Україна отримала роль транзитної держави для мігрантів (в т. ч. для мігрантів нелегальних), які за будь-яку ціну намагаються потрапити до розвинутих країн Європейського Союзу.

Нелегальна міграція з року в рік набуває тенденцій до істотного її збільшення. Все частіше проявляється у своїх найпроблемніших формах, пов'язаних із вчиненням кримінальних правопорушень, зокрема, як торгівля людьми, наркобізнес, незаконне переправлення через державний кордон тощо [2, с. 122]. Протидія їм потребує з'ясування обставин, які властиві таким правопорушенням, зокрема переправленню через державний кордон України. До них можна віднести обставини, що характеризують подію правопорушення; особистість особи, яка його вчинила чи причетна до його вчинення; спосіб установа зв'язку між суб'єктом правопорушення та особами, яких переправляють через кордон [3, с. 190].

Юридичною підставою настання кримінальної відповідальності за незаконне переправлення через державний кордон є наявність у суспільно небезпечному діянні, вчиненою особою ознак складу правопорушення.

Підвищена суспільна небезпека незаконного переправлення осіб через державний кордон особливо, яке вчиняється організованими групами [4, с. 238] зумовила специфічну складу даного правопорушення,

яке незалежно від того, чи вдалося переправити особу/осіб через державний кордон розглядаються як закінчене правопорушення.

Незаконне переправлення осіб через державний кордон України – це завжди дії, спрямовані на переведення, перевезення тощо осіб через умовну лінію, яка визначає межі території України. Дії організатора, керівника такого переправлення або особи, яка сприяє йому, можуть бути повністю виконані ще до того, як особи, яких вони переправляють через державний кордон України, перетнули його. Тому вчинене ними кримінальне правопорушення є закінченим з моменту, коли виконано хоча б одна із альтернативних дій, а саме: організаційних дій щодо переправлення осіб через державний кордон України; дій керівника щодо управління таким переправленням; наданням необхідних порад, вказівок чи засобів для незаконного переправлення через державний кордон України іншими особами або усунення відповідних перешкод для цього, чи самого переправлення через державний кордон, незалежно від того, чи фактично опинились особи, яких вони переправляють через державний кордон України, за межами України [5, с. 326]

При вчиненні зазначеного правопорушення особливою ознакою є місце його вчинення – державний кордон [5, с. 326]. Саме ця ознака є визначальною, оскільки основною метою даного правопорушення є переправлення будь-яким способом особу через державний кордон.

З огляду на ситуацію, що існує на сьогодні, яка пов'язана з особливим статусом окремих території України (ТОТ), слід звернути увагу на певні положення.

Порядок в'їзду та виїзду на ТОТ регламентовано низкою законодавчих актів, які насамперед визначають особливий правовий цих територій та порядок переміщення на/з їх території.

В'їзд на тимчасово окуповану територію України та виїзд з неї здійснюються через контрольні пункти.

Особа, яка законно перетинає лінію тимчасово окупованої території України, повинна мати спеціальний дозвіл, що видається в передбачених законом випадках.

Контроль за в'їздом на тимчасово окуповану територію України та виїздом з неї осіб, транспортних засобів і переміщенням вантажів здійснюється в контрольних пунктах уповноваженими службовими особами контрольних органів і служб.

Проте ТОТ залишаються все ж таки частиною території України. А оскільки ТОТ є частиною території України, то незаконне переправлення осіб на ТОТ не вважається кримінально протиправним з точки зору диспозиції ст. 332 Кримінального кодексу України. Хоча відповідальність за порушення порядку в'їзду та виїзду з тимчасово окупованих територій передбачена у тому числі кримінальна (ст. 332-1 Кримінального кодексу України ст. 204² Кодексу України про адміністративні правопорушення)

Суб'єктом незаконного переправлення може бути будь-яка особа. Проте, як показує практика, переправлення через державний кордон здебільшого вчинюється спільними діями двох чи більше осіб [4, с. 238]. Але незалежно від того вчиняється переправлення «провідником-одинаком» чи групою осіб кваліфікація відбувається як вчинення правопорушення «переправлення» його суб'єктом.

У юридичній літературі з цього приводу існує позиція щодо проведення класифікації порушників за певними підставами. Так, за правовими підставами виокремлюють осіб, незаконно мігрують по всьому маршруту переправлення чи по окремих його ділянках; за способом переправлення через державний кордон – одиночні порушники чи порушники у складі групи; за мотивами міграції – правопорушники, які вчиняють такі діяння з метою працевлаштування, об'єднання сімей, навчання, туризму тощо; за причинами міграції – соціальні, воєннополітичні, економічні, релігійні; за соціальним статусом мігрантів у країні проживання – безробітні, такі, що тимчасово працюють, мали власний бізнес, студенти (учні), пенсіонери, військовослужбовці; за віком – групи до 20 років, 20–30 років, 30–40 років, 40–50 років; відношенням до громадянства – іноземці, особи без громадянства [6, с. 215]

Отже, зважаючи на загострення політичних, соціальних, економічних, національних чинників у всьому світі, а також безпосередньо в Україні незаконне переправлення осіб через державний кордон України як склад кримінального правопорушення потребує подальшого удосконалення та оптимізації щодо забезпечення безпеки державного кордону.

Література:

1. Кібальник С.О. Кількісно-якісні показники незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Питання боротьби зі злочинністю. Випуск 35. 2018. С. 182 – 191.

2. Гузела М. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України як фактор нелегальної міграції: особливості розслідування кримінальних проваджень в процесі здійснення кримінального переслідування. Вісник Національного Університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2018. № 902 (19). С. 120 – 124.
3. Похла І.Б. Обставини, що підлягають установленню, у справах про незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Актуальні проблеми держави і права. 2006. С. 189-192.
4. Курилюк Ю. Б. Державний кордон і правопорядок (законодавство, теорія, практика): монографія. Київ : ВД «Дакор», 2020. 446 с.
5. Корольов В.О., Єрмоменко В.О. Кримінологічна характеристика осіб, які здійснюють незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 323 – 326.
6. Літвін Л., Мельник Г. Особливості криміналістичної характеристики порушень державного кордону. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 7. С. 211 – 216.

Темніков Олександр Вікторович

кандидат юридичних наук

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

(м. Херсон, Україна)

КОРОТКИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ СЛІДЧО-СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПРО ВНЕСЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Застосування органами досудового розслідування норм Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) свідчить про те, що актуальним на сьогодні стає узагальнення й аналіз проблемних питань практичного застосування деяких нормативних положень, що містяться в ньому. Як на наш погляд, насамперед це стосується алгоритму законодавчих і фактичних підстав початку досудового розслідування через проблему внесення/невнесення відомостей про вчинене або таке,

що готується кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР).

Такий аналіз потребує контекстного усвідомлення та коректної інтерпретації законодавчих положень про те, що слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР.

Аксіомою також є те, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Єдиним відносним виключенням з цього є виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, коли досудове розслідування розпочинається негайно, а відомості про нього вносяться до ЄРДР за першої можливості.

Зрозуміло, що здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених частиною 1 статті 214 КПК України, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. У невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду).

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПК України).

Отже, якщо буквально трактувати нормативне положення, зазначене у згадуваній статті КПК прокурор, слідчий не має права не вносити повідомлення про кримінальні правопорушення до ЄРДР, а будь-які перевірки викладених у заявах (повідомленнях) про кримінальні правопорушення фактів, здійснювані не в порядку досудового розслідування, є незаконними.

Таким чином, після набрання чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України із законодавства було виключено так званий інститут дослідчої перевірки та по суті встановлено обов'язок слідчого протягом 24-х годин з моменту надходження повідомлення про злочин вносити відомості до ЄРДР.

До цієї події, відповідно до статті 97 «старого» Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, перед ухваленням рішення про порушення кримінальної справи або про відмову в порушенні, за необхідності, протягом десяти днів проводилась перевірка заяви про злочин.

З 19 листопада 2012 року дані про злочин спочатку вносяться до ЄРДР, перевірка проводиться у порядку досудового розслідування і, коли відсутній склад або подія злочину, кримінальне провадження підлягає закриттю.

Зміна підходу до початку досудового розслідування була обумовлена ідеями захисту прав потерпілих від злочинів, перешкоджанням приховуванню кримінальних правопорушень і недопущенням необґрунтованої відмови у початку кримінального провадження (досудового розслідування). Однак в реальних умовах правозастосування спостерігається популярність інституту порушення кримінального провадження далеко не завжди з тією метою, яка визначально вкладалася в сучасний його концепт. За допомогою внесення відомостей у ЄРДР відбувається боротьба з конкурентами, «врегульовуються» невдалі господарські відносини, блокується діяльність суб'єктів господарювання (нерідко з метою отримання грошових коштів за припинення кримінально-процесуального тиску). Активісти і псевдоактивісти вважають, що просто зобов'язані вимагати порушення кримінальних проваджень з будь-яких приводів, у т. ч. тих, що не мають нічого спільного з реальними кримінальними правопорушеннями, а деякі особи вбачають у внесенні в ЄРДР реалізацію своєї місії рятівника світу. Це далеко не повний перелік недобросовісного використання положень ст. 214 КПК України [1].

Заради справедливості тут треба зазначити, що нещодавно наш законодавець в цьому сенсі нарешті схаменувся і останніми змінами, внесеними до КПК Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР надав дізнавачам можливість відібрання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновків спеціаліста, зняття показань з технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису [2].

Якщо ж з питання, що розглядається, проаналізувати судову практику, то слід зазначити, що в узагальненні Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.01.2017 р. №9-49/0/4-17 містилося обґрунтування, хибної як ганаш погляд, тези про те, що обов'язок слідчого або прокурора внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування, не вимагає оцінки цими суб'єктами такої заяви (повідомлення) на предмет наявності ознак складу злочину для того, щоб вчинити процесуальну дію, яка полягає у внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Нажаль, такий коментар-тлумачення норм КПК сприймається заявниками як безальтернативність автоматичного початку досудового розслідування за кожною без виключення заявою, отриманою органом досудового розслідування [3].

Отже, чинні процесуальні норми законодавства не передбачають для слідчого чи прокурора іншої альтернативи, ніж невідкладне внесення відомостей про злочин до ЄРДР, про що свідчать численні правові позиції (рішення-ухвали) слідчих суддів [4] і навіть деякі ухвали Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя [5].

Не дивлячись на вказані вище суддівські рішення, у тому числі й правову позицію Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя, слідчі судді розглядаючи скарги заявників на невнесення відомостей до ЄРДР, продовжують тлумачити законодавчі положення з цього питання по-різному, тобто, переважно на свій розсуд, додаючи при цьому свою аргументаційну підкладку про необхідність ретельної дослідчої перевірки на достатність в заяві відомостей, які свідчать про наявність складу злочину [6, 7].

Крім того, аналіз скарг, що надходять до слідчих суддів дозволяє зробити певну умовну класифікацію повідомлень, з якими заявники звертаються до органів досудового розслідування.

Першу групу складають заяви та повідомлення, які явно містять відомості про кримінальне правопорушення. Це найменш численна група документів, у яких зазначена інформація, що має бути предметом перевірки у кримінально-процесуальному плані. У таких заявах наводяться обставини, факти або твердження, які свідчать про кримінальне правопорушення. Причому викладення заяви на побутовому рівні не є перешкодою для того, щоб внести відомості до ЄРДР, якщо описана заявником подія потенційно може бути предметом

кримінально-правової оцінки або описані діяння можна охарактеризувати, як суспільно небезпечне протиправне діяння.

Саме з таких заяв і повідомлень відомості до ЄРДР мають вноситися автоматично і безальтернативно, а представлена заявником інформація має бути перевірена вже в рамках розпочатого досудового розслідування. При цьому внесення відомостей і початок досудового розслідування по таких заявах абсолютно не означає, що воно матиме результатом притягнення особи до кримінальної відповідальності з усіма наслідками, що витікають із цього. Під час їх процесуальної перевірки може бути не встановлено складу злочину, тоді кримінальне провадження має бути закрите.

Другу численну групу складають заяви та повідомлення, в яких очевидно відсутні відомості про вчинення кримінального правопорушення.

Така варіативність заяв і повідомлень, які не мають ставати початком кримінального провадження з огляду на очевидну відсутність у них відомостей, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, пов'язана з вибіркоким розумінням і вузьким тлумаченням ч. 1 ст. 214 КПК України з акцентом лише на обов'язковість внесення інформації до ЄРДР. Натомість, як на наш погляд, ця норма містить ключове положення проте, що зміст заяви, повідомлення має бути про вчинене кримінальне правопорушення (злочин), а для цього необхідне законодавче редагування зазначеної вище норми права з метою надання слідчим, прокурорам відповідних правових механізмів для ґрунтовної перевірки інформаційних сигналів про вчинене або таке, що готується суспільно небезпечне діяння, хоча б на рівні можливої на сьогодні перевірки заяв про кримінальні проступки.

Література:

1. Михайленко В. Проблеми судового контролю при оскарженні бездіяльності щодо внесення відомостей у ЄРДР. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/problemi-sudovogo-kontrolyu-pri-oskarzhenni-bezdiyalnosti-shchodo-vnesennya-vidomostey-u-erdr.html>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n568>.

3. Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування: Узагальнення Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.01.2017 р. №9-49/0/4-17. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00212>.
4. Ухвала слідчого судді Придніпровського районного суду м. Черкаси від 16 травня 2019 року у справі № 711/400/19. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/81258770/>.
5. Ухвала Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя № 885/2дп/15-20 за скаргою Демчана А.В. (Про відкриття дисциплінарної справи стосовно судді Печерського районного суду міста Києва Москаленко К.О.). URL <https://hcj.gov.ua/doc/doc/3384>.
6. Ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 1 березня 2019 року у справі № 554/1021/19 (провадження №1-кц/554/2297/2019. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80268659>.
7. Ухвала слідчого судді Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 25 листопада 2019 року у справі № 201/12987/19 (провадження №1-кц/201/6554/2019). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86005135>.

Томша Ауріка Олегівна

студентка 4-го курсу ННІ ОАА

Університету державної фіскальної служби України

(м. Ірпінь, Україна)

Амеліна Анна Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри фінансових розслідувань

Університету державної фіскальної служби України

(науковий керівник)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ УХИЛЕННЮ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Одним з основних факторів, що негативно позначається на наповненні бюджету фінансовими ресурсами протягом тривалого

періоду, залишається таке явище, як ухилення від сплати податкових платежів, що тягне за собою відповідальність фінансового або кримінального характеру, а в кінцевому вияві посилює дисбаланси у наповненні фінансовими ресурсами бюджети різних рівнів. Теоретичні та практичні аспекти боротьби з податковими злочинами досліджені в працях науковців, зокрема: А.С. Амеліної, В.І.Антипова, А.Є.Гутника, О.Ю.Буглаєвої, О.Г.Кальман, які розробляли свої праці у сфері кримінології та кримінального права.

Система податкового контролю дозволяє забезпечити більш ефективно надходження податків і зборів до бюджету держави. Його основне призначення полягає у забезпеченні суворого контролю за дотриманням норм податкового законодавства щодо сплати податків і зборів. Заходи податкового контролю контролюючих органів, які використовуються в Україні, не завжди дають очікуваний результат.

Під час розслідування злочинів у сфері оподаткування використання спеціальних знань відіграє важливу роль для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування матеріалів кримінального провадження. Ефективне розслідування податкових злочинів неможливе без участі спеціалістів, тому, що предмет злочинного посягання є специфічним і способи вчинення цих злочинів також [1, с.145].

Практика протидії ухиленню не є ефективною, так як: кількість фактів податкових злочинів залишається на високому рівні; податкова дисципліна платників не покращується; за податковими органами залишається статус контрольно-репресивного органу, а тому не покращуються відносини між контролюючими органами і платниками податків; попередження фактів ухилення від сплати податків знаходиться на дуже низькому рівні, так як основна увага приділяється перевіркам. Як наслідок – не виконується основна функція податкового контролю – недопущення порушень у майбутньому. Такі основні недоліки потребують усунення. Заходи щодо вдосконалення податкового контролю повинні в першу чергу бути спрямованими на покращення процедури попередження фактів порушення податкового законодавства (ухилення від сплати податків зокрема), а не збільшення кількості податкових перевірок та ускладнення їх процедури.

Враховуючи вищезазначене, доцільно провести моніторинг дохідної частини Зведеного бюджету України за рахунок податкових надходжень у 2020 році (рис.1.1) .

Рис.1. Частка податкових надходжень у структурі Зведеного бюджету України

Джерело: побудовано автором за даними [6].

За даними рис.1.1 найбільшу частку Зведеного бюджету України становить Податок на додану вартість з імпортованих операцій (39%) у розмірі 188 753,3 млн.грн.

На 2020 рік було заплановано проведення 3761 перевірки, з яких наразі завершено лише 401 перевірку, за результатами донараховано 1,4 млрд. грн. Водночас, за січень-серпень 2019 року підрозділи податкового аудиту провели 3236 документальних планових перевірок, за результатами яких донараховано 11,2 млрд. грн. За квітень-травень 2020 року визначено 2,5 тис. ризикових суб'єктів господарювання, які скористалися сумнівним податковим кредитом із ПДВ на суму 2,2 млрд. грн та не можуть бути перевірені через карантинні обмеження. Незважаючи на мораторій на проведення планових документальних та фактичних перевірок у період карантину, відповідно до інформації, опублікованої на сайті Мінфіну, у вересні 2020 року ДПС перевиконала план справляння надходжень до бюджету: за платежами, справляння яких контролює ДПС,

надходження становили 56,3 млрд. грн, затверджений показник виконано на 133,2%, або +14 млрд. грн. У серпні була схожа тенденція – надходження становили 56,3 млрд. грн, затверджений показник виконано на 133,2%, або +14 млрд. грн.

Таким чином, податковий контроль повинен удосконалюватися як цілісна система, що означає необхідність: визначення цільових орієнтирів і норм контролю; встановлення ефективної взаємодії між суб'єктами податкового контролю з метою попередження дублювання контрольних функцій; окреслення підконтрольних об'єктів та забезпечення цілісності суспільного чи вибіркового їх охоплення контрольними діями; чіткого спрямування контрольних дій у фінансово-економічне середовище. Однією з проблем, пов'язаних із здійсненням податкового контролю є те, що існуючі умови податкового контролю не забезпечують можливості здійснювати постійний моніторинг фінансово-господарської діяльності об'єкта управління, а тому неможливо вчасно врахувати і скоригувати зовнішні і внутрішні умови його діяльності.

Література:

1. Амеліна А.С., Денищенко Д.С. Форми використання спеціальних знань у процесі збирання доказів по податкових злочинах. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». Том 29 (68). № 3. 2018. С.125-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29%2868%29_3_24 (дата звернення 05.02.2021).
2. Гутник А.Є. Запобігання податковою міліцією ухилення від сплати податків. Кваліфікація злочинів. Навчальний посібник. Атіка. 2001. – 176 с.(дата звернення 05.02.2021).
3. Золотарева М. Ухилення від податків. Злочин і кара. FinanceUA. Веб-сайт. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/434993/mariya-zolotarova-uhylennya-vidpodatkiv-zlochyn-i-pokarannya>(дата звернення 05.02.2021).
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>(дата звернення 05.02.2021).
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 05.02.2021).

6. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>(дата звернення 05.02.2021).

Чернай Марія Юріївна

студентка ННІ ОАА

Університету державної фіскальної служби України

Амеліна Анна Сергіївна

к.ю.н., доцент

професор кафедри фінансових розслідувань

Університету державної фіскальної служби України

(науковий керівник)

(м. Ірпінь, Україна)

ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДОКАЗИ НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ

Первинний документ є інформаційним першоджерелом бухгалтерського обліку з певними критеріями, який у подальшому може бути визнаний юридично доказовим. При розгляді адміністративних позовів платників податків про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень належними доказами для суду є лише ті первинні документи, які підтверджують фактичне здійснення господарських операцій.

При цьому первинні документи у якості доказів по матеріалам кримінального провадження вивчаються та досліджуються адміністративними судами не лише на предмет наявності в них обов'язкових реквізитів, а перед усім на підтвердженнями ними фактів здійснення певних господарської операції.

Дослідження питання формування доказів в бухгалтерському та податковому обліку, які підтверджують факт здійснення господарських операцій здійснювали А.Амеліна, М.Корінько, Ю.Телеп, Г.Чигрина, які розглядали первинні документи в аспекті судово-економічної експертизи.

Актуальним питанням на сьогодні є дослідження тих документів, які підтверджують саме факт здійснення господарських операцій

(реалізацію, придбання) підприємств. Договори, які укладаються між суб'єктами господарювання не розглядаються адміністративними судами як первинні документи, що можуть підтверджувати реальний факт здійснення господарської операції ні для цілей бухгалтерського обліку, ні відповідно при формуванні права на податковий кредит з податку на додану вартість, оскільки згідно із нормами Цивільного кодексу України вони полягають у домовленості сторін договору, спрямованої на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Отже, договір свідчить виключно про взяття сторонами певних зобов'язань та проявом волевиявлення щодо настання правових наслідків, пов'язаних з виконанням цих зобов'язань.

У розпорядження експерта необхідно надати такі об'єкти дослідження: платіжні доручення, документальні дані, які свідчать про видачу платіжних коштів із розрахункового рахунку, розрахункові касові ордери, чеки [1,с.22].

З точки зору господарського та цивільного судочинства процес формування даних про факти (тобто, власне, документування) є процесом створення доказів. За характером створення розрізняють докази первинні і похідні. Первинні (першоджерела) формуються під безпосереднім впливом фактів, які підлягають встановленню та у залежності від носія інформації (джерела доказів). Похідні (опосередковані, копії) – відтворюють дані, одержані від інших джерел, тобто формуються під впливом опосередкованих джерел. Значення цієї класифікації полягає в тому, що вона розкриває процес формування доказів і саме цим сприяє їх дослідженню й оцінці в процесі судового розгляду матеріалів кримінального провадження [2,с.97].

Тож, з огляду на значимість первинного документа як інформаційного першоджерела обліку та звітності, найважливішою його функцією слід вважати юридичну доказовість, що забезпечується дотриманням встановлених вимог до оформлення й бухгалтерської обробки. Юридично доказовим слід вважати документ, що містить сукупність фактографічних даних про обставини (дії і події), достатню для обґрунтування у вирішенні спірних питань. Практична реалізація принципу юридичної доказовості обумовлює потребу класифікувати оформлені документи на доброякісні та недоброякісні й окреслити критерії визнання документа доброякісним. З огляду на вимоги

нормативних документів, критеріями юридичної доказовості документа слід визнати:

- мову, на якій складено документ;
- наявність матеріального носія, що забезпечує ідентифікацію та однозначне трактування наявної у ньому інформації;
- використання бланку типової, спеціалізованої чи самостійно виготовленої форми;
- наявність обов'язкових та додаткових реквізитів.

Таким чином, доброякісним слід вважати документ, складений з дотриманням встановлених вимог стосовно мови, виду і форми матеріального носія, наявності обов'язкових та додаткових реквізитів.

Вагомою складовою ризику втрати юридичної доказовості є неврегульованість законодавчих вимог щодо оформлення первинного документа та їх неоднозначне трактування різними суб'єктами.

Цим обумовлюється потреба вивчення діючої практики судового врегулювання спорів та на цій основі визначення ймовірних недоліків оформлення первинних документів, що можуть зумовити втрату його юридичного значення та доказовості.

До найбільш типових недоліків слід віднести наступні при наявності підпису відповідальної особи немає відомостей про її посаду, підпис відповідальної особи не супроводжується даними про її прізвище, ім'я, по-батькові, зі змісту господарської операції неможливо встановити її реальний обсяг, відсутні дані про місце і час надання послуг, що може, зокрема, стати причиною відмови у визнанні податкових витрат [3,с.127].

На практиці мають місце ситуації, коли податкові органи не визнають документів, не підтверджених відтиском печатки. Важливим при оформленні документа є також зазначення підстави для здійснення господарської операції. Зокрема, у акті приймання-передачі виконаних робіт (накладній чи ін.) необхідно посилатися на конкретний договір, що укладено між сторонами. Особливо, якщо таких договорів укладено декілька і стосуються вони ідентичних видів продукції, товарів чи робіт.

Отже, доказами є будь-які фактичні дані, що вміщують інформацію про обставини, необхідні для правильного вирішення матеріалів кримінального провадження, а носіями такої інформації виступають точно визначені засоби доказування. Найбільш вагомим

засобом доказування об'єктивної дійсності у житті господарюючого суб'єкта (реальності факту, господарської операції) є первинний документ.

Література:

1. Амеліна А.С. Судово-економічна експертиза при розслідуванні податкових злочинів. Збірник тез. 2019. С.20-22. URL: http://elar.naiaiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15300/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%2027_11_2019_p020-022.pdf.
2. Корінько М.Д. Первинні документи у підтвердження реальності здійснення підприємницької діяльності. Національна економіка. Інтелект XXI. № 2. 2018. С.95-98. URL: [file:///C:/Users/Admin1/Tracing/Downloads/int_XXI_2018_2_21%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin1/Tracing/Downloads/int_XXI_2018_2_21%20(2).pdf).
3. Чигрина Г.Л. Докази і доказування фактів учинення фіктивного підприємництва. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. №3. 2018. С.126-131. URL: file:///C:/Users/Admin1/Tracing/Downloads/Nvmgu_jur_2018_33_34.pdf.

Шкута Олег Олегович

*доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Збройні Сили будь-якої держави не тільки являються гарантом забезпечення її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, а й частиною суспільства, а тому фактори що впливають на вчинення військових кримінальних правопорушень є наслідком соціальних протиріч, що притаманні цілому суспільству і створюють передумови для вчинення кримінальних правопорушень у військовій сфері.

Злочинність у військовій сфері являється одним із найважливіших чинників, що впливає не тільки на боєздатність армії, а й на суспільство держави в цілому, так як стан оборонної сфери держави свідчить про стан її національної безпеки.

На рівень злочинності впливають багато негативних економічних, соціальних, суспільно-психологічних, демографічними, організаційно-управлінських, правових та інших чинників.

В юридичній літературі існують різні підходи до класифікації детермінант кримінальних правопорушень у військовій сфері. Одним із таких підходів є дроблення детермінант даного роду кримінальних правопорушень на групи, причини та умови кожної з яких відповідають певному життєвому шляху особи злочинця військовослужбовця. Наприклад, М. І. Карпенко виділяє детермінанти, пов'язані із допризовним періодом, тобто проходженням строкової служби, чи несенням військової служби за контрактом; детермінанти, пов'язані з умовами військової служби, та виключно військові детермінанти [1, с. 481].

Детермінанти злочинності у військовій сфері на макро-, мікро- й індивідуальному рівнях розглядають Голіна В.В. та Головкін Б.М., що відповідають діалектичному співвідношенню загального, особливого та одиничного.

До причини та умови злочинності у військовій сфері на *макрорівні* поіменовані вище вчені відносять: соціальні, економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські, ідеологічні, соціально-психологічні, культурно-виховні та ін.

Детермінанти злочинності у військовій сфері *макрорівня*, характерні саме для середовища військових, пов'язані з особливостями їх стосунків щодо проходження та несення військової служби, а також побутових відносин.

Детермінанти злочинності у військовій сфері *індивідуального рівня* пов'язані з детермінуванням певного кримінального правопорушення, що вчинений конкретною особою-військовослужбовцем [1, с. 481].

О.М. Джужа детермінанти злочинності у військовій сфері поділяє на три основні групи: загальні причини злочинності, що залежать від умов життя, виховання, навчання, роботи правопорушників до призову на військову службу; загальні причини злочинності, що специфічно

переломлюються через армійські умови життя, побуту і діяльності; та спеціальні (військові) причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень військовослужбовцями. Загальні детермінанти злочинності у військовій сфері реалізуються в злочинній поведінці військовослужбовців внаслідок сформованих у них до служби у ЗСУ криміногенних якостей особи.

Однією з проблем протидії злочинності у військовій сфері є недосконалість законодавчої бази у цій сфері. Так, незважаючи на підвищену суспільну небезпечність кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, санкцією жодної статті, які містяться у розділі XIX Кримінального кодексу України (КК України), додаткові покарання не передбачені. Якщо вчинення кримінального правопорушення військовослужбовцем було пов'язано з його посадою або із зайняттям певною діяльністю суд має право призначити йому додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у межах, встановлених ст. 55 КК України.

За справедливим твердженням М.С. Туркота зазначені недоліки законодавчого характеру ускладнюють притягнення винних осіб до кримінальної, адміністративної та матеріальної відповідальності, а в деяких випадках тягнуть відміну прийнятих рішень судом або взагалі унеможливають адекватне реагування держави на вчинене військовослужбовцем правопорушення.[4, 57-61; 5, 9-12; 3, 321-340]

Для запобігання кримінальним правопорушенням військовослужбовців на загальносоціальному рівні першочергове значення мають державні заходи, спрямовані на нейтралізацію, обмеження сфери й потужності дії базисних, насамперед економічних її причин та умов. Необхідно відновити престиж військової служби, забезпечити реальний професіоналізм військ, відповідність усього особового складу якісно новим вимогам сьогодення. Лише за таких умов можна вирішити завдання загального та спеціального запобігання кримінальним правопорушенням у військовій сфері [2, с. 26].

Висновок. На підставі вищевикладеного можемо зробити висновок, що в сучасних умовах невідкладними заходами протидії злочинності у військовій сфері мають стати:

– відпрацювання доктрини військової безпеки України, виходячи з вимог забезпечення її національної безпеки, з урахуванням внутрішньої та зовнішньополітичної ситуації в країні;

– належне фінансування військової сфери. При цьому фінансуватися мають як заходи, пов'язані із підтриманням бойової готовності військ, так і соціальні програми для військовослужбовців та членів їхніх сімей;

– перехід на комплектування усіх військових формувань та правоохоронних органів, у яких передбачена військова служба, виключно за контрактом. Для цього потрібно створити такі матеріальнотехнічні та соціальноекономічні умови служби цих категорій військовослужбовців, які давали б їм більше можливостей для самореалізації. Варто зазначити, що про необхідність переходу військових формувань на контрактну основу неодноразово висловлювались повноважні представники органів законодавчої та виконавчої влади.

- проведення удосконалення кадрової політики у військової сфери, яка передбачала б всебічну підготовку офіцерського складу, підвищення вимог до його ділових і моральних якостей.

Література:

1. Голіна В.В., Головкін Б.М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини Навчальний посібник. - Х.: Право, 2014. - 513 с.
2. Зяблюк Т.В. Мотивація до військово-професійної діяльності у військовослужбовців військової служби за контрактом / Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів / За загальною редакцією к.філол.н., професора генерал-майора В.В. Балабіна 2015 р. – с. 26.
3. Проблеми протидії злочинності: підруч. / [О.Г. Кальман, І.М. Козьяков, В.М. Куц, Б.В. Лизогуб, С.С. Мірошніченко, О.М. Подільчак, О.М. Толочко, М.С. Туркот]; за ред. проф. Кальмана О.Г. – Х.: Новасофт, 2010. – 347 с.
4. Туркот М.С. Кримінологічна характеристика суб'єкта злочину, передбаченого статтею 423 КК України. Вісник прокуратури. – 2008. – №2. – С. 57–61.
5. Туркот М.С. Проблемні питання правового регулювання правоохоронної діяльності Радник юстиції. – 2008. – №2(8). – С. 9–12.

Юкало Валерія Сергіївна

студентка 2 курсу

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Великий Віктор Миколайович

кандидат педагогічних наук, доцент

*кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ЗНАЧЕННЯ СТРАЖДАНЬ ПРИ ВИЗНАЧЕНІ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ПОТЕРПІЛОМУ

В Україні кількість справ про відшкодування шкоди зростає. Це можна пояснити тою тенденцією, що громадяни стають все більше освіченими і хочуть досягти належних результатів правосуддя[1]. Відшкодування моральної шкоди – на даному етапі нашого життя є одним з найактуальніших інститутів сучасної правової науки.

Поняття моральної шкоди в українському законодавстві з'явилося у 1990-х роках, коли до Цивільного кодексу 1961 року було включено статтю 440-1, що передбачала відшкодування особі моральної шкоди у грошовому еквіваленті [2].

Однак, як тільки виникає питання порушення законного права та заподіяння немайнової шкоди, відразу кожен громадянин чи юридична особа зіштовхуються з складнощами визначення моральної шкоди.

Для початку слід визначитись з поняттями «моральна шкода», «страждання», зв'язком між ними.

Моральна шкода є громадсько-етичною категорією, яка оцінюється суспільством за нормами моралі. Моральна шкода – це втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Коли ми говоримо про страждання то у буденній свідомості одразу ж викликають асоціації з мукою, білю, печалю. У Великому

тлумачному словнику сучасної української мови дається таке визначення: «Страждання – дія за значенням страждати. Страждати – зазнавати сильного фізичного болю, мучитись від нього; відчувати наслідки чого-небудь (переважно негативного); мати яку-небудь хворобу, недугу; хворіти. Зазнавати моральних мук, переживань. Нудьгувати, томитися, кохаючи кого-небудь. Болісно переживати чію-небудь невдачу, чиєсь нещастя. Зазнавати утисків переслідування. Зазнавати шкоди, збитків[3].

Медичне трактування страждання здебільшого розглядається як патологія. «Патологія (гр. pathos - страждання +...логія) – 1) розділ медицини, що визначає хворобливі процеси і стани в живому організмі...; 2) відступ від норми, потворна ненормальність” [4]. Отже, страждання, з точки зору медицини є фізичним станом, протилежним здоров'ю, - є хворобою.

В науковій літературі з психології страждання відносять до класу негативних емоцій – тобто до тих переживань, хвилювань, які пов'язані з небажаними станами, нереалізованими потребами індивіда. Страждання розглядаються як почуття, емоційний стан особи у вигляді негативних переживань, що виникають під впливом чинників, які травмують її психіку, здоров'я подій, глибоко зачіпають його особистісні структури, настрій, самопочуття та інші цінності.

У чистому вигляді страждання навряд чи можливо виділити, воно проявляється у негативних емоціях болю, переживань, дискомфорту.

Глибина страждань, як і стресу, багато в чому залежить не тільки від того, що сталося, але й не меншою мірою від ставлення людини до події, від індивідуально-психологічних особливостей, її установок, соціальних очікувань, особистісної схильності до соціально-дезадаптивних форм поведінки [5].

На нашу думку, зв'язок страждань і моральної шкоди можна описати формулою:

$$\text{моральна шкода} = f(\text{страждання}),$$

у свою чергу

$$\text{страждання} = f(\text{болю морального, фізичного і т.п.})$$

Звідси, цілком вірним є розуміння, що моральна шкода полягає у:

1) фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Доповнює розуміння суті цієї правової норми судова практика, яка знаходить свій вияв у постановках Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 року № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди», від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», та від 27 лютого 2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»[6; 7; 8].

Постанови ВСУ роз'яснюють, що моральна шкода може полягати, зокрема: у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності (в тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, при настанні інших негативних наслідків [7, п. 3].

Однак залишається проблема визначення міри страждань, а відповідно і моральної шкоди. Так, в разі нанесення особі травм, або іншої шкоди здоров'ю фахівці (медики, експерти) можуть досить чітко кількісно визначити понесені втрати: на лікування, реабілітацію, у зв'язку з втратою працездатності тощо. Однак, постраждала особа може зазнати і душевної шкоди - страждань як сукупності вкрай неприємних, обтяжливих або болісних відчуттів, при яких вона відчуває фізичний і/або емоційний дискомфорт, біль, стрес, нестерпні муки. У цьому випадку, виникають труднощі при визначенні форм, глибини та обсягу страждань, які пережила, або переживає особа: душевного болю, депресії, втрату відчуття власної гідності, приниження, страху, безсоння.

Складність визначення розмірів моральної шкоди обумовила розробку проекту закону № 8396 від 23.05.2018 р. Про регулювання

діяльності з визначення розміру моральної (немайнової) шкоди, поданий ініціативною групою народних депутатів [9].

Визначення розміру грошової компенсації моральної шкоди є непростю справою, оскільки докази рівня душевного страждання або немайнових втрат особи можуть бути лише непрямі. Розмір відшкодування моральної шкоди оцінюється самим потерпілим та визначається у позовній заяві. Важливим моментом є необхідність підтвердження потерпілим наявності і обсягу завданої йому шкоди. Остаточне рішення про розмір компенсації моральної шкоди має прийматись судом.

До критеріїв визначення моральної шкоди слід віднести:

- характер правопорушення (це може бути адміністративний проступок, злочин як середньої тяжкості, так і тяжкий, інше порушення цивільних прав, яке не є злочином або проступком. Оцінці також має підлягати об'єкт порушення, тобто на що правопорушення було спрямоване - на життя та здоров'я чи на майно самого потерпілого або близьких йому осіб тощо);

- глибина фізичних та душевних страждань, яка визначається в залежності від особистих властивостей психіки потерпілого та характеру шкоди, яка йому завдана;

- погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації (тут мова йдеться як про професійну працездатність потерпілого, так і про інші навички, які втрачаються внаслідок, наприклад, заподіяння шкоди здоров'ю).

При визначенні факту наявності моральної шкоди та її обсягів, на нашу думку слід виходити з таких міркувань: розумності претензій, об'єктивності та справедливості; аргументованості та забезпечення змагальності сторін.

На нашу думку, при визначенні обсягу страждань як моральної шкоди слід враховувати:

— особистісну ситуацію – одна і та ж шкода для різних осіб може бути обумовлюватись різними рівнями страждань;

— пропорційність страждань, наприклад, втрата одного і того ж органу, або настання однакової інвалідності;

— наявні в психології діагностичні методики, які визначають емоційні стани людини;

— судову практику визначення моральної шкоди, що вже склалась.

Підсумовуючи все вище наведене можна зробити висновок, що визначення моральної шкоди є досить проблематичним та досить складним так як досить важко визначити ступінь страждань які отримала людина.

Моральна шкода може виражатися у стражданнях, які особа зазнала внаслідок образ, фізичного болю, ушкодження здоров'я, каліцтва тощо. В даному випадку, на наш погляд, фізичні страждання самі по собі не є моральною шкодою, але є чинником виникнення моральної шкоди у особи. Моральна шкода полягає також у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Моральна шкода може бути відшкодована (компенсована) будь-яким способом. Найбільш розповсюдженим способом компенсації моральної шкоди є грошова компенсація. Суд оцінює моральну шкоду в грошовому еквіваленті, який є достатнім для нівелювання, загладження душевних страждань або втрат немайнового характеру, яких особа зазнала у зв'язку із порушенням його права.

При визначенні розміру відшкодування моральної шкоди мають враховуватися вимоги розумності та справедливості. Отже розмір відшкодування, що присуджується, не може бути надмірним та має відповідати глибині та силі страждань, які пережив або переживає потерпілий у зв'язку із порушенням його прав, а також враховувати поведінку того, хто завдав шкоду.

Література:

1. Практика Верховного Суду у справах про компенсацію моральної шкоди.https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Krat_V_18_12_2020.pdf.
2. Цивільний кодекс Української РСР. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад. і голов. ред. В. Бусел. – К.: Ірпінь, Перун, 2002.- С.1202.
4. Большая медицинская энциклопедия. В 30 томах /Глав.ред. Б.В.Покровский. Т. 24. – М.: Сов.Энциклопедия, 1985. – С.544.

5. Ярошенко Т.М. Страждання як сучасна проблема філософсько-гуманітарного знання / Т.М. Ярошенко // Вісник Львівського університету. Серія філософських наук. Вип. 6. – Львів : Світ, 2004. – С. 149 - 158.
6. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 року № 6 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>
7. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
8. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 року № 1 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
9. Про регулювання діяльності з визначення розміру моральної (немайнової) шкоди: Проекту закону № 8396 від 23.05.2018 р. Електронний ресурс:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1pf3511=64076

СЕКЦІЯ №5
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Жидик Лілія Михайлівна
студентка Університету ДФС України

Дорошенко Дарина Костянтинівна
студентка Університету ДФС України
(м.Ірпінь, Україна)

Амеліна Анна Сергіївна
кандидат юридичних наук, доцент
Університет ДФС України
(науковий керівник)

ПРОФІЛАКТИКА ФІНАНСОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ЯК СПОСІБ
ЗМЕНШЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Фінансова складова економічної системи держави відіграє важливу роль, яка не викликає сумніву, адже складає рушійну силу економіки держави. Тому спостерігається тенденція до збільшення кількості протиправних посягань у фінансовій сфері. Фінансові злочини характеризуються досить високим рівнем латентності, але все ж інформація про їх скоєння знаходить витік у суспільство. А це у свою чергу свідчить про суттєвий розвиток фінансової злочинності, внаслідок чого економіці завдаються істотні збитки, що заважає державі ефективно реалізовувати свої функції та створювати відповідні умови для стабільного розвитку суспільства та відтворення економіки [1, с. 435].

Економічна злочинність – украй небезпечне явище, яке вкоренилося в усіх сферах функціонування держави та є негативним чинником на шляху до розбудови країни європейського зразка. Тому запобігання злочинам у цій сфері є важливим завданням, яке постало перед органами державної влади.

Проблематику профілактики фінансової злочинності в Україні в контексті забезпечення економічної безпеки та протидії

правопорушенням у цій сфері досліджували М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. Т. Білоус, В. І. Борисов, В. В. Голіна, та ін.

Попри досить значну кількість публікацій, а також з огляду на останні зміни в законодавстві щодо окресленої проблематики, потребують додаткового обговорення питання формування єдиних підходів до визначення видів кримінальних правопорушень, які можуть бути віднесені до вчинених на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності.

Варто почати з того, що боротьбу з проявами правопорушень в економічній сфері людство веде в трьох стратегічних напрямках:

- 1) шляхом соціального, економічного і культурного прогресу;
- 2) викриваючи і караючи порушників;
- 3) цілеспрямованим усуненням з життя суспільства криміногенних факторів [2].

Відомо, що завданням держави повинно бути запобігання злочинам, що охоплює профілактику певного злочину, адже краще попереджувати, ніж виявляти, документувати, розкривати, розслідувати та відшкодовувати завдані збитки. Якщо виявлення та розкриття фінансових злочинів відбувається відносно активно, то питанням профілактики приділяється значно менше уваги.

У кримінології термін «профілактика» розуміється як діяльність для недопущення формування, розвитку та реалізації причин і умов злочинності та злочинних проявів загалом [3, с. 202].

Загалом профілактику розглядають як у широкому, так і в узькому значенні. Наприклад, Г.А. Аванесов зазначає, що у широкому значенні профілактика – недопущення певних злочинів, захист окремих членів суспільства від вчинення ними правопорушень, винних протиправних діянь, які є злочинами. У вузькому значенні під профілактикою можна розуміти діяльність, по-перше, з виявлення причин злочинів, умов та обставин, які сприяють їх вчиненню; по-друге, з виявлення осіб, які можуть вчинити злочини, та реалізація щодо цих осіб відповідних заходів. У сукупності ці два поняття формують єдине поняття «профілактика злочинів» [4, с. 110].

О.В. Старков під профілактикою злочинів розуміє «діяльність, спрямовану на виявлення, знешкодження та нейтралізацію причин та умов злочинів на всіх рівнях, а також на їх компенсацію причинами та

умовами нормативної, принаймні, правомірної поведінки, та в цілому на рівень нормативності у суспільстві» [5, с. 12].

Профілактика відіграє не останню роль у діяльності органів, які забезпечують безпеку держави, зокрема, від злочинних посягань у фінансовій сфері. Слід зазначити, що у разі запровадження профілактичних заходів у державі підвищується ефективність правозастосування та зміцнюється дотримання вимог чинного законодавства. Адже, як зазначив Ю.Д. Блувштейн, профілактика – найбільш гуманний засіб підтримання правопорядку, забезпечення безпеки цінностей, які перебувають під охороною. Здійснення профілактики не лише захищає суспільство від злочинних посягань, але й забезпечує його захист [6, с. 11].

Прикладами заходів профілактики економічній злочинності є:

- зменшення готівкових розрахунків у господарському та цивільному обороті;
- зменшення переліку ліцензованих видів підприємницької діяльності;
- забезпечення законності та конкурентних засад при приватизації державного та комунального майна; деприватизація об'єктів, приватизованих з порушенням чинного законодавства;
- фінансовий моніторинг обігу грошової маси, приватизаційних паперів;
- обмеження політичного і управлінського лобізму;
- забезпечення декларування доходів населенням;
- забезпечення відкритості державних закупівель, проведення їх на конкурентних засадах на тендерній основі; диверсифікація джерел надходження в Україну енергоносіїв та стратегічних промислових матеріалів;
- поширення енергозберігаючих технологій у народному господарстві, використанні альтернативних джерел енергії;
- співпраця із закордонними правоохоронними органами, які спеціалізуються на запобіганні злочинам у сфері економіки [7, с. 462].

Зважаючи на все вище сказане, можна визначити декілька основних шляхів підвищення ефективності профілактичної діяльності під час забезпечення фінансової безпеки держави:

- підвищення вимог до осіб, які приймають звернення від громадян та повинні забезпечувати принципове реагування на факти

порушення прав і свобод людини, які відбуваються у фінансовій системі держави;

- надання доступу до баз даних державних органів працівникам правоохоронних органів;

- удосконалення фіскальної політики, запровадження системи дієвого контролю за реалізацією товарів на внутрішньому ринку;

- запобігання незаконному переміщенню товарів через митний кордон України, посилення правоохоронного компоненту загальнодержавної системи протидії контрабанді;

- підвищення рівня матеріального, технічного та наукового забезпечення роботи з профілактики правопорушень, зокрема, із залученням сил і засобів місцевих органів виконавчої влади та профільних наукових установ;

- провадження діяльності щодо запобігання фінансовій злочинності в Україні з обов'язковим урахуванням результатів вітчизняних наукових досліджень та міжнародного досвіду протидії зазначеному виду злочинності;

- удосконалення інформаційного забезпечення профілактики правопорушень та захисту громадян від протиправних посягань на їхні права у сфері формування та обігу фінансів за допомогою засобів масової інформації.

Таким чином, можна стверджувати, що профілактика відіграє суттєву роль у боротьбі з фінансовою злочинністю. Проте її сучасний стан не можна визнати задовільним. Розвиток економіки є однією з найважливіших важелів реалізації державної політики, у якій суспільство є невід'ємним учасником. Держава повинна бути регулятором цих відносин, адже деякі особи здійснюють фінансові злочини як відносно інших осіб, так і відносно державних коштів, тому держава, в особі правоохоронних органів повинна бути зацікавлена у профілактиці фінансових злочинів.

Література:

1. Київський національний університет внутрішніх справ. Профілактика злочинів. Київ: Атіка, 2010. 967 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. зі змінами та доповненнями. Електронний ресурс. URL: www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 09.02.2021 р.).

3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. К. : Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. 319 с.
4. Аванесов Г. А. Криминология. М: Академия МВД СССР, 1984. 339 с.
5. Старков О.В. Предупреждение преступлений : учеб. пособие. М.: Юристъ, 2005. 12 с.
6. Блувштейн Ю.Д., Зырин М.И., Романов В.В. Профилактика преступлений. Минск : Университетское, 1986. 9–10 с.
7. Пашко П.В. Заходи попередження та профілактики економічної злочинності в Україні. Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції, 2017. 461-463 с.

Жильцов Александр Леонидович
*кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри загальноправових
та соціально-гуманітарних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Починаючи дослідження у сфері правового регулювання доступу до публічної інформації, необхідно з'ясувати сутність поняття “інформація”, яке має законодавче визначення в Україні.

Так, у Законі України “Про інформацію” [1] та у Цивільному кодексі України [2] законодавець визначає інформацію як “будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді”.

Водночас в Законі України “Про захист економічної конкуренції” [3] міститься більш розгорнуте визначення інформації як “відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та

будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості”. На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що чинне законодавство України неоднозначно тлумачить поняття “інформація”, що створює певні перешкоди для застосування правових норм у сфері інформаційних відносин.

Стаття 34 Конституції України [4] гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб і на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Ця норма ґрунтується на положеннях актів міжнародного законодавства, до яких слід звернутися для того, щоб зрозуміти, наскільки українське законодавство і практика відповідає міжнародним стандартам.

Право на доступ до інформації гарантується такими основними міжнародними документами, як Загальна декларація прав людини (ст. 19), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (стаття 10), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (статті 18, 19), Рекомендація Ради Європи № R (81) 19 про доступ до інформації, що перебуває у володінні державних органів, Рекомендація Ради Європи № R (2002) про доступ до офіційних документів тощо.

Основним нормативним актом в Україні, що регламентує підстави і порядок доступу до публічної інформації є Закон України від 13 січня 2011 року «Про доступ до публічної інформації» [5], який у Загальних положеннях якого зазначено, що «Публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом» (ст.1), визначені мета і сфера дії цього Закону (ст.2), перелічені гарантії забезпечення права доступу до

публічної інформації (ст.3) та визначені принципи забезпечення права доступу до публічної інформації (ст.4).

Другий розділ, зазначеного вище Закону, достатньо повно регламентує порядок доступу до публічної інформації і визначає певні види інформації, отримання якої може бути обмежено. Так, зокрема, у статті 6 надано перелік інформації з обмеженим доступом, до якої належить:

- 1) конфіденційна інформація;
- 2) таємна інформація;
- 3) службова інформація.

В той же час обмеження доступу до інформації повинно здійснюватися відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Не може бути обмежено доступ до інформації про складання, розгляд і затвердження бюджетів, кошторисів розпорядників бюджетних коштів та плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів, а також їх виконання за розписами, бюджетними програмами та видатками (крім таємних видатків відповідно до статті 31 Бюджетного кодексу України), взяття розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів бюджетних зобов'язань або здійснення розпорядження бюджетними коштами у будь-який інший спосіб, планування, формування, здійснення та виконання закупівлі товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти, у тому числі оборонних закупівель (крім випадків, якщо окрема інформація про закупівлі товарів, робіт і послуг становить державну таємницю відповідно до Закону України "Про державну таємницю"), володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном,

у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно.

Не підлягає обмеженню також доступ до інформації про стан і результати перевірок та службових розслідувань фактів порушень, допущених у сферах діяльності, зазначених у цій частині.

Не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій відповідно до Закону України "Про запобігання корупції", крім випадків, визначених зазначеним Законом.

В той же час, обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений.

В якості висновку слід зазначити, що повний список легітимних цілей (тих, які дозволяють обмежити доступ до інформації), які можуть виправдати розголошення інформації, повинен бути закріплений виключно законом. Цей список має включати лише ті інтереси, які визначають законні підстави для відмови в оприлюдненні інформації і обмежуватися лише такими питаннями, як правопорядок, забезпечення режиму приватності, національна безпека, комерційна таємниця та інша конфіденційна інформація, громадська чи індивідуальна безпека, ефективність і цілісність процесу прийняття рішень. Винятки повинні бути описаними вузько і повинні ґрунтуватися швидше на змістові документа, ніж на його віднесенні до певної категорії. Для того, щоб відповідати цим стандартам, винятки повинні бути, якщо це необхідно, обмеженими у часі.

Література:

1. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

Кириченко Анастасія Анатоліївна
голова правозахисної громадської організації
«ЖИВА-Я»

Новікова Марія Миколаївна
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м. Херсон, Україна)

ЗАПОБІГАННЯ КІБЕРНАСИЛЬСТВУ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

З розвитком інформаційного простору та доступністю інтернет-технологій все більшої уваги привертає питання кібернасильства, яке набуває загрозливих масштабів на фоні майже повної безкарності. За даними Комітету цифрової трансформації України понад 18% рішень щодо булінгу, які зібрані відповідно до Єдиного реєстру судових рішень, винесені щодо дій, які були здійснені через мережу інтернет [1]. При цьому, не викликає навіть сумнівів те, що ці 18% стосуються лише випадків, коли потерпілі або не побоялися домогтися справедливості, або мали достатньо інформації про правопорушника. Вважаємо, що при аналізі самого явища можна говорити про його латентність, яка характеризується замовчуванням випадків правопорушень з боку потерпілих, більшістю їх вчинення у молодіжному середовищі, низьким рівнем моралі у суспільстві та правової обізнаності, а також важкістю виявлення правопорушників. Відповідно, більш достовірними є дані UNICEF, згідно яких в Україні близько 50% підлітків були жертвами кібербулінгу [2]. При цьому статистичний аналіз дорослої аудиторії України, яка піддається психологічному цькуванню в мережі інтернет, відсутній.

Зауважимо, що реалізація правозахисної функції органами та підрозділами поліції у інформаційному середовищі вимагає від

держави належного якщо не фінансового, то хоча б нормативно-правового забезпечення. Слід відмітити, що в Україні нормативне визначення кібернасильства відсутнє. Що стосується наукового дослідження даної проблематики, то інтерес до неї постійно посилюється. І. Лубенець визначає кібернасильство як «систематичні умисні дії з боку особи, або групи осіб (частіше підлітків) із використанням інформаційно-комунікаційних засобів, спрямовані проти іншої особи (осіб), що характеризуються створенням ворожої, принизливої обстановки й метою або наслідком яких є залякування, порушення права на безпечне навчання, повагу, честь, гідність, майно, здоров'я і життя та обмеження свободи волевиявлення особи (осіб) тощо» [3, с. 178]. У свою чергу, Л. Найдьонова під кібербулінгом розуміє новітню форму агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо [4, с. 2].

Проведеним аналізом встановлено, на сьогоднішній день лише один з проявів кібербулінгу отримав мінімальний механізм попередження та припинення на рівні Кодексу України про адміністративні правопорушення. Мається на увазі ст. 173-4 КУпАП «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» [5]. Однак, одразу виникає питання щодо суб'єктного складу даної норми, адже не є зрозумілим чому потерпілими від даного виду правопорушень законодавець визначає лише учасників освітнього процесу. Оскільки від кібер-цькування на сьогоднішній день можуть потерпати й інші члени суспільства з безліччю соціальних ролей та правових статусів.

Окремою проблемою для належного реагування правоохоронних органів на кібербулінг є відсутність розподілу повноважень між Національною поліцією України та Департаментом кіберполіції Національної поліції України щодо протидії кібернасильству. Враховуючи, що кібернасильство не визначається у діючому законодавстві як кримінальне правопорушення, то можна передбачити, що воно не підпадає під юрисдикцію кіберполіції, яка відповідно до Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України забезпечує протидію кримінальним правопорушенням у кіберсфері. Однак, слід відмітити, що під час звернень громадян до Національної поліції з'ясовується, що у Національній поліції не має

відповідного матеріально-технічного забезпечення та навичок розкриття та розслідування даних видів правопорушень. В якості прикладу безпорадності у цьому питанні правоохоронних органів можна привести спробу медіаекспертки та тренерки з безпеки для журналістів Інституту масової інформації Ірини Земляної наказати осіб, які здійснювали масовий кібербулінг на її сторінці у соцмережі Facebook. На її звернення до кіберполіції (при наявності самостійно зібраних доказів) їй порадили звернутися до поліції, а у поліції – звернутися до кіберполіції. Бо, як зазначили посадовці з обох сторін, це питання не відноситься до їх компетенції [2].

Окрім зазначеного, в Україні зовсім нещодавно почала приділятися увага профілактиці кібербулінгу серед неповнолітніх про що говорить брифінг, який проводився Комітетом цифрової трансформації України у жовтні 2020 року.

З огляду на стан профілактики та протидії кібернасильству в Україні, вважаємо за потрібне звернутися до досвіду зарубіжних країн у цій сфері. Одним із напрямків протидії кібернасильству є його криміналізація. Наприклад, у Курдистані, який являється федеративним регіоном Іраку, у 2008 році був прийнятий закон № 6, що криміналізував дифамацію та неналежне використання сучасних засобів зв'язку, якщо воно веде до ганьби чи порушення приватного життя [6]. Вважаємо, що в Україні слід також звернути увагу на віднесення подібних правопорушень до кримінально караних, враховуючи тяжкість наслідків, що настають після вчинення даного правопорушення.

Важливим є досвід Канади, де в основу профілактичної діяльності покладені державні молодіжні програми, спрямовані на попередження насильства та кібернасильства як його складової. Керівниками державних програм по попередженню насильства надаються рекомендації уряду Канади щодо дій, які б впливали на розповсюдження насильства серед жителів країни. Також на рівні уряду ініціюються постійні інклюзивні освітні програми та ініціативи у кампусах навчальних закладів, які стосуються гендерного насильства та примирення. Більше того, у середовищі канадських волонтерів та громадських організацій, спрямованих на захист від кібер-насильства формується теорія «цифрового громадянства», яка передбачає розуміння користувачами соціальних мереж своїх прав на безпечні

і інклюзивні онлайн-об'єднання. Зазначені «цифрові громадяни» можуть діяти як реалізатори онлайн-проекту «Neighborhood Watch», сигналізуючи соціальним мережам у разі використання їх платформ для здійснення актів насильства чи жорстокого поводження [7]. Зауважимо, що досвід залучення до попередження кібербулінгу громадян не є новим. Зокрема, поліція Нідерландів розробила програму щодо залучення засуджених молодих хакерів до легальної роботи у пілотному проекті Hack_Right. Ця програма спрямована на протидію кіберзлочинності та заохочення до «етичного злочину» на заміну кримінальному покаранню [8].

Таким чином, слід зазначити, що подолання кібернасильства в Україні, у тому числі силами Національної поліції потребує комплексних мір з боку української держави. В першу чергу це стосується створення належного механізму правового регулювання, який чітко визначатиме правовий статус органів і підрозділів внутрішніх справ, які займатимуться питанням протидії кібернасильству. Окрім цього означені механізми мають регламентувати порядок звернення і захисту жертв кібербулінгу до правоохоронних органів. У цьому напрямку також важливим аспектом виступає створення інституту кримінальної відповідальності за кібернасильство. Окрім цього, актуальну роль у протидії кібернасильству відіграє розробка відповідних державних програм протидії кібербулінгу та підтримка з боку держави громадських ініціатив та дій громадських організацій у цій сфері.

Література:

1. В Україні презентували перше комплексне дослідження про кібербулінг. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/> (дата звернення 22.02.2021 року);
2. Чернова О. Кібербулінг — це легко, просто коментуєш і ховаєшся: історії про цькування в інтернеті. URL: <https://hromadske.ua/posts/> (дата звернення 22.02.2021 року);
3. Лубенець І. Кібернасильство (кібербулінг) серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів. JURNALUL JURIDI NATIONAL: TEORE SI PRACTICA. JUNIE. 2016. С. 178-182;
4. Найдьонова Л.А. Кібербулінг або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : методичні рекомендації. Вип. 4. К., 2011. 34 с.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 22.02.2021 року);
6. COVID-19, gender and cyber violence in the kurdistan region. URL: <https://www.sciencespo.fr/cevi/en/content/covid-19-gender-and-cyber-violence-kurdistan-region> (дата звернення 22.02.2021 року)
7. Taking action to end violence against young women and girls in Canada. URL: <https://www.ourcommons.ca/DocumentViewer/en/42-1/FEWO/report-7/page-54> (дата звернення 22.02.2021 року)
8. Stephen Pritchard. Hack_Right: Dutch cybercrime prevention program comes of age. The Daily Swig: Cybersecurity news and views. 14 August 2020. URL: <https://portswigger.net/daily-swig/hack-right-dutch-cybercrime-prevention-program-comes-of-age> (дата звернення 22.02.2021 року)

Лубенець Ірина Григорівна
кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання
злочинності Державного науково-дослідного
інституту МВС України
(м.Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

На сьогодні, невід'ємною частиною життя сучасного інформаційного суспільства є різноманітні засоби комунікації, у тому числі, мережа Інтернет. Кількість користувачів Інтернету в світі, за даними Internet World Stats (IWS), становить 4,4 млрд. чол. при населенні 7,7 млрд. чол. В Україні ж, при населенні 43,7 млн. чол. інтернет-користувачами є 40,9 млн. чол., що становить 93,5%, з них – кількість користувачів Фейсбуку за останній рік збільшилась удвічі та становить 18,7 млн. користувачів [1].

Тому використання можливостей цифрового середовища, зокрема мережі Інтернет, у запобіганні та протидії злочинності

виступає одним з базових шляхів розвитку сучасної кримінологічної науки.

Всесвітня мережа Інтернет є джерелом інформації, засобом комунікації та сферою дозвілля, а для сучасних підлітків й засобом соціалізації, тому більшість людей проводить значну частину свого часу в соціальних мережах. Одночасно, соцмережі – це джерело самооновлюваної інформації, так звана база соціальних зв'язків, яка за необхідності може бути використана для виявлення окремих видів злочинів.

Зокрема, вчені з Массачусетського технологічного інституту і Університету Брандейса в Массачусетсі розробили алгоритм, який вміє визначати екстремістів в соцмережах ще до публікації ними відповідних постів. На підставі цих даних, за допомогою статмоделювання дослідники розробили модель, здатну з високою точністю визначити, чи є той чи інший акаунт екстремістським ще до того, як його власник опублікує перший запис. За словами одного зі співавторів дослідження, користувачі, які займаються онлайн-екстремізмом, мають схожі поведінкові характеристики в соцмережах, що і дозволяє алгоритму виявляти їх при створенні нових акантів [2, с.28].

На наш погляд, актуальність цього дослідження складно переоцінити. Згадаймо, масовий розстріл школярів двома однолітками зі школи Колумбайн (1999) та їх послідовників, які періодично скоювали подібні вбивства (у 1999, 2001, 2005, 2007, 2017, 2018 роках). Необхідно сказати, що на їх сторінках задовго до трагедії в соцмережах (у власному блозі) з'являлись повідомлення агресивного, погрожуючого характеру. Тому, своєчасне виявлення подібних постів та реагування на них могли зберегти багато життів.

Вітчизняні вчені також докладають активних зусиль у дослідженні ризиків онлайн-спілкування. Зокрема, з метою запобігання віртуальній педофілії, у вересні 2019 року молодими вченими України було запропоновано проєкт «Комп'ютерно-лінгвістичні методи перевірки достовірності персональних даних користувачів віртуальних спільнот», завдяки якому можна звірити інформацію з профайлів та коментарів користувачів і за допомогою мовних шаблонів виявити гіпотетичних педофілів, кіберзлочинців, кібербулерів, маніпуляторів тощо [3].

Таким чином, регулярний моніторинг з боку суб'єктів правоохоронних органів (особливо тих, що наділені правом оперативно-розшукової діяльності) повинен стати ефективним засобом запобігання та припинення протиправної діяльності.

З іншого боку, цифрове середовище доцільно використовувати й для інформування населення з метою підвищення правової обізнаності щодо кримінальної ситуації в регіоні, нових способів шахрайства, популяризації нульової толерантності до всіх проявів насильства тощо. Особливо актуальним використання інформаційно-комунікативних технологій для припинення за запобігання злочинів набуло під час пандемії COVID-19, коли у всьому світі в рази збільшилась кількість випадків домашнього насильства. У зв'язку з цим, в багатьох країнах широко використовуються можливості цифрового середовища: для консультацій як жертв домашнього насильства, так і агресорів; для поширення інформації щодо роботи «гарячих ліній», притулків, «плану дій» для жертв домашнього насильства, а особливо, для повідомлень про факти домашнього насильства, адже знаходячись з кривдником в одному помешканні не завжди є можливість подзвонити.

Наприклад, на Канарських островах жінки можуть використовувати спеціальний СМС-код «Mask-19», який викликає поліцію. У Польщі повідомити про домашнє насильство можна звернувшись із повідомленням до «магазину косметики» на сайті «Rumianki i bratki». Якщо в соцмережах «магазину» хтось запитує про косметику, це означає, що він/вона в поганій ситуації, але поки просять лише підтримки. Якщо в особисті повідомлення приходить «замовлення» на косметику разом з адресою, то засновниця проекту викликає туди поліцію. У Туреччині Компанія Vodafone створила мобільний додаток, яким можна скористатися, щоби непомітно покликати на допомогу. Жінці достатньо було струснути телефон, щоби додаток, замаскований під ліхтарик, відправив трьом особам, яким вона довіряє, прохання допомогти та її точне місцезнаходження. Необхідну інформацію та послання на додаток серед жінок розміщували на ярликах жіночої білизни, воскових стрічках для епіляції та в майстер-класах із макіяжу на YouTube, таким чином перетворюючи їх на соціальну рекламу [4].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізація

більшості сфер життєдіяльності людини відкриває нові можливості для вироблення сучасних кримінологічних засад використання цифрового середовища для запобігання та припинення злочинності.

Література:

1. Internet World Stats. 2020. URL: <https://www.internetworldstats.com/europa2.htm> (дата звернення: 11.01.2021).
2. Дослідники розробили алгоритм, здатний виявити екстреміста ще до публікації постів / Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки Інформаційно-аналітичний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». 2018. № 16. 79 с. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/sozinfo/2018/16.pdf> (дата звернення: 10.02.2021).
3. У Львові створили проєкт для виявлення педофілів у соцмережах / Четверта студія. Новини від 09.09.2019. URL: <https://4studio.com.ua/povnyu/u-lvovi-stvoryly-proyekt-dlya-vyyavlennya-pedofiliv-u-sotsmerezah/> (дата звернення: 10.02.2021).
4. Шість кампаній з добірки Cannes Lions, присвячених боротьбі з домашнім насильством URL: <https://creativity.ua/video/shist-kampanij-cannes-lions-prisvyachenih-borotbi-z-domashnim-nasilstvom/> (дата звернення: 10.02.2021).

Тіточка Тетяна Ігорівна

кандидат юридичних наук

докторант докторантури

Донецького юридичного інституту МВС України

(м.Маріуполь, Україна)

МЕДІА-ПРОСТІР ТА ЮВЕНАЛЬНА ВІКТИМНІСТЬ

На сьогоднішній день суспільство та інформація – два взаємопов'язані поняття, котрі свідчать про майже тотальну діджиталізацію. При цьому цікавим феноменом є те, що інформація, котра повинна сприяти духовному, інтелектуальному та соціально-побутовому розвитку людини інколи стає деструктивним чинником, котрий призводить до всебічної віктимізації населення. Особливо

небезпечним це є у відношенні неповнолітніх осіб, гнучка психіка яких максимально піддатлива зовнішнім впливам як позитивних, так і негативних факторів. При цьому інформацію можна використовувати як один зі шляхів протидії віктимній поведінці підлітків.

Так, П. Бурдье зазначає, що медіа-простір трактується як сукупність засобів соціальної комунікації, які впливають на громадську свідомість [1, с. 239]. Традиційно до медіа-простору відносять телебачення, радіо та друковані джерела інформації. Однак зараз мова йде про включення до цього списку так званих «нових медіа», до яких, зокрема, відносять Інтернет-платформи, блоги, мікроблоги, Інтернет-видання та соціальні мережі. Цей різновид медіа ще називають конвергентним, тобто подібним за своїми ознаками до традиційних медіа, але з можливістю миттєвої зворотної реакції аудиторії глядачів [2, с. 50]. Сучасні віктимологи та кримінологи вже давно звернули увагу на той факт, що із розвитком соціальних платформ для спілкування та Інтернету різко зросли показники кримінально протиправної діяльності, основними жертвами та суб'єктами яких стають неповнолітні особи. Це пояснюється тим, що підлітки більш легко та із більшою зацікавленістю сприймають все нове, особливо те, що дозволяє їм відчувати себе доросліше. Доказом нашої тези є достатньо популярна тривалий час у соціальних мережах комп'ютерна гра «Синій кит» («Тихий дім»), учасники якої після виконання низки завдань закінчували життя самогубством. Варто звернути увагу на те, що жертвами таких ігор часто стають підлітки, котрі обділені увагою батьків та оточуючого середовища, є інтровертами. Якщо виходити з віктимологічної термінології, такі підлітки, здебільшого, відносяться до пасивних жертв, які потребують у сильному лідері, яким стає «керівник» такого роду ігор. Ця людина дозволяє неповнолітньому відчувати себе впевненіше, шляхом створення низки завдань та демонстрації широкого кола однодумців.

Взагалі, на сьогодні виділяють такі загрози в інформаційно-комунікаційній сфері: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії, комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить

державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [3, с. 45]. Вивчаючи різноманітність особистих і поведінкових характеристик жертв-девіантів, віктимологія також пізнає характеристики індивідуальної та масової форм вияву девіантності, пов'язаної зі злочином і злочинністю «одним ланцюгом» [4, с. 24]. Яскравим показником цього є не тільки створення жертвою умов, що провокують чи стимулюють особу злочинця до скоєння злочину, але й перетворення реалізованої жертви на потенційного злочинця. Зокрема, організації у Великій Британії, які оцінюють рівень віктимізації населення, встановили, що половина з тих, хто вчиняв злочини, свого часу були їх жертвами [5]. Окрім цього, не варто виключати таке явище як «медіанасильство» та вплив екранізованого насилля на свідомість чи навіть підсвідомість реципієнта, про що, зокрема, говорять і Д. Брайант та С. Томпсон [6].

В цьому контексті необхідно зауважити, що одним зі шляхів профілактики віктимної поведінки неповнолітніх осіб є контроль за тією інформацією, котра потрапляє у медіа-простір, а також створення спеціальних програм, котрі можна було б вдало у нього інтегрувати. На сьогоднішній день у засобах масової інформації майже відсутні будь-які дані щодо кількісно-якісної характеристики кримінально протиправної діяльності, а також про її жертв, особливо, якщо мова йде про неповнолітніх осіб. На нашу думку, цікавим варіантом позитивного впливу на свідомість неповнолітнього є створення комп'ютерних ігор, а також викладення реклами у соціальних мережах, котра інформувала би про заходи безпеки, котрих необхідно дотримуватись, щоб не стати жертвою кримінального правопорушення. Ще одним способом позитивного впливу на дитину є створення п'ятихвилинних роликів, щодо недопущення домашнього (у т.ч. – сексуального насильства). Доцільним є складення методичних рекомендацій щодо недопущення у відношенні себе протиправної поведінки та популяризація цих матеріалів серед учнів загальноосвітніх та вищих навчальних закладів.

Таким чином, на сьогоднішній день інформація – це один із способів як позитивно, так і негативно впливати на свідомість неповнолітніх осіб. Варто відмітити, що події останніх років, у тому числі – на сході України, зумовлені своєчасною та планомірною подачею деструктивної інформації, що надало можливість сформувати із людей медіа-аддиктів, тобто осіб, котрі залежать від медіа-простору. На нашу думку, в широкому сенсі, під **інформаційною віктимністю** необхідно розуміти сукупність психологічних поведінкових особливостей особи, які роблять її інформаційно сприйнятливою, що обумовлює високу ймовірність стати жертвою кримінально протиправної діяльності. Неповнолітні, котрі мають високий віктимний індекс, частіше стають жертвами медіа-простору, оскільки прагнуть відповідати сучасним тенденціям, а тому більш схильні актуалізувати у суспільстві різні нові інформативні течії. Максимально ефективним шляхом протидії ювенальній віктимності за допомоги медіа-простору є тотальний контроль за матеріалами, котрі потрапляють у засоби масової інформації, а також популяризація в Інтернеті соціально безпечної поведінки.

Література:

1. Грицай С.В. Визначення поняття «медіа-простір» з позицій міждисциплінарного підходу // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. праць. Харківська державна академія культури ; за заг. ред. В.М. Шейка. Х.: ХДАК, 2012. Вип. 36. С. 235-243.
2. Головки А. Н. Информационная виктимизация в медиа-пространстве. Информация и право . 2015. № 3. С. 49-55.
3. Присяжнюк М.М. Інформаційна безпека України в сучасних умовах. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Військово-спеціальні науки). 2013. Вип. 30. С. 42-46.
4. Туляков В.А. Виктимология. Социальные и криминологические проблемы / В.А. Туляков. Одесса : Юрид. лит., 2000. 331 с.
5. Youngpeopleandcrime: findingsfromthe 2006 Offending, Crimeand Justice Survey // Home Office Statistical Bulletin. London, 2008. № 08/09. P. 2.
6. Брайант Д., Томпсон С. Основы воздействия СМИ ; пер. с англ. М. : Издательский дом "Вильяме", 2004. 432 с.

Філіпішина Крістіна Ігорівна

група ФБ-19-3к

*Державний університет фіскальної служби України
(м.Ірпінь, Україна)*

Амеліна Анна Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент

*професор кафедри фінансових розслідувань
Університету державної фіскальної служби України
(науковий керівник)*

ІТ- ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗЛОЧИННІ ДІЇ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій на основі використання глобальної мережі Інтернет та їх використання в різноманітних сферах життя стає сприятливою умовою для вчинення кримінальних правопорушень, які становлять загрозу для економічного і соціального життя як окремого громадянина, так і держави в цілому. Одним з видів кримінальних правопорушень є інтернет-шахрайство, досить поширене явище, актуальність боротьби з яким зростає з кожним роком [3,с 34].

ІТ - злочини є новим видом суспільно небезпечних діянь, і визначення їм необхідно давати з урахуванням ознаки, яка є основою чинної класифікації злочинів. Саме поняття «ІТ-злочини» можна сформулювати як суспільно небезпечні, протиправні, кримінально карані, винні діяння, які завдають шкоди інформаційним відносинам, засобом забезпечення нормального функціонування яких є електронно-обчислювальні машини, автоматизовані системи, комп'ютерні мережі або мережі електрозв'язку, статтями 361- 363-1 КК України [1].

Проблеми комп'ютерних злочинів в Україні досліджували: П.П. Андрушко, Ю.В. Баулін, В.М. Бутузов, В. В. Голина, Н.С. Козак, О. Є. Користін, С. В.Кузьмін, О. М. Литвинов, А. А. Музика, Д. Й. Никифорчук, С. Л. Остапець, М.В. Плугатир, Н. А. Розенфельд, М. В. Рудик, А. В. Савченко, Г. О. Усатий, В. В. Цимбалюк, В. П. Шеломенцев та ін.

Сприятливі умови для здійснення ІТ – кримінальних правопорушень та соціальна ситуація характеризуються активними ринковими перетвореннями і масовим зубожінням більшої частини

населення країни, що визначили причини й умови (детермінанти) вчинення цих суспільно небезпечних діянь, які втілюються в мотивації злочинців.

Більшість комп'ютерних злочинів учинялися з метою збагачення. Із усієї кількості зареєстрованих і проаналізованих злочинів 52 % було пов'язано з розкраданнями коштів, 16 % - із руйнуванням і знищенням програмного забезпечення комп'ютерної техніки, 12 % - із навмисним перекручуванням вихідних даних, 10 % - із розкраданням інформації та програм, 10 % - із розкраданням послуг [4, с.317].

Починаючи з 2000-х років збільшується кількість досліджень комп'ютерних злочинів (або кіберзлочинності) [5; 6; с. 293-303], публікацій про різні аспекти кримінально-правової характеристики, кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, а також про так званий «кібертероризм» - явище, яке характеризується тим, що комп'ютерні злочини стають елементами системної терористичної діяльності [7; 8, с.292-298].

Удосконалення боротьби із правопорушеннями у сфері комп'ютерної інформації має бути направлене на загальну організацію цієї діяльності, у тому числі на розвиток інформаційного законодавства, а також на запобігання ІТ - злочинності та активізацію караючої та правовідновної діяльності.

Початковим етапом боротьби з ІТ - злочинністю є інформаційно-аналітична робота. Доводиться констатувати, що боротьба з комп'ютерною злочинністю сьогодні ще далека від досконалості. Це пов'язане, у першу чергу, із відсутністю необхідної кримінологічно значимої інформації про її масштаби та поширення, яку отримують у результаті проведення цілеспрямованих і поглиблених досліджень.

Тому на початковому етапі дуже важливо створити дієву та ефективну систему обліку ІТ - злочинності, вивчення її «географії» та розробити порядок аналітичної діяльності органів, які здійснюють боротьбу з цими суспільно небезпечними діяннями. Отримані дані в сукупності з іншими відомостями можуть бути покладені в основу більш повного і всебічного аналізу проявів ІТ - злочинності, її специфіки та детермінації, а також оцінки попереднього досвіду боротьби з даним явищем. Важливим є прогноз розвитку ІТ - злочинності, планування

і програмування боротьби з нею, з точним визначенням цілей і завдань цієї діяльності.

Важливу роль у захисті від ІТ - кримінальних правопорушень відіграє законодавча робота, спрямована на створення нормативних актів, які регулюють формування, використання і захист інформації конфіденційного характеру. Йдеться про законодавче врегулювання діяльності суб'єктів інформаційного обігу, пов'язаного з персональними даними (відомостями про громадян), комерційною, службовою, банківською, професійною таємницею і т. п. Сьогодні безпека цієї сфери є об'єктом кримінально-правового захисту. Однак визначення понять «охоронювана законом комп'ютерна інформація», «неправомірний доступ до охоронюваної законом комп'ютерної інформації», «шкідлива програма для ЕОМ» та інші законодавчо або не визначені, або носять розмитий, неупереджений характер [1].

У свою чергу, кримінально караний неправомірний доступ до охоронюваної законом комп'ютерної інформації слід визначити як несанкціоновані або незаконні дії з охоронюваною законом комп'ютерною інформацією, які спричинили знищення, блокування, модифікацію, або копіювання інформації, а також порушення роботи ЕОМ, системи ЕОМ або мережі ЕОМ [1].

Незаконні несанкціоновані дії можуть бути спрямовані на: ознайомлення з охоронюваною законом комп'ютерною інформацією; знищення, блокування, модифікацію, копіювання, адаптацію, декомпіювання охоронюваної законом комп'ютерної інформації [4, с.172]. Слід особливо відзначити важливість координації діяльності суб'єктів боротьби з ІТ - злочинністю в її запобіжному, каральному і правовідновлюваному аспектах. Причому взаємодія має ґрунтуватися на чіткому розподілі міжвідомчих і внутрішньовідомчих компетенцій підрозділів, що здійснюють боротьбу з ІТ - злочинністю.

Міжвідомча і внутрішньовідомча координація діяльності підрозділів, що здійснюють боротьбу з комп'ютерною злочинністю, та їхня компетенція має бути визначена як на рівні закону, так і відомчими та міжвідомчими нормативними актами.

Важливе значення має посилення співпраці підрозділів, що здійснюють боротьбу з ІТ - злочинністю, та суб'єктами інформаційного обігу. Об'єднана протидія ІТ - кримінальним правопорушенням злочинам може здійснюватися тільки на основі ефективної та високопрофесійної

роботи підрозділів по боротьбі з ІТ - кримінальними правопорушеннями. Діяльність цих підрозділів необхідно забезпечити відповідною правовою, матеріальною та кадровою підтримкою держави. Ефективна і високопрофесійна діяльність правоохоронних органів повинна поєднуватися з принципами конфіденційності, довірчої взаємодії і гарантіями збереження державної, банкової, комерційної таємниці та інших цінних відомостей.

На сьогоднішній день питаннями ІТ – злочинності (кібербезпеки) в Україні займаються відповідні підрозділи Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Департамент Кіберполіції Національної поліції України, Служба безпеки України, Міністерство оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, розвідувальні органи та підрозділи Національного банку України.

Стан ІТ – кримінальних правопорушень за останні роки стрімко росте. Так, згідно статистики Департаменту кіберполіції України за 2019 рік викрито злочинів 4263, з яких: у сфері платіжних систем 1641; протиправний контент 332; у сфері е-комерції – 744; у сфері кібербезпеки – 1494 провадження. Загальна сума збитків за ІТ - кримінальні правопорушення склала 28 млн грн., відшкодовано 60% на суму 17 млн.грн. Працівники поліції викрили більше 800 осіб, які були причетні до вчинення кримінальних правопорушень у сфері інформаційних технологій. Згідно статистики 67 % підозрюваних – чоловіки у віці від 25 до 40 років [9].

Отже, на стадії запобігання ІТ - кримінальних правопорушень важливо, по-перше, змінювати умови зовнішнього середовища таким чином, щоб утруднити чи виключити кримінальне використання комп'ютерної інформації та техніки; по-друге, забезпечувати цілеспрямований позитивний вплив на людей і запобігати тим самим їх кримінальну поведінку в даній сфері.

На державному рівні значима розробка спеціальних систем захисту комп'ютерної інформації загальнодержавного, загальнонаціонального значення, а також створення правової основи їх функціонування. Важливу роль при цьому має відігравати спеціалізоване правове виховання суб'єктів інформаційного обігу, власників і користувачів комп'ютерної інформації та техніки.

Що стосується кримінологічно значущих аспектів правоохоронної діяльності, то необхідно враховувати, що орган дізнання, слідчий,

прокурор, суд стикається з підозрюваними і обвинуваченими, які мають спеціальні знання. Тому важливим є підбір фахівців і експертів, технічна та інформаційна підготовка яких сприяла б не тільки вирішенню питань про докази, а й з'ясування причин та умов учинення цих злочинів, вироблення методичних рекомендацій щодо їх запобігання чи усунення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 07.02.2021).
2. Козак Н. С. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpifuya_2013_2_26. (дата звернення: 07.02.2021).
3. Карчевський М. В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України: монографія. Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 327 с.
4. Протидія кіберзлочинності в Україні: правові та організаційні засади: навч. посіб. / О. Є. Користін, В. М. Бутузов, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. В. В. Коваленка. К.: Видавничий дім «Скіф», 2012. 728 с.
5. Кравцова М. О., Литвинов О. М. Запобігання кіберзлочинності в Україні: монографія / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків, 2016. 212 с.
6. Головкін Б. М. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (кіберзлочинність). *Кримінологія: підручник* / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. Р. 23. С. 293-303.
7. Кузьменко Б. В., Заїка Ю. О. Кібертероризм: світові й українські реалії. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2012. № 2 (81). С. 92-98.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ, 2016. 1064 с.
9. Звіт Голови Національної поліції України про результати роботи відомства у 2019 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-npu-2019.pdf (дата звернення : 07.02.2021).

СЕКЦІЯ №6
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Амеліна Анна Сергіївна
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри фінансових розслідувань
Університет державної фіскальної служби України
(м.Ірпінь, Україна)

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ ДОКУМЕНТІВ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Огляд – це слідча (розшукова) дія, в ході якої виявляють, безпосередньо сприймають, оцінюють і фіксують стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у матеріалах кримінального провадження. Огляд проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 237 КПК України) [1].

Варто зауважити, що у слідчій практиці слідчому необхідно отримати консультацію із спеціальних термінів та економічних категорій, механізму господарювання, сутності господарських процесів, оцінювання економічної діяльності, правильності складання звітності, вивченням порядку обліку і руху товарно-матеріальних цінностей, фінансів, відображення у документах певних фактів-то одним із напрямків використання спеціальних знань є залучення спеціаліста[2, с. 161].

Досягнення результатів при розслідуванні кримінальних правопорушень, можливе лише при проведенні своєчасного і в повному обсязі слідчого огляду та вилучення документів. Характерною особливістю даної категорії кримінальних правопорушень є те, що особи, які їх вчиняють, вимушені використовувати різного роду документи. Документи по цій категорії кримінальних проваджень можуть виступати і процесуальними джерелами доказів, і речовими доками.

Проведення слідчого огляду документів у матеріалах кримінального провадження щодо ухилення від сплати податків дозволяє визначити: 1) осіб, які брали участь у складанні документів і в безпосередньому здійсненні фінансово-господарських операцій; 2) зміст і характер виконаних фінансово-господарських операцій; 3) перелік документів, за допомогою яких можлива перевірка фактичного змісту фінансово-господарської операції; 4) перелік документів, які підлягають вилученню; 5) суб'єктів підприємництва, у яких необхідно провести обшук; 6) необхідні експертні дослідження [3, с. 196]. При огляді документів, за необхідності, слід використовувати допомогу спеціаліста, що значно підвищує ефективність проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Участь спеціаліста дає змогу виявити й зафіксувати ознаки підроблення документів, внесення змін до окремих його частин тощо[4, с. 281]. Спеціаліст допомагає слідчому зорієнтуватись у складних специфічних питаннях під час огляду документів[4, с. 281].

Крім того, спеціаліст під керівництвом слідчого при безпосередньому огляді бухгалтерських документів, різного обладнання, технічних приладів може виявляти суттєві порушення та матеріальні сліди кримінального правопорушення, які можуть мати важливе значення у матеріалах кримінального провадження[5, с. 79]. Що стосується спеціаліста-економіста у процесуальних діях - то така необхідність виникає при виявленні, огляді та збиранні первинних документів, бухгалтерських і податкових реєстрів»[6 с. 17]. При цьому, спеціаліст-економіст повинен звести до мінімуму помилки, пов'язані з неправильним відбором документів, із тим, щоб до матеріалів кримінального провадження приєднати ті реєстри, документацію та форми звітності, які стосуються матеріалів кримінального провадження. Ці документи повинні дати повні та вичерпні відомості про сутність та характерних операцій, які перевіряються і на підставі яких можна стверджувати по неправомірні дії з боку злочинців» [6, с. 17].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить про те, що під час розслідування кримінальних правопорушень слід залучати і інших спеціалістів, наприклад товарознавців та ревізорів[7, с. 165].

Цілком слушною є думка Н. Я. Дондик про те, що спеціаліст-бухгалтер може повідомити слідчому нові, мало або зовсім невідомі йому відомості, які мають суттєве значення для подальшого розслідування,

лише за безпосередньою участі у слідчих (розшукових) діях. Зіставлення неофіційних записів взаєморозрахунків з порівнювальними відомостями, актами інвентаризації, зведеними звітами, іншими бухгалтерськими документами може допомогти слідчому точніше встановити розміри матеріального збитку і правильно розмежувати матеріальну відповідальність окремих осіб [8, с. 66].

Враховуючи те, що при вчиненні кримінальних правопорушень зовнішні ознаки як правило відсутні, їх можна виявити лише за допомогою спеціальних методів дослідження – перевірки чи експертизи.

В. В. Лисенко зазначає, що слідчий огляд документів має спрямування на встановлення: зовнішніх ознак (реквізитів) змісту документів, особливостей механізму його виготовлення; ознак інтелектуальної та матеріальної підробки документів (невідповідність окремих реквізитів та інших даних); ознак, які характеризують особу автора чи виконавця документа; переліку документів, які підлягають вилученню; необхідних матеріалів для проведення експертних досліджень [9, с. 202-203].

Огляд документів рекомендується проводити з участю спеціаліста для встановлення: виду документа (договір, накладна, касовий ордер); ким і коли виданий чи виготовлений; зовнішнього вигляду (якість паперу, чорнил, тексту); змісту, який вказує на факти й обставини, що мають значення для розслідування; ознак, за якими в документ внесені зміни [10, с. 129].

Прикладом безпосередньої практичної діяльності спеціаліста при провадженні слідчих (розшукових) дій є коли спеціаліст під керівництвом слідчого при безпосередньому огляді бухгалтерських документів, різного обладнання, технічних приладів може виявити суттєві порушення та матеріальні сліди кримінального правопорушення. За безпосередньою участю спеціаліста слідчий може не тільки виявити і вилучити докази, а й кваліфіковано їх дослідити в межах своєї компетенції. Процес та результати такого дослідження повинен оформлюватися протоколом [5, с. 79].

Як відомо, на сьогоднішній день актуальними є електронні документи. У зв'язку із чим, спеціаліст може й практично продемонструвати слідчому деякі правила та методики. Часом його технічна допомога викликається і певними обставинами. Зокрема

незнанням як правильно від'єднати техніку, чи скопіювати інформацію з жорсткого диску, щоб зберігалася інформація»[51, с. 80]. Отже, технічна допомога спеціаліста потрібна слідчому, коли він сам не володіє або недосконало володіє прийомами застосування технічних засобів, коли слідчий володіє навичками, але за певних причин, визнає за необхідне використати допомогу спеціаліста[5, с. 81].

Найчастіше застосовуються як спеціалісти експерти-криміналісти, експерти науково-дослідних (криміналістичних) установ системи МВС, міністерства Юстиції України та інші[5, с. 81].

Отже, участь спеціаліста у проведенні огляду документів при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є дуже важливою. Оскільки, по-перше, у більшості випадків спеціаліст надає консультативну (довідкову) допомогу слідчому, яка виражається у усних роз'ясненнях, порадах, довідках зі спеціальних питань, зокрема, щодо визначення доцільності й послідовності огляду документів, обґрунтування припущень про належність певних документів до обставин кримінального правопорушення; по-друге, спеціаліст може надавати методичну допомогу тобто надання слідчому методик щодо проведення огляду; по-третє, спеціаліст допомагає слідчому виявити, закріпити, вилучити та оглянути документи.

Література:

1. Кримінальний-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. № 90-91 (5340-5341).
2. Лысенко В. В. Расследование уклонений от уплаты налогов, совершенных должностными лицами предприятий, организаций, учреждений. Х. : Консум. 1997. 192 с.
3. Лисенко В. В., Задорожний О. С., Дзісяк О. П. Ухилення від сплати податків: виявлення та розслідування: монографія. К.: Істина, 2008. 216 с.
4. Тимофєєва Н. В. Участь спеціаліста в огляді документів під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. №1(102). С. 278-286.
5. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: монографія. К.: Національна академія внутрішніх справ України. 2002. 196 с.
6. Попова С. М. Особливості використання спеціальних знань при виявленні та усуненні правопорушень у податковій сфері. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах*

- європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 18 травня 2018 р.). У 2-х т. Т. 2. / відп. ред. Г.О. Улянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2018. С. 18-22.*
7. Бідняк Г.С. Участь спеціаліста у проведенні огляду документів під час розслідування шахрайств. *Криміналістичний вісник*. № 1(25). 2016. С. 162-166.
  8. Дондик Н. Я. Спеціальні бухгалтерські знання та їх застосування під час розкриття та розслідування бухгалтерських злочинів: монографія. К.: Атіка. 2007. 144 с.
  9. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції: (Теорія та практика): [монографія]. К.: Логос, 2004. 324 с.
  10. Кучеров И.И. Налоги и криминалистика. М., 2000. 349 с.

Устюжанінова Ольга Тарасівна

*викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Арутюнова Карина Арменівна

*здобувач вищої освіти 3 курсу
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

**ПРАЦЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ
ЗАСУДЖЕНИХ**

Загально відомо, що мірилом соціального становища людини у суспільстві є будь-який різновид соціально-корисної праці, а її результати визначають людину серед інших як у матеріальному так і в моральному відношенні. Не є виключеннями і засуджені.

Праця засуджених до позбавлення волі регулюється чинним законодавством, зокрема Кримінально-виконавчим кодексом України (ст.ст. 118–122) та Кодексом законів про працю України, й посідає одне з чільних місць у виправленні цих осіб.

На сьогодні актуальним залишається питання правового регулювання засуджених до праці, що потребує подальшого

дослідження в умовах реформування пенітенціарної системи України. Наявність специфіки деяких правовідносин в організації праці осіб, позбавлених волі, обумовлює особливість правового регулювання трудових відносин засуджених до позбавлення волі нормами як трудового, так і кримінально-виконавчого законодавства.

Питання праці засуджених до позбавлення волі досліджувалися у працях таких видатних вчених, як В.М. Любченко, А.Х. Степанюка, І.С. Яковець, В.В. Голіни, І.М. Даньшина, О.В. Лисодеда, М.В. Романова, О.М.Джужі, В.М. Дрьоміна, А.Ф. Зелінського, В.М. Трубникова, А.В. Градецького, О.О. Шкута, Г.А. Аванесов, Л.В. Багрій-Шахматов, В.А. Бадира, О.І. Бажанов, І.Г. Богатирьов, Т.А. Денисова, Ю.М. Ткачевський, В.М. Трубников, Б.С. Утевський, С.Я. Фаренюк, С.В. Царюк, .В. Кирилюка, П.П. Козлова, О.Г. Колба, І.М. Копотуна, В.Я. Конопельського, В. Л. Васильєв та інших.

Серед зарубіжних фахівців Ю.М. Антонян, Ю.В. Голік, С.І. Дементьєв, І.І. Карпець, Г.Л. Мінаков, О.С. Міхлін, А.Є. Наташев, І.К. Сабітов, В.І. Селіверстов, Г.Ф. Хохряков, І.В. Шмаров, Г. Шнайдер.

В.М. Любченко, розглядає виправлення і ресоціалізацію як напрямок діяльності співробітників установ виконання покарання, який сприяє вихованню у засуджених соціально адекватних якостей.

Відомий німецький криміналіст Г. Шнайдер наголошував, що працю ув'язнених варто розглядати не як покарання або засіб знизити витрати на їх утримання, а лише як фактор ресоціалізації.

В.Л. Васильєв, стверджує що: «Праця має стати потребою засудженого. Тобто засуджений має бачити результати своєї праці та усвідомлювати їх».

Звертаючи увагу, передусім, на положення національного законодавства, чинний Кримінально-виконавчий кодекс України (далі – КВК України) у ст. 6 вказує на закріплення переліку основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених осіб, серед яких і суспільно корисна праця [1].

На засуджених в повному обсязі поширюються такі конституційні права як право на безпечні та здорові умови праці (ч.4 ст.43 Конституції), проте, засуджені з об'єктивних причин обмежуються у деяких правах, наприклад у користуванні правом на рівну можливість у виборі професії та роду трудової діяльності (ч.1 ст.43). Закон передбачає необхідність залучення засудженого до праці, намагаючись

за допомогою праці та інших засобів досягти таких позитивних змін у його особистості, які спрямують засудженого до свідомого відновлення соціального статусу, повернуть його до самостійного соціально-нормативного життя в суспільстві.

Праця в умовах позбавлення волі не є елементом кари та не має за мету спричинення засудженому фізичних страждань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із засудженими. Залучення до праці спрямоване насамперед на привчання засуджених ставитися до праці як до позитивної та необхідної складової їх життя, тобто засуджений повинен зрозуміти, що праця сприяє зростанню їх здібностей, навичок і вмінь їх використання, а також суспільно корисна праця є потужним чинником, що впливає на формування особистості засудженого, зокрема, праця певною мірою сприяє психоемоційному розвантаженню й відвертає від нав'язливих думок, до того ж швидше минає час [2, с. 190].

Сумлінне ставлення до праці надає можливість заслужити умовно-дострокове звільнення або отримати інші передбачені законом пільги, здобути корисні навички тощо.

Залучення засуджених до праці в період перебування в місцях позбавлення волі має проводитись із:

1) виховною метою – участь засуджених у трудових процесах сприяє формуванню та становленню особи, дає можливість людині усвідомити свою корисність як власне для себе, так і для своїх близьких, суспільства, укріплює свідомість та почуття відповідальності за доручену справу. У праці формується особистість людини, зокрема такі її якості, як колективізм, дисциплінованість, повага до себе та інших;

2) ресоціалізаційною метою – праця покликана полегшити реінтеграцію засуджених після звільнення на ринку робочої сили;

3) економічною метою – засуджені завдяки праці можуть поліпшити своє матеріальне становище в період відбування покарання, а також надати фінансову допомогу своїм близьким та рідним. Кошти, зароблені в місцях позбавлення волі, стануть доброю підмогою у перші дні чи місяці після виходу на волю;

4) «нормалізаційною» метою – зайняті працею засуджені мають менше часу на вчинення неправомірних дій, а це забезпечує правопорядок в установах виконання покарань [3, с. 114–115].

У 2018 році було внесено певні зміни до статті 118 КВК України, і на цей час ця стаття має такий зміст: «Засуджені до позбавлення волі

мають право працювати. Праця здійснюється на добровільній основі на підставі договору цивільно-правового характеру або трудового договору, який укладається між засудженим та фізичною особою – підприємцем або юридичною особою, для яких засуджені здійснюють виконання робіт чи надання послуг».

Відповідно до Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 р. № 396/5, засуджені залучаються до праці: у центрах трудової адаптації; майстернях, підсобних господарствах установ та слідчих ізоляторів; на підприємствах установ виконання покарань; на роботах із господарського обслуговування установ і слідчих ізоляторів. [4]

Адміністрація зобов'язана створювати умови для праці засуджених за договорами цивільно-правового характеру та трудовими договорами. Такі договори погоджуються адміністрацією колонії та повинні містити порядок їх виконання.

На нашу думку, суспільно корисна праця засуджених справді є одним із засобів і стимуляторів їх виправлення й ресоціалізації, з цим погоджуються законодавці, вчені і практики.

Завдяки праці, засуджений самостійно забезпечує своє харчування та матеріально-технічне становище, це дає змогу державі поліпшити економічну ситуацію в середині країни, а також дає дешеву робочу силу.

Так як, засуджені будуть забезпечувати себе самі у 100% обсязі це позитивно вплине на криміногенну обстановку в державі.

Головне що засуджений, може знайти роботу яка приносить йому задоволення, він змінюється в найкращу сторону.

Праця допоможе засудженому повернутися у суспільство повноцінним її членом, з наявними реальними шансами забезпечувати себе та своїх близьких завдяки володінню тими чи іншими навиками до праці.

Таким чином, праця відповідно до базових закономірностей людської психології може мати виправний чи ресоціалізаційний, антикриміногенний потенціал лише за умови, коли засуджений сам розуміє, що праця - це необхідна складова його життя, якщо ж навпаки, то вона виконує роль карального засобу, не викликаючи в засудженої особи поважного до неї ставлення і прагнення до майбутнього працевлаштування. Праця засуджених повинна запобігати деградації

особистості, ймовірність якої зростає в умовах позбавлення волі. Мета виправно-трудоного впливу полягає в тому, щоб засуджена особа прагнула до самостійності і самоствердження шляхом працевлаштування.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс : Закон України від 11.07.2003 р. No 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
2. Кримінально-виконавче право України [Текст] : підручник / В. В. Голіна [та ін.] ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Право, 2005. – 256 с
3. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі [Текст] : монографія / за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Кроссроуд, 2011. – 323 с
4. Про затвердження Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: Законодавство. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0387-13>

Вайда Тарас Степанович

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки*

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Онопченко Наталя Василівна

*викладач кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки*

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

**ВИМОГИ ДО СТАНУ ОЗБРОЄННЯ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ : ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОРЯДКУ
ЙОГО КАТЕГОРУВАННЯ**

Актуальність проблеми. Значна кількість озброєння, що перебуває в органах та підрозділах Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) і застосовуються правоохоронними органами під

час забезпечення поліцейськими публічної безпеки, виконання службово-бойових завдань у боротьбі із злочинністю, потребує постійної уваги щодо підтримання його в належному технічному стані, оскільки від справності зброї, належного стану боєприпасів та спецзасобів безпосередньо залежить ефективність дій як окремих працівників поліції, так і поліцейських підрозділів в цілому. Порядок використання та застосування спеціальних засобів та зброї регламентується нормами Законів України «Про Національну поліцію» [1] та «Національну гвардію України» [2].

У чинному законодавстві України під озброєнням органів та підрозділів МВС розуміють наступні види пристроїв для відстрілу боєприпасів, прилади та спеціальні засоби: 1) *боєприпаси* – патрони до стрілецької зброї, гранати, постріли, вибухові речовини, засоби ініціювання (підриву); 2) *зброя* – це пістолети, револьвери, пістолети-кулемети, ручні кулемети, автомати, снайперські та спортивні гвинтівки, штурмові гвинтівки, гранатомети (у тому числі автоматичні та станкові), навчальні/учбові пістолети, автомати та кулемети; *прилади та інше захисне спорядження* – загальновійськові протигази, засоби захисту органів дихання та шкіри, оптичні прилади, запасні інструменти, приладдя та спорядження до зброї; 4) *спеціальні засоби* – засоби, що можуть використовуватися поліцейськими для виконання своїх повноважень, перелік яких визначено пунктами 1-6, 8-12 частини четвертої статті 42 Закону України «Про Національну поліцію» [1; 3].

Основним планово-розрахунковим документом служби озброєння, який визначає обґрунтовану потребу органу (підрозділу) Національної поліції України (*далі* – НПУ) в озброєнні та складається відповідно до норм забезпечення та реальної потреби на підставі штатної чисельності поліцейських, є *табелі забезпечення озброєнням* [3] і *норми належності спеціальних засобів* органів і підрозділів внутрішніх справ та вищих навчальних закладів МВС України. Застосування поліцейськими підрозділами зброї та спецзасобів в більшості випадків відбувається при виконанні ними чи окремими правоохоронцями *службово-бойових завдань*, під котрими розуміються завдання, що виконують озброєні поліцейські в установленому чинним законодавством порядку [3].

Питання належного стану озброєння органів та підрозділів МВС України визначається шляхом його категорювання, котре регулюються

такими відомчими нормативно-правовими актами, як Інструкція з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України [3] та Інструкція про порядок категорювання засобів індивідуального бронезахисту і активної з відомчими вимогами МВС України до засобів індивідуального бронезахисту (далі – ЗІБ) належать бронежилети, протикулеві та протиударні щити, комплекти захисту для рук та ніг, шоломи (протикулеві, бойові, композиційні, протиударні, сталеві армійські тощо) та модульні костюми (системи) [5]. До засобів активної оборони (наручники) металеві та одноразові, електрошокерні пристрої та пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патрони до них [5].

Під категорією нами розуміється умовна облікова характеристика зразка ЗІБ і ЗАО, встановлена залежно від його технічного стану, запасу строку служби та потреби проведення ремонту [5]. В свою чергу *категорювання* – це встановлення та документальне оформлення категорій ЗІБ і ЗАО та (або) переведення їх з однієї категорії до іншої [5]. За якісним (технічним) станом озброєння обліковують за такими категоріями: 1) *перша категорія* – нове (таке, що не було у використанні) озброєння, що зберігається на складах озброєння, відповідає вимогам технічних умов та відповідних стандартів із невичерпаними термінами (строками) експлуатації (носіння) і повністю придатне для використання за призначенням; *друга категорія* – озброєння, що знаходиться в експлуатації (було у використанні), утримується на складах озброєння, відповідає всім вимогам експлуатаційної документації, придатне до використання за призначенням (з ремонтом або після ремонту) і використовується в межах встановленого терміну (строку) експлуатації; 3) *третья категорія* – озброєння, встановлений термін (строк) експлуатації (носіння) якого закінчився, але за своїм технічним (якісним) станом воно придатне для використання за прямим призначенням після ремонту (потребує середнього ремонту) або без ремонту (для окремих видів озброєння може не встановлюватися); 4) *четверта категорія* – озброєння, що за своїм технічним (якісним) станом потребує

капітального ремонту (зберігається понад визначений термін (строк) зберігання), який економічно доцільний (для окремих видів озброєння може не встановлюватися); 5) *п'ята категорія* – озброєння, яке технічно несправне і за своїм якісним (технічним) станом непридатне для подальшого використання, не відповідає вимогам технічних умов та відповідних стандартів, ремонт якого технічно неможливий або економічно недоцільний та яке підлягає списанню (для окремих видів озброєння може не встановлюватися) [3]. ЗІБ і ЗАО 3 та 5 категорій використовувати за призначенням заборонено [5].

Для категорування озброєння наказом органу (підрозділу) поліції призначається комісія з аналізу технічного стану озброєння, яку очолює особа, за посадою не нижче заступника керівника органу (підрозділу) поліції. Комісія має у своєму складі керівника служби озброєння, інших працівників органу (підрозділу) поліції, за винятком матеріально відповідальних осіб служб озброєння. Право переведення озброєння до нижчої (вищої) категорії залежно від його технічного стану, гарантійних і призначених термінів зберігання та експлуатації надається керівникам відповідних органів (підрозділів) та установ поліції, що є балансоутримувачами такого виду майна.

Ознаки, за якими озброєння підлягає тому чи іншому виду ремонту, встановлюються відповідною технічною документацією підприємств-виробників та визначаються окремими нормативними актами. Результат роботи комісії з аналізу технічного стану озброєння відображається в акті технічного стану озброєння, який складається у двох примірниках. Один примірник залишається у службі озброєння органу (підрозділу) поліції, який здійснив огляд озброєння, інший – подається до підрозділу управління державним майном (далі – ПУДМ) НПУ для відображення за обліком. У разі приведення озброєння в непридатний стан із вини поліцейського до акта технічного стану озброєння додається висновок службового розслідування. Служба озброєння забезпечує відображення результатів проведення аналізу технічного стану озброєння в книзі огляду якісного і технічного стану озброєння. Керівник служби озброєння здійснює контроль за своєчасним поданням до ПУДМ документації щодо переведення озброєння до нижчої категорії.

Висновки. За результатами проведеного аналізу вітчизняного законодавства з предмету дослідження можемо зробити наступні узагальнення:

1. Озброєння та спецзасоби повинні бути надійною умовою для захисту правоохоронців від зовнішніх небезпек, котрі можуть постійно траплятися під час несення служби поліцейськими при забезпеченні публічної безпеки населення.

Категорювання озброєння МВС України проводиться у визначених законодавством випадках: під час приймання підрозділами; після закінчення гарантійних і призначених термінів зберігання та експлуатації (служби); у разі виникнення пошкоджень, що потребують середнього ремонту, але не вичерпали призначених термінів служби чи зберігання; після проведення середнього ремонту; у разі виникнення пошкоджень, які унеможливають їх подальше використання; за результатами лабораторних і полігонних випробувань та ін.

Відсутність або несправність інструменту, приладдя, а також комплектувальних ЗІБ і ЗАО (комірів, протекторів паху, елементів комплекту для захисту плечей, рук та ніг, поясів, ремінної системи, розвантажувальних кишень, сумок, чохлів до шоломів тощо) не є підставою для їх переведення до нижчої категорії, а лише характеризує стан їх комплектності.

Таким чином, підтримання у справному стані озброєння, засобів індивідуального бронезахисту і засобів активної оборони підвищує ефективність дій працівників поліції під час забезпечення публічної безпеки громадян у відповідності до вимог Закону України «Про Національну поліцію».

Література:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII (із змінами станом на 01.01.2021). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv/page1-4> (дата звернення: 27.01.2021).
2. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII (із змінами станом на 01.01.2021). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 27.01.2021).
3. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : наказ МВС від 11.10.2018 № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18#Text> (дата звернення: 27.01.2021).

4. Про затвердження норм належності спеціальних засобів органів і підрозділів внутрішніх справ та вищих навчальних закладів МВС України : наказ МВС від 23.12.2003 № 1601. – К. : МВС України, 2003.
5. Про затвердження Інструкції про порядок категорювання засобів індивідуального бронезахисту і активної оборони в Національній гвардії України : наказ МВС України 19.09.2019 № 789. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1094-19#Text> (дата звернення: 27.01.2021).

Галунько Віра Миколаївна

доктор юридичних наук, професор

професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

(м.Херсон, Україна)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ

Дотримання прав та свобод осіб є основною задачею будь-якої держави. Не є винятком і Україна. Конституція гарантує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Але, останнім часом від правників все частіше ми чуємо про незаконні затримання осіб, оскільки кримінальний процесуальний кодекс України, який був прийнятий у 2012 році містить у собі ряд суперечностей та неузгодженостей, що дає можливості науковцям у даній сфері трактувати його положення неоднозначно. Так, наприклад, стаття 208 КПК України містить в собі і «випадки», і «підстави» затримання. Особа може бути затримана за підозрою у вчиненні злочину тільки у чітко визначених *випадках*, передбачених ч. 1, 2 ст. 208, та ч. 3, 4 передбачає *підстави* [2]. Словник української мови трактує слово підстава як, те головне, на чому базується, основується що-небудь. Наукова підстава, те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і т. ін. когонебудь. На підставі чого виходячи з чого-небудь, спираючись на щось. А слово, випадок, як те, що сталося, трапилося (звичайно несподівано). Наявність того чи іншого явища, факту. 2. Обставини, стан речей,

ситуація. На випадок чого - передбачаючи певні обставини [3]. Тобто виходячи із трактувань поняття «випадок» та «підстава» різні за своїм змістом і не можуть бути однозначно чітко трактовані, що дає можливість застосовувати його у різних ситуаціях виходячи із думки кожного юриста, що у нашому випадку недопустимо. Закон повинен чітко, ясно і однозначно трактувати те чи інше положення статті та не допускати двоякості думок, особливо у випадках затримання осіб.

Двоякість думок і їх розходження викликає і стаття 207 КПК України про те, що кожен, хто не є уповноваженою службовою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) має право затримувати особу, і у подальшому зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Із однієї сторони можемо трактувати дану статтю як законні підстави, з іншої сторони, по перше - «фактичне» та «юридичне» затримання мають різний статус, одне в правовому полі, інше поза. В одному випадку є кримінальне провадження у іншому відсутнє, як і що стосується статусу особи заявника, тому інформація яка одержана поза межами кримінального процесуального кодексу не може бути прийнята і покладена в основу рішення про затримання особи. Окрім того, особа, що перебуває на місці злочину не завжди є тим хто його вчинив. По друге, - такий суб'єкт як «затриманий» в кримінальному процесуальному кодексі відсутній є чітке визначення «підозрюваний».

Іншим відправним питанням стане для уповноваженої особи час затримання та його обґрунтованість, оскільки межа визначення вчиненого правопорушення (адміністративного чи кримінального проступку або злочину) та завданій особі шкоди може бути незначною. Майже всі правники (особливо адвокати) трактують затримання як запобіжний захід саме з точки зору кримінального злочину.

Законодавець чітко розписує дії уповноваженої особи, тобто ст.208 КПК України, але замовчує про ст.207 КПК України, яка суперечить вищевказаній та дозволяє будь-якому громадянину здійснювати обмеження права на свободу особи та особисту недоторканість інших громадян. Окрім того, лише уповноважена особа має право відповідно до закону здійснити обшук (підозрюваного, обвинуваченого), але ніяк не затриманого. Виникає питання про

затримання в порядку ст. 207 КПК України та доставлення до уповноваженої особи, особливо на великі відстані без відповідного огляду (наявність зброї тощо) тим самим особа яка затримує наражає себе та інших на небезпеку. Також, особа що здійснює затримання не є суб'єктом КПК та її подальший статус також не визначено.

Кримінальним процесуальним кодексом передбачені права та обов'язки при затриманні осіб уповноважених на те осіб, але жодного слова щодо затримання у порядку ст.207 КПК України.

Таким чином, у кримінальній процесуальній кодекс України необхідно внести суттєві роз'яснення щодо чіткого застосування ст.ст.207, 208 КПК України та суб'єктів такого застосування.

Література:

1. Конституція України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.02.2021)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України.URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 10.02.2021)
3. Словник української мови: в 4-х тт. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907—1909. Т. 3. С. 180, Т.1 С.447

Голенко Ніна Миколаївна

кандидат юридичних наук

завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

(м.Херсон, Україна)

ВИДИ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ У ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЇХ ПРОФІЛАКТИКИ

Актуальність проблеми. Виникнення посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР) у кожного конкретного працівника патрульної поліції Національної поліції України (далі – НПУ) визначається впливом особливостей травмуючої події, залежить від

індивідуальних особливостей особи, а також від комплексу супутніх соціальних та соціально-психологічних факторів.

Поняття травматичної ситуації, що призводить до виникнення ПТСР, має неоднозначне розуміння у середовищі науковців. Аналіз результатів досліджень провідних науковців з цієї проблеми (Ф.І. Іванов, В.С. Медведєв, Х. Резнік, І.М. Слюсар, Г.М. Румянцева, О.В. Тімченко, С.І. Яковенко та ін.) дає можливість констатувати, що психотравмуючі ситуації виникають залежно від їх раптовості (неочікуваності), тривалості в часі, інтенсивності впливу, частоти повторювань, характеру наслідків (тяжкості), включеності особи (глибини переживань), наявності підсилюючих чинників. Критична оцінка особливостей травматичного досвіду особи правоохоронця за вищевказаними ознаками дозволяє психологам всебічно вивчити особливості психотравми поліцейського патрульної поліції і розробити ефективну систему подолання її наслідків у вигляді ПТСР.

Аналіз основних сучасних наукових праць та поліцейської практики в галузі вивчення природи ПТСР дозволяє зробити висновок, що ця проблема стає дедалі актуальнішою для органів та підрозділів НПУ, оскільки правоохоронна діяльність характеризується потенційно підвищеним рівнем психічного травматизму її працівників, потребує нових досліджень щодо удосконалення профілактики утворень вищезазначених особистісних ускладнень.

Результати дослідження. Дослідження умов діяльності особового складу патрульної поліції НПУ, стану фізичного травматизму, захворюваності, напруженості та конфліктності службових ситуацій серед поліцейських, а також вивчення досвіду роботи в системі первинної підготовки осіб, котрих вперше прийнято на службу до НПУ, дозволяють зробити висновок, що діяльність працівників цього підрозділу поліції характеризується постійним накопиченням стресу. Вченими, зокрема, І.М. Слюсар, виділяються наступні психотравмуючі фактори їх службової діяльності: 1) поранення та отримання фізичних травм під час несення служби; 2) загроза особистому життю або пораненню (каліцтву); 3) загибель або поранення напарника під час несення служби; 4) загибель або поранення цивільних осіб, учасників дорожнього руху (спостереження спотворених тіл, крові, тілесних ушкоджень); 5) втрати серед особового складу підрозділу (природна смерть, самогубство або вбивство); 6) застосування вогнепальної зброї;

7) тиск з боку керівництва; 8) проблеми, що виникають через недостатнє грошове утримання; 9) недостатня соціальна захищеність; 10) конфлікти з учасниками дорожнього руху та негативне ставлення з боку населення; 11) значні фізичні навантаження та перевтома на службі; 12) відсутність вільного часу[1].

У залежності від змісту та походження психічних травм, що мають місце в професійній діяльності працівників патрульної поліції НПУ при виконанні завдань з охорони громадського порядку (*далі* – ОГП) та в боротьбі із злочинністю [2], вчені виділяють їх наступні типові види: 1) *психічна травма*, як наслідок екстремальної події, що обмежена в часі і створює негативний вплив на психіку інспектора поліції (наприклад: отримання травм внаслідок ДТП, застосування вогнепальної зброї тощо); 2) *довготривала психотравма* або така, що виникає в результаті повторюваності чисельності незначних психотравмуючих подій, повсякденних ситуацій професійного стресу (конфлікти з учасниками дорожнього руху, негативне ставлення до працівників патрульної поліції з боку пересічних громадян, тиск з боку керівництва тощо); 3) *«кумулятивна» психотравма*, що виникає в результаті накопичення та примноження екстремального і повсякденного травматичного досвіду; характеризується тим, що попередня психотравма посилює вплив наступної[1].

За даними статистики, ризик виникнення ПТСР у працівників патрульної поліції значно вищий у віці від 30 до 40 років та у тих, що мають стаж 9-12 років роботи на посаді. Крім того ризик виникнення ПТСР зростає у осіб, що мають сентиментальні та тривожні риси особистості, інтровертовані особи.

Ефективним з точки зору збереження та швидкого відновлення працездатності персоналу є профілактика негативного впливу травмуючих факторів службової діяльності на психіку окремого працівника поліції при виникненні ПТСР шляхом надання невідкладної психологічної допомоги. З метою запобігання розвитку ПТСР корисним є створення та функціонування науково обґрунтованої системи профілактики (мінімізації) даного явища.

Опираючись на існуючі напрацювання та на основі власного бачення шляхів вирішення проблеми з урахуванням специфіки несення служби патрульними поліцейськими нами вбачається доцільною методика мінімізації проявів ПТСР, що містить в собі *два напрямки*: 1)

нейтралізація впливу психотравмуючого фактору, зведення до мінімуму травматизму й смертності серед особового складу; 2) надання оперативної психологічної допомоги потерпілому патрульному після його перебування у психотравмуючій ситуації, що передбачає профілактику виникнення або мінімізацію розвитку відстрочених реакцій на дію психотравми.

Перший напрямок включає заходи правової, кадрово-управлінської, соціально-економічної, матеріально-технічної та психологічної спрямованості. Даний напрямок передбачає: 1) професійно-психологічний відбір кандидатів на службу та їх належну первинну професійну підготовку; 2) психологічне супроводження служби; 3) професійно-психологічну підготовку особового складу до дій в екстремальних умовах через систему службової підготовки.

В межах цих заходів психологічної профілактики потенційного впливу травмуючих факторів у службовій діяльності патрульних поліцейських доцільно своєчасно визначити чинники, які підсилюють ризик виникнення ПТСР і котрі необхідно враховувати при здійсненні професійно-психологічного відбору кандидатів на службу (реалізація ідеї самозбереження та саморозвитку стресостійкості поліцейського, в тому числі навчання навичкам конструктивного реагування на психотравмуючі ситуації під час несення патрульної служби).

Другий напрямок розглядається як взаємопов'язане застосування заходів соціальної, медичної та психологічної допомоги, що оперативно надаються після отримання патрульним психотравми. Психологічної допомога полягає у послідовному, взаємопов'язаному застосуванні заходів психодіагностики та психокорекції і має прямий зв'язок й взаємовплив з психологічною профілактикою дії травмуючих факторів службової діяльності. Остання має на меті запобігання виникненню психічного травматизму і, таким чином, є первинною по відношенню до психодіагностики та психокорекції ПТСР.

Психологічна діагностика поліцейських патрульної поліції носить констатуючий та контролюючий характер та дозволяєчасно встановлювати працівників, у яких розвинулися або мають високу ймовірність розвитку симптоми ПТСР; визначати стан правоохоронця і його готовність до виконання або продовження виконання службових завдань, необхідність застосування заходів профілактичного чи корекційного характеру; після проведення корекційних заходів

визначає їх ефективність та необхідність подальшого проведення або зміни методів психокорекції.

На етапі надання психологічної допомоги поліцейським патрульної поліції у вигляді психокорекції проявляється її поділ на *первинну і вторинну психопрофілактику*. Тому на практиці умовно виділяється два види психокорекції: 1) надання невідкладної психологічної допомоги та 2) психологічна корекція віддалених наслідків впливу психотравми[1].

Невідкладна психологічна допомога потерпілим внаслідок впливу психотравми полягає в інформуванні особового складу про можливі негативні наслідки психотравмуючої події на особистість, проведенні дебрифінгустресу (метод роботи з групою психічною травмою – *уточнено нами*) за наслідками критичного інциденту, психологічному консультуванні з питань, що виникли в зв'язку з пережитою подією.

При виникненні в особового складу патрульної поліції віддалених наслідків впливу психотравми доцільним є застосування методів психологічної корекції, котрі спрямовані на подолання як самої психотравми, так і інших симптомів ПТСР найбільш адекватним природі їх виникнення психокорекційним методом.

Висновки. Традиційний підхід щодо надання правоохоронцям з ПТСР можливості брати участь у різного роду адаптаційних програмах не вирішує в повній мірі проблеми їх соціалізації.

Психологічну корекцію ПТСР у працівників патрульної поліції необхідно проводити диференційовано з урахуванням симптомів індивідуального розладу, інтенсивності їх прояві, природи психотравми та її давності.

Ефективними умовами є комплексне застосування як групових, так і індивідуальних методів психокорекції: аутогенне тренування, прогресивна релаксація, психогігієнічний комплекс, індивідуальні консультації зі застосовуванням прийомів когнітивної або раціональної психокорекції.

Література:

1. Слюсар І.М. Посттравматичний стресовий розлад у працівників дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції: профілактика, психологічна діагностика та корекція : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.06 – юридична психологія / Слюсар Інна Миколаївна. – К., 2005. – 20 с.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII (із змінами в редакції від 01.01.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19>(дата звернення: 03.02.2021).

Григор'єв Валерій Геннадійович

старший викладач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

Омельченко Віктор Миколайович

*викладач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ СТІЙКОГО ПСИХОЕМОЦІЙНОГО
СТАНУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ДО ДІЇ ЗОВНІШНІХ НЕБЕЗПЕК**

Актуальність проблеми. В сучасних умовах, як показує кількісний і якісний аналіз злочинності в різних галузях економіки, значно зріс не тільки рівень підготовки (організаційний, матеріально-технічний, тактичний, освітній) самих правопорушників, але й їх агресивність та загроза для громадян і правоохоронців. Тому інтелектуальні якості поліцейського (зокрема, в екстремальних умовах при затриманні правопорушника) нами розглядаються як один із вагомих складових компонентів його (правоохоронця – *уточнено нами*) професійної готовності до ефективних дій в умовах складних зовнішніх небезпек. Як показує практика, в разі недостатнього розвитку даного компоненту працівник Національної поліції України (*далі – НПУ*) вимушений розраховувати в більшості на випадковість або можливий сприятливий збіг обставин, ніж на надійність своїх фахових знань та професійну майстерність.

Фахова підготовка працівників НПУ для ефективного виконання покладених на поліцію визначених завдань згідно чинного

законодавства у змістовному розумінні включає в себе комплекс видів діяльності, які передбачають правову, тактичну, технічну, загальну та спеціальну фізичну, психологічну й інтелектуальну направленості [1]. Особливе значення при діях правоохоронця в екстремальних ситуаціях відіграє його фізична підготовленість та стійкий психомоторний стан до негативного впливу зовнішніх небезпек.

При дослідженні проблеми нами опрацьовано публікації науковців і фахівців-практиків в галузі спеціальної фізичної та вогневої підготовки: В.І. Плиска щодо основних засад правильної (безпечної) організації поєдинку із правопорушником, озброєним ножом та пістолетом [2; 3]; С.Є. Бутова, С.М. Решка щодо методики навчання працівників НПУ прийомам захисту від холодної та вогнепальної зброї [4] та ін.

За результатами узагальнення основних положень вказаних робіт для успішного формування особистості сучасного фахівця поліції необхідно формувати перш за все, на нашу думку, інтелектуальний компонент психомоторної стійкості правоохоронця при виконанні ним службових обов'язків за складних зовнішніх факторів. Розвиток цього інтегрованого особистісного утворення поліцейського можливий перш за все за рахунок формування ряду спеціальних якостей, які комплексно взаємопов'язані між собою (див. рис.1):

Рис. 1 Спеціальні якості інтелектуального компонента психомоторної стійкості працівників НПУ до впливу зовнішніх небезпек

Результати дослідження та їх інтерпретація. Спеціальна фізична підготовка складає основу професійних якостей працівників

НПУ у процесі їх безпосередньої боротьби із злочинним елементом. Це вимагає від них сформованості комплексу знань, вмінь і навичок, необхідних для виконання поставленого завдання найбільш простим і безпечним, частіше за все нетрадиційним способом (тактично перехитрити, поставити злочинця в незручне положення і тощо). Для досягнення вказаної мети необхідно, щоб рівень підготовленості поліцейського відповідав наступним вимогам: 1) правоохоронець має бути психологічно стійким до зовнішніх небезпек; 2) вміти оперативно аналізувати обстановку, стан та поведінку правопорушників; 3) в межах законодавства повинен використовувати різні прийоми і засоби фізичного впливу; 4) своїми діями не викликати негативних емоцій з боку пересічних громадян тощо.

У контексті піднятої нами проблеми вміння правоохоронця приймати правильні рішення як складовий елемент інтелектуального компоненту передбачає перш за все врахування працівниками НПУ наступних факторів: 1) максимального використання можливостей *керованого впливу* на ситуацію, який залежить від рівня фахової підготовленості (знань, вмінь, навичок) поліцейського щодо його професійних дій в обмежених часових і просторових характеристиках під час припинення злочину, його потенційної спроможності вплинути на правопорушника; 2) оперативної підготовки декількох варіантів розв'язання проблеми та *вибір оптимального рішення* (лінії поведінки поліцейського); 3) врахування *некерованих параметрів* зовнішньої небезпеки (фізичних, інтелектуальних чи морально-психологічних можливостей злочинця, ускладнених метеорологічних умов та топографічних характеристик місцевості тощо); 4) наявності внутрішніх і зовнішніх обмежень, що впливають на вирішення ситуації (норми відомчих наказів та інструкцій, низький рівень сформованості морально-вольових якостей окремих правоохоронців, котрі можуть негативно вплинути на ефективність їх дій (поведінки) в екстремальних ситуаціях); 5) можливих наслідків прийнятих рішень.

Підготовлений працівник НПУ, вступаючи в контакт із злочинцем, в перші ж секунди може оцінити його фізичні здібності і на основі цього визначити власні можливості щодо протидії. Навпаки, непідготовлений поліцейський відчуває утруднення при визначенні на

чийй стороні перевага, не зможе чітко розрізнити ознаки припинення правопорушником опору, що призводить до продовження боротьби та нанесення останньому тілесних пошкоджень або ж, навпаки, сам правоохоронець отримує каліцтво.

Важливим елементом інтелектуального компоненту психомоторної стійкості працівника поліції до зовнішніх небезпек є цільова установка, яка ґрунтується на достовірній інформації про параметри небезпеки (орієнтовних характеристик злочинця, його озброєності чи кількості осіб на місці вчинення злочину, їх агресивності тощо). У багатьох поліцейських при відсутності зазначеної інформації (невизначеність ситуації, невідомі психічні, фізичні, інтелектуальні чи тактичні характеристики правопорушника) виникають внутрішні експресивні реакції – невпевненість у собі, напруженість (утрудненість) при пошуку чи прийнятті певних варіантів дій, що призводить до поразки при сутичці з правопорушником.

Таким чином, працівник поліції, який має низький рівень здібностей щодо творчого вирішення складного службового завдання (наприклад, затримання правопорушника, припинення правопорушення тощо), в кращому випадку в критичних ситуаціях зможе тільки добре виконувати команди, а не активно впливати на ситуацію чи злочинця. Необхідно також враховувати, що можливості для розвитку творчих здібностей під час професійної підготовки у закладах вищої освіти МВС України (далі – ЗВО) обмежена вимогами відомчих інструкцій та законодавчих норм. Тому з метою максимальної підготовки правоохоронців до ефективних дій в умовах зовнішніх небезпек викладачам кафедр відомчих ЗВО на заняттях зі спеціальної фізичної та тактико-спеціальної підготовки необхідно перш за все навчальний процес *наповнити ускладненими умовами* виконання стандартних прийомів щодо застосування заходів примусу, ширше впроваджувати на практичних заняттях спеціальні (ділові) ігри та інші інноваційні педагогічні технології (квести тощо).

Як показує статистика та досвід окремих науковці [3; 4], молоді працівники НПУ при виконанні службово-бойових завдань більш зосереджені та обережні, ніж поліцейські з багаторічним досвідом. Але при цьому складність проблеми полягає в тому, що молоді

фахівці не завжди здатні оперативно зорієнтуватися в складних умовах і правильно обрати ефективні дії, дати необхідний опір правопорушникові. Частково це можна пояснити нечіткою правовою регламентацією дій працівників поліції (в одних випадках їх звинувачують у бездіяльності, в інших, аналогічних, за такі ж дії – карають), в більшій мірі – слабким рівнем спеціальної фізичної підготовки. Має місце й непрофесійний розбір наслідків кожної події, без об'єктивного аналізу внутрішніх і зовнішніх характеристик ситуації. У подальшому всі ці умови негативно впливають на професійну психологічну стійкість працівника поліції у складних умовах зовнішніх небезпек, породжують його розгубленість і невпевненість у правильності своїх дій.

Висновки. Розглянувши специфічні особливості фахової діяльності правоохоронця, ми вважаємо, що цілеспрямовано впливаючи на формування окремих елементів інтелектуального компоненту готовності поліцейського можна досягнути високого рівня такої професійно важливої якості працівника НПУ, як його психомоторна стійкість до негативного впливу зовнішніх небезпек. Створення у процесі професійного навчання відповідних психолого-педагогічних умов може суттєво покращити спеціальну фізичну підготовку курсантів та слухачів відомчих ЗВО МВС України, і таким чином, сприяти ефективному становленню особистості професіонала НПУ в сучасних умовах.

Література:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII (із змінами в редакції від 01.01.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення: 04.01.2021).
2. Плиско В.И. Формирование у сотрудников устойчивого психомоторного состояния к внешним проявлениям опасности. Киев: РИО МВД Украины, 1991. 128 с.
3. Плиско В.И. Защитные действия при нападении преступника, вооруженного ножом. Киев: РИО МВД УССР, 1989. 64 с.
4. Ануфрієв М.І., Бутов С.Є., Гіда О.Ф., Решко С.М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників ОВС: навч. посібник / Заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва та Є.М. Мойсєєва. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 338 с.

Доценко Вікторія В'ячеславівна

кандидат психологічних наук, доцент,

*доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Федоренко Олена Іванівна

доктор педагогічних наук, професор

*завідувач кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ
(м.Харків, Україна)*

КОПІНГИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Оцінка й прогнозування готовності працівника поліції до діяльності в екстремальних умовах, в умовах пандемії, в умовах надмірного стресового навантаження а також вплив цих умов на їх особистість є одним з пріоритетних напрямів психологічного супроводження професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Дослідження проблем професійного вигорання, організаційного і професійного стресу свідчать, що люди опановують складні стресові ситуації за допомогою копінгів [1, 2, 4, 5]. Копінг – свідоме поведінка, спрямована на активну взаємодію суб'єкта із ситуацією у сторону зміни ситуації або пристосування до неї [1, 2, 3, 4]. Психологічне призначення копінг-поведінки полягає в тому, щоб якнайкраще адаптувати людину до вимог ситуації шляхом цілеспрямованої поведінки, що дозволяє суб'єктові впоратися зі стресом або важкою життєвою ситуацією, використовуючи усвідомлені стратегії дій.

Ураховуючи особливості професійної діяльності поліцейських (екстремальність, непередбачуваність, висока відповідальність, конфліктні і напружені ситуації тощо), важливо розуміти, якими психологічними засобами опанування повинні оволодіти працівники поліції, щоб подолати професійні і життєві труднощі без втрати фізичного і психологічного здоров'я.

Метою презентованого дослідження є визначення особливостей використання копінг-поведінки працівниками поліції на різних етапах

їх професійного розвитку. Більш детальний аналіз дослідження представлений у науковій публікації [6].

Вибірку дослідження склали 65 працівників поліції, які були розподілені на дві групи в залежності від стажу несення служби. Перша група досліджуваних – 30 слухачів первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в підрозділи кримінальної поліції, стаж несення служби – 3 місяці (46,2 %); друга група – 35 працівників підрозділів кримінальної поліції зі стажем несення служби 5-15 років (53,8 %).

Особливості копінг-поведінки було визначено за допомогою двох методик. За допомогою методики копінг-стратегій WCQ (автори Р. Лазарус, С. Фолкман в адаптації Т. Крюкової, О. Куфтяк, М. Замишляєвої), встановлено, що на початку несення служби працівники поліції найчастіше використовують наступні копінг: планування рішення проблеми ($12,97 \pm 2,50$), самоконтроль ($12,17 \pm 3,30$), позитивна переоцінка ($11,27 \pm 2,59$), пошук соціальної підтримки ($10,37 \pm 2,19$).

Працівники поліції зі стажем несення служби 5-15 років найчастіше використовують копінг: планування рішення проблеми ($11,83 \pm 3,11$), самоконтроль ($10,43 \pm 3,24$), пошук соціальної підтримки ($10,00 \pm 2,57$).

На рівні статистично значимості ($p \leq 0,05$) визначено, що на початку несення служби працівники поліції ($12,17 \pm 3,30$) більше прагнуть до самовладання, цілеспрямовано стримують емоції і контролюють власну поведінку, порівняно з поліцейськими зі стажем 5-15 років ($10,43 \pm 3,24$). Також з'ясовано, що працівники поліції першої групи ($11,27 \pm 2,59$) статистично значимо ($p \leq 0,01$) більше використовують позитивне переосмислення для подолання негативних переживань при вирішенні проблем ніж працівники поліції зі стажем 5-15 років ($8,91 \pm 2,96$).

Можемо стверджувати, що при вирішенні складних проблем працівники поліції на різних етапах професійного розвитку використовують схожі копінг. Так, на початку несення служби, в стресових ситуаціях поліцейські схильні до цілеспрямованого аналізу ситуації і можливих варіантів поведінки, планування власних дій з урахуванням об'єктивних умов, особистого та колективного досвіду і наявних ресурсів. Вони будуть прагнути до

самовладання і стримування емоцій. Позитивна переоцінка ситуації допоможе мінімізації впливу емоцій на сприйняття ситуації і вибір стратегії поведінки. Працівники поліції зі стажем несення служби 5-15 років будуть вирішувати проблеми за допомогою планування, пригнічення емоційних почуттів і залучення зовнішніх (соціальних) ресурсів, пошуку інформаційної, емоційної і дієвої підтримки.

За допомогою опитувача «SACS» (С.Хобфолл, адаптований В. Чікер) визначено, що на початку несення служби працівники поліції найчастіше використовують наступні моделі копінг-поведінки: асертивні дії ($23,17 \pm 3,91$), вступ у соціальний контакт ($22,23 \pm 3,52$), обережні дії ($21,03 \pm 3,92$). При цьому, копінг асертивні дії, тобто здатність людини не залежати від зовнішніх впливів і оцінок, самостійно регулювати власну поведінку і нести за неї відповідальність, працівники поліції першої групи використовують статистично значимо частіше порівняно з поліцейськими другої групи ($23,17 \pm 3,91 > 20,11 \pm 3,13$; $p \leq 0,05$).

Поліцейські, які прослужили від 5 до 15 років схильні до вступу у соціальний контакт ($23,66 \pm 2,83$), пошуку соціальної підтримки ($23,34 \pm 3,99$) і обережних дій ($22,26 \pm 2,89$). Встановлено, що вміння у важкій ситуації знайти підтримку з боку оточуючих (сім'ї, друзів, колег), спроби вирішити проблеми за рахунок залучення зовнішніх (соціальних) ресурсів, пошуку інформаційної, емоційної і дієвої підтримки статистично значимо ($p \leq 0,05$) більш притаманне для поліцейських зі стажем несення служби 5-15 років ($23,34 \pm 3,99$), ніж для поліцейських на початку служби ($20,77 \pm 4,46$).

У вирішенні складних проблем, на початку несення служби поліцейські демонструють впевнену поведінку, контроль над власним життям, соціальну спрямованість, вміння вирішувати проблеми у співпраці з оточенням. При цьому, вони прагнуть уникнути ризику невдачі, схильні до тривалого аналізу варіантів рішення проблеми і можливих наслідків. Працівники поліції зі стажем 5-15 років більш схильні до об'єднання, спільної діяльності для досягнення близьких або співпадаючих цілей, потребують підтримки з боку оточуючих. Як і працівники поліції на початку несення служби, поліцейські зі стажем 5-15 років схильні до перестраховки, обережного і детального аналізу проблемної ситуації.

Таким чином, було встановлено, що при вирішенні складних проблем працівники поліції на різних етапах професійного розвитку використовують схожі копінги. На початку несення служби – це копінги планування рішення проблеми, самоконтроль, позитивна переоцінка, пошук соціальної підтримки, асертивні дії, вступ у соціальний контакт, обережні дії. Поліцейські зі стажем несення служби 5-15 років найчастіше обирають наступні копінги: планування рішення проблеми, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, вступ у соціальний контакт, обережні дії.

Перспективою подальших досліджень є розробка психотехнологій ресурсозбереження і розвитку стресостійкості у працівників поліції.

Література:

1. Водопьянова Н.Е. Психодиагностика стресса. СПб. : Питер, 2009. 336 с.
2. Кери Л., Филипп Дж. Дейв, Майкл П. О'Драйсколл. Организационный стресс. Теории, исследования и практическое применение, пер. с англ. Х. : Гуманитарный Центр, 2007. 336 с.
3. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования ; под ред. Л. Леви. Ленинград : Медицина, 1970. 290 с.
4. Нартова-Бочавер С.К. «Coping behavior» в системе понятий психологии личности Психологический журнал. Т. 18. 1997. №5. Т. 18. С. 20-30.
5. Федоренко О.І., Доценко В.В. Формування опановуючої поведінки у працівників поліції // Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 07 лютого 2019 року). Кривий Ріг, 2019. С. 40-44.
6. Fedorenko O., Dotsenko V., Okhrimenko I., Radchenko K., Gorbenko D. «Coping Behavior of Criminal Police Officers at Different Stages of Professional Activity» 2020. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. 2020, Volume 11, Issue 2. P. 124-146

Каменщик Олександр Валерійович
*старший викладач кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Зінковський Андрій Сергійович
*старший викладач кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ ПІД ЧАС ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Актуальність теми. Невід'ємне право людини на життя і здоров'я знайшло своє відображення у статтях 3 та 27 Конституції України (життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю), одержало відповідний розвиток у статті 49 вищезазначеного закону прямої дії, ч. 1 якої наголошує, що кожен громадянин має право на медичну допомогу [1]. Зміст цієї статті повністю узгоджується з приписами Загальної декларації прав людини (стаття 25) [2] та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (стаття 12), відповідно до яких кожна людина має право на цей вид допомоги [3].

Основна частина особового складу правоохоронних органів постійно працює в умовах, коли неможливо передбачити, що очкує працівника поліції при виконанні службових обов'язків: факт (наслідки) хуліганства, тілесні ушкодження потерпілого внаслідок вчиненого злочину (під час його припинення), виявлення особи без ознак життя (трупа) або раптові пологи, надання людині допомоги, яка перебуває у безпорадному стані, скоєння ДТП тощо. Будь-який поліцейський під час і поза службою може стати потрібним для надання першої медичної допомоги потерпілим до прибуття медичних

спеціалістів. Але вчасно і кваліфіковано надати таку допомогу правоохоронець може тільки при відповідній попередній медичній підготовці.

Разом з тим, як показує аналіз сучасних наукових розробок в галузі правоохоронної діяльності в частині формування компетенції поліцейського з надання домедичної допомоги потерпілим в умовах масових травм чи під час охорони громадського порядку (*далі* – ОГП) чи при проведенні службово-бойових дій системних досліджень в цьому напрямі не проводилось.

Результати дослідження. Відповідно до вимог статті 12 Закону України (*далі* – ЗУ) «Про екстрену медичну допомогу» особами, які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані, є працівники органів та підрозділів поліції та інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги [4]. Аналогічна норма існує у п. 4 статті 18 ЗУ «Про Національну поліцію», у відповідності до вимог котрої поліцейський зобов'язаний надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я [5]. У відповідності з вимогами п. 14 статті 23 «Основні повноваження поліції» вищезазначеного ЗУ передбачено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань «вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я» [там само]. Крім того, у відповідності з вимогами п. 4 статті 43 цього ж Закону поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування правоохоронцями заходів примусу [там само]. Отже, поліцейський повинен знати порядок та вміти вжити заходів щодо негайного надання медичної та іншої необхідної допомоги особам, які її потребують. Важливе місце у медичній підготовці поліцейських відводиться обізнаність їх з нормативно-правовими актами, котрі лежать в основі регламентації даної галузі діяльності.

Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я встановлюються відповідно до стаття 11 «Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я» ЗУ «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [6]. Галузевими стандартами у сфері охорони здоров'я є: *стандарт медичної допомоги (медичний стандарт), клінічний протокол; таблиць матеріально-технічного оснащення; лікарський формуляр.*

Разом з тим, навіть при належній організації служби швидкої допомоги при нещасних випадках чи отриманні тілесних ушкоджень вона може бути несвоєчасною, якщо особи, які знаходяться поблизу потерпілого, не вміють правильно надавати домедичну допомогу безпосередньо на місці події.

У системі професійного навчання поліцейських в частині конкретизації знань, вмінь і навичок щодо надання домедичної допомоги, при складанні навчальної програми дисципліни «Домедична підготовка» доцільно опиратися на зміст *Навчально-тренувальних програм трьох рівнів з підготовки осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні надавати домедичну допомогу* (затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я від 29.03.2017 № 346) [7]. Цим нормативним документом, зокрема, визначено термін «перший на місці події», котрий означає перших осіб (зокрема, поліцейського), що прибули на місце події як індивідуально, так і в складі групи до появи професійних медичних працівників (виконує базові маніпуляції для порятунку життя постраждалого з використанням мінімального набору обладнання або за його повної відсутності). При розгляді окремих тем навчальної дисципліни корисним є опора на наказ МОЗ України від 05.06.2019 року № 1269 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації екстреної медичної допомоги» [8].

Поліцейським також важливо знати види звернень залежно від стану пацієнта щодо надання екстреної медичної допомоги (критичні, екстрені, неекстрені, непрофільні) та медичні критерії таких станів відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1271 «Про норматив прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події» [9]. На особливу увагу заслуговують нормативно-правові акти, котрими регламентуються дії рятувальників під ДТП [10; 11].

Висновки. Отже, науково-педагогічний склад закладів вищої освіти МВС України, опираючись на вищезазначені нормативні документи, повинен забезпечувати належну медичну підготовку поліцейських для належного формування у них готовності надавати ефективну домедичну допомогу потерпілим при нещасних випадках, котрі можуть трапитися під час несення служби з ОГП.

Нормативно-правове забезпечення надання поліцейськими домедичної допомоги потерпілим під час охорони громадського порядку передбачає ґрунтовну обізнаність правоохоронців з міжнародними нормативно-правовими актами, Конституцією та іншими законами, що регулюють суспільні відносини в системі охорони здоров'я та правоохоронної діяльності.

Важливими з практичної точки зору є відомчі нормативно-правові акти Міністерства охорон здоров'я України, котрими регламентуються конкретні питання з надання домедичної допомоги потерпілим в різних ситуаціях.

Перспективами подальших досліджень можуть бути наступні: надання допомоги пораненим (потерпілим) з врахуванням положень тактичної медицини, під час масових травм, проведення поліцейських операцій та інших службово-бойових дій працівниками підрозділів НПУ.

Література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року (із змінами станом на 01.01.2020). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата доступу: 03.02.2021).
2. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 03.02.2021).
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН А/RES/2200 А (XXI). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 03.02.2021).
4. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 5 липня 2012 року № 5081-VI (із змінами та доповненнями станом на 16.10.2020).

- URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5081-17/page1> (дата звернення: 03.02.2021).
5. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII (із змінами в редакції від 01.01.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення: 03.02.2021).
  6. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2017-III (із змінами станом на 10.06.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 02.02.2021).
  7. Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2017 № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0346282-17#top> (дата звернення: 02.02.2021).
  8. Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації екстреної медичної допомоги : Наказ МОЗ України від 05.06.2019 № 1269. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-05062019--1269-pro-zatverdzhennja-ta-vprovadzhenja-mediko-tehnologichnih-dokumentiv-zi-standartizacii-ekstrenoi-medichnoi-dopomogi> (дата звернення: 02.08.2020).
  9. Про норматив прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події : постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1271. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-2020-%D0%BF#n15> (дата звернення: 02.02.2021).
  10. Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при дорожньо-транспортних пригодах : наказ МОЗ України від 16.06.2014 № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0774-14#Text> (дата звернення: 01.02.2021).
  11. Про затвердження Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів : наказ МОЗ України від 31.01.2013 № 65 та МВС України від 31.01.2013 № 80 (в редакції від 11.03.2016 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-13#Text> (дата звернення: 02.02.2021).

Кантарбаева Динара Ерболовна

*магістр юридических наук,
старший преподаватель кафедры «Правовые дисциплины»,
НАО Северо- Казахстанского университета
им. М.Козыбаева*

Оспанова Анар Маратовна,

*магістр юридических наук,
старший преподаватель кафедры «Правовые дисциплины»,
НАО Северо- Казахстанского университета
им. М.Козыбаева
(г. Петропавловск, Казахстан)*

ОПЫТ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАНИ ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЕ РАЗВИТИЯ

С момента обретения независимости Казахстан столкнулся с фундаментальной задачей построения современного государства, проведения адекватной современным требованиям внутренней и внешней политики и обеспечения безопасности государства.

Основной упор в достижении суверенного и независимого Казахстана помимо построения внутренней и внешней политики, в первую очередь был направлен на создание крепкой правоохранительной системы, поскольку правоохранительная деятельность является важной функцией государства.

Благодаря этой деятельности обеспечивается законность и правопорядок, защита прав и свобод граждан, государственных и общественных интересов, борьба с преступностью и иными правонарушениями. Для того, чтобы все эти цели были достигнуты, необходимо иметь четкую структуру правоохранительных органов [1, с.78].

Одним из основных направлений реформы правоохранительных органов является разработка и внедрение современных систем оценки деятельности направленной на получение такого поведения сотрудников правоохранительных органов, в котором нуждается население. Должен быть увеличен уровень «доверия населения» к правоохранительным органам.

Сегодня для оценки эффективности работы прокуроров в большинстве случаев используются статистические данные, выраженные в цифровых показателях.

Вместе с тем, оценка работы любого органа должна предполагать такую систему, которая позволяет измерить результаты работы и уровень профессиональной компетентности сотрудников, а также их потенциал в разрезе стратегических задач соответствующего органа. В этой связи необходимо внедрение системы оценки качества работы по профессиональной компетентности сотрудников.

Внедрение современных информационных технологий направлено на создание условий, позволяющих в максимально короткий промежуток времени принимать оптимальные управленческие решения, обеспечивать повышение прозрачности, эффективности и результативности проводимой работы.

В настоящее время действует система информационного обмена правоохранительных и специальных органов, обеспечивающая возможность получения сотрудником необходимой информации, находясь на рабочем месте (например, номера уголовных дел, сведения о судимости лица, розыска лиц, регистрации оружия и т.д.).

Современное состояние научных исследований свидетельствует о неполном охвате всех спектров правоприменительной практики, нерепрезентативности проводимых научных исследований, нехватки интеллектуального, кадрового, материально-технического потенциала и др. Сегодня во всех правоохранительных органах имеются научно-учебные организации, которые изучают и прогнозируют криминологическую ситуацию, разрабатывают меры противодействия негативным тенденциям, научно обеспечивают решение правовых, организационных, технических, информационных, оперативно-тактических и иных проблем правоохранительных органов, подготовку квалифицированных кадров, в том числе и ведомственной науки.

Казахстан, являясь полноправным членом мирового сообщества, активно участвует в многосторонних проектах. Объективно этот процесс сопровождает не только экономическое развитие той или иной отрасли, но и споры, в том числе арбитражные.

В последнее время наметилась тенденция предъявления к нашему государству арбитражных исков, сумма которых исчисляется сотнями миллионов долларов США.

Обеспечение защиты интересов государства в международных арбитражах и иностранных судах возложено на Министерство юстиции, функциональные полномочия которого являются недостаточными для эффективной координации деятельности всех уполномоченных и правоохранительных органов., о чем свидетельствует допущение государственными органами недостатков по всем арбитражным спорам с участием Казахстана[2, с. 9].

Исходя из международных требований (ООН, Совет Европы, ОБСЕ) оценка эффективности деятельности сотрудника полиции должна в первую очередь учитывать его способность работать с проблемами населения и умение вовлекать жителей в процесс охраны правопорядка.

Именно на таких приоритетах основывается и рекомендация ОБСЕ (руководство "Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом"), предусматривающая практику проведения консультаций органов полиции с местной общественностью. Посредством проведения консультаций с населением полиция должна наглядно продемонстрировать готовность учитывать проблемы, ценности и советы жителей, и напротив, местные жители должны стать активными партнерами полиции в деле предупреждения, выявления и раскрытия преступлений.

Именно так поставлена работа таких сотрудников в развитых странах.

Так, в большинстве полицейских подразделений США, 60-70% времени патрульные офицеры занимаются делами не связанными с уголовной деятельностью (поиск пропавших людей, разрешение проблем семьи, охрана правопорядка, консультирование граждан).

Интересам обеспечения правопорядка будет отвечать переориентирование служб миграции на активное выявление нарушений миграционного законодательства, реагированием по которым сегодня осуществляется лишь по обращению граждан в ЦОНЫ, по вопросам прописки, продления виз для пребывания.

Правовая система Казахстана, имеет определенное взаимодействие и с правозащитной системой. Область действия

правоохранительной системы связана только с социальными конфликтами, а правозащитная решает более широкий круг проблем (природного и техногенного характера). Таким образом, близкие по задачам и юридической природе эти системы действуют параллельно, в рамках своей компетенции, в конкретной сфере [3, с.24].

Реализация функции правоохраны возложено на механизм государства, следовательно, и ядром правоохранительной системы является уполномоченные на то государственные органы. Для них характер субординационный характер взаимосвязи и иерархия во взаимоотношениях. Предоставление больших прав и свобод личности усложняет процессы правоохраны.

В связи с этим необходимо увеличение субъектов правоохранительной системы, более четкое постановка задач и конкретизация способов их достижения.

Для эффективного регулирования процессов правоохраны необходимо укрепление нормативной и институциональной базы, более тесного контакта между всеми субъектами правоохранительной системы.

С целью совершенствования правоохранительной системы необходимо развитие законодательства в сфере правоохраны и конкретизации его отдельных положений, исходя из культурно-исторических, социально-экономических и иных особенностей развития конкретного региона.

Литература:

1. Правоохранительные органы Республики Казахстан: Сб. Нормативных правовых актов/Сост. Мухамеджанов Э.Б., Шаймердинова А.Е. - Алматы, 2003. - 184 с.
2. Когамов М.Ч. Реформируя правоохранительную систему страны // Человек и закон. № 26 от 27 сентября 2008 года.
3. Бахтыбаев И.Ж. Прокуратура в правовой системе Республики Казахстан // Правозащитное предназначение органов прокуратуры на современном этапе: Материалы международной научно-практической конференции. Алматы, 23-24 ноября 2004 г. Алматы: Эдельвейс, 2005. С. 59.

Лісниченко Лілія Василівна

кандидат юридичних наук

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України
(м.Київ, Україна)*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ШЛЯХОМ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ

Одним із стратегічних пріоритетів розвитку правоохоронних органів в Україні є створення безпечного середовища життєдіяльності людей, що забезпечується шляхом провадження орієнтованої на потреби населення діяльності таких органів, її швидким і компетентним реагуванням на надзвичайні ситуації і події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, вжиття запобіжних заходів та активної участі населення у забезпеченні публічної безпеки і порядку.[1, п. 2 розділу IV]

Для швидкого та компетентного реагування на сучасні виклики злочинного світу необхідна добре організована професійна підготовка правоохоронних органів та постійне вдосконалення їх навичок з використанням новітніх технологій та сучасних тенденцій. Протягом останніх п'яти років в нашій державі відбуваються постійні реформи правоохоронних органів. Здійснюються переатестації, підвищується рівень вимог до нових спеціалістів, збільшується попит на високопрофесійні кадри. Також особливої уваги потребує саме процес підвищення кваліфікації вже працюючих працівників. Підвищення їх професійного рівня із застосуванням новітніх теоретичних та практичних вмінь з урахуванням значного досвіду роботи.

До основних завдань правоохоронної системи України відносяться: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини; забезпечення інтересів суспільства і держави в цілому; запобігання та протидія злочинності. Саме запобігання злочинності є ключовим моментом в діяльності правоохоронних органів за яким суспільство визначає загальний рівень правопорядку в державі та рівень власної безпеки в оточуючому середовищі. Отже

вбачається гостра необхідність в удосконаленні професійних навичок правоохоронних органів не лише у розкритті та розслідуванні правопорушень, а й в сучасних методах запобіжної діяльності на всіх рівнях суспільного життя.

В країнах Європи, США та Канаді тривалий час значна увага приділена запобіганню злочинності шляхом планування територій, використання різноманітних архітектурних рішень, своєрідного дизайну будівництва, ландшафтного планування. Таку запобіжну діяльність можна віднести до більш складних за механізмом й обсягом фінансування різновидів профілактики. Адже в ній задіяний величезний комплекс заходів та ресурсів. Представлений напрям профілактичної діяльності ще часто називають запобігання злочинності шляхом проектування середовища проживання (Crime Prevention through Environmental Design – CPTED). [2, с. 85] У науковому обігу західної кримінології дане поняття закріпилось ще з 70-х рр. ХХ ст. Пізніше органи місцевої влади та органи поліції Великобританії, Канади, США та деяких європейських країн почали на практиці реалізовувати запропоновані науковцями заходи просторового (середовищного, екологічного) запобігання злочинності. [2, с. 73-74]

Повертаючись до підвищення професійних навичок правоохоронних органів, зокрема поліції, в сфері запобігання злочинам наведемо досвід Великобританії. Академія запобігання злочинності поліції Великобританії (The Police Crime Prevention Academy, далі – РСРА) є організацією, що належить поліції та працює від імені Служби поліції у всій Великобританії. Академія забезпечує широкий спектр ініціатив щодо запобігання злочинності. Однією з яких є направлення «Безпечний дизайн» (Secured by Design, SBD) із залученням провідних експертів з надання стандартів та рекомендацій щодо «Безпечного дизайну». РСРА підтримує тісні робочі зв'язки з Радою начальників Національної поліції (NPCC) та вищим начальницьким складом поліції з усієї Великобританії. Академія є основним навчальним закладом з підготовки превентивних служб поліції. Окрім того РСРА надає низку кваліфікацій приватному сектору, персоналу ключових професій, що займаються міським дизайном, наприклад, архітектори та планувальники.[3] Також проводить курси підвищення кваліфікації поліцейських та тренінги із застосуванням сучасних технологічних новинок. Як приклад, головний інспектор поліцейського управління

міста Ланкашир, Великобританія пройшов підвищення кваліфікації в PCPA, де отримав акредитований диплом 5 рівня із попередження злочинності. Його кваліфікація включає: концепцію щодо попередження злочинності шляхом екологічного проектування (CPTED) та її застосування в штучному середовищі; розуміння етапу проектування та ролі системи планування по відношенню до штучного середовища; застосування Secured by Design та використання інших схем з метою підвищення безпеки забудови середовища, в тому числі «Safer Parking Award» («Безпечна парковка»).[4]

Запобігання злочинності шляхом планування територій як напрям профілактичної діяльності набув широкого розповсюдження у високорозвинених країнах світу. Такий вид запобіжної діяльності, звичайно, потребує значних фінансових ресурсів. Також необхідно здійснювати комплексний підхід до його реалізації, в першу чергу із прийняття відповідної нормативно-правової бази, проєктів, програм на державному та місцевому рівні. Здійснювати широку пропаганду серед населення щодо необхідності правильного та безпечного планування свого середовища проживання і проведення дозвілля.

В Україні проводяться певні спроби впровадження даного запобіжного напрямку. Зокрема в Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року одним із заходів, які необхідно здійснити для подолання сучасних викликів перед органами системи МВС України та досягнення поставлених цілей щодо створення безпечного середовища життєдіяльності людей є саме сприяння поширенню практики запобігання злочинності шляхом планування територій.[1] В Плані заходів із реалізації даної Стратегії зазначається, що з метою сприяння поширенню практики запобігання злочинності шляхом планування територій необхідно: створити законодавчу базу та організаційні основи для запровадження практики запобігання злочинності шляхом планування територій; проводити аналіз криміногенного ураження територій, об'єктів масового перебування людей, об'єктів інфраструктури з метою їх антикриміногенного облаштування; реалізовувати комплекс загальних для всіх регіонів заходів щодо профілактики злочинів і правопорушень на окремих територіях та об'єктах інфраструктури тощо.[5, Розділ I]

Підсумовуючи зазначене вище можемо стверджувати, що запобігання злочинності шляхом планування територій є сучасним та дієвим методом профілактичної діяльності в країнах Європи, США та ін. Це підтверджується значною кількістю вже реалізованих в цих країнах програм та проєктів. Дослідження показують, що завдяки проєкту Secured by Design рівень злочинності в новобудовах зменшився до 87%, а в реконструйованих до 61%. З початку проєкту відсоток майнових злочинів зменшився на 60%. Також відмічається значне скорочення хибних викликів поліції з 1052538 в 1996 році до 124164 в 2017 році.[6]

Ми навели приклад Великобританії, яка давно та досить успішно використовує можливості професійної перепідготовки поліцейських у сфері запобігання злочинності шляхом планування території враховуючи новітні технології та реалії сьогодення. Україна лише починає активно впроваджувати такі запобіжні заходи у профілактичну діяльність правоохоронних органів. Тому залишається актуальним питання щодо удосконалення їх професійних навичок саме в цьому напрямку.

Література:

1. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80> (дата звернення: 10.02.2020).
2. Колодязний М. Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : монографія. Х. : Право, 2018. 228 с.
3. About the Police Crime Prevention Academy. Police Crime Prevention Academy PCPA : website. URL: <https://www.crimepreventionacademy.com/> (дата звернення: 04.08.2020).
4. Officers from Lancashire constabulary achieve diploma in crime prevention. Secured by Design. Official Police Security Initiative : website. URL: <https://www.securedbydesign.com/about-us/news/officers-from-lancashire-constabulary-achieve-diploma-in-crime-prevention> (дата звернення: 04.08.2020).
5. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року :

розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 693-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR190693.html (дата звернення: 25.02.2020).

6. Who we are & what we do. Secured by Design. Official Police Security Initiative : websate. URL: <https://www.securedbydesign.com/about-us/who-we-are-what-we-do> (дата звернення 03.08.2020).

Свинаренко Юрій Павлович

*викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Мідловець Ельвіра Айларівна

*Курсант
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м. Херсон, Україна)*

**ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ**

У наш час досить вагоме місце посідає подолання злочинності, зокрема розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, проведення в розумні терміни досудового розслідування та запобігання подальшому розвитку криміногенної обстановки. Для більш ефективного забезпечення законності виникає необхідність у взаємодії слідчого з іншими підрозділами, зокрема з оперативними підрозділами Національної поліції.

Сьогодні взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами дедалі активніше здійснюється на всіх можливих рівнях, зокрема міжнародному, відомчому, міжвідомчому, регіональному та ін. Саме тому організація взаємодії при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень являє собою досить складну і комплексну форму, яка передбачає реалізацію цілої низки

послідовних і взаємопов'язаних процесуальних та оперативно-розшукових дій і заходів, спрямованих на максимальне досягнення завдань кримінального процесу.

Слідчий та оперативні підрозділи зосереджені на виконанні покладених на них функцій та обов'язків, але ефективність протидії злочинності та кінцевий результат діяльності кожного з них значною мірою залежить від взаємодії між ними. Належним чином організована взаємодія дає змогу оптимізувати та поєднати можливості, завдяки чому досягається швидкість, повнота та неупередженість розслідування злочинів.

Спочатку пропонуємо почати з визначення даного поняття, аби більш доцільно розкрити обрану тему. Термін «взаємодія» застосовується в п. 5 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», що зобов'язує підрозділи, які проводять оперативно-розшукову діяльність, здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, зокрема відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень, а також у розділі V «Взаємодія спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю та інших державних органів» Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», яким визначено основні положення щодо взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю [1].

Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції України регламентується чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», а також підзаконними нормативно-правовими актами тощо.

В.В. Іванов під взаємодією оперативно-розшукових підрозділів поліції зі слідчим розглядає організований згідно із чинним законодавством і відомчими нормативними актами процес ділового співробітництва (узгоджених або спільних заходів), спрямований на вирішення завдань кримінального судочинства і забезпечення безпеки учасників кримінального процесу (судочинства) [2, с. 17].

На підставі викладеного можемо стверджувати, що основними принципами взаємодії є:

1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних право-порушень;

2) самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;

3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України в запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

4) дотримання загальних засад кримінального провадження;

5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [3].

Враховуючи особливості повсякденної роботи слідчого та оперативного підрозділів, їх процесуальну співпрацю можна поділити на 3 види: організаційний; процесуальний; результативний.

Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами ефективна лише тоді, коли вони між собою знайдуть розуміння при розкритті та розслідуванні кримінального правопорушення.

Вважаємо за доцільне зауважити, що взаємодія не може здійснюватися довільно, а лише у тісній співпраці, аби досягти бажаного результату і завжди зумовлюється певними обставинами.

При розкритті та розслідуванні кримінального правопорушення як слідчий, так і оперативний підрозділ повинні бути професіоналами своєї справи і належним чином виконувати покладені на них зобов'язання та процесуальні повноваження для досягнення позитивного результату.

Однак при значному обсязі кримінальних правопорушень організація взаємодії не здійснюється на достатньому професійному рівні за браком часу і у зв'язку з неналежною професійною підготовкою відповідних органів, що не дозволяє оперативно та якісно виконувати обов'язки.

Насамперед проблема щодо браку часу виникає в результаті значного обсягу кримінальних правопорушень, що так само зумовлює і стислі строки для організації та планування повсякденної роботи через значну завантаженість як кримінальними провадженнями, так і іншою службовою роботою.

Таким чином, враховуючи усе зазначене, можемо зазначити, що ефективна взаємодія слідчого з іншими підрозділами, зокрема

з оперативними підрозділами можлива лише за дотриманням певних вимог: постійній співпраці між собою, високому професіоналізмі при використанні правових заходів, сил, відповідних методів, які спрямовуються на розслідування, припинення та профілактику кримінальних правопорушень.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII зі змінами та доповненнями від 24 жовтня 2020 року № 912 – IX // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 01.02.2021)
2. Іванов В. В. Взаємодія оперативних підрозділів органів внутрішніх справ і слідчого на досудових стадіях кримінального процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 21.00.06 / В. В. Іванов. К.: 1998. 20 с.
3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 01.02.1021).

Савельєва Ірина Валеріївна

старший викладач

*кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ВПІЗНАННЯ ОСОБИ ЗА ГОЛОСОМ ТА МОВЛЕННЯМ

В умовах пандемії COVID-19 населення різних країн фактично зобов'язане приховувати своє обличчя в громадських місцях, використовуючи медичні маски. Така ситуація грає на користь правопорушникам, оскільки зменшує можливості залишити

матеріальні чи ідеальні сліди, які вказують на їх зовнішність. Все більшого значення набувають ознаки голосу та мовлення людини в процесі ідентифікації особи під час досудового розслідування кримінальних правопорушень в цілому і проведення пред'явлення для впізнання за голосом зокрема.

Пред'явлення для впізнання досить повно висвітлене науковцями у криміналістичній літературі. Зокрема, вагомий внесок у розробку наукових засад пред'явлення для впізнання за голосом зробили відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, а саме: В.В. Бурлака, Р.М. Дударець, М.П. Климчук, О.В. Мархевка, М.П. Нечеснюк, А.А. Патик, А.А. Саковський, С.Н. Стороженко, К.О. Чаплинський тощо. Їх науковий доробок є значним для практичного застосування вказаної слідчої дії, але питання тактики пред'явлення для впізнання за голосом і особливостями мовлення залишаються малодослідженими.

К.О. Чаплинський, провівши опитування працівників слідчих підрозділів зазначає, що впізнання за голосом та особливостями мови відбувається лише в 1 % справ, а у 18 % її проведення було очевидною необхідністю, але під час досудового розслідування не робилося [1, с. 241]. Це свідчить про наявність проблем організаційного, матеріального чи пізнавального характеру при підготовці та проведенні такої слідчої (розшукової) дії.

Організаційно-підготовчі заходи до пред'явлення для впізнання за голосом й особливостями мови мають складатися з таких основних етапів:

І Попередній допит суб'єкта впізнання

Під час допиту слідчий повинен з'ясувати індивідуальні особливості допитуваної особи, стан слуху, ступінь уважності, умови, за яких відбувалося сприйняття голосу, обсяг сприйнятої інформації та її зміст.

Також під час допиту необхідно з'ясувати за якими саме ознаками мовлення особа може впізнати і обов'язково відобразити це в протоколі допиту.

Головне слідче управління МВС України рекомендує практичним працівникам під час допиту особи, яка буде впізнавати, детально з'ясувати специфічні ознаки голосу та мови особи, яка підлягає впізнанню [2, с. 18].

Для полегшення роботи слідчого, на нашу думку, варто скласти уніфіковану анкету (або включити в текст бланку протоколу), що відображатиме ці ознаки, згрупувавши їх відповідно на ознаки голосу та ознаки мовлення.

До ознак, що характеризують акустичні характеристики голосу варто віднести:

1. тип голосу за висотою (низький, середній, високий голос, що відповідає вокальній термінології: бас, баритон, альт, тенор – для чоловіків, сопрано – для жінок);

2. тембр голосу (жорсткий, твердий, різкий, м'який, тремтячий, ніжний, сухий, придушений, дзвінкий, теплий, холодний, ліричний, металевий, глухий);

3. гучність (гучна, середня, тиха);

4. звукові звички (наприклад, покашлювання, прицмокування).

До ознак, що характеризують усне мовлення особи варто віднести:

1. вид мови (літературна, не літературна (загальнонародна);

2. стиль (побутовий, канцелярський, діловий, науковий);

3. словниковий запас (багатий, середній, бідний);

4. дикція (погана, добра);

5. темп (рівномірний (швидкий, середній чи повільний), переривчастий та перемінний);

6. форма викладення мовного повідомлення (проста або складна, визначена або плутана, коротка або довга);

7. діалект та сленг (територіальний, професійний, соціальний тощо);

8. акцент (відсутній, сильний або слабкий);

9. патологія мови;

10. сталі фразеологічні звороти;

11. сучасні слова іноземного походження;

12. наголос у словах (правильний чи неправильний);

13. слова та звуки-«паразити»;

14. особливі прикмети голосу та мовлення (заїкання, шепелявість, голос здавлений, фальцетний, з носовим відтінком тощо).

II Визначення часу та місця проведення впізнання.

Впізнання особи за голосом та мовленням повинно проводитися у приміщенні, де відбувалася кримінально-протиправна подія

(це пов'язано з акустичними характеристиками приміщень, наприклад наявність відлуння).

У випадку неможливості проведення впізнання у такому приміщенні слідчий повинен забезпечити схоже приміщення, де можна відтворити голос або особливості мовлення в умовах, наближених до події кримінального правопорушення.

Під час впізнання особа, яка впізнає, не повинна бачити особу, яка упізнається. Чинний КПК України у п. 9 ст. 228 передбачає суворе обмеження пред'явлення особи для впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання [3].

Для оцінки голосу особи, яку впізнають, необхідно використовувати дві суміжні кімнати з відчиненими дверима або в одній кімнаті із заздалегідь підготовленою візуальною перепорою (достатньо великого розміру та непрозора). Має значення також матеріал, з якого виготовлено перепону. Він не повинен впливати на акустичні характеристики звуку.

III Підбір статистів, серед яких необхідно провести впізнання.

Суб'єкт впізнання повинен мати можливість порівняти голос та мовлення того, кого впізнають, з голосами та мовленням інших осіб, які мають схожі голоси та мовлення. Тому при підборі статистів не важливо як вони виглядають ззовні. Їх необхідно підбирати за схожістю порівнюваних ознак. Статистів не менше 3-х осіб однієї статі та віку з об'єктом впізнання.

IV Підбір учасників та створення належної обстановки й умов впізнання.

У впізнанні поза візуальним спостереженням беруть участь 2 пари понятих (тобто 4 особи), по 2 особи по кожен бік візуальної перешкоди (1 пара з суб'єктом впізнання, 1 пара з об'єктом впізнання та статистами).

В слідчій дії мають брати участь 2 слідчих або 1 слідчий і його помічник (слідчий знаходиться біля особи що впізнає, помічник або інший слідчий – біля об'єкта впізнання і статистів).

В приміщенні, де проводиться впізнання не має бути зайвих звукових перешкод та шумів (ремонт у сусідніх приміщеннях, звук автотранспорту, що проїжджає повз відчинене вікно тощо).

V. Проведення інструктажу серед учасників впізнання зі складанням плану.

Зміст розмови, що відтворюється під час впізнання, не повинен стосуватися кримінально-протиправної події, але в ньому повинні бути слова чи фрази, які чув суб'єкт впізнання під час злочинної події (такий текст заздалегідь готується слідчим). Якщо особа за рівнем свого інтелектуального розвитку погано читає, то варто проводити впізнання за окремими фразами без тексту, але перелік повинен містити не тільки фрази пов'язані з подією кримінального правопорушення.

Текст, який відтворювався під час впізнання (або перелік фраз), приєднується до протоколу впізнання.

Послідовність читання тексту повинна обиратися особою, яка пред'являється для впізнання, за власним вибором, що зазначається у протоколі;

Наявні в розпорядженні органів досудового розслідування технічні засоби виявлення й фіксації інформації можуть застосовувати як процесуальні особи (слідчий, прокурор або співробітники оперативних підрозділів за їх дорученням) самостійно, так і запрошені ними спеціалісти [4, с. 8-9].

При проведенні рекомендовано проводити одночасну відеозйомку з обох боків візуальної перешкоди. Відеозаписи долучаються до протоколу.

При застосуванні для відеозапису цифрової апаратури і комп'ютерної техніки до протоколу слідчої (розшукової) дії долучаються цифрові носії інформації, що містять відеозапис об'єкта у формі електронного документа. Вони мають статус додатків до протоколу відповідної слідчої (розшукової) дії і є частиною даного виду доказу [5, с. 44-45].

Якщо об'єктів впізнання 2 і більше, то їх не можна пред'являти в межах однієї слідчої дії. Необхідно для кожного об'єкта підбирати статистів та понять і проводити окремі слідчі дії.

Література:

1. Чаплинський К.О. Особливості пред'явлення для впізнання за голосом, особливостями мови і фонограмою. Право і суспільство, 2017. №1. С.240-245.

2. Методичні рекомендації щодо пред'явлення для впізнання на попередньому слідстві 5483/Кл: Головне слідче управління МВС України; НАВС України. Київ, 2001. 34 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. 4651-VI Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.02.2021)
4. Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів: метод. рек. В. В. Невгад, А. А. Саковський, М. П. Климчук, М. С. Цуцкірідзе. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 67 с.
5. Пред'явлення особи для впізнання за ознаками голосу та мовлення під час досудового розслідування: метод. рек. М. П. Климчук, А. А. Саковський, Р. М. Дударець та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. 60 с.

Семеног Аліна Олегівна

здобувач вищої освіти

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Савельєва Ірина Валеріївна

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

(м.Херсон, Україна)

СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

На сьогодні актуальність даної теми перш за все полягає в тому, що слідчий експеримент, як окрема слідча (розшукова) дія є одним із засобів для виявлення та збирання доказів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Під час розслідування, а особливо при розслідуванні умисних вбивств, розбійних нападів, незаконного виготовлення зброї,

вибухівки, наркотичних засобів, документів, тощо, виникає необхідність проведення експериментальних дій, що спрямовані на всебічне дослідження, перевірку та уточнення показань, інформації. Ці дії мають на меті встановлення наявності або відсутності певних вмінь та навичок особи, здійснення конкретних дій, сприйняття нею певних фактів.

Важливу роль у висвітленні наукових засад слідчого експерименту відіграли вчені-криміналісти та процесуалісти: Л. Е. Ароцкер, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, О. М. Васильєв, Ю. А. Чаплинська, Н. І. Гуковська, Ф. В. Глазирін, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмичов, Є. Д. Лук'янчиков, М. В. Салтевський, Л. А. Соя-Сірко, В. М. Тертишник, В. Ю. Шепітько, Ш. Ш. Ярамиш'ян тощо.

Під поняттям «слідчий експеримент» слід розуміти окрему слідчу дію, яка в свою чергу полягає в здійсненні дослідів з метою перевірки умов, за яких сталися ті чи інші події, які пов'язані з кримінальним правопорушенням. Він є сильним психологічним засобом впливу на його учасників, адже результат, який буде отриманий, виявить можливість або неможливість існування певного явища або події. Спростувати їх підозрюваному буває досить важко, тому слідчий експеримент і є необхідним, а нерідко навіть незамінним способом перевірки наявних і отримання нових доказів.

Відповідно до норм чинного законодавства, а саме ч. 1 ст. 240 КПК України з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних досліджень чи випробувань.

Розкривши поняття слідчого експерименту, як на науковому так і на законодавчому рівні, можна визначити його основні завдання, до яких належать:

- встановлення слідчим точного механізму вчинення кримінального правопорушення;
- перевірка висунутих слідчих версій;
- виявлення умов та причин, що могли сприяти або перешкоджати вчиненню кримінального правопорушення;
- перевірка та уточнення фактичних даних, які були одержані за результатами проведення окремих слідчих дій;

- отримання нових доказів;
- установлення та усунення певних розбіжностей, які могли виникнути у показаннях підозрюваних, обвинувачених, свідків та потерпілих;
- визначаються межі інформованості або необізнаності злочинця про кримінальне правопорушення [2, с. 45].

Для ефективного та об'єктивного проведення слідчого експерименту потрібно дотримуватися тактичних умов, до яких можна віднести:

1. Слідчий експеримент як слідча (розшукова) дія має проводитися в умовах, що максимально повинні бути наближені до тих, за яких уже відбулася та чи інша подія. В процесі його проведення враховується: місце, час, період доби, освітлення, погодні та кліматичні умови, темп, послідовність дій та обставини, які не підлягають встановленню.

У разі якщо така обстановка відсутня, то слідчий має штучно створити її, щоб з її допомогою особа добровільно виконувала дії, які розкривають зміст відомій тільки їй, зокрема, про підготовку, вчинення та приховання злочинів, наявність попередньої злочинної змови та ін.

2. Під час слідчого експерименту використовувати всі такі ж пристрої, прилади, засоби, які були під час здійснення кримінального правопорушення.

3. Усі експериментально-дослідницькі дії мають проводитися неодноразово, що забезпечить їх достовірність та можливість виключити отримання випадкових результатів експерименту.

4. Слідчий експеримент має проводитися максимально схоже з тими діями, що мали місце в дійсності, а саме: з тією ж послідовністю, тим же способом, темпом.

5. До слідчого експерименту має бути залучено всіх очевидців, виконавців події та потерпілого, за допомогою яких можна буде чітко відтворити обставини кримінального правопорушення.

6. Слідчий має дібрати учасників слідчого експерименту, які також братимуть в ньому участь. Потрібно запросити двох понять, які не зацікавлені в даній справі, двох працівників оперативних підрозділів для дотримання порядку і безпеки на місці проведення слідчої (розшукової) дії. Якщо потрібно володіння спеціальними

знаннями, для розслідування, то залучають спеціаліста. Крім того, можуть залучатися: перекладач, законні представники, педагог, психолог, статист, спеціаліст у галузі судової медицини, психології.

7. Застосування технічних засобів фіксації під час слідчого експерименту здійснюється для підвищення інформаційної цінності, достовірності та сприяє верифікації даних [3, с. 328].

Слідчий експеримент відноситься до похідних слідчих дій, який проводиться, зазвичай, на подальших етапах розслідування, що й становить основну проблему для точного дослідження обставин. Несвоєчасність його проведення має негативний вплив на якість досудового розслідування, особливо, якщо це пов'язано з обстановкою, яка швидко змінюється (видимість, оглядовість), тому це вимагає включення його у систему першочергових слідчих дій.

Особливо треба звернути увагу на те, що під час проведення слідчого експерименту на подальшому етапі, слідчий має бути готовим до того, що свідки, потерпілі, підозрювані можуть плутатися щодо того, де вони щось чули чи бачили, їх спогади можуть переплітатися між собою, що призведе до не повного результату слідчого експерименту [4, с. 337].

Одним з важливих аспектів слідчого експерименту є залучення фахівців, які допомагають на всіх етапах його проведення. З їхньою допомогою слідчий може виявити небезпечні моменти для учасників, відтворити повністю і точно обстановку, розробити умови проведення дослідів. Фахівці розробляють план, здійснюють нагляд та контроль за виконанням експерименту, якщо треба, то надають та виготовляють макети, муляжі знарядь, предметів, які були об'єктами вчинення кримінального правопорушення та підсумок оцінити всі отримані результати роботи під час слідчого експерименту [5, с. 39].

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що слідчий експеримент виступає як один з найбільш важливих засобів слідчих (розшукових) дій подальшого етапу розслідування. Правильність та точність його результатів проведення відіграють вагомую роль у процесі доказування та доведення вини осіб, що були причетні до вчинення кримінального правопорушення. Ретельна підготовка, чітка організація, використання різноманітних тактичних прийомів та комбінацій для більш детального і всебічного дослідження дозволяють отримати в результаті роботи правдиві показання та

довести причетність або непричетність тих чи інших осіб до кримінального правопорушення.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 15.02.2021).
2. Чаплинська Ю. А. Слідчий експеримент (організаційний аспект). *Криміналістичний вісник*, 2013. № 1 (19). С. 43–48.
3. Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти: Видавничий Дім «Ін Юре», 2018. 728 с.
4. Очерятянин В. А. Проблемні питання організації і тактики проведення слідчого експерименту. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ПРАВО»*, 2017. С. 336-340.
5. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: науково-практичний посібник. Київ: Атіка, 2019. 64 с.

Устюжанінова Ольга Тарасівна

*викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Спиця Олена Вікторівна

*курсант
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ПРОБАЦІЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ЇЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Пробація - це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [1].

Дослідженням цієї проблеми займалися такі вчені як Н.Є. Крилова, О.В. Беца, І.В. Бондар, А.П. Гель, Т.А. Денисова, Р.М. Гура, Д.В. Ягунов, А.В. Серебреннікова, Н.Б. Хутірська та інші. Значний внесок у дослідження цього явища також зробили С.Ф. Денисов, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін.

Актуальність теми. Дослідження інституту пробації, що функціонує в Україні, наразі стає все більш актуальним, адже соціальна адаптація осіб, звільнених від відбування покарання – один із важливих напрямів не лише профілактики вчинення нових злочинів, але й профілактики злочинності загалом.

Говорячи про пробацію, а саме її функції, дуже важливо вміти відрізнити її від повноважень кримінально-виконавчої інспекції. Остання, також, виконує покарання, які не пов'язані з позбавленням волі, а саме позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадськими роботами, виправними роботами та здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Але особливою і необхідною пробацію робить її основна функція - досудова.

Це дає можливість працювати і мати вплив безпосередньо на стадії розслідування злочину, паралельно здійсненню слідчих дій певними уповноваженими органами. Отримана за цей час інформація допоможе зрозуміти безпосередньо самого злочинця, склавши його характеристику та визначивши рівень суспільної небезпеки, склад злочину, та інші обставини, котрі можуть стати вирішальними у виборі судом виду покарання та індивідуальних особливостей перебування особи в місцях позбавлення волі. Наприклад, встановлення пробації на обов'язкове проживання у спеціальних гуртожитках, психіатричне лікування, а також лікуванням від алкоголізму й наркотичної залежності.

Аналізуючи закордонний досвід, можна зробити висновок, що пробація не тільки успішно зарекомендувала себе на практиці за роки свого існування, але й зазначається, що рекомендований спеціалістами сфери період – від 6 місяців до 3 років [2]. Тобто суд дає можливість особі розібратися у скоєні свого злочину, та зробити все можливе, щоб це не повторилося в майбутньому. В європейських країнах є спеціальні

програми інтенсивної пробації: для водіїв, котрі скоїли злочини в нетверезому стані; соціально-психологічний тренінг сексуальних злочинців тощо. В Україні ми маємо зовсім іншу ситуацію – кримінально-виконавча інспекція здійснює тільки післясудову функцію, яка виконується лише після винесення судом вироку і набору його законної сили.

Сьогодні, задля покращення пробації в Україні, переймаючи європейські ідеї та досвід, ця система поступово впроваджується в діяльність органів, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. В першу чергу це виражається у розвитку сучасних інформаційних технологій сфери, створенню електронних реєстрів засуджених і осіб, узятих під варту, а також суб'єктів пробації. Планується досягнення 90% пробації вже у 2021 році. Що є важливим, побудова власної досконалої моделі служби пробації має врахувати специфіку та унікальність нашої держави, а також індивідуальні характерні риси народу, котрий проживає на її території.

На даний момент, у нас існує декілька міжнародних партнерів, що допомагають в розвитку пробації, до них належать зокрема: Проект Євросоюзу PRAVO, Проект NORLAU (Норвегія), Проект MATRA (Нідерланди), Проект Ради Європи «Подальша підтримка пенітенціарної реформи в Україні», Проект EDGE (Канада), USAID та UNODC. Вищезгадані проекти дають можливість не лише зробити крок назустріч європейським стандартам дотримання прав людини, але й перспективу «виправити» правопорушників без ув'язнення [3].

Досліджуючи дане питання, було встановлено, які першочергові кроки треба виконати для підвищення сприяння пробації в Україні. По-перше, це впровадження системи пробації щодо звільнених умовно-достроково з установ закритого типу. Як було зазначено вище, для цього потрібне створення електронної бази даних ведення справ суб'єктів пробації. По-друге, має бути створена зручна і функціональна система електронного моніторингу. Крім цього, немаловажним є впровадження пробаційних програм та створення, розгалуження моделі ефективних центрів пробації.

Одне з сьогоденних питань на розглядання – створення моделі співпраці з органами місцевого самоврядування і місцевою владою, що дозволить розпочати розвиток сфери послуг для суб'єктів пробації на рівні громади. Україні потрібен встановлений та налагоджений діалог

пробації з судами, прокуратурою, центрами безоплатної правової допомоги та удосконалення системи підготовки персоналу пробації.

Для особи, яка вчинила правопорушення, пробація дає можливість змінитися без ізоляції від суспільства, при цьому людина зможе зберегти свої сімейні стосунки, житло та роботу, а головне – зможе подолати певні шкідливі звички. Щодо суспільства в цілому, пробація дає можливість справедливо здійснювати правосуддя, що надалі зможе знизити злочинність та кількість ув'язнених [4].

З вищесказаного можна зробити висновок, що процес упровадження пробації в Україні – це надзвичайно важливий крок у напрямі євроінтеграції та побудови громадянського суспільства, де дотримуються права людини.

Література:

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію». за заг. ред. доктора юрид. наук, проф., академіка НАН Копиленка О. Л., доктора юрид. наук, проф. Бараша Є. Ю. Київ : ФОРМАНТИВА Т. П., 2019. 114 с.
2. Застосування пробації в Україні: теорія і практика: навч. посіб. О. І. Богатирьова, Л. І. Олефір. Чернігів : Десна Поліграф, 2019. 208 с.
3. Ягунов Д. Сучасний стан та перспективи пробації в Україні: до питання філософії, цілей та показників / Д. Ягунов // *Evropsky politicky a pravni diskurz.* - 2018. - Vol. 5, Iss. 4. - С. 205-215. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_4_31.
4. Пробація в Україні: наук.-практ. посіб. Ю.Г. Севрук, Л.О. Петровська, В.В. Севрюков та ін. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 120 с.

Старіков Олександр Валерійович

Ленінський районний суд

(м.Харків, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ НАСЕЛЕННЮ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Актуальність зазначеної теми витікає з соціально-демократичної сутності держави, яка турбується про захист таких соціальних,

загальнолюдських цінностей, як права, свободи та інтереси людини і громадянина, а також різних верст населення, які потребують належного соціального захисту з боку держави. До них відносимо багатодітні та неповні сім'ї, пенсіонери, здобувачі (студенти), інваліди, безробітні, діти сироти, безпритульні особи тощо. Важливим конституційним правом людини за ст. 59 Конституції України є отримання кваліфікаційної безоплатної правової допомоги частиною населення, що само себе забезпечити в повній мірі не може. Це є суттєвою складовою діяльності адвокатури за Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прокуратури – за Законом України «Про прокуратуру», органів юстиції центрів безоплатної правової допомоги населенню та юридичні клініки й інші громадські організації правозахисного спрямування. Визначені джерела і потребують теоретичного удосконалення та належної практичної реалізації, що робить національно-правову систему України ефективною, збалансованою щодо захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб з приводу соціально-правового, безоплатного їх забезпечення.

Відомо, що ступінь компетентності населення в сфері юриспруденції перебуває на побутовому рівні їх правової культури, а вище зазначені організації, як професійної, так і наукової спрямованості, мають потужний потенціал кваліфікованої і наукової діяльності з надання безоплатної правової допомоги населенню. Тому, громадянське суспільство і держава повинні взаємодіяти в політичній та національно-правовій системі з усіма верствами населення для здійснення всезагального доступу до правосуддя, підвищення загального рівня правової культури та забезпечення належного режиму безоплатної правової допомоги населенню. На наш погляд, перспективи формування безоплатної первинної правової допомоги досить великі. Це дійсно необхідний правовий інститут в сучасній реальності.

Над безоплатною правовою допомогою працювали та працюють багато науковців-правників, таких як: О. М. Бандурка, М. І. Бажанов, Т. В. Варфоломієва, Т. М. Заворотченко, А. Т. Комзюк, В. В. Копейчиков, Т. В. Омельченко, П. М. Рабинович, О. Ф. Скакун, Ю. М. Тодика, С.В. Дубчак, М. В. Дуліба, А. О. Галай, В. А. Єлов, Р. С. Кацавець, Х. Г. Колінчук, Ю. І. Матвєєва, Ю. М. Савелова, О. Л. Соколенко, І. І. Сенчак, М. В. Удод, В. П. Янишен та ін.

Об'єктом дослідження є відносини безоплатної первинної правової допомоги населенню, які відображаються у певних принципах, формах, функціях та їх змісті. Отже, предметом такого дослідження є сенс удосконалення безоплатної первинної правової допомоги населенню (БППДН) через принципи, форми, функції та їх зміст.

Метою роботи є аналіз сенсу БППДН, спрямований на удосконалення досліджуваних відносин з соціально-правового захисту тих верств населення, які його потребують.

Відомо, методологічну основу доповіді складають: загальнонаукові та спеціально - юридичні методи пізнання:

- закон матеріалістичної діалектики, який дозволив спостерігати розвиток правил надання БППДН від простих до сучасних - складних;

- закон єдності та боротьби протилежностей сприяв поєднанню теорії з практикою щодо надання БППДН;

- за законом переходу кількісних змін у якісні: система безоплатної правової допомоги, що запроваджується юридичними клініками, центрами правової допомоги населенню, молодіжними юридичними клубами, які забезпечують таку безоплатну діяльність в багатьох країнах, таким чином, утворюється правовий порядок в кожній;

- за законом «заперечення заперечення» концепція формування системи безоплатної правової допомоги сприяє вибору, як безоплатної, так і оплатної правової допомоги, в залежності від фахівця-правника, з виходом на новий рівень діяльності юстиції, у якості координатора провідних сучасних правозахисних організацій, які надають досліджуваним допомогу.

Розкриваючи сенс і зміст БППДН, виникає необхідність зупинитися на правових режимах надання такої допомоги. Загальновідомо, що режим, як правове явище, представляє порядок, з одного боку, надання правової допомоги, а з іншого - одержання такої правової допомоги, з визначенням (прогнозуванням) результату реалізації норм матеріального і процесуального права. За цим режимом визначається правовий стан особи у вигляді правових відносин, що перебувають у суперечності із правовим станом іншої особи та оцінюються у вигляді правопорушення. Результат останнього полягає у захисті прав і свобод сторін, усунення суперечностей, конфліктів, з відшкодуванням матеріальної і моральної шкоди потерпілій стороні.

Досліджувані режими правової допомоги в нашій інтерпретації характеризуються алгоритмом дій з надання БППДН:

- усна, письмова, за допомогою Інтернет сайтів та комп'ютерних мереж;

- оплатна, безоплатна, субсидіарна;

- первинна, вторинна, комплексна, допоміжна;

- залученням інших учасників процесуального провадження.

Таким чином, режим БППДН характеризується комплексом правових заходів з боку держави та інших суб'єктів відносин БППДН, за якими формується аналітичний стан юридичної взаємодії сторін у правовідносинах, одна сторона з яких, за приналежністю до малозабезпечених верств населення виступає клієнтом.

Алгоритм первинної правової допомоги зазначений в ЗУ « Про безоплатну правову допомогу», який визначає вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Така допомога полягає у наступних правових послугах:

- надання та одержання правової інформації;

- надання та одержання консультацій і роз'яснень з правових питань;

- формування заяв, скарг та інших документів правового характеру;

- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації [1, ст.7].

Личко В.Н. наголошує на тому, що БППД мають право отримати не лише громадяни України, а й особи без громадянства, іноземні громадяни, біженці, тобто ті особи, що перебувають під юрисдикцією України [2, с.67].

Можна також виділити, що суб'єктами правовідносин які надають БППДН, відповідно до ст. 9 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» можуть бути:

- 1) органи виконавчої влади, при них діють громадські приймальні, консультативні пункти;

- 2) органи місцевого самоврядування, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

- 3) фізичні та юридичні особи приватного права;
- 4) спеціалізовані установи [1].

Важливим для розуміння сутності реалізації права громадян на БППДН є принципи, які з теоретично-правової позиції Скакун О.Ф. розуміються, як об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Іншими словами, це є своєрідна система координат, у рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку [3, с.505]. Головними принципами, на нашу думку, які можна виділити і віднести до БППДН, які найбільш повно можуть її виразити є:

- первинність правової допомоги полягає в тому, що людина повинна узгоджувати свою діяльність з професіоналами - правниками для унеможливлення негативних результатів такої діяльності;
- простота, надання БППДН повинна бути організована у спосіб, чіткий та зрозумілий для клієнтів. Це передбачає, зокрема: просту та зрозумілу процедуру звернення за допомогою;
- невідкладність такої допомоги пов'язана з погіршенням стану клієнта або неможливістю захистити належним чином свої права та свободи;
- безоплатність правової допомоги це можливість клієнта зберегти кошти при одержанні правової інформації щодо правового становища відносин в котрих він перебуває;
- ефективна координація БППДН, це один з вирішальних елементів системи первинної правової допомоги, під яким розуміється координаційна взаємодія між надавачами БППДН.

Отже вищезазначені принципи найбільш точно і лаконічно виділяють БППД як окремий режим щодо надання БППДН.

Під певними формами, які можна виразити в повному обсязі, щодо БППДН, висловив Лоджук М.Т., який виділяє наступні форми БППДН:

- 1) правове інформування, що являє собою насамперед передачу особі повної, достовірної, адресної та доступної правової інформації щодо проблемної правової ситуації, тобто заповнення дефіциту правової інформації, усунення існуючих в особи сумнівів;
- 2) правове консультування, насамперед процес взаємодії суб'єкта надання та суб'єкта отримання правової допомоги щодо проблемної

правової ситуації з метою виявлення можливих правових шляхів її вирішення та їх наслідків, з'ясування шляхів та способів реалізації вибраного рішення;

3) складання правових документів, створення та надання суб'єкту отримання правової інформації, матеріалізованої на відповідному носію (як правило, паперовому), оформленої у відповідності з правовими вимогами та направленої на виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків суб'єкта отримання правової допомоги в проблемній правовій ситуації [4, с.55].

На нашу думку, БППДН - це є найбільш доцільна і правильна форма надання правової допомоги, яка повністю або частково задовольняє потреби клієнта.

Існує дуже великий ряд функцій, які треба виконувати з метою забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина у сфері надання БППДН. На наш погляд, Стаматіна М.В. виділяє найбільш доцільний і повний перелік функції БППДН, якими повинен керуватися кожен правник, що надає аналізовану правову допомогу через:

- роз'яснення особі її правового становища у межах правовідносин, учасником яких вона виступає;
- додержання форми юридичної консультації: усних і письмових, комп'ютерних, довідкових щодо законодавства та норм права, які необхідно застосовувати в тій чи іншій ситуації;
- ознайомлення з можливими способами і засобами захисту, забезпечення і відновлення прав та законних інтересів особи;
- надання кваліфікованої поради, щодо вибору найбільш сприятливої поведінки особи, в обставинах, що склалися, для отримання нею бажаного результату;
- складання скарг, заяв, клопотань, звернень та інших документів юридичного характеру [5, с.856].

Про порядок розгляду звернень з надання БППДН ми знаходимо в контексті ЗУ «Про безоплатну правову допомогу», а саме в ст. 10 зазначається, що звернення про надання правових послуг, надсилаються або подаються особами, які досягли повноліття, безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції,

а звернення, що стосуються дітей які не досягли повноліття, надсилаються або подаються їх законними представниками [1].

Не менш важливим є організація прийому осіб для надання БППДН, під якою розуміються наступні ознаки права в наданні безоплатної допомоги, а саме:

- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані проводити особистий прийом осіб, які потребують БППДН, з питань, що належать до компетенції відповідного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування;

- прийом осіб, які потребують безоплатної первинної правової допомоги, проводиться постійно в установлені дні та години, а графік за яким проводиться прийому громадян, повинен бути доведений до їх відома;

- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечують проведення особистого прийому осіб висококваліфікованими працівниками, які можуть чітко і доступно, а також якісно надати роз'яснення положень певного законодавства та консультації з питань реалізації прав і свобод людини і громадянина та виконання обов'язків [1, ст.11].

Отже опираючись на вище сказане можна зазначити, що БППДН має дуже важливе значення в наданні допомоги, так як людина яка не має певного фінансового достатку, може звернутися за консультацією до висококваліфікованого юриста, і ця консультація буде їй надана на безоплатній основі.

Література:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» Верховна Рада України; Закон від 02.06.2012 № 3460-VI (Редакція від 05.01.2017, підстава 1798-19) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
2. Личко В.Н. Поняття безоплатної правової допомоги та деякі аспекти її надання в Україні / В. Личко / Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – 2014. – 150 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuav.gov.ua>.
3. Рябцев Е.В. Формы бесплатной юридической помощи в международном праве и практике зарубежных стран // Евразийская адвокатура. - №6(13). – 2014. – 247 с.

4. Лоджук М. Т. О формах правовой помощи в юридических клиниках Украины / М. Т. Лоджук // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. – Ч. 1. – 182 с.
5. Стаматіна М. В. Принципи і функції діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу/ М. В. Стаматіна // Форум права. – 2012. – № 4. – 863 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12cmvbpd.pdf>

Стрельченко Оксана Григорівна

*доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ*

Бухтіярова Ірина Геннадіївна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
(м.Київ, Україна)*

**ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ**

В усі часи здоров'я людини розглядалося як найвища цінність суспільства, що становить основи духовного та економічного розвитку держави. Протягом багатьох століть науковці та фахівці в галузі медицини приділяли багато уваги вивченню феномену здоров'я не лише в наукових цілях, але і для збереження здоров'я людей в цілому. Загальновідомо, що головним чинником реалізації соціальної політики держави є її спроможність забезпечити надання якісної медичної допомоги всім категоріям громадян. Особлива увага приділяється соціальному захисту працівникам правоохоронних органів, які знаходяться в групі підвищеного ризику.

Зауважмо, що відповідно до статті 49 Конституції України: «кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне

страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування» [1]. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначає: «охорона здоров'я - система заходів, спрямованих на збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя. Такі заходи здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, заклади охорони здоров'я; фізичні особи - підприємці, які зареєстровані у встановленому законом порядку та одержали ліцензію на право провадження господарської діяльності з медичної практики; медичні та фармацевтичні працівники, фахівці з реабілітації, громадські об'єднання і громадяни» [2].

Аксіомою є те, що людина з народження має здоров'я при умові зорового запліднення, розвитку та народженні, тому обов'язком держави є лише охорона та збереження такого стану здоров'я, якій наданій людині при народженні.

Держава гарантуючи охорону здоров'я покладає цей обов'язок не лише на медичних працівників, але й на правоохоронні органи. Так, призначенням правоохоронних органів є захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки [3].

Таким чином співробітники правоохоронних органів захищаючи і охороняючи здоров'я усіх громадян і осіб без громадянства наражають себе та своє здоров'я на небезпеку чим подвоюють загрозу. Враховуючи це, держава надає гарантії щодо отримання співробітниками правоохоронних органів безкоштовних медичних послуг у медичних закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України.

Держава гарантує не лише безоплатне лікування працівникам правоохоронних органів та членів їх сімей, а й піклується щодо профілактики та попередженні захворювань, зобов'язуючи їх щороку проходити комплексний медичний огляд (диспансеризацію), а за

необхідності - цільові медичні огляди, психофізіологічні обстеження і тестування [4].

Разом з тим, непослідовність державної політики у сфері охорони здоров'я, відсутність належного фінансування, суперечливість окремих кроків реформування відомчої медицини, невід'ємною складовою якої є медичне забезпечення правоохоронних органів, спонукають до його подальшого вдосконалення [5].

Реформування правоохоронних органів мало включати в себе і запровадження нової парадигми медичного обслуговування та соціального забезпечення. Адже саме це сприятиме максимальному наближенню роботи співробітників правоохоронних органів до високих стандартів організації та функціонування правоохоронних структур розвинутих демократичних країн, характерними ознаками яких є не тільки більш якісне виконання своїх завдань на основі довіри і партнерства з населенням, а й стабільно високий рівень внутрішньоорганізаційного (кадрового, фінансового, матеріально-технічного, психологічного, медичного) забезпечення [5].

На сучасному етапі, здоров'я населення визначає ступінь соціально-культурного розвитку суспільства та якості життя громадян. Об'єктивне збільшення медичних потреб населення відбувається на тлі зменшення можливостей системи охорони здоров'я. Державні витрати на охорону здоров'я не задовольняють реальні потреби сьогодення. В умовах гострої нестачі бюджетних коштів дедалі більша частка амбулаторної і стаціонарної допомоги стає платною. Світовий досвід підтверджує, що найбільших успіхів у вирішенні проблеми зміцнення здоров'я населення досягли ті країни, які запровадили в системі охорони здоров'я механізм медичного страхування [6].

Маючи проблеми в системі охорони здоров'я такі як недостатність фінансових коштів і низька якість медичного забезпечення, вважаємо, доцільним застосування світового досвіду функціонування системи охорони здоров'я – це добровільне і обов'язкове медичне страхування, що гарантуватиме громадянам їхнє конституційне право на отримання медичної допомоги та фінансування профілактичних заходів. Неодноразово наголошено, що працівники правоохоронних органів мають більше ризиків для нанесення шкоди своєму здоров'ю, тому пропоную ввести обов'язкове медичне страхування для працівників поліції за прикладом Ізраїлю та

Швейцарії, де існує обов'язкове державне страхування для військовослужбовців і поліцейських [7].

З огляду на те, що фінансування правоохоронних органів та їх медичне обслуговування відбувається з Державного бюджету, то і їх обов'язкове страхування, вважаємо, повинно здійснюватися в держаних страхових компаніях, за рахунок держави, що стане кроком до поліпшення та розширення медичного забезпечення працівників поліції. Обов'язкове медичне страхування для працівників правоохоронних органів буде запорукою отримання медичного обслуговування незважаючи на економічний стан та наявність коштів в Державному бюджеті. Отримання страхових медичних коштів повинно бути врегульовано законодавчо і враховуючи ризики до кожної окремої категорії правоохоронних органів, з огляду на виконання ними своїх службових повноважень. Обов'язкове медичне страхування для працівників правоохоронних органів реалізує принцип доступності медичних послуг, особливо в умовах сьогодення, коли медицина стає платною, але спроможність населення, на жаль, не зростає, а навпаки падає в умовах економічної кризи визваної пандемією COVID-19. А на виконання своїх обов'язків працівниками правоохоронних органів ні яким чином не впливає запровадження карантину та локдауна, що спричиняє їх особливу вразливість перед хворобою, а тому і виникає потрібність у посиленому захисті. Адже, лише маючи міцне здоров'я працівники правоохоронних органів можуть безперешкодно і якісно виконувати свої функціональні обов'язки від якості яких залежить порядок, законність та спокій населення і держави в цілому.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 року. Голос України. 1996. № 128
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 року. Голос України. 1992.
3. Національна поліція України. URL: <https://uk.wikipedia.org>
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року Голос України. 2015. № 141-142.
5. Логвиненко Б.О. Адміністративно-правові засади медичного забезпечення органів внутрішніх справ. Автореф. дис ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ. 2008.

6. Іншин М.О. Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. № 4
7. Осадець С.С. Страхування. Київ. КНЕУ, 1998. С. 203

Устимчук Владислава Петрівна

старший лейтенант поліції

здобувач ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю «Право»

навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх прав

(м.Київ, Україна)

Бурак Марія Василівна

кандидат юридичних наук, майор поліції

старший науковий співробітник

наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх прав,

(науковий керівник)

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ**

Одним із важливих напрямів розбудови України як незалежної демократичної держави є протидія злочинності. Успішність цієї діяльності значною мірою залежить від теоретичних розробок розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. При цьому важливо брати до уваги як приписи чинного кримінального законодавства й практику його застосування у сучасних умовах, так і детермінанти існування й відтворення кримінальних правопорушень, а також й особливості їх розслідування. Останнім часом спостерігається стрімке зростання кількості проявів насильства і жорстокості, як наслідок, заподіюється значна шкода законним інтересам особи, соціуму й державі. До подібних проявів агресивної антигромадської поведінки належить і сексуальне

насильство щодо дітей. Сексуальне насильство, як один із видів домашнього насильства, що вчиняється над дітьми, за своїми наслідками відноситься до найтяжчих психологічних травм. Крім цього, через вікові особливості жертви, цей вид злочинності характеризується високим ступенем латентності.

Так, за даними Офісу Генерального прокурора, впродовж 2019 року зареєстровано понад 550 кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності дітей. Кількість потерпілих неповнолітніх лише від зґвалтувань сягнула 148 осіб, що більш ніж вдвічі у порівнянні з 2018 роком. Протягом січня-серпня 2020 року 147 дітей стали жертвами зґвалтувань. Натомість за весь 2019 рік кількість дітей, постраждалих від цих кримінальних правопорушень, становила 148. Тобто, на серпень показники дорівнюють кількісним показникам за весь минулий рік лише по одній статті «зґвалтування». Станом на серпень 2020 року зареєстровано 44 кримінальних провадження за статтею 155 КК України «Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості», та 151 кримінальне провадження за статтею 156 КК України «Розбещення неповнолітніх» [1].

Разом з тим, сексуальне насильство щодо дітей являється кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканності, що, в свою чергу, завдає непоправної шкоди як психічному, так і фізичному здоров'ю потерпілого (в даному випадку неповнолітнього), а також принижує людську гідність та викривлює ціннісні уявлення.

Убачається, що реалізація завдань кримінального провадження, пов'язаних з досудовим розслідуванням, зумовлює необхідність у злагодженій спільній роботі слідчого з іншими підрозділами під час вирішення конкретних практичних завдань, в тому числі під час розслідування сексуального насильства щодо дітей.

Так, кримінально-процесуальна взаємодія між слідчим і працівниками оперативних підрозділів здійснюється у формі: надання оперативним підрозділам доручень на проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій (ст.40 КПК України). При цьому необхідно звернути увагу, що доручення слідчого оперативним підрозділам для проведення ними слідчих (розшукових) дій скеровуються оперативним підрозділам з метою пришвидшення розслідування, оскільки, скерувавши такі доручення, слідчий не

витрачає часу для проведення нескладних слідчих (розшукових) дій; надання оперативним підрозділам доручень щодо розшуку підозрюваних (ч.3 ст.281 КПК України) [2].

Власне, при розслідуванні сексуального насильства щодо дітей, формами взаємодії слідчих та оперативних підрозділів на початку досудового розслідування є: взаємний обмін інформацією; спільне аналітичне опрацювання початкових матеріалів та висунення основних версій; планування першочергових заходів, спрямованих на перевірку основних версій; визначення стратегії розслідування; спільне проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; планування та вжиття заходів щодо захисту доказової бази.

Аналіз практичної діяльності засвідчує, що постійною формою співпраці між слідчими та працівниками оперативних підрозділів під час розслідування сексуального насильства щодо дітей є взаємний обмін інформацією.

Так, працівниками оперативних підрозділів слідчому надається така оперативна інформація щодо осіб: - які раніше вчиняли будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 152, 153, 154, 155, 156, 301, 302, 303 КК України, і можуть бути причетні до їх вчинення. Така інформація може бути отримана працівником оперативного підрозділу в результаті аналізу даних оперативних обліків; які не мають патологічних змін у психічній і статевій сфері, але схильні до вчинення сексуальних кримінальних правопорушень: хронічні алкоголіки, наркомани, а також особи, раніше засуджені за розбої, статеві й інші насильницькі кримінальні правопорушення. Вони відрізняються грубістю, жорстокістю, у них має місце статева розпуста, статеве задоволення неприродним шляхом; які, у більшості випадків, відрізняються примітивними інтересами, цинічним ставленням до жінок, надмірним вживанням алкогольних напоїв; неповнолітні. Такі особи частіше за все посягають на малолітніх і неповнолітніх. При вчиненні кримінальних правопорушень їх жертвами стають як неповнолітні, так і дорослі жінки, а також особи похилого віку.

Спільне аналітичне опрацювання початкових матеріалів та висунення основних версій. Така форма співпраці, як правило, використовується у випадку, коли правопорушники не затримані

одразу після вчинення сексуального насильства щодо дітей та інформація щодо них відсутня.

Визначення стратегії розслідування. При цьому необхідно звернути увагу на те, що така форма співпраці характерна за наявності декількох нерозкритих фактів сексуального насильства та у разі наявності достатніх підстав для висновку, що вони вчинені однією людиною чи навіть групою осіб.

Спільне проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. У рамках заведеної оперативно-розшукової справи оперативним працівником ініціюються і проводяться відповідні оперативно-розшукові заходи з метою документування протиправної діяльності, пов'язаної з підготовкою до вчинення сексуального насильства. При веденні оперативним підрозділом ОРС щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення кримінального правопорушення, слідчий, начальник оперативного підрозділу на етапі реалізації матеріалів ОРС звертається до начальника слідчого підрозділу з метою закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу.

Важливим елементом співпраці між слідчим і працівниками оперативних підрозділів є спільне планування та вжиття заходів щодо захисту зібраної доказової бази.

Переконані, що взаємодія слідчого з працівниками оперативних підрозділів під час досудового розслідування сексуального насильства щодо дітей – це взаємоузгоджена, спільна, цілеспрямована, кваліфікована діяльність, що ґрунтується на законах і відомчих нормативних актах, організована на належному рівні, спрямована на виконання завдань кримінального судочинства.

Література:

1. Торік майже півтори сотні неповнолітніх в Україні стали жертвами зґвалтування – ОГП. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nasyllia-dity-zgvaltuvannia-prokuratura/30408729.html>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. Ред.: В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1328 с.

Царук Андрій В'ячеславович

ад'юнкт

Національна академія Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

(м. Хмельницький, Україна)

Зьолка Валентин Леонідович

доктор юридичних наук, доцент

(науковий керівник)

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ОГЛЯДУ НА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГЕНЦІЇ FRONTEX

Сьогоднішнє світове інформаційне середовище надзвичайно динамічне та різномірне, яке дуже швидко змінюється та трансформується.

У Воєнній доктрині України, схваленої рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року та введеної в дію указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України"» зазначено, що з боку Російської Федерації ведеться інформаційна війна стосовно України та що одним з основних завдань воєнної політики України у найближчий час є удосконалення державної інформаційної політики у воєнній сфері.

Інформаційна війна Російської Федерації стосовно України являє собою комплекс заходів, які мають на меті наповнення інформаційного простору України дезінформацією, проведення заходів щодо деморалізації населення і т. д. Отже питання інформаційної безпеки є важливим аспектом.

В ст. 4 угоди «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 21 березня 2014 року, ратифікованої Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року визначено, що одними з основних цілей політичного діалогу є: поглиблення політичної асоціації та зміцнення політико-безпекової конвергенції та ефективності; посилення співробітництва та діалогу

між Сторонами з питань міжнародної безпеки та антикризового управління, зокрема з метою реагування на глобальні й регіональні виклики та основні загрози; пришвидшення зорієнтованого на результат та практичного співробітництва між Сторонами для досягнення миру, безпеки й стабільності на Європейському континенті; розвиток діалогу та поглиблення співробітництва між Сторонами у сфері безпеки та оборони; сприяння принципам незалежності, суверенітету, територіальної цілісності й непорушності кордонів. У ст. 390 зазначено, що співробітництво має на меті імплементацію національних стратегій інформаційного суспільства, розвиток всеохоплюючої нормативно-правової бази для електронних комунікацій та розширення участі України у дослідній діяльності ЄС у сфері ІКТ.

В. Зьолка у своїй монографії «Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект)» (2015 року) пропонує вживати поняття «забезпечення безпеки у прикордонній сфері» замість традиційного законодавчо закріпленого поняття «безпеки державного кордону» та наукового поняття «прикордонна безпека» в зв'язку з тим, що поняття прикордонної безпеки необхідно розглядати цілісно в системі національної безпеки, з чим ми погоджуємось.

Останнім часом в органах державної влади України створено багато інформаційних систем. Ці системи слугують переважно для накопичення та використання інформації в рамках діяльності конкретних органів влади та не інтегровані в єдине ціле. В зв'язку з цим обмін інформацією утруднений та займає багато часу, що суттєво впливає на якість процесу управління і, як наслідок, стану забезпечення безпеки у прикордонній сфері, національної безпеки України та регіональної безпеки ЄС. Стає очевидним той факт, що методи пошуку, збирання, обробки, зберігання, передачі та використання інформації мають постійно вдосконалюватись, адже технологічний прогрес та винайдення і застосування нових способів організації транскордонної злочинності не стоять на місці.

Необхідно розуміти, що забезпечення безпеки у прикордонній сфері України перебуває у взаємозв'язку з тенденціями регіонального безпекового середовища ЄС та міжнародного безпекового середовища. Для забезпечення високого рівня безпеки у зазначених сферах

необхідна чітка та своєчасна взаємодія суб'єктів інтегрованого управління кордонами на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Однією з основних умов продуктивної співпраці в цьому напрямку є якісна організація інформаційно-аналітичної діяльності суб'єктів інтегрованого управління кордонами на всіх рівнях.

Очевидно, що для якісної взаємодії ДПСУ та інших суб'єктів інтегрованого управління кордонами з європейськими прикордонними службами необхідні спільні підходи до охорони кордонів, роботи з інформаційними масивами та вироблення аналітичної інформації, яка буде належним підґрунтям для прийняття адекватних управлінських рішень з метою попередження транскордонної злочинності, переміщення контрабанди та торгівлі людьми.

Якщо розглядати охорону кордонів ЄС, то слід зазначити, що Агентством FRONTEX (здійснює свою діяльність відповідно до Регламенту (ЄС) 2019/1896 Європейського парламенту та Ради від 13 листопада 2019 року про Європейську прикордонну та берегову охорону та скасування Регламентів (ЄС) No 1052/2013 та (ЄС) 2016/1624), яке забезпечує охорону зовнішніх кордонів ЄС, було розроблено загальну інтегровану модель аналізу ризиків держав-членів ЄС (CIRAM), у відповідності до якої аналіз ризику визначається як системне вивчення загроз, уразливості та наслідків, а результат такого аналізу документується у формі оцінки ризику. Згодом було створено Шенгенську інформаційну систему (сьогодні вже функціонує друге покоління цієї системи). Ця система покликана збирати інформацію стосовно осіб, що порушили шенгенське законодавство з метою їх виявлення. Також в ЄС функціонує Європейська система нагляду за кордонами (EUROSUR), що стала загальною основою для обміну інформацією та співпраці між державами-членами та FRONTEX з метою покращення ситуаційної обізнаності на прояви нелегальної імміграції та транскордонної злочинності. Система EUROSUR покликана покращити взаємодію та пришвидшити реагування на ситуації між державними органами держав-членів ЄС з питань охорони зовнішніх кордонів Європейського Союзу.

Агенцією FRONTEX створено мережі спільного аналізу ризиків у сфері інтегрованого управління кордонами: 1. FRAN (FRONTEX Risk

Analysis Network), до якої входять підрозділи аналізу ризиків прикордонних відомств усіх держав – членів ЄС. 2. WB-RAN (Western Borders Risk Analysis Network) створена для співпраці із західнобалканськими країнами. 3. EB-RAN (Eastern Borders Risk Analysis Network) створена для співпраці з прикордонними службами Білорусі, України, Росії та Молдови. 4. TU-RAN (Turkish Risk Analysis Network), створена для співпраці з Туреччиною. 5. AFIC (Africa-Frontex Intelligence Community) створена для співпраці з Африканськими країнами.

Агенція FRONTEX збирає інформацію з прикордонних органів держав-членів та країн, що не входять до ЄС; партнерів з ЄС (Європейська комісія, EASO, Європол, EEAS, EU SATCEN та Євростат); міжнародних організацій (УВКБ ООН, МОМ, Інтерпол); власної оперативної діяльності FRONTEX; відкритих джерел. Агенція аналізує зібрану інформацію з метою підтримки загальної ситуаційної обізнаності. Стратегічний аналіз ризиків дає змогу обґрунтовано приймати рішення щодо пріоритетів та застосовувати відповідні заходи щодо зменшення ризику.

Мета якісної взаємодії та обміну інформацією між державними органами країн ЄС та Агенцією FRONTEX полягає у функціонуванні єдиної політики управління безпекою на зовнішньому кордоні, розвитку спільної інформаційно-комунікаційної платформи EUROSUR.

Із описаного вище стає зрозумілим, що Агентство FRONTEX приділяє значну увагу інформаційно-аналітичній діяльності, яка є одним з основних та надзвичайно важливим інструментом в системі забезпечення безпеки у прикордонній сфері ЄС.

На наш погляд ці підходи актуальні і для України. Зазначені технології та методи потрібно впроваджувати вже сьогодні в аспекті розгляду України в системі забезпечення безпеки у прикордонній сфері ЄС як повноцінного члена Євросоюзу.

В Держприкордонслужбі також існує інтегрована інформаційна система «Гарт», яка покликана забезпечити обмін інформацією між суб'єктами інтегрованого управління кордонами та для управління підпорядкованими органами та підрозділами. Ця система морально застаріла та не в повному обсязі відповідає вимогам, що висуваються до європейської прикордонної охорони.

Інформаційно-аналітична діяльність Державної прикордонної служби України та інших суб'єктів інтегрованого управління

кордонами потребує новітніх методів та технологій роботи з інформацією. Вважаємо за доцільне створити в Україні інтегровану інформаційну систему на кшталт Європейської системи нагляду за кордоном EUROSUR з метою обміну інформацією між суб'єктами інтегрованого управління кордонами в режимі реального часу. Така система значно покращить рівень забезпечення безпеки у прикордонній сфері та допоможе більш раціонально застосовувати наявні сили і засоби. Також доцільно створити в Україні систему на кшталт Шенгенської інформаційної системи, до якої будуть мати доступ суб'єкти інтегрованого управління кордонами, яка буде більш функціональна ніж діюча інтегрована інформаційна система «Гарт».

Інформаційно-аналітична діяльність ДПСУ в умовах інформаційного суспільства є специфічним та необхідним інструментом, що дозволяє управлінцям всіх ланок користуватись аналітичними продуктами для прийняття адекватних управлінських рішень під час охорони кордонів.

Чикиренда Артем Анатолійович

здобувач вищої освіти 2 курсу

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Великий Віктор Миколайович

кандидат педагогічних наук, доцент

старший викладач

*кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУВАННЯ НЕВСТАНОВЛЕНОГО ЗЛОЧИНЦЯ

На сьогоднішній день кримінально-процесуальне законодавство України безпосередньо не регламентує діяльність психологів зі

складання й використання психологічних портретів злочинців. Однак, незважаючи на те, що психологічні портрети не є доказами в кримінальних справах, їх можна і слід застосовувати при пошуку доказів, а також при здійсненні оперативних і слідчих дій щодо встановлення винних. Звичайно для широкого впровадження психологічного портретування в слідчу (розшукову) практику слід підготувати як працівників правоохоронних органів, так і відповідних психологів-консультантів. Нажаль, як свідчить наше опитування працівників поліції-практиків, переважна більшість з них чули про технології психологічного профілювання невстановленого злочинця, однак інформація ця поверхова і на практиці їм не доводилось стикатись з такими технологіями.

Основними особистісними причинами недостатнього впровадження психологічного портретування невстановленого злочинця є: відсутність належної знань працівників поліції щодо такого профілювання; відсутність взаємодії з психологами та недостатня їх кількість, які б були відповідно підготовленими; недовіра та невпевненість працівників поліції в ефективності таких технологій; небажання відмовлятися від усталених стандартних методів роботи.

Останнім часом у слідчій практиці використовується система моделювання і прогнозування злочинної поведінки особи (невідомого злочинця) через складання її психологічного портрета[1; 2; 3]. Відповідно, на нашу думку, майбутні правоохоронці та практики повинні усвідомити можливості та обмеження технологій профілювання особи злочинця, особливості їх використання.

Психологічні особливості людини, яка підозрюється у скоєнні злочину, в будь-якому віці — значною мірою є продуктом її онтологічного (прижиттєвого) розвитку. Психологічні особливості особистості – результат життєвого досвіду людини, яка вчинила злочин, що є інтегральним результатом усієї сукупності умов, способу життя, власної активності.

Тому, отримавши інформацію про життя людини, можна із значною часткою вірогідності припустити наявність у неї психологічних особливостей, що вплинули на прийняття рішення про вчинення певного виду злочину.

Складання психологічних портретів за чітким алгоритмом, який дозволяє, насамперед, систематизувати одержану інформацію для досягнення ефективності та послідовності у проведенні роботи слідчими.

З правової точки зору, портрет – це сукупність поведінкових ознак, які формують характерний спосіб дій або емоційні реакції, що вказують на психологічні стани індивіда. Не всі методики зі складання психологічного портрета є однаковими. Це обумовлено переважно незадовільною професійною підготовкою осіб, що виконують це завдання.

Отже, правоохоронці повинні засвоїти структурно-логічну схему психологічного портрета, яка, на нашу думку, повинна складатись з таких складових:

1. Дослідження та інтерпретація усіх речових доказів, таких як: фотографії, відеозаписи та протоколи з місця події; слідчі довідки; сліди та наслідки злочину; покази свідків і сусідів; опис жертви тощо.

2. Дослідження жертви. Якщо жертва залишилась живою, то вона стає дуже ефективним джерелом інформації. Визначення того, як, де, коли і чому саме ця особа була обрана жертвою, може допомогти відновити (ідентифікувати) особистість злочинця.

3. Складання характеристики особистості розшукуваного злочинця та його поведінки і включати, по можливості, такі дані: соціально-демографічної характеристики злочинця, місце проживання відносно до місця, де було вчинено злочин; фізичне здоров'я; психічне здоров'я; стосунки з учасниками події; девіації (зловживання алкоголем, наркотиками, здійснення протиправних дій, сексуальна розбещеність тощо); спосіб життя злочинця; кримінальний та професійний досвід; цілі та перспективи; інтелектуальні особливості (рівень освіченості; якості розуму (здатність до аналізу та синтезу, швидкість, гнучкість розумових процесів); рис характеру: ставлення до себе (самооцінка – адекватна, підвищена, занижена); рівень домагань; ставлення до людей; агресивність; жорстокість; уміння маніпулювати; навіювання; конфліктність; ставлення до речей, матеріальних цінностей: ощадливість; марнотратність; жадібність; корисливість; ставлення злочинця до вчиненого ним злочину; способи прийняття рішень

(рішучість; сміливість; продуманість; швидкість чи схильність до вагань; імпульсивність; легковажність тощо); емоційності стійкість, схильність до афективних станів; становище в групі (його статус, відносини і ставлення до інших членів групи);

4. Інтеграція та аналіз зібраної інформації, формулювання висновків та розробка рекомендацій щодо напрямків пошуку невстановленого злочинця.

Впровадженню технологій профілювання злочинця в практику правоохоронної діяльності можуть посприяти:

- широке інформування працівників поліції про можливості технологій профілювання особи злочинця;
- навчання та формування впевненості в результативності даних технологій на позитивних прикладах;
- кооптація практиків-поліцейських в групи психологів, які використовують такі технології;
- сприяння практикам, які готові використовувати профілювання при розкритті злочинів.

Висновок: Складання психологічних портретів невстановлених осіб злочинців повинен стати важливим напрямком криміналістичної психології, який повинен отримати відповідну регламентацію у кримінально-процесуальному законодавстві. Впровадження технологій профілювання невідомого злочинця сприятиме свідомому пошукові злочинця серед підозрюваних, встановленню або скороченню кола підозрюваних, отриманню відповідь на запитання, чи могла саме певна особа вчинити саме цей вид злочину, а також розробити алгоритм проведення допиту конкретної особи.

Література:

1. Гетьман Г.М. Проблеми визначення сутності психологічного профілю. Особи невідомого злочинця у слідчій практиці. // Проблеми законності. Харків, 2017. Вип. 136. С. 173-180.
2. Миронов Д. Профиль преступника: психология на вооружении ФБР и США / Д.Миронов// Мир безопасности. – 1998. - № 7. – С. 42-43.
3. Чувак Г.И. Психологический портрет преступника: достоинства и недостатки.// Прастора права 2017. С. 135-151. <https://law.bsu.by/pub/24/Chuvak-4.pdf>

Юськів Ірина Валеріївна

здобувач вищої освіти

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

Устюжанінова Ольга Тарасівна,

викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(науковий керівник)*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Актуальність теми зумовлена тим, що кожна держава розвивається протягом багатьох століть, враховуючи складні історичні та соціально-економічні умови. Особливо загостреною залишається проблема, яка стосується дотримання прав громадян, які вчинили протиправні дії перед суспільством та засуджені до різних мір покарання. Особи, які перебувають в установах відбuvання покарань зазвичай скаржаться на погані умови побутового характеру перебуваючи в закладах таких як, колонії та слідчі ізолятори, а також їх не влаштовують постійні знущання над ними, які здійснюються працівниками правоохоронних органів. Слід зазначити, що саме Україна є одним із основних лідерів в світі за великою кількістю звернень до Європейського суду з прав людини через систематичні та грубі порушення прав та свобод людини, в тому числі засуджених до позбавлення волі.

Важливу роль у вивченні питання міжнародно-правових стандартів в галузі прав засуджених були такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Є.Бараш, І.Василюк, М.Гуцуляк, О.Іваньков, В.Львовчкін, Н.Рябих, В.Човган, М.Яцишин та ін.

Питання щодо умов перебування засуджених в установах відбuvання покарань, вважається досить складним в плані реалізації в життя. Вони складається не тільки з теоретичних правил щодо

покращення, а й безпосередньо з практичною діяльністю зарубіжних країн, які вдало їх застосовували в своїй професійній діяльності.

Аналізуючи безпосередньо зміст правового статусу засуджених, які містяться в нормативних актах, слід відмітити, що виділяти такі основні три аспекти, як:

- права засуджених;
- законні інтереси засуджених ;
- обов'язки засуджених.

Згідно до основного джерела який регулює кримінально виконавчу діяльність в Україні, а саме, ч. 2 ст. 7 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) зазначає, що: «засуджені користуються усіма правами людини та громадянина, які закріплені в Конституції України, за винятком обмежень, які визначені цим Кодексом, законами України та винесених судом вироків» [1].

В ч.5 ст.7 КВК України розкривається зміст щодо дискримінації, а саме: «дискримінація засуджених за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками забороняється», такі норми також містить Конституція України, щ закріплює основоположні ідеї на яких ґрунтується вся правова база [1].

Запозичення міжнародно-правових стандартів та їх аналіз, щодо прав і свобод засуджених які позбавленні волі є складною державно-правовою діяльністю, яка має індивідуальну, відміну від інших галузей мету, засоби та суб'єктів, вона повинна здійснюватися з урахуванням міжнародних зобов'язань, так і особливостей національного законодавства, враховуючи існуючу соціально-економічну та політичну ситуацію, яка склалася в державі на даний момент.

Ключовим правовим інститутом, який характеризує результати такого аналізу, є правовий статус засудженого до позбавлення волі. Саме зміст такого статусу та забезпечення функціонування його елементів, що передбаченні Конституцією України, яка зазначає, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою, а також про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, що охороняється законом.

Основними завданнями, які стоять перед нашою державою і суспільством в цілому у сфері забезпечення та реалізацію міжнародних стандартів з прав та свобод засуджених до позбавлення волі є:

- формування та створення якісної та нової нормативно-правової бази з детальним урахуванням відповідних положень зазначених в стандартах досвіду зарубіжних країн;
- створення належних умов утримання засуджених до позбавлення волі;
- розвиток та вдосконалення матеріально-технічної бази місць позбавлення волі;
- підготовка і залучення до відповідальної роботи в установах кримінально-виконавчої системи, підбір висококваліфікованих фахівців;
- впровадження нових форм і методів соціально-психологічної роботи із засудженими, проведення виховної роботи.

Що стосується міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених, вони містять у собі так звані «норми-принципи», так і «норми-рекомендації».

Норми-принципи не припускають яких-небудь відхилень від законодавства, так і в діяльності органів і установ виконання покарань. Цей висновок впливає зі статті 30 «Загальної декларації прав людини» та статті 5 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права».

Норми-принципи сформульовані в різних міжнародних нормативно-правових актах і охоплюють усі основні права і свободи людини і громадянина. Норми-рекомендації не є обов'язковими, хоча і підлягають максимальному врахуванню при розробці нових законодавчих актів і здійсненні практичної діяльності. [2].

В межах міжнародного та національного права напрацьовані загальнотеоретичні підходи щодо реалізації міжнародних стандартів.

У найбільш узагальненому вигляді вони зводяться до наступного:

1. національне законодавство повинно включати в себе обсяг прав людини і громадянина, який би відповідав міжнародним стандартам та взяти на себе додержання міжнародних зобов'язань, щодо осіб які перебувають в установах відбування покарань;
2. національне законодавство не повинно суперечити положенням про загальнолюдські цінності, що зафіксовані у міжнародних нормативно-правових актах з прав і свобод людини і громадянина;

3. забороняється зловживання правами, тобто використання їх з метою завдання шкоди фізичним і юридичним особам;
4. обмеження прав і свобод може бути здійснено на підставі закону, в межах визначених конституцією та законами, у відповідності до норм міжнародного права;
5. права і свободи людини повинні бути забезпечені відповідними гарантіями (заходами судового захисту, оскарження, матеріальними та іншими гарантіями).
6. Загальний механізм, який забезпечує систему захисту прав людини та громадянина, в тому числі засуджених осіб, було запроваджено Комітетом по правам людини Організації Об'єднаних Націй та встановлено в документі який має назву «Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права», який був прийнятий міжнародною організацією, а саме, Генеральною Асамблеєю ООН, потім через деякий час був ратифікований Україною [3].

Аналізувавши пакт, відповідно до ст. 7 Міжнародного пакту, зазначено: «ніхто не може бути підданий катуванню чи жорстокому або нелюдському поводженню, який принижує гідність та честь особи та громадянина. Зокрема, жодну особу не може бути без її згоди піддано медичним чи науковим досліддам».

В наступній статті розкривається зміст щодо рабства, а саме зазначається: «Нікого не можуть, держати в рабстві: рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах діяльності». Відповідно до ст. 11 Міжнародного пакту встановлено: «Ніхто не може бути позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якесь договірне зобов'язання» [3].

Контроль покладається на Комітет з прав людини ООН слідкувати за додержанням зазначених положень Міжнародного пакту.

Іншими нормативно правовим документом, якими визначає та регулює здійснення засад захисту засуджених осіб, є прийняті ООН «Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню» [4], яка ратифікована Україною від 24 січня 1997 року та «Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання», яка прийнята Україною від 8 вересня 1992 (в редакції від 13 листопада 1998 року). Проаналізувавши основні нормативно-правові

документи міжнародного співтовариства, які ратифіковані Україною, треба працювати як науковцям, так і практичним працівникам, над удосконаленням законодавства щодо осіб які перебувають в установах відбування покарань, так і до їхнього безпосередньо побутового та морально-психологічного перебування в таких закладах. Це дасть можливість попередити та мінімізувати вчинення нових правопорушень в часи перебування в цих закладах.

Зазначені документи становлять вагоме значення в системі реалізації та правильного функціонування механізмів захисту засуджених осіб, основною ціллю яких є запобігати катуванню [5].

Підсумовуючи все вище перераховане, можна сказати, що правові форми та механізми, які забезпечують права засуджених, відіграють важливу роль у структурі їх правового статусу. Належне забезпечення прав засуджених потребує чіткої правової регламентації, яка може бути забезпечена за рахунок нормативної бази, яка в нашій країні застаріла, та потребує стрімкого поновлення у відповідності до норм міжнародного співтовариства та його стандартів.

Визначено, що правові механізми, які забезпечують права засуджених осіб на міжнародному рівні є основоположним кроком для того, щоб розвивати демократичні засади світової спільноти. Не менш важливим фактором для того, щоб забезпечувати та гарантувати захист таких осіб є додержання засад ефективної співпраці, довіри та неупередженості.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 року № 1129-IV (останні зміни: 16.01.2020) / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3(4). Ст. 21.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: [підручник] / О.Ф. Скакун; 2-ге вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19 жовтня 1973 року № 2148-VIII / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 24 січня 1997 року № 33/97-ВР / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068.

5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (в редакції від 13 листопада 1998 року № 3481-11) / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

Юськів Ірина Валеріївна

здобувач вищої освіти

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м. Херсон, Україна)*

Петренко Наталя Олегівна,

*доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(науковий керівник)*

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність теми зумовлена тим, що сьогодні стає очевидною необхідність впровадження нової моделі взаємовідносин поліції із суспільством, та дотримання при цьому принципів і норм етичності та права.

Зміни в сучасному суспільстві, включаючи всі його сфери, закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інститутами та суспільством. Це стосується й такого державного інституту, як правоохоронні органи.

Викладене підкреслює необхідність зосередження уваги науковців та практиків на проблемі взаємодії поліції та суспільства. Існуючі форми і методи взаємодії, що мають місце сьогодні не повною мірою відповідають сучасним тенденціям та вимагають вдосконалення і належного нормативно-правового врегулювання для більш ефективної реалізації у майбутньому.

Правову основу взаємодії поліції та суспільства на засадах партнерства утворюють такі джерела:

- Конституція України від 28.06.1996;
- Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015;
- Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2000;
- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» від 28.07.2017 №650;

Основним нормативним підґрунтям функціонування поліції і її взаємовідносин з суспільством став Закон України «Про Національну поліцію», який набрав чинності 7 листопада 2015 року. Стаття перша зазначеного нормативно правового акту розкриває поняття Національної поліції України, а саме, це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Ефективність діяльності органів поліції, рівень професійної компетентності поліцейських впливають на громадську думку про роботу поліції загалом. Адже у законі закріплено, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Конституція України містить великий перелік прав та свобод людини. При цьому, однією із ланок захисту прав і свобод передбачених Конституцією України являються правоохоронні органи, а саме Національна поліція України.

Закон України «Про Національну поліцію», а саме, стаття 11 розкриває зміст взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства. Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1].

Під час розкриття справ, Національна поліція тісно взаємодіє з населенням, розкриваючи зміст явища «партнерства».

В статті першій Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», розкриваються загальні засади участі громадян в охороні громадського порядку і державного кордону. Громадяни України відповідно до Конституції України мають право створювати в установленому зазначеним Законом порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку

і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин. Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння Національній поліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо [2].

Наказом МВС «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» від 28.07.2017 №650 врегульовано, що діяльність дільничних офіцерів поліції ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності [3].

Оптимізація роботи органів внутрішніх справ України, що ґрунтується на плідній співпраці з громадськими формуваннями й населенням, є актуальною проблемою.

Отже, можна визначити деякі завдання, які стоять на чолі вдосконалення:

- викоренити з діяльності органів внутрішніх справ будь-які факти зневажливого та байдужого ставлення до громадян та їхніх проблем;
- наближення діяльності правоохоронних органів до потреб громадян. Наведеному сприятиме перехід від декларативних положень щодо налагодження партнерських стосунків із населенням до більш реальних кроків у зазначеному напрямі;
- інформування громадськості та засоби масової інформації про роботу поліції, активне залучення громадян та громадських об'єднань до профілактики правопорушень;
- зміна сприйняття поліції в суспільстві з метою повернення довіри громадян і до професії поліцейського, створити нове обличчя української поліції;
- постійне підвищення професійного і культурного рівня працівників поліції, формування світогляду поваги до поліцейського

всіма засобами – від рівня спілкування з громадянами, чесності, відвертості, професійних навичок до охайного зовнішнього вигляду;

– проведення активної профілактичної, виховної, просвітницької роботи серед різних верств населення з метою запобігання злочинності, а також формування в різних категорій громадян відчуття особистої причетності до правового порядку в суспільстві, підвищення рівня самосвідомості кожного члена суспільства;

– залучення найактивніших громадян до співпраці; закріплення в чинному законодавстві матеріально-технічного забезпечення громадських формувань і винагород особам за допомогу органам правопорядку й виконання конкретних правоохоронних завдань [4].

На жаль, таких позитивних прикладів співпраці громадськості та поліцейських іще не так багато. Наведене здебільшого пов'язано із браком досвіду й громадської самосвідомості. Неабиякий інтерес становить зарубіжний досвід участі громадськості в правоохоронній та правозахисній діяльності та його адаптація в Україні. В зарубіжних країнах, пріоритети партнерства, здійснюється шляхом проведення консультацій, обговорень, зустрічей потреб громади та пріоритетів щодо підтримання правопорядку; забезпечення підзвітності, прозорості та дієвості поліції на території обслуговування. В міжнародному просторі попередження правопорушенням є обов'язком кожного члена громади, а не лише поліцейського, що відіграє одну із найважливіших умов вдалої співпраці між ними.

Тому в умовах сьогодення взаємодія поліції з суспільством повинна ґрунтуватися на ефективній науково обґрунтованій управлінській основі.

Відповідно, оптимізація взаємодії поліції з населенням у контексті правоохоронної діяльності має основну мету – дати можливість крокувати в ногу з часом, перебудувати старий лад взаємодії, на більш сучасний, запровадити перевірений часом зарубіжний досвід участі громадськості в правоохоронній та правозахисній діяльності.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України № 1835-III від 22.06.2000 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>.
3. Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 650 від 28.07.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
4. Стефаненко О. М. Взаємодія населення з новою поліцією України на засадах партнерства URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/826>.

Ярошак Олег Ярославович

*викладач кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки*

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Луценко Павло Валерійович

*викладач кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки*

*Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м.Херсон, Україна)*

**ПІДРОЗДІЛИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СУЧАСНА УМОВА
УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Актуальність проблеми. Удосконалення діяльності Національної поліції (далі – НПУ) Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) спрямована на забезпечення безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства в цілому, поступову зміну негативних соціальних стереотипів та оцінок населенням виконуваних правоохоронних функцій (отримуваних результатів фахової діяльності працівників поліції)[1, с. 84-94]. Нормативні документи, в тому числі й Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України, серед пріоритетів протидії злочинності передбачає комплекс заходів по забезпеченню зміцнення публічної безпеки і охорони громадського порядку (далі – ОГП) в державі шляхом виконання превентивних

програм та підвищення спроможностей органів МВС у цьому напрямі [2]. Низький рівень ефективності превентивних заходів у сфері протидії злочинності є одним із викликів, до котрих повинні бути готовими органи та підрозділи НПУ.

Особливо ускладнюють несення служби поліцейським обставини, котрі пов'язані з ОГПв умовах проведення масових заходів (демонстрацій, мітингів, футбольних матчів тощо). Враховуючи досвід європейських країн, в Україні в сучасних умовах особливої актуальності набуває в системі НПУ діяльність підрозділів поліції, котрі виконують функції превентивної діяльності – поліції комунікації (поліція діалогу). На відміну від безпосередньої правоохоронної діяльності поліцейських робота таких працівників не викликає роздратування, не провокує в асоціальних елементах зворотньої агресії, при цьому максимально забезпечується дотримання встановлених норм мирного співіснування громадян у суспільстві [3].

Працівники підрозділів превенції намагаються попередити будь-які конфліктні ситуації, роз'яснюють дії поліції та зупиняють агресивних громадян несиловими методами (у формі пояснень, переконань, профілактичної бесіди тощо). Їх завданнями є налагодження діалогу із організаторами та учасниками акцій в екстремальних умовах проведення масових заходів: мітингів, футбольних матчів, концертів, маршів, релігійних заходів і т.д.

Дослідженню та вирішенню проблем вдосконалення службової поведінки (в тому числі й мовної) етики працівників поліції присвячено праці низки вітчизняних та зарубіжних науковців (О.В. Беца, І.В. Ващенко, І.С. Войцехівська, Н.П. Довгань, А.А. Івін, В.В. Литвин, О.О. Небрат, Я.В. Подоляк, В.І. Ряшко, Л.Д. Столяренко, Ф.І. Хміль, Ю.А. Шрейдер та ін.).

Разом з тим, незважаючи на наявність наукових досліджень щодо удосконалення спілкування працівників НПУ з громадянами, залишаються без належної уваги питання, які потребують подальшого вивчення – налагодження поліцейськими оперативного діалогу з особами-правопорушниками під час проведення масових заходів, при перебуванні потерпілої особи в екстремальній ситуації, оперативна деескалація конфліктів тощо.

Результати дослідження. Поліція комунікації (поліція діалогу) – це підрозділи НПУ (відділи забезпечення масштабних масових заходів

Департаменту превентивної діяльності НПУ МВС України), котрі стали активно функціонувати в нашій державі з осені 2017 року. Їхнє завдання – зупиняти агресивних громадян вербальними методами на противагу сили (поліцейських заходів примусу – *уточнено нами*), котра застосовується правоохоронними спецпідрозділами у разі порушення ними (особами – *уточнено нами*) публічного порядку. Позитивним результатом є той факт, що 99 % масових заходів із застосування працівників поліції діалогу проходили мирно та спокійно, хоча ж, звичайно, є й винятки [3].

Поліцейський-перемовник – це працівник поліції, який виконує специфічні функції з ОГП. Для роботи у цій службі відбирають осіб, які пройшли відповідне навчання (психологічні тренінги із базових знань у галузі соціальної психології, психології натовпу тощо). Працівник поліції у формі в багатьох випадках викликає агресію у громадян (історична традиція українського народу), тому поліцейський підрозділу комунікації заступає на службу у цивільній формі одягу в спеціальному жилеті, на якому зазначено, що він є працівником цього підрозділу.

Основна мета та завдання поліції комунікації – налагодження взаємодії і довіри з громадянами в потенційних місцях локалізації злочинності, в тому числі роз'яснення окремим особам чи групам людей вимог чинного законодавства України: що можна робити в публічних місцях, які дії заборонено, а у випадку порушень ними встановлених норм – які можуть застосовуватись санкції, тобто це роз'яснення громадянам їхніх прав, обов'язків і можливих наслідків. Перемовини з організаторами акцій, зняття емоційного напруження між людьми різних соціальних чи політичних груп, роль активного слухача та в деяких випадках навіть виконання ролі досвідченого психолога – все це є складовими служби антиконфліктних груп.

У випадку, якщо вплив вербальних методів (розмов, бесід, переконань тощо) є неефективним, то в таких обставинах працівники поліції комунікації вимушені залишати місце проведення заходу (вчинення правопорушення). Працівники поліції комунікації не застосовують заходів примусу і силу – це є завданням інших спецпідрозділів поліції. У свою чергу, якщо особи порушують законодавство, то вони повинні нести за це відповідальність.

Під час спільного несення служби з працівниками підрозділу комунікації поліцейські інших підрозділів (патрульна служба,

дільничні офіцери поліції, військовослужбовці Національної гвардії тощо) не погоджують своїх дій. Виникають, наприклад, такі ситуації, коли поліція патрульної служби діє згідно із поставленими їй завданнями, а є поліція діалогу – виконує службові завдання за своїм планом (перебувають серед натовпу громадян, проводять бесіди з окремими особами тощо). Але у випадку значних масових заворушень, появи та радикального загострення конфліктівповноваження поліції діалогу наразі припиняються (вона вичерпує свої можливості мирного врегулювання).

Особливу увагу працівники підрозділів поліції комунікації мають приділяти спілкуванню зі правопорушниками громадського порядку, особам з девіантною поведінкою. Під час припинення правопорушення працівник поліції змушений спілкуватися з особами, поведінка яких виходить за межі прийнятих у суспільстві норм. Таких осіб потрібно завжди уважно вислуховувати, виявляючи психологічну стійкість до образ (стресостійкість), звинувачень тощо. Опинившись в екстремальній ситуації на місці правопорушення, поліцейський повинен намагатися схилити особу до відмови від його вчинення чи попередити її про можливі наслідки проступку. Для того, щоб переконати осіб зантисоціальною спрямованістю припинити правопорушення, правоохоронцю потрібно намагатися спілкуватись у звичній для них манері[1-3]. У таких випадках поліцейському потрібно подолати власну збудженість, емоційну неврівноваженість, а також знизити агресивність у затриманого. У разі виникнення розбіжностей в точках зору на подію під час дискусії правоохоронцю потрібно вибудувати таку мовно-психологічну схему діалогу, яка б одразу спонукала обидві сторони до досягнення повної або часткової згоди (потрібно оперативно підібрати комунікативну стратегію спілкування таким чином, щоб встановити цілісну картину події або з'ясувати причини та мотиви того, що спонукало особу вчинити конкретний ресоціалізований вчинок). Інколи особа з певними відхиленнями не розуміє негативної значущості власних дій та агресивно сприймає вимоги представників поліції. Правоохоронці в таких випадках можуть демонструвати силу й рішучість власних дій з метою психологічного тиску на затриману особу. Водночас поліцейським бажано уникати застосування сили та вирішувати всі конфлікти шляхом діалогу в мирному контексті[1, с. 90].

Висновки. Створенів системі НПУ підрозділи комунікації – це, на наш погляд, правильна та раціональна сучасна ідея в контексті реформування МВС держави в цілому. Разом з тим, констатуємо існування деяких проблем, над вирішенням котрих потрібно наполегливо працювати працівникам новостворених підрозділів комунікації, перш за все – підготовка кадрів.

Для забезпечення ефективності фахових дій працівників цього підрозділу в екстремальних ситуаціях, на нашу думку, необхідно: 1) здійснювати професійний відбір осіб, які мають відповідні особистісні якості та досвід роботи в екстремальних умовах (стресостійкість, комунікабельність, спостережливість тощо); 2), проводити їх ґрунтовну базову фахову підготовку для забезпечення готовності адекватно впливати на неадекватних осіб чи натовп (окремих громадян, груп людей тощо) з врахуванням їх психоемоційного стану, конкретної ситуації, складності правопорушень тощо; 3) систематично підвищувати кваліфікацію новопризначених в поліцію комунікації поліцейських.

Під час спілкування з порушниками публічного порядку, особливо під час масових заходів, поліцейський підрозділу комунікації повинен виявляти ряд специфічних особистісних фахово важливих якостей – толерантність, коректність, урівноваженість, повагу до особи, чітко висловлювати власну позицію згідно із законодавством відносно вчиненого порушення, не звертати увагу на різні провокативні дії та висловлювання з боку особи чи інших громадян. Усі дії поліцейського повинні відбуватися лише в межах законодавства та не викликати негативний резонанс у суспільстві.

Література:

1. Литвин В.В. Професійне спілкування патрульних поліцейських із різними категоріями громадян / Вікторія Вікторівна Литвин // Юридична психологія. № 1 (18). 2016. С. 84-94.
2. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 1118-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1118-2014-%D1%80> (дата доступу: 02.02.2021).
3. Шевченко В.В. Україні діє поліція комунікації: що це таке? / Валерій Шевченко. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/29059408.html> (дата доступу: 02.01.2021).

Наукове видання

Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів

Міжнародна науково-практична конференція

26 лютого 2021 року

м. Херсон

Підписано до друку 05.03.2021.
Формат 60x90/16. Папір офсетний.

Гарн. «Cambria» Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 16,97.
Наклад 300 прим.

Друк ТОВ «ВКФ «СТАР»ЛТД»
м. Херсон, вул. Михайлівська, 45
тел.: (0552) 46-05-43, 46-05-35, 26-40-64
www.stardruk.com.ua